

Ærebog

den gamle Historie

ved

H. G. Sohr,

Beskyrer af det v. Københavnske Institut.

Tredie Udgave.

København.

Forlagt af Universitetsboghandler C. W. Reichel.

Trykt hos Kgl. Hofbogtrykker B. Bianco Euno.

1852.

OVERFORT TIL
ODENSE UNIVERSITETSBIBLIOTEK
1968

Indhold.

Første Affnit.

Asten og Afrika.

	pag.
De første Stæder. Babylon.....	1.
Indien.....	1.
Assyrien.....	4.
Medien	5.
Phoenicerne	5.
Iederne	8.
Cyrus	8.
Egypterne og Cambyses.....	21.
Den falske Smerdis	30.

Andet Affnit.

Grækerne og deres Kamp med Perferne.

Hellas og Peloponnes	35.
Den heroiske Tidsalder	36.
Homær	36.
Sparta	41.
Athen	44.
Kolonierne	45.
Forsindelse mellem Grækerne indbyrdes	47.
Første Krig mellem Græker og Perfer	48.
Kampen ved Thermopplæ	50.
Fortsættelse af Grækernes første Krig med Perferne	56.
Den peloponnesiske Krig	62.
Alcibiades	65.
Socrates	74.
Perfernes anden Krig med Grækerne	79.
Thebens Hegemoni	81.
Philip af Makedonien undertrykker Grækenland	84.
Alexander den Store	87.
Alexander den Stores Rige fra hans Død til Aar 301	98.

Tredie Affnit.

Romerne.

Roms Anlæggelse. Rom under Konger	100.
Lucius Junius Brutus og Kongernes Fordrivelse fra Rom	104.

	Pág.
Den romerske Republikks Udvikling.....	107.
Marcus Junius Camillus.....	108.
Romernes Kamp om Mellom- og Nedreitalien.....	115.
Den første puniske Krig.....	117.
Begivenheder mellem den Iste og Den puniske Krig.....	119.
Hannibal.....	120.
Det romerske Riges Udvibelse fra den anden puniske Krig indtil År 133.	
1. Romerne begyndte at vinde Indspredelse i Grækenland.....	132.
2. Romernes Krig med Kong Antiochus af Syrien.....	133.
3. Macedoniens og Achæernes Undergang.....	134.
4. Carthagos Undergang.....	135.
5. Den numantinske Krig.....	136.
Liberius Sempronius Gracchus.....	137.
Caius Marius.....	142.
Den første mithridatiske Krig og Sullas Dictatur.....	153.
Den tredie mithridatiske Krig.....	154.
Catilinas Sammensværgelse.....	155.
Caius Julius Cæsar.....	156.
Den romerske Republikks Undergang.....	164.
Det romerske Kejserrige.	
I. Den julisch-claudiske Slægt.....	167.
Caius Julius Cæsar Augustus.....	167.
Liberius Cæsar Claudius Nero.....	169.
Caius Cæsar Caligula.....	170.
Claudius. Nero.....	172.
II. Provinderne saae Del i Italiens Forretningheder og i Kejsermagten.....	173.
Indledning.....	173.
Galba. Otho. Vitellius.....	174.
Flavierne.....	174.
Kejserriget fra År 96—217.....	175.
III. Det romerske Kejserdømme antager en østerlandske Charakter. Forberedelse til en Adfærdelse af Rigets østlige og vestlige Halvdel	178.
Indledning.....	178.
Forfættelse af det østerlandske Despoti i Rom. Heliogabalus og Alexander Severus.....	179.
Diocletianus og hans nærmeste Efterfølgere	180.
Constantinus	182.
IV. Folkevandringen	185.
1. Goherne.....	185.
2. Vandalerne.....	187.
3. Angelsakserne	188.
4. Attila	188.
Det vestlige romerske Riges Undergang	191.

Første Affnit.

Asien og Afrika.

De første Stæder. Babylon.

Asien er den Verdensdel, hvorfra den menneskelige Slægt er udgaaet, saaledes som Biblen beretter os i sin Fortælling om Adams og Evas Ophold i Edens Have. Det var ogsaa i Asien, at Menneskene først trædte ud fra det vilde Naturliv, hvor Familien er en Stat og Faderen Konge, for at samle sig i Stæder og træde sammen i de større Forbindelser, man kalder Stater.

Indien er et af de ældste Vande, hvor Historien beretter os om ordnede Stater med en vis Grad af Kultur. Forindien var i de ældste Tider beboet af en Negerstamme, der blev undertrykken af et fra Nord indvandrende kaukasisk Folk, Hinduerne, der fra den Tid have været Hovedfolket paa denne store og af Naturen saa rigt begavede Halv. Hinduerne var allerede fra Oldtiden delte i fire Hovedklaester: Præster (Braminer), Krigere, Agerdyrkere, Haandværkere. I disse Klaester var igjen mangfoldige Underafdelinger. Parias, der staae lavest i Rangen, ere Efterkommere af den undertrykagne Negerstamme. Braminerne havde allerede i den tidligste Tid dels ved religiøs Kunstdæk dels ved Vaaben vundet den første Rang. Deres hellige Bøger, (Wedabøgerne) ere strene i Ursproget Sanskrit og danne Grundlaget for deres Religion, deres Philosophi

og hele deres Videnskabelighed. Den sjældne Kaste er udelukket fra de hellige Bøgers læsning. Braminernes øverste Gud er Brahma (Solen); fremdeles dyrke Indierne Siva under Ildens Symbol (Den flamende og ødelæggende Kraft) og Vishnu (Luft og Vand) den opholdende Naturkraft. Alle tre Guder dyrkedes ogsaa som en Trefoldighed (Trimurti). Guderne antage ofte menneskelig Skikkelse: Buddha, den Bispe, der fremtraadte omtrent 500 Aar før Christus, blev anset for den til Menneske blevne Vishnu. Han antog et højeste Væsen, en uundgæelig Skæbne, gav moraliske Leve-regler og lærte en Gjengeldelse efter Døden. Uhyre Bygningssværker ere endnu Mindes om Indiens ældgamle Kultur, navnlig Klippetempler over og under Jorden, som Templerne paa Den Elephante med deres Høvelvinger, Statuer og halvt ophejede Arbeider.

Babylon.

Babylon var anlagt i den graa Oldtid (omkr. 2000 Aar f. Chr. Ifølge), og Indbyggerne have udentvist tidligt søgt deres Erhverv ved Agerdyrkning og Øvægavl, som Omegnens frugtbare Marskland lønede rigeligt, og ved Handel dels med det indre Asien, dels med Middelhavets Kystland. Den gamle Historiestriver Herodot beskriver omtrent saaledes Babylon: Staden laa i en frugtbar Slette, blev gjennemstrømmet af den store Flod Euphrat og var rundt omgivet af en dyb og bred Grav. Indenfor denne var i en Circant opført en Mur af brændte Sten, sammenfæstede med Jordbeg; Muren var paa hver Side tre Mile lang; den var henved 300 Fod høj, altsaa mere end dobbelt saa høj som det runde Taarn i Kjøbenhavn. Breden var omtrent 80 Fod. Og rundt om paa Muren var 100 Porte af Ets. Overpaa Muren var til dens Forsvar anbragte Taarne, og imellem hvert Taarn var saa stor Plads, at en firspændt Vogn kunde vende. Indenfor denne yderste Ringmur var igjen en anden noget mindre Mur. Igjennem Byen løb mangfoldige Eværgader ned til Floden; ved Enden

af hver af disse Gader var anbragt en Kobberport, der forte ud til Euphrat; en Hovedbro, der forenede Stadens twende ved Floden adskilte Dele, var opført af hugne Sten, som var forbundne ved Jern og Bly. Mangfoldige Trapper og Landingssteder var anbragte ved Enden af Eværgaderne, der forte ned til Floden, og selve Flodens Seng var for Seiladsens Bequemmeligheds Skyld grundet med brændte Sten. For at kunne udføre disse Værker havde man midlertidigt bortledet Floden til en Sø ovenfor Babylon. Euphrat var ledet i mange Krumninger, forend den næaede Staden; Seiladsen til Babylon forte saaledes i tre Dage tre Gange forbi den samme Landsby. Herved havde man villet forebygge, at en Fiende usormalt kunde nærme sig fra Armeniens Høilande. Euphrat var desuden ved mangfoldige Kanaler sat i Forbindelse med Tigris og tvungen til at vande hele det omliggende Marskland, der afgav en saa overslodig Afgrøde, at saa andre Lande paa Jorden kunde opvise Magen til Frugtbarthed.

Byen, hvis Huse var paa tre eller fire Stokværk, var ved Floden adskilt i to Halvdeler; i Midten af den ene stod den Kongelige Borg, omgiven af en stor og fast Mur; i den anden en Helligdom med Kobberporte for Guden Zeus Belos; midt i denne Helligdom var bygget et Stentaarn, 600 Fod i Længde og Brede, og ovenpaa det igjen et andet Taarn og saa fremdeles indtil 8 Taarne; udenom alle disse Taarne løb en Bindeltrappe til det øverste. I det sidste Taarn var et stort Tempel, i hvilket stod et Guldbord og en sijnt redet Seng, i hvilken Babylonierne mente, at Guden pleiede at sove, naar han besøgte sit Tempel. I et Tempel, der var opført neden under, var Gudens kolossale Billedstøtte af Guld i sidende Stilling ved et stort Bord af samme Metal. Udenfor Templet stod et Guldalter, paa hvilket Præsterne ved Gudens årlige Fest brændte 1000 Pund Roselle.

Ogsaa en anden Billedstotte fandtes i Templet af gedigent Guld, ni Allen høi.

Denne store og rige By er nu saa albeles forsvunden, at man ikke engang med Sikkerhed kan angive, hvor den har staet. I Nærheden af Hilla ligge paa begge Sider af Floden Euphrat uhyre Masser af røde Legsten, som Araberne undertiden afhente for at benytte dem som Materialier til at bygge deres Huse. Dette formoder man er Levningerne af den vigtberømte Stad Babylon.

Assyrien. Det ældre assyriske Rige skal være stiftet af **Ninus**. Hovedstaden var **Ninive** ved Floden Tigris. Idet de krigerske Assyrer fulgte med de store Floder ned i lavlandet, undervang de tidligt Babylon: **Ninus's** Hustru **Semiramis** skal efter Nogles Beretning have forstjernet Babylon med prægtige Bygninger og Kunstværker. **Sardanapal** var den sidste Konge i det ældre assyriske Rige. Denne blodagtige Konge skal være valgt fra Fraadseriets og Bellsstens Sovn til Kamp for sin Hovedstad Ninive ved en Opstand af Mederne under Satrapen **Arbaces** og af Babylonierne under **Belisis**, men fandt sin Død ved Ninives Indtagelse. (omtr. 900 f. Chr.)

Mere paalidelige ere Beretningerne om et yngre assyriske Rige, af hvil Konger **Phul** (omtrent 770) nævnes som den første. Hans Efterfolger **Tiglat Pileesar** (omtr. 750) udvidede Assyriens Herredomme over Syrien, Medien og Babylonien. **Salmanassar** undervang det jødisk-israelske Rige og den største Del af Syrien (722); men efter Erobrerens Død begyndte Rigets Horsald. Allerede under hans Efterfolger **Sanherib** løsrev Medien sig (710), og den assyriske Konge gjorde uheldige Tog mod Egypten og Juda Rige. **Chaldaear**, et Folk der trængte frem fra Kurdistans Bjerge, stiftede et Rige i Babylon under **Nabopalassar** (625), og endelig blev **Ninive** indtaget af den mediske Konge **Cyaxares** (omtrent 600).

Det halvæisk-babyloniske Rige herskede allerede under **Nabopalassar** over den største Del af Syrien: Hans Son **Nebukadnesar** tilbagedrev et Indfald af Egypterne i det seirige Slag ved **Circesum** (606), undervang Juda Rige ved Indtagelsen af Jerusalem (588) og flyttede

denne Hovedstads krigerske Indbaanere til Babylon for i den fremmmede og overdaadige Stad at lade dem glemme deres sædne Religion og Skille. Ogsaa Phoenicerne bleve undertryngne af den babyloniske Erobrer, men Indbyggerne i Tyrus forlod deres i 13 Maaneders haardt betrangte Stad og opbyggede et andet Tyrus paa en Ø ved den syriske Kyst. Allerede i Nebukadnesars sidste Dage og endnu mere under hans Esterfolgere svækkedes og oplostes det babyloniske Rige.

Da Medien havde løsrevet sig fra Assyriens Overherrerdomme valgte Mederne til Konge den for sin Netsædighed berømte **Dejoces** (700), der byggede Rigets prægtige med syv Mure omgivne Hovedstad **Ecbatana**. Hans Son **Phraortes** undervang Perserne og flere andre asiatiske Folkeslag, men faldt i et Krigstog mod Assyrerne. **Cyaxares**, en Son af Phraortes, fortsatte den nedarvede Krig og beleirede allerede Ninive, da han maatte opheve Beleiringen paa Grund af Scythernes Indfald. Scytherne, der fulgt Eimmererne, var nemlig trængte gennem Kaukasusbjergenes snævre Passer, de oversvømmede en stor Del af Lilleasien og Syrien og beherskede Mederne i 28 Aar. Endelig lykkedes det Cyaxares listigen at dræbe en stor Del af de fremmmede Erobrere; men Scytherne tog deres tilflugt til Alyattes, Konge i Lydien, et mægtigt Rige i Horasien vesten for Floden Halys. Da Alyattes og Cyaxares stod i Begreb med at leve hinanden et Slag, blevе fiendtlighederne afstrudte og Freden forberedt ved en Solformørkelse, der forvandlede Dag til Nat (609 d. 30. Septbr. (?)). Efter Scythernes Fordrivelse erobrede Cyaxares Ninive (omtr. 600).

Phoenicerne.

I Oldtiden (fra henved 2000 Aar før Christi Fødsel) boede Phoenicerne paa det smale Kyststræk ved Middelhavet vesten for Bjerget Libanon. Landet var i sig selv ufrugtbart, men var ved sin Beliggenhed ligesom anvisit til Erhverv: det blev et Handelsland, der forbant Afsen med Europa; allerede i den ældste Tid nævnes Tyrus og Sidon som blomstrende Stæder, hvil udbredte Handelsveje førte den

phoeniciske Handelsmand til de vigtigste Folkeslag fra Indien til Nordsoens Kyster.

De Varer, Phoenicerne fra deres eget Land bragte til Fremmede, var fornemmelig Glas og purpurfarvede Tøjer; Opfindelsen af begge disse Artikler tillegges Phoenicerne selv. Glasset, som i Oldtiden var en særdeles kostbar Prydelse, blev forsørget af et særegent Slags Sand, som en Flod i Phoenicien medførte. Purpurfarven blev funden af en Musling (Purpursnellen), som blev funden rundt om paa Middelhavets Kystland; den vekslede i alle Mellemfarver fra det Røde til det Mørkeblaa; men det sjønneste høirede Purpur blev uddraget af den Purpursnelle, der blev funden paa Syriens Kyster. Uld- og Bomuldstsier, der blevet forsørget paa phoeniciske Væverstole og farvede med dette glimrende Purpur, afgav en meget støgt og kostbar Handelsartikel.

Phoenicerne's Landhandel lettedes udentvist meget ved det fælles Sprog (Den semitiske Sprøglæsning), der taltes i Arabien, Syrien og en Del af Etiopien. Karavanerne drog til det sydlige Arabien (Yemen) og hentede deraf dels Landets egne Frembringelser, hvortil fornemmelig hørte alle Slags Roser, dels satte de sig i Forbindelse med indiske og egyptiske Kjøbmænd og tiltuslede sig Uld, Bomuld, Guld, Edelstene, Kanel og Ibenholt. Ab den østlige Handelsvei drog Phoenicerne til det rige Babylon, hvorfra de hentede Manufakturvarer, som Pepper, og deltog i Handelen paa Euphrat; mod Norden rakte den phoeniciske Handel Armenien, hvorfra Kjøbmændene hentede Kobber, Slaver og Heste af en fortrinlig Art.

Phoenicerne's tidligste Støt tog gik snarere ud paa Kysten end paa Handel, eller begge Erhverv var forenede; naar den phoeniciske Kjøbmænd havde affatt sine Varer, benyttede han sig af Lejligheden til at bortsøre sine Handelsvenners Gods eller deres Sonner og Døtre i Slaveri. Men egen

Fordel lærte snart den førfarende Mand at foretrække det sikre Udbytte, som Varernes Omstilling afgav, for disse Rejsers uvisse og farlige Binding. Efterhaanden, som Asiens Varer sammenhobede sig i Tyrus og Sidon, var det naturligt, at Phoenicerne benyttede deres Landes Beliggenhed til at udvide deres Handelsvei over Middelhavet. Men Søfarten var i Oldtiden en vanskelig Kunst, hvis Udvørelse var særdeles farlig, dels formedes Ubekendtskab med Kysterne og de vilde Folkeslag, der behøvede dem, dels fordi mange Slags Hjælpemidler manglede, især Kompasset, der nu viser Kommanden Bei over Havet. Og dog overvandt den phoeniciske Sømand alle disse Hindringer; veiledet af Stjernerne foretog han sig sine dristige Farter og besøgte ikke blot alle Middelhavets Kyster, men vovede sig endogsaa udenfor Hercules's Støtter (Gibraltar-Stredet), som de Gamle betragtede som Verdens Ende.

En Oversigt over Phoenicerne Kolonier, der for det Meste vare anlagte for at fremme og lette deres Handel, giver et Begreb om Udstrækningen af dette driftige Folks Søhandel. Phoenicer havde nedsat sig paa Rhodus og paa de fleste Øer i Archipelagus lige indtil Thraciens Kyster; Cypern var tidligt i Tyrus's Besiddelse; paa Creta, paa Sicilien, Sardinien, Corsica og de baleariske Øer havde Phoenicerne anlagt Kolonier; Nordafrika var opfyldt med deres blomstrende Stæder, imellem hvilke det berømte Carthago (anlagt omkr. 900 A. f. Chr. Fodsel) senere høvede sig til en Handelsmagt, der foranklede dens Moderstat Tyrus. Det sydlige Spanien beherskedes af Phoenicer, og udenfor Hercules's Støtter anlagde de Østdelen Gadir (Cádiz). Fra Spanien hentede de Salo, hvorpaa dette Land i Oldtiden havde et saadant Oversflod, at de første Phoenicer, der ankom deri, fyldte deres Skibe med dette kostbare Metal og brugte det til de simpleste Redsfaber endogsaal til Skibsanlære; fra det fjerne Britanien hentede de Tin og Peltsværk,

fra Nordseens Kystboere, maaske fra Jylland, Bernsten, der blev brugt til mangehaande Prydelser, som nu de øde Stene. Og medens Handelen var Phoenicernes nærmeste Formaal, bragte de tillige Asiens høiere Dannede til Afrika og Europa: Bogstavskriften og Regnegunksten skal være opfundet af dem. Selv paa Grækenlands forste Kultur tilskrives Gagnet dem Indflydelse; Phoeniceren Cadmus skal have anlagt Cadmea Borgen i Theben, den senere berømte Hovedstad i Bœotien.

I s d e r n e .

I sderne var tidligt indvandrede i Egypten, hvor de blev behandles som Slaver. Da den store Konge over Moses omrent 1500 Aar før Christi Fødsel havde befriet dem fra Egypternes Rig, indvandrede de under Josva i Palæstina og bosatte sig i Kananiternes Land. De beherskede først af Dommerne, dernæst af Konger fra Aar 1100. Men da de berømte Konger Saul, David og Salomon hver for sig havde bidraget til at hæve Riget til stor Anseelse, opkom efter den sidsteevne Konges Død (975) Tronstridigheder der endte sig med Rigets Deling i Israels og Juda Rige, det sidste med Hovedstaden Jerusalem. Indbyrdes Evedragt og Strid med Naboerne svækkede efterhaanden disse Riger, indtil Israels Rige 722 blev ødelagt af Ashyreren Salmanassar, Juda Rige 588 af Babylonieren Nebukadnessar, og I sderne bortsorte i den 70aartige Landflygtighed.

I sdernes særprægede Gudsdyrkelse og deres strænge Afsondring fra Nabofolkene lode dem ikke ud over nogen betydelig Indflydelse paa Historiens almindelige Begivenheder, men Forstsynet havde hos dette lille Folk nedlagt den sande Kundstab om Gud, der just ved I sdernes strænge Afsondring bevarede sig usorfalsket, for at deraf engang Frelsen kunde udgaae for alle Folk.

C h r u s .

I det nuværende Persien, i Provinsen Farsistan, boede allerede i den ældste Eid Perserne, et frigjort Folk, hvis fornemste Erhverv var Ugerdyrkning og Drægavl. Deres Religion var deri forskellig fra andre af Oldtidens Folkeslag,

at de hverten havde Templer eller Gudebilleder, men dyrkede under aaben Himmel Solen, Maanen og Ilden som Sindbilleder paa Guddommen, en Naturdyrkelse, hvoraf endnu i det samme Land findes ikke ubetydelige Spor. Deres leve-maade var i Begyndelsen, som den pleier at være det i Bjergrinde; Børnene, selv af de høiere Kast, blev vænnete til simple Mæringsmidler og en simpel Dragt, og fra deres Barndom anvisle til de tre Hovedfærdigheder: at ride, bruge Buen og tale Sandhed. De stode tidligt under et Nabosolt, Medernes Herredømme, men regjeredes nærmest af Fyrster af deres egen Kongekaste. En saadan Høvding over Perserne var Cambyses, der havde ægtet Mederkongen Astyages's Datter Mandane.

Men den gamle Mederkonge maa have næret Frygt for, at Cambyses, der havde gjort et saa glorrende Egetestab, skulle udstrække sine Onser endnu videre; thi han drømte, at der af Mandanes Skjæd opvokede en Vinranke, der overskyggede hele Asien. Ved hjælp af Magerne, en medist Præstekaste, udlagde han dette Ørommesyn saaledes, at hans Datter skulle føde en Søn, der skulle blive Høvding over hele Asien. For at forebygge denne Fare, der truede Medernes og hans eget Rige med Undergang, lod han sin Datter hente fra Persien og lod hende opholde sig i hans egen Kongeborg i den Hensigt at ombringe det Barn, hun maatte føde. Da nu Mandane havde bragt Cyrus til Verden, lod Astyages Harpagus kalde, en Mand, der var beslægtet med ham, og hvem han pleiede at betro de vigtigste Forretninger; ham gav Mederkongen det grusomme Wrinde at tage Drengen hjem med sig og ombringe ham. Men Harpagus beregnede, at Astyages var gammel og ingen mandlig Arving efterlod sig, at altsaa Herredømmet over Mederne sandsynligvis snart vilde komme til Mandane, der uidentvist vilde drage ham til Ansvar, hvis han personlig havde foretaget sig Noget imod

hendes Son. Han besluttede da at vælte Broden paa en Anden, og sendte Bud efter Hyrden Mithridates, der vogtede Astyages's Døeg i den stængeste og bjergfuldeste Del af det mediske Høiland, og befalede ham fra Astyages at udsætte Barnet paa de vildeste Bjerge, idet han truede ham med en forsmædelig Død, dersom han paa nogensomhelst Maade staandede det; han lagde til, at han selv vilde lade eftersee, om Alt var udført rigtigt.

Medens Hyrden var i Byen træf det sig ved en Guds Styrelse, at hans Hustru fødte et dødfødt Barn. Hyrden kom hjem i sin Hytte med den sterke og sunde Dreng, fortalte, at han paa Veien havde erfaret hans Herkomst, og forkynte sit Forsæt at udføre, hvad der var ham paalagt. Men hans Kone ynkedes over det sydede Barn og bevegeede ham ved sine Planer til at beholde det hos sig som sit eget og derimod isore det dødfødt Barn Cyrus's pregtige Klæder og udsætte det paa Bjergene. Denne Plan blev heldigt udført; Harpagus's Ejener saae Levningerne af et Barn paa Bjergene og berettede, at Alt var rigtigt udført, men den unge Cyrus vorde op i Landsbyen som Hyrdens Son.

Da Cyrus var tolv Aar gammel, legede han Konge med andre Drengene i Landsbyen. Da han selv var valgt til Konge, indsatte han forstellige Embedsmænd paa en Konges Bis; nogle af Drengene blev Landstedragere, andre Budstabsbringere, en anden gjorde han til Kongens Pie. Men da en af Drengene, og det netop en fornem Mandes Son, forsaae sig mod Kongen, lod denne de andre Drengene gribe ham og tugtede ham dygtigt. Drengen gik vred bort og klagede for sin Fader, der tog sin Son med til Astyages selv, og idet han blottede hans mishandlede Skuldre, sagde: „Se! saaledes blive vi behandlede af din Slave, Dvæghyrdens Son!“ Da Cyrus nu blev stedet for Kongen for at staae til Ansvar, og Astyages tiltalede ham haardt, svarede han:

„Denne Dreng var ulydig imod mig, der af Drengene i Legen var udvalgt til Konge, og han har derfor modtaget sin Pen. Hvis jeg deraf skal straffes, saa har Du mig her!“ Da Drengen talede saaledes, troede Astyages pludselig at hjende ham; thi baade lignede hans Ansigtstrek Mandanes, og hans Svar var hjælkere, end man kunde vente det af en Slavees Son. Ved Trusler afspresede han Hyrden Tilstaaelsen om Sandheden og lod dermed Harpagus kalde, der ogsaa paa hans Forespørgsel strax fortalte ham Sagen, som den var. Men Astyages sjulte sin Brede og sagde: „Det har voldt mig stor Kummer, hvad jeg gjorde mod min Datters Son; da Sagen nu har faaet et godt Udfald, saa send din Son hjem til Cyrus og kom selv tilbords hos mig.“ Glad gik Harpagus hjem, sendte sin trettenaarige Son til Kongeborgen og mødte selv til den bestemte Lime. De øvrige Gjæster spiste Lammekjød, men Harpagus blev hædret med en særeget Ret. Da han syntes mættet, spurgte Kongen ham, hvorledes Maden havde smagt ham, og da Harpagus svarede: „godt!“ bragte Ejenerne en Kurv, der indeholdt Hovedet, Hænderne og Fodderne af hans Son. Astyages spurgte fremdeles, om han nu vidste, hvad Ret han havde spist; Harpagus svarede, at han vidste det ret vel, og at Alt hvad Kongen gjorde, var vel gjort. Derpaa tog han det øvrige Kjød med sig og gik hjem for at begrave det.

Cyrus's Bis blev staanet, da Magerne forsikrede Astyages, at Drømmen allerede var opfyldt, da Drengen havde været Konge i Legen. Han blev sendt til sine Forældre i Persien, hvor han opholdt sig, til han blev voren. Imidlertid vebblev Harpagus at tjene ved det mediske Hof og leggede hemmeligt de over Astyages's Grusomhed forbitrede mediske Fornemme til Oprør. Da Alt var beredt, sendte han et hemmeligt i en Hare indsluttet Brev til Cyrus, hvori han opfordrede ham til at stille sig i Spidsen for en Opstand

af Perserne og lovede ham sin egen og de andre medisste Fornemmes Hjælp. Cyrus sammenfaldte derpaa Perserne og forelaeste dem et opdigtet Brev fra Astyages, hvori han selv blev indsat til Høvding over Perserne; ifølge denne selvtagne Verdighed besalede han dem at forsamle sig den næste Dag, hvor forsynet med en Le, og da de havde indfundet sig, lod han dem den hele Dag rydde en stor Skovstrækning og atter gaae hjem med den Besaling igjen at møde næste Dag festlig klædte. Cyrus slagtede derpaa alle sin Faders Ører og Haar, og da Perserne den næste Dag indfandt sig, lod han dem leire sig i Græset og gjøre sig tilgode. Da de havde spist, spurgte han dem, hvilken Dag de syntes bedst om, hvortil de svarede, at der var en stor Forfjel; thi igaar havde de havt det slet, men idag meget godt. Derpaa sagde Cyrus: „Ville I lyde mig, da skulle I altid have det saa godt og endnu meget bedre; hvis ikke, saa venter Eder Arbeide og Misie for bestandigt som igaar. Da dette nu forholder sig saaledes, saa falder strax af fra Astyages!“

Perser og Meder stodt efter disse Forberedelser sammen til et Slag, der stod ved Pasargadæ (560). Medernes Ansæter var Harpagus, der allerede før Slaget havde vundet en stor Del af sin Hær for Cyrus, til hvis Fordel alt-saa denne ulige Kamp faldt ud. Astyages beholdt netop Tid til at korsfæste de Mager, der havde tydet Ørsmmen saa usuldændigt, hvorpaa han selv blev fangen og holdt i Hængestab til sin Død. Saaledes fik Perserne Herredommets over Mederne.

Paa samme Tid herskede Croesus over Lydiens og den Del af Lilleasien, der laa Vesten for Floden Halys. Hans Rigdom og Magt var vidt og bredt i Alles Munde. Ogsaa i Grækenland var han bleven berømt ved sine heldige Krigs mod de græske Kolonier paa Lilleasiens Kyst. Lydiens Floder medsorte Guldsand, Bjergene vare fyldte med ødle Metaller,

og den assiske Konge var ligesaa berømt for sin Gavmildhed som for sin Rigdom. Lacedæmonierne havde sendt Gesandter til Sardes for at høje Guld til en Billedsøtte: Croesus gav dem til Forcering, saa meget som de vilde. En Mand ved Navn Alkmæon havde gjort Croesus's Gesandter i Grækenland en Æjeneste. Kongen indbød ham til Sardes og tillod ham at tage saa meget Guld af den kongelige Skat, som han kunde bære. Da Alkmæon graadig fyldte sine Klæder, sine Sandaler, ja til sidst endog sin Mund med Guld, lo Croesus ad hans Ummættelighed og tillod ham at fordoble sin kostbare Byrde. Intet Under, at denne Konge, hvis Ros var i Alles Munde, ansaae sig selv for det lykkeligste af alle Mennesker; og forgjørves havde den vise Græker Solon, uden at lade sig blænde af hans opdyngede Rigdomme, advaret ham om, at al Lykke er forsgængelig, og at Ingen for sin Død kan falde sig lykselig. Da Croesus hørte tale om sin Slægtning Astyages's Hængestab og den vorende persiske Magt, besluttede han istede at forsyre den, inden den vorede ham selv over Hovedet. Dog vilde han først spørge Guderne, om hans Foretagende skulle lykkes, og i denne Hensigt besluttede han at prøve Draklerne, om han kunde sætte Elixir til deres Sanddruhed. Dersor sendte han Drakelspørgerne vidt og bredt omkring til de berømteste Drakler, blandt andre ogsaa til det fra Oldtiden berømte til Apollo hellige delphiske Drakel, idet han besalede dem at kelle Dagene fra deres Afreise, og paa den 100de Dag at spørge om, hvad Croesus, Lydernes Konge, nu foretog sig. Og paa den bestemte Dag sonderstod Kongen et Lam og en Stils-padde og togte Kjødet sammen i en Kobberkjedel med et Kobberlaag, Noget som han antog det umuligt for noget Menske at gjette. Hvad de øvrige Drakler svarede, berettes ikke, men da Lyderne i Delphi paa den fastsatte Dag traadte

ind i Salen og spurgte, hvad Croesus, Lydernes Konge nu foretog sig, svarede den af Guden begeistrede Pythia dem:

"Jeg hænder Talset paa Sandet og Havets Maal; jeg forstaaer den Stumme og hører den, som ikke taler: Lugten af den stærkfællede Skildpadde frøver om mit Mellemgulv; den loges i Kobber med Lammets Kjed; Kobber er under den og Kobber over den."

Da Lyderne bragte dette Svar tilbage, satte Croesus ubetinget Tillsid til Draklet i Delphi, sjænkede uhyre Rigdomme til Templet og spurgte dernest Guden, om han skulle drage i Kamp mod Perserne. Svaret lod, at Croesus, naar han gif over Halys, vilde ødelægge et mægtigt Rige. Han spurgte dernest Draklet tredie Gang, naar hans Herredomme over Lyderne skulle ophøre. Pythia svarede: "Naar engang et Muldyr bliver Konge over Perserne, da, spedfodede Lyder, flygt langs med den stenede Hermos; os ikke og Slam Dig ikke over at være feig!" Croesus glædede sig høiligt over, at hans Herredomme efter dette Drakel syntes at skulle vedvare bestandigt, ettersom vel aldrig et Muldyr blev Konge over Perserne. Stolende paa disse twetydige Drakelsvar, forte Croesus sin Hær over Halys og leverede Perserne i deres eget Land et uafgjorende Slag. Men da den lydisse Konge saae, at hans Hær var ringere i Tal end Cyrus's, besluttede han at trække sig tilbage til Lydien og sende Bud om Hjelptropper til sine Bundsforvandte Babylonierne, Egypterne og Lacedæmonierne. Denne Beslutning udførte han, affædigede for det første alle fremmede Hjelptropper og tilslagde sine Bundsforvandte at møde om fem Maaneder ved hans Hovedstad Sardes, idet han ingenlunde formodeede, at Pererkongen skulle have den Dristighed efter hint uafgjorende Slag at anfalde ham i hans eget Land. Men da Cyrus erfarede sin Fjendes uslogte Foranstaltninger, drog han isomt over Halys og viste sig for Sardes. Da Croesus var

kommen sig af sin første Forbauselse, førte han sine Tropper uden for Staden for at kæmpe imod Perserne, idet han især stolede paa sit tapre og velberedne Rytteri. Dette blev imidlertid gjort ubrugeligt ved Harpagus's List. Han raadede Cyrus at sætte Ryttere paa de Kameler, der hidindtil kun vare vante til at bære Armeens Bagage, og stille dem mod det lydisse Rytteri. Hestene, der ikke kunde taale det uvante Syn af Kamelerne, blev sy, og da det ikke var Rytterne muligt at syre dem, stode de af og leverede Perserne et Slag tilfods. Men de blev overvundne og indesluttede sig i Festningen, der ved Natur og Kunst syntes uindtagelig, hvorpaa Croesus sendte Bud til sine Forbundne med Bon om at samle sig ved Sardes snarest muligt. Hjorten Dage havde nu Bæliringen varet; da lod Cyrus forkynde for sin Hær, at han vilde sjænke den Mand rige Belønninger, der først besteg Muren. Ikke destomindre blev en almindelig Storm slagen tilbage af de tapre Lydere. Da alle Andre havde opført med det tilsyneladende frugtesløse Forsøg paa at indtage Byen, vedblev imidlertid en Perser, Hydroades, at stige op ad den steilste Side af den Klippe, paa hvilken Festningen var anlagt, en Bei, som han den foregaaende Dag havde seet en Lyder lykkelig tilbagelegge, idet han hentede sin Hjelm, der var rullet ned ad Klippen. Flere fulgte ham, og paa denne Maade blev Sardes indtaget, og Croesus efter Cyrus's udtrykkelige Besfaling fangen levende.

Seirherren bestemte ham tilligemed sy Par unge Lydere til Osden paa Baulet. Da den lydisse fordum saa mægtige Konge stod paa Baulet, der allerede brændte, randt Solon's Ord ham ihu, som havde raadet ham Ingen at prise lykkelig, forend han var død, og idet Sandheden af disse Ord nu bekræftede sig i hans egen Skjebne, raabte han med hoi Ros: Solon! Solon! Forundret over dette pludselige Ud-

raab, lod Cyrus ham ved en Tolk spørge, hvem det var han paakalde. Croesus fortalte da sit Nøde med Solon; Cyrus blev rort ved Tanken om det Ustabige i den menneskelige Lykke og frygtede for en Gjengjeldelse for sin nærværende Grusomhed. Han befalede derfor at slukkeilden og lade Kongen stige ned af Baglet; men da det allerede brændte paa alle Kanter, vilde det ikke lykkes. Da, fortalte Lyderne, auroakte Croesus Guden Apollo, at han, saasandt han havde ssænket ham kostbare Gaver, vilde frælse ham fra den nærværende Ulykke. Medens Kongen fra det brennende Baal paakalde Guden, trak pludselig Skyerne sig sammen over den forhen klare Himmel, et Uveir brød iss, og Regnen slukkedeilden. Cyrus lod derpaa Lænkerne tage af ham, befalede ham at tage Gede hos sig og spurgte ham: "Men hvad i al Verden har bevæget Dig til at være min Modstander heller end min Ven?" — Croesus svarede: "Herre! det er feet til Held for Dig men til Uheld for mig; Skylden maa Gækernes Gud bære, der har opirret mig til Krig imod Dig. Thi hvem er vel saa uforstandig, at han skalde foretrække Krig for Fred? i Freden begrave Sonnerne deres Fædre, men i Krigens begrave Fædrene deres Sonner." Cyrus blev indtagen af hans kluge Tale og tillod ham at udbede sig en Maade. Croesus fortalte ham derpaa om de Drakelvar, han havde faaet, om de rige Gaver, han havde viet til Templet i Delphi, og endte med Bon om, at det maatte være ham tilladt at sende nogle Lydere til Guden med de Lænker, hvori han havde været bunden, og spørge: "om han ikke stammmede sig over at have været saa utaknemlig at forsøre Croesus til at drage i Strid, som om han skalde forstyrre Cyrus's Rige." Tillige skalde de fremvise Lænkerne som en Prøve paa hans Erobringer. Da Lyderne kom til Templet og spurgte, som det var dem besalet, undstykede Guden sig med den usoranderlige Skjebne, som det var umuligt endogcaa for

en Gud at rosse. I midlertid havde Apollo gjort, hvad han formaaede; thi han havde utsat Gardes's Indtagelse i tre Aar; og Croesus maatte vide, at han var bleven fangen tre Aar sildigere, end det egentlig var ham bestillet. Hvad Drakelvarene angik, da gjorde Croesus Guden stor Uret; thi han havde forknydt ham, at naar han drog imod Perserne, vilde han ødelægge et mægtigt Rige. Dersom Croesus nu havde villet sit eget Vel, burde han først have spurt, om Guden havde ment hans eget eller Cyrus's Rige. Da han ikke havde gjort dette, maatte han selv bære Skylden. Heller ikke det sidste Drakelvar om Muldyret havde han fattet. Thi Cyrus var dette Muldyr, da hans Førelde vare af blandet Art, hans Moder en fornem Mederinde, hans Fader en Perse af ringere Herkomst. Desuden havde jo Guden reddet Kongen, da han var nærværet at brende. Da Croesus hørte dette, slog han sig til No og erfjendte, at Skylden havde været hans og ikke Gudens.

Da Gardes var indtaget, sendte de græsste Stæder paa Assiens Beskyttet Gesandter til Cyrus og tilbøde ham at underkaste sig Perserne paa de samme Villaaer, som de havde havt under Croesus. Men Cyrus havde allerede for Croesus's Ulykke ladet dem indbyde til Forbund med sig og spottede nu deres altfor sildige Indbivilgelse ved denne Fabel: En Fløiteblæser saae Fisstene svømme i Havet og blæste paa sin Fløite i den Mening, at Fisstene skalde komme op paa Landet. Men da han saae sig skuffet i sit Haab, udkastede han sit Net og fangede en stor Mengde Fisst. Da han saae dem sprelle i Garnet, sagde han: "Nu behøve J ille at dansse, da J ikke vilde komme og dansse efter min Fløite!" Den krigsklyndige Harpagus undertvang nu esterhaanden de græsste Stæder paa Kysten ved at lække Jordvolde op rundt om deres Mure, medens Cyrus selv førte sin Hær til det indre Assien og undertvang de der boende Folkeslag lige intil Ju-

dus. Croesus fulgte med ham og understøttede ham siden ved Raad og Daad. Dog varede det ikke længe, inden Lydernes krigerske Folk begyndte en Opstand, og Cyrus var tilbeidelig til at legge Sardes aldeles øde og bortsælge Indbyggerne som Slaver. For at redde sine Landsmænd fra denne Skjebne gav Croesus Cyrus et Raad, der giver et Exempel paa den samvittighedslosse Grusomhed, hvormed Assiens Despoter pleie at behandle deres Undersætter. Croesus's Raad sigtede til at svække Lydernes krigerske Land. De skulle udlevere deres Baaben og for Fremtiden bære en varmere og blodagtigere Dragt, oplære deres Born i at synge, spille paa Cithar og drive Småahandel. Da Opstanden var daempet, fulgte Cyrus dette Raad, og de krigerske Lyder blev til et blodagtigt Folk.

Fra sit Krobringstog gjennem Overasien drog Cyrus imod Babylon, og vi finde allerede paa dette Tog, at han med sin større Magt ogsaa havde antaget det medisste Høfs store Pragt og glemt sit bjerggrige Fædrelands simple Sæder. Han førte med sig en stor og veludrustet Hær og et uhøje Forraad af Dvæg og Levnetsmidler; besuden i Sølvfæde Vand af Floden Choaspes ved Susa; thi af dette Vand alene pleiede Persernes Konge at driske, hvorfor det, hvorhen han end reiste, maatte følge ham paa Lastvogne i Sølvfæde. Da Cyrus kom til Floden Gyndes, en Biflod til Tigris, forsøgte en af de hellige hvide Heste at svømme over den men blev borttreven af Floden og druknede. Da blev Cyrus vred paa Floden for dens Overmod og truede den med at gjøre den saa lille, at for Fremtiden kunde gaae over den uden at væde Kneet. Han stansede derpaa med sit Krigstog, lod Hæren fordele sig til Arbeide og delte Gyndes i 360 Kanaler, saaat Floden virkelig blev saa svag, som han havde sagt. Efterat havde tilbragt hele Sommeren med at henvne sig paa Gyndes, fortsatte han sit Tog mod

Babylon. Labyntus, saa hed Kongen af Babylon, lod sin Hær rykke uden for Murene, men blev slagen og maatte træffe sig tilbage i Staden. Da denne var belæstet og forsynet med Levnetsmidler for flere Aar, var Babylonierne vel tilmede og belymrede sig slet ikke om Beleiringen. Cyrus tilbragte lang Tid for Staden og var i stor Forlegenhed; thi de høje og sterke Mure var aldeles uindtagelige for den den Tids ringe Beleiringskunst. Da næsede han om sider sin Hensigt ved List. Han lod en Del af Hæren ved en Kanal lede Euphrats Vand til en Sø i Nærheden; herved sank Vandet i den gamle Flodseng saavidt, at det gik en Mand til midt paa Livet. Da denne farlige Vei trængte Perserne ind i Staden, just som Babylonierne feirede en stor Fest, der bortslede deres Opmærksomhed, fra hvad der foregik uden for Staden. Babylon's Omfang var saa stort, at Perserne allerede plyndrede i den ene Ende af Staden, medens Babylonierne endnu ved tilmede holdt deres Fest og dansede i den anden Ende, indtil de tidsnok erfarcde, hvad der var skeet (536). I Babylon var det, at Jødernes landsflygtige Folk, siden Jerusalems Ødelæggelse ved Babylonierne Nebukadnesar, efter Psalmens Ord grædende havde siddet ved Hedningernes Vand, længelskulde efter Besvielsens Dag. Cyrus sikrede sig dette haardnakede og krigerske Folks Hengivenhed ved at give dem Tilladelse til at vende tilbage; og henved 50,000 under Anførel af Serubabel og Upperstepræsten Josua droge fra det rige Babylon hjem til Judeas Bjerge for igjen at opbygge deres Tempel og omhegne Ruinerne af Jerusalem med Mure.

Da hele Vestasien indtil Indus adslod Persernes store Konge, besluttede han at sikre sine nordlige Grænser mod de der boende vandrende Stammers Indsæld. Han vendte derfor sine Baaben mod Massageterne, et Hyrdefolk, hvis eneste Rigdom bestod i deres Hørde, med hvilke de farvelige og

nsisomme vankede om paa de store Sletter øst for det kaspiske Hav og intet Andet ønskede end at bevare deres Frihed. De regjeredes paa Cyrus's Eid af en Dronning ved Navn Tomyris. Cyrus sendte først Gesandter til hende med Wegtsfæbbsorflag, men da hun vel mærgede, at han ikke friede til hende men til Herredommets over Massageterne, afsviste hun hans Tilbud. Cyrus forte derpaa en Hær til Floden Araxes, hinsides hvilken Massageterne nomadiske Folk boede, og begyndte at bygge en Bro over Floden. Medens han var bestægtiget hermed, sendte Tomyris en Herold til ham med disse Ord: „Persernes Konge! Lad os med Dit Arbeide, herst over Dit eget Folk og lad os herske over, hvad vi have! Men har Du saa stor Lyst til at maale Dig med Massageterne, velan, saa hehøver Du ingen Bro at bygge. Vi ville trække os tre Dagreiser tilbage for ataabne Dig Adgangen til vort Land. Eller har Du større Lyst til at modtage os i dit Land, saa gjør Du det Samme!“

Paa Croesus's Raad valgte Cyrus det første af de Vilkaar, Tomyris havde forelagt ham. Han satte paa Skibe over Araxes og lagde, efter efter Croesus's Raad, en Plan til at overrumple Massageterne med List. Han vidste, at Massageterne være ubekjendte med Vinen og alle de Overbaadighedsvarer, som Perserne brugte til deres Maaltider. Han lod dersor flagte og tilberede en Mængde Haar og henlagde dem tilligemed en stor Del ublandet Vin og mange andre Retter i sin Leir, som han dernæst forlod, efter at have ladet den sletteste Del af Hæren tilbage for at besogte den. En Træbiedel af Massageternes Hær, under Anførel af Tomyris's Son Spargapises, indtog Leiren efter en kort Modstand, og da de fandt Maaltidet beredt, gjorde de sig til gode, drak til Overmaal af den ubekjendte berusende Drif ogsov ind. Men fort efter kom Perserne tilbage, overrumpledé de sovende Massageterne, dræbte de fleste

og tog nogle tilfange, blandt dem Spargapises selv. Da denne unge Mand havde udsovet sin Rus, bad han Cyrus om at løse ham af sine Lanter, og da han havde faaet sine Hænder frie, ombragte han sig selv. Da Tomyris fulgte retning om Hærens Ulykke og sin Sons Gangenslab, lod hun efter en Herold sige til Cyrus: „Du umættelige Bloddrinker! Ved Vinens Gift, som I selv lade løbe i Eders Legeme, indtil Eders Mund løber over af slette Ord, har Du overlistet min Søn og saaledes faaet ham i din Magt, men ikke ved redelig Kamp. Hør nu, hvad jeg raader Dig i en god Mening: vær tilfreds med den Fordel, Du har vundet, og gaa tilbage i Dit eget Land uden Tab. Gør Du ikke det, da sværger jeg ved Solens Gud, Massageterne's Herre, at jeg skal møtte Dig med Blod, hvor umættelig Du endog er!“

Cyrus bekymrede sig imidlertid ikke det Mindste om denne Aadværel og forte sin Hær videre frem. Da samlede Tomyris hele sin Magt og leverede Perserne et Slag. Udfaldet var længe tvivlsomt, indtil det om sider blev afgjort i Haandgemæng med Sværd og Dolk til Massageterne's Fordel. Der faldt en stor Mængde Persere, og Cyrus selv blev dræbt. Men Tomyris lod hans Lig oplede mellem de Slagne og fastede det i en med Menneskeblod fyldt Pædersæk for at møtte ham med Blod, som hun havde truet. (529)

Egypterne og Cambyses.

I den nordøstlige Del af Afrika ligger det fornrig Egypten, en frugtbar Øase midt imellem golde og uhyre Sandørskener. I den Del af Afrika, hvor Egypten og Ørkenen Sahara ligger, regner det aldrig eller yderst sjeldent, og Egyptens frugtbare Marker vilde altsaa uden tvivl være en lignende frugtfuld Sandørken, dersom ikke den

frugtbargjørende Nil gennemstrommede Landet og ved sin aarlige Oversvømmelse i Sommermaanederne vandede og gjedede Jorden, som ved en ringe Dyrkning frembringer Korn og Bomuld i rigeste Maal. Paa begge Sider af Flod-dalen løb en Række lave Bjerger, der, efterhaanden som de nærmte sig til Middelhavet, fjerne sig mere fra hinanden og lade Plads for en af Nilarmene vandet Slette, Nilsens Delta. Dette rige, af Naturen velsignede Land, blev tidligt besøkt af en ethiopisk Stamme, der snart, understøttet af det milde Klima og Jordbundens naturlige Frugtbarhed, naaede en vis Grad af Kultur, tilsels ogsaa af Videnskabelighed: de egyptiske Præster forstode Mathematik, Astronomi, Historie, Mechanik; men hvorvidt end deres Kundstab i disse og andre Videnskaber har strakt sig, forblev den dog uden dannende Indflydelse paa den øvrige Del af Folket. Folket var nemlig inddelt i 7 Slægter eller Kast, der ved Lov og Vedtægt levede i en stræng Uffsondring indbyrdes, saa at ingen almindelig Dannelse eller levende Fædrelandskærlighed kunde forene Egyptens Beboere til et fælles Folk. Navnene paa de 7 Slægter varer efter deres Bestjærtigelser: Præsterne, Krigerne, Dræghyderne, Svinehyderne, Kræmmerne, Tolkene og Skipperne. Præsters Slægt bevarede hemmelighedsfuldt sine Kundstab og nedstrep dem i en hellig Skrift (Hieroglypher), som Ingen formaaede at læse uden at være inbriet i Kastens Hemmeligheder, og saaledes kunde Præsterne holde det uvidende Folk i en slavist Wrefrygt. Krigerernes Slægt havde den Forrettighed at bevogte Kongens Person; de talte ikke, at nogen krigerst Forretning overdroges Andre, og da de saaledes varre de eneste Vaabendygtige, delte de Herres dommet over de øvrige Kast med Præsterne. Af disse to Slægter valgtes Kongerne; de varer ogsaa tidligt i Enebefidelse af Landeindommene, saa at det øvrige Folk sank ned til at blive deres Livsgenue. De lavere Slægter maatte und-

gaae Samqvem og Besørelse med de højere; Svinehydernes Kaste var mest foragtet, og deres blotte tilfældige Besørelse maatte afsættes ved en omhyggelig Renselse. De forstillelige Slægter stemmede overens heri, at de ansaae Egypterne for det fuldkomneste Folk paa Jorden; ligesom endnu i vor Tid Chineserne saae de paa alle Fremmede med Uffe og Had og bortviste derved med Magt den Dannelse og Forædling, der kunde tilføres dem fra andre Folkesslag. Saaledes var det umuligt, at Dannelse og Videnskabelighed kunde stvide frem i nogen betydelig Grad, men Lærdommen maatte ligesom forstenes i den samme Form, hvori den var opbevaret. Som Eksempel herpaa kan tjene, at Præstekasten havde et eget Værk, hvori Reglerne for Lægekunsten var optegnede, men ingen Læge maatte ved Behandlingen af en Sygdom gaae sin egen Bet eller forsøge nye Lægemidler, hvis han ikke, dersom den Syge døde, vilde udsætte sig for Livsstraf.

Egypterne dyrkede flere Guder, fornemmelig Isis, Skjebnens Gudinde, og Osiris, Sindbilledet paa Nilsens Frugtbarhed; desuden ansaae de en stor Mængde Dyr for hellige, fornemmelig Ibis, Ichneumon, Katten, ogsaa enkelte Slangearter; nogle Egyptere dyrkede ogsaa Krokodilen. Der var sat Livsstraf paa at dræbe disse Dyr. Men naar en fort Kalv blev født med visse hellige Kjendetegn, med en firkanet hvid Plej på Panden, med Billendet af en Orn paa Nakken og af en Corbitz paa Tungen, da var der Glæde over al Egypten, og store Fester anstilleses for Kalven (Apis). De troede paa et Liv efter Doden, men Sjælen kunde ikke uden at gjennemgaae mangfoldige Renselser komme til Osiris's Bolig. De antoge dersor, at den menneskelige Sjæl efter Doden gif over i et Dyrss Legeme og dersra igjen over i andre Legemer, indtil den vendte tilbage i det menneskelige Legeme; tre Gange maatte et saadant Krebsloeb fuldendes, inden Menselsen var foregaet. (Sjælevandrings).

Det var ogsaa med Hensyn paa denne Tro, for at Sjælen kunde gjenfinde sit Legeme uforraadnet, at de Døde blev indbalsamerede med Rosgeler, omhyggeligt indvirkede i uldne vind og henlagte i Kasser af det varige Egenmørhærtæ. Man finder endnu mangfoldige saaledes opbevarede „Mumier“, der i flere tusinde Aar uforterede have hensigget i underjordiske Gravhøværinger, Ligene af de Mennesker, der engang have været Bidner til alle de forunderlige Ting, der fortælles om Egypten.

Uhyre Mindesmærker ere tilovers af den ægyptiske Kunst: Ruiner af Templer med deres Billedhuggerværk, med kolossalne Ufskildninger af Guder, Mennesker og Dyrestikkeller; thi de herstende Slægter og Konger tvang Almuen til at arbeide paa disse Værker, der skulle bringe Bygherrens Navn med Berommelse til Esterverdenen og give den et Begreb om hans Storhed og Pragt. Mellem Levningerne af disse store Arbeider, der især forefindes ved det i Oldtiden berømte Theben (Eukor), ere Pyramider og Obelisker mærkværdige. Pyramiderne ere uhyre Bygninger af Sten, der fra en meget bred Grundflade efterhaanden løbe sammen i en Spids; de forstjellige Stenlag danne to til tre fod høje Trin, ad hvilke man kan bestige dem. Den største Pyramide havde sig fra en Grundflade, der paa hver Side omtrent var 700 fod bred, til en lige saa stor Høje. Mange af disse uhyre Stenmasser ligge endnu i Mellemegypten vest for Nilen. Obelisserne ere firsidede Soiler, og det Beundringsværdigste ved disse Mindesmærker er, at de ere forsædiggede af en enest Stenblok indtil en Høje af 180 fod; sandsynligvis ere de udhuggede af Overægyptens Bjerge. Obelissernes Sideslader ere ofte bedækkede med den ægyptiske hellige Skrift, som imidlertid Ingen forstaaer tilfulde at udtyde. Mange af dem ere senere af romerske Keisere flyttede til Rom, hvor de endnu pryde enkelte offentlige Pladse.

Mellem Egyptens ældste Konger nævnes Sesostris, der ved vidstofte Krigstog underlagde sig Lilleasien og Scythien, og mod Syden Ethiopiaen. Han forgede for Egyptens Banding ved kunstige Kanaler.

Uenighed mellem Præstekasten og Krigerkasten synes at have foranlediget Egyptens Deling i 12 Kongeriger. Af disse tolv Konger fremgik Psammetich som Encheresler (656—617), stredte sig Hydighed ogsaa hos Krigerkasten ved ioniske og kariske Leietropper, vandt Præsterne ved at bygge Templer og Helligdomme og tilfod Fremmede, navnlig Græker, at nedsette sig ved den pelusinske Nilmunding.

Necho, en Son af Psammetich, tabte vel sine syriske Erobringer i Slaget ved Circesium (606 Pag. 4), men stredte at danne en Smagt. Efter et allerede af Herodot betvivlet Sagt lod han Afrika omseile af Phoenicere, der gik ud fra det røde Hav og efter tre Aars Forløb kom tilbage gennem „Herkules's Støtter“.

Apries, en Sonneson af Necho, blev stødt fra Tronen af sin Hær, der havde lidt et Nederlag i Kampen med den græske Stad Cyrene. Amasis, en Mand af ringe Herkomst, stillede sig i Spidsen for Opstanden, fangede Apries, lod ham henrette og indtog hans Plads paa Egyptens Trone.

Amasis (570—526) sagte at vinde Præstekasten ved Tempelbygninger, medens den snevige og kraftige Mand ved Nedladenhed og Overgivnenhed beisede til Almuens Kunst. Han inbrommede Grækerne Handelsrettigheder og overgav dem Staden Naupratis. Landets overordentlige Frugtbarthed under hans Regering bidrog til at befæste ham i Folsets Undest.

Da Cyrus var falden i Kampen mod Massageterne, kom Herredommet over Perserne til hans Son Cambyses, der besluttede at forsicte sin Faders Erobringer og rettede sit Øjne mod Egypten. Landets Erobring fra Asien bliver gjort vansklig ved den sandige Dræn Suez, der forbinder begge Verdensdele og ofte har været ulykkebringende for en Armee. Dog sandt Cambyses ved Forbund med en arabisk Konge Middel til paa Øsennemmarschen at forsyne

sin Hær med Vand, der paa Kameler blev bragt til Drænen. Egypternes daværende Konge Pſammenit træf en stor Hær sammen for at møde Perſerne. Begge de fjendtlige Folkeslag træf sammen ved Pelusium (525) ved en af Nilarmene i Deltaet. Efter en haardnakket Kamp blev Perſerne Seirherrer, og Cambyſes drog ind i den gamle Stad Memphis, en af Egyptens Hovedstæder.

Cambyſes, der lignede sin Fader i Lyst til store krigsſte Foretagender, var ham i andre Henseender ulig. Om Cyrus læſe vi ikke, at han misbrugte sin despotiske Magt til vilkaarlig og uoverlagt Grusomhed, ligesom han heller ikke var utilgjengelig for edelmodige Feleſſer, og den næsten guddommelige Erefrygt, Perſerne nærede for hans Minde, viser, at han har været noget mere end en blot erobringslysten Tyran. Men Cambyſes var af et hidſigt, grusomt og henvyldent Gemyt, og denne hans naturlige Sindstilstand blev undertiden pirret indtil Raseri ved umaadelig Mydelse af Vinen. Vel faaaneſe han, overensſemmende med Perſernes Bedægt, for en Tid Pſammenit, men lod ham dog snart henrette, ræſede mod den longelige Familie og mishandlede endog Liget af Pſammenits Fader Amasis, fordi denne paa en lidt Maade ſkål have undgaet at give ham sin Datter tilægte. Derpaa beſluttede han at fortsætte sine Erobringer længere ind i Afrika. En Aſdeling af sit Godfolk paa 50,000 Mand sendte han imod Dæſen Ammonium, det nuværende Sivah i Ørkenen Sahara, hvor der var et hersmt Tempel og Drael, helliget til Guden Ammon. Fra det rige Theba, Overgyptens Hovedstad, drog den dertil udføgte Hærfædning ind i Ørkenen, men man har siden aldrig hørt Noget om den, undtagen hvad Ammoniernes Ubsagn lader formode, at en høftig Storm har begravet den under Ørkenens Sandhvirbler. Syd for Egypten boede de sagalde „længelevende Ethiopere“, et Berg-

folk, der uden Ågerdyrling og Kunſter levede i Naturens simpleſte Tilſtand og ernærede sig af Kjød og Mølt. Ogsaa dem vilde Cambyſes undertvinge men beſluttede førſt ved Speidere at undersøge Landets Tilſtand og ſendte i denne Hensigt egyptiske Gesandter til Ethiopernes Konge; som Gaver medbragte de en Purpursledning, en Guldſjæde, Guldarmbaand, Salve og et Fad med Palmevin. Da Gesandterne træf Ethiopernes Konge, der udmerkede sig blandt sine Landsmænd ved sin Størrelſe og Skjønhed, sagde de til ham, at Cambyſes, Perſernes Konge, oversendte ham disse Gaver, som han havde uðvalgt af det Røftbareſte, han eiede, for at tilbyde ham Venſtab og Gjæſteforbund. Men Ethioperen svarede: „Perſernes Konge har ingenlunde ſendt mig disse Gaver for at blive min Gjæſteven; heller ikke det, I ſige, er Sandhed; thi I ere komne til mig som Speidere. Desuden er Perſernes Konge ingen retſkaffen Mand; thi dersom han var det, vilde han noies med ſit eget Land og ikke trægte efter Andres.“ Med disse Ord ſpændte han ſin Bue af, overgav den til Gesandterne og lagde til: „Ethiopernes Konge rader Perſernes Konge at vente med ſit Krigſtog, indtil han eller en anden Perſer kan ſpønde denne uhyre Bue. Indtil den Tid kan han talke Gaverne for, at det ikke falder Ethiopernes Born ind at erobre et andet Land til deres egen.“ Derpaa tog han imod Purpursledningen og spurgte, hvad det var. Da Egypterne havde fortalt ham om Bevningingen og Farverierne, sagde han: „Mennesſene ere falſfe, og deres Klæder ere ogsaa falſfe.“ Dernæſt spurgle han, hvortil Guldkjæden og Armbaandene bleve brugte, og da han paa Egypternes Forklaring troede, at det var Lænker, lo han og sagde, at Ethioperne havde ganske anderledes stærke Lænker. Vinen derimod behagede ham meget, og da han havde smagt den, spurgte han, hvad Perſernes Konge spiste og hvor længe vel en Perſer kunde leve. Egypterne svarede,

at Kongen spiste Brød, og de forklarede *Ethioperen* noagtigt, hvorledes Hveden blev saaet i den gjædede Jord og vokede frem til denne herlige Spise. Angaaende Alderen underrettede de ham om, at en persisk Mand i det Høieste funde blive 80 Åar gammel. Hertil svarede Nomaden, at han flet ikke undrede sig over, at de ikke funde leve længer, siden de aad Gjedning, og de vilde knap bringe det saavidt, hvis de ikke havde Binen til at styrke sig paa.

Da Cambyses hørte *Ethioperlongens* Svar, blev han rasende forbitret, saameget mere, som hverken han selv eller nogen Perser kunde spænde den store Vue. Kun Cambyses's Broder Smerdis kunde strække Snoren nogle saa Lommer, hvorför Cambyses af Misundelse sendte ham hjem til Susa. Derpaa begyndte han sit Krigstog mod de „længelevende *Ethiopere*“ og drog med hele sin Hær ind i det mennesketomme og øde Bjergland, der mod Syd slutter sig til Egypten. Fremførende som han var, havde han ikke sorget for et tilstrækkeligt Forraad af Levnetsmidler paa Veien gjennem Ørkenen, og da Perserne derfor først havde fortært Raftdyrene, saae de sig i den strækkelige Nødvendighed ved Lodkastning mellem sig selv indbyrdes at vælge Øfre for deres rasende Hunger. Cambyses maatte da med usorrettet Sag vende tilbage til Egypten. Da han kom til Memphis, træf han alle Egypterne i Festlæder og i den høieste Jubel; thi Guden Apis var kommen. De første Egyptere, der bragte ham denne Esterretning, lod han dræbe i den Mening, at de forebragte ham en Usandhed, men da Præsterne senere bekræftede deres Udsagn, sagde Cambyses, at han vilde see, om Egypternes Gud var tam, og besalede at bringe Apis. Da han saae Guden, drog han i Bildstab sin Doll og stodte Apis i Baaret med de Ord: „O I Dumhoveder! Er det en Gud, med Kjød og Blod, og som kan blive saaret af Jernet? Ja, i Sandhed, en Gud, som

er Eder verdig. Dog skulle I ikke glæde Eder over at have gjort mig til Nar!“ Derpaa lod han Præsterne pidske og besalede at dræbe enhver Egypter, der høitideligholdt Gisten. Men den saarede Apis opgav Landen i Templet, hvorpaa Præsterne begravede den uden Cambyses's Vidende.

Kort efter saae Cambyses et Drømmesyn: det forekom ham, at hans Broder Smerdis sad paa den longelige Trone og berorte Himlen med sit Hoved. Af Frygt for, hvad Drømmen syntes at betyde ham, sendte han Prexaspes, en af sine fortroligste Lænere, til Susa og lod ham quele Smerdis. Fra den Tid begyndte Cambyses at blive ligesom assindig af Grusomhed. Han dræbte sin Øster ved et Fodspark, fordi hun mindede ham om Smerdis; Christus, hans Faders gamle Raadgiver, maatte ofte skjule sig for ham for at undgaae Virkningerne af hans blodige Brede, naar den var bleven vakt ved et eller andet uvelkommen Raad; Ingen vovede at tale til ham uden med den laveste Smiger, og man maatte vel vogte sig for at lade sig forlede af hans tilsyneladende gode Lune til at sige ham en ubehagelig Sandhed. Engang spurgte han Prexaspes: „Hvad sige vel Perserne om mig?“ Prexaspes svarede: „Ellers, Herre, roser man Dig i Alt; kun mener man, at Du er for hengiven til Binen.“ — „Nu skal Du selv dømme“, svarede Kongen, „om Perserne sige sandt, eller om de selv ere fra Forstanden, naar de sige saadanne Ting. Nemlig, naar jeg træffer din Søn, som staar der i Forsalen, midt i Hjertet, saa er det aabenbart, at Perserne sige usandt, og at jeg er ved min gode Samling.“ Med disse Ord spændte han Buen og sjæd efter Drenge, og da han faldt, lod han ham opfjære, viste Faderen, at Pilen sad lige i Hjertet og sagde veltilmode til Prexaspes: „Altfaa er det jo aabenbart, at det er Perserne, der ere fra Forstanden, og ikke mig; har

Du vel i den hele Verden seet en bedre Skytte?" — Prexaspes svarede: "En Gud selv kan ikke skyde bedre!"

I midlertid udgav en Mager af den medisse Prostekaste ved det persiske Hof i Susa sig for Cambyses's myrdebroder Smerdis, vandt et Anhang og bemægtigede sig Regjeringen. Cambyses begav sig ifromt paa Beien til Persien for at dæmpe Oprøreret, men da han i Syrien viste siige tilhest, og Dypstoen paa hans Dolkestede var falden af, jog han sig af Uagtshed Klingen i Saaret og maatte standse med sin ifromme Reise. Snart lod Saaret til at blive farligt, og Kongen sammenkalte dersor de fornemste Persere, aabenbaredem det Mord, han havde begaet paa sin Broder Smerdis for at forebygge den Ulykke. Drommen havde vorslet, men at ikke destomindre Mageren Smerdis havde gjort Oprør imod ham og nu regjerede i Persien. Han formanede dem dersor til at feste Oprøreren fra Tronen og endte med at begræde sin sorgelige Skæbne. Da Perserne saae deres Konge græde, sonderrev de deres Klæder og græd højt med ham. Men dog troede de, at det virkelig var Smerdis, Cyrus's Son, der havde bemægtiget sig Tronen i Susa, og at Cambyses kun af Undstød for nægtede ham for at reise hele Perserfolket imod ham. Cambyses døde kort efter af sit Saar. (522).

Den falske Smerdis.

Efter Cambyses's Død vedblev Mageren at hersse i Susa; han stræbte at vinde Folket for sig ved at estergive Skatterne og fritage for Krigstjeneste, og var engstelig bænkt paa at bevare sin Hemmelighed, saameget mere, som han stod Fare for at blive robet ved en Legemsfejl: Cyrus havde nemlig i sin Tid straffet ham for en Forbrydelse ved

at lade hans Dren affjære. Mageren forlod dersor aldrig sit Slot og udelukkede alle fornemme Perser fra sin Person. Men denne Forsigtighed vakte netop Mistanke hos en af dem ved Navn Otanes, og da han kendte Magerens Legemsfejl, lod han sin Datter, som befandt sig i hans Harem, opfordre til hemmeligt at løfte Turbanen paa Kongens Hoved, naar han var falden i Sovn, for faaledes at slappe sig Bis-hed i Sagen. Da Otanes fandt sin Mistanke bekræftet ved den Esterretning, at Kongen virkelig ingen Dren havde, forenedes han sig med sex andre fornemme Perser, imellem dem med Darius, en Son af den persiske Satrap Hyastaspes.

I midlertid havde Mageren af Frygt for de Rygter, der begyndte at udbrede sig om hans Person, ladet Prexaspes kalde til sig og ved store Lovster beveget ham til at stige op paa Slotsmuren for at forsøre den nedenfor forsamlede Mængde, at det virkelig var Smerdis, Cyrus's Son, der hersede i Susa. Men da Prexaspes var kommen op paa Muren, brod han sig ikke længere om, hvad han havde lovet Mageren, men opregnede hele Rækken af Cyrus's Slægt og alle de Belgjerninger, Cyrus havde vist Perserne. Derpaa aabenbaredem han, at han selv paa Cambyses's Befaling havde dræbt Smerdis, og at det var en Mager, der nu havde Kongemagten ihænde. Han endte sin Tale med at forbanne Perserne, dersom de ikke tog Magten tilbage fra Mederne. Derpaa syrtede han sig hovedfulds ned fra Muren og kom faaledes afdage.

De syv Sammensporne, som ikke vidste Noget af hvad der var foregaaet, besluttede imidlertid paa Darius's Opmuntring at fremskynde Sagens Afgjørelse. Bagterne for Slottet indlod med de syv fornemme Perser, da de ikke havde den mindste Mistanke om deres Forehavende; kun de Slaver, der umiddelbart bevogtede Kongens Bærer, der

gjorde Banskeligheder; da drog de Sammensvorne deres Dolfe og dræbte dem.

Den falske Smerdis og en anden Mager, der var hos ham, raadslog just om, hvad der var at gjøre i Anledning af Prexaspes's Forræderi. Da de hørte Larmen i Forværket, hvor de Sammensvorne trængte ind, greb den ene en Rue, den anden et Spyd for at sætte sig til Modvæge. Den ene Mager forsvarede sig tappert med Spydet, indtil han blev dræbt: men da den anden Mager saae, at Buen var ham til ingen Nutte, fordi det strax kom til Haands gemæng, sagde han at undkomme til et mortt Sidenværelse og at trække Døren til efter sig, men Darius og en anden af de Sammensvorne ved Navn Gobryas slap ind med ham. Medens Darius's Kammerat greb fat paa Mageren og tumlede sig med ham, stod Darius tvivlaadig med sin dragne Doll, som han ikke turde bruge af Frygt for i Mørket at træffe sin Ven istedetfor Kongen. Da Gobryas mørkede, hvorfor han tövede, raabte han: "Stod til, om Du saa skulde støde gjennem os begge!" Da brugte Darius Dolken og rammede heldigvis Mageren.

Da de Sammensvorne nu visste sig for Folket med de to Mageres affæarde Hoveder og dræbte enhver Mager, som de kraf paa, tog det persiske Folk i Hovedstaden deres Parti og forsatte Blodbadet paa Magerne. Saaledes tog Perserne anden Gang Herredommets fra Mederne (521). Men de syv Sammensvorne kom overens om at sætte sig tilhest og ride udensor Staden ved Solens Opgang: den af dem, hvis Hest først hyrinstede, skulde være Konge over Perserne. Darius's Staldmester forstod, efter Aftale med sin Herre, at opmuntre hans Hest til at hyrinstede, saafnart den kom udenfor Staden, og saaledes blev Darius, Hystaspes's Son, Konge over Perserne. (521).

Det persiske Rige havde ved Darius's Tid nægt sin største Udstrafning. Det strakte sin Magt mod Østen til Floden Indus, mod Syden til det indiske Hav, Arabien og Ethiopiaen, mod Vesten til Afrikas Ørkener, mod Norden begrundedes det persiske Rige af Middelhavet, Thracien, det sorte Hav, af Kaukasus, den kaspiske Ss og de nomadiske Stammer, der beboede de vide Stepper i dens Omegn. Perernes „store Konge“, blev æret som en Gud, og Ingen maatte nærme sig ham uden ved Godfald at have vist ham sin Tilbedelse. Han holdt sit prægtige Hof afverlende efter Marstiderne i Babylon, Ecbatana, Persepolis og Susa. Den sidstnævnte Hovedstad overgik de øvrige i Pragt, Overdaadighed og Belleynet; Pererkongens Slot, hvor „den store Konge“ levede med sine Høfolk og Slaver, sin Familie og sit Harem, var et Wunder af Pragt og opfyldt med Guld og Kostbarheder. Her var Middelpunktet af det store Rige; Pererne var det fornemste Folk, og til dem betalte alle de øvrige Folkeslag Stat; næst efter dem kom i Gang deres nærmeste Naboer, og saaledes østog Folkeslagenes Unseelse og Betydning, efterhaanden som de boede nærmere mod Grænderne. En forholdsvis hoi Grad af Forfinelse og barbarisk Kultur var udbredt over dette asiatiske Rige: Agerbrug og Havedyrkning blev beskyttet og hædret af Kongen selv; vidklostige Postforbindelser og Landeveje forbant Rigets forskellige Dele, Cisterner bleve anlagte i Ørkenerne, og Handel og Samfærsel ned den offentlige Beskyttelse. Men saavel den enkelte Mand som det hele Folkeslag levede under en slavisk Afhængighed af Kongen og hans Statholdere: Folkene styrde Kongens Gunst deres Ejendom, deres Land, deres Person og Liv; Kongens Lune funde berøve dem alt dette, som han kun af Maade lod dem beholde, saalenge det lystede ham.

Riget var inddelt i Satrapier (Statholderstaber). Kongen udvænte en Satrap over hver enkelt Landsdel, og denne herskede aldeles uindstreknet, rigtignok under Kongens øverste Myndighed, men denne blev svagere, jo længere Satrapiet laa fra Susa, og jo større personlig Indflydelse Satrapen formaaede at vinde over sine Undergivne. Naar Kongen var utilfreds med en Statholder, havde han ofte intet andet Middel til at twinge ham end at sende en Snigmorder, der dræbte den overmodige Satrap og derpaa, for-

synet med Kongens striflige Fuldmagt, selv bemægtigede sig Herredommets. Men ofte lykkedes det Satrapen ved sin Krigsmagt at hyde den „store Konge“ Spidsen og i lang Tid at haandthæve et uafhængigt Herredomme. Saaledes blev det hele Rige beherret i mindre Krede af det despotiske Tyranni, der havde sit Middelpunkt i Susa, men medens denne Statsindretning for en Tid holdt alle Folkeslag i den samme slaviske Afhængighed af Perserne, forberedede den tillige Statens Oplossning ved Satrapernes Vilkaarlighed.

Andet Affnit.

Graekerne og deres Kamp med Perserne.

Hellas og Peloponnes.

Den østligste af de tre Halvsører, som Sydeuropa danner, var i den ældste Tid beboet af Pelasgere, en med Inderne beslægtet agerdyrkende Stamme. Senere blev Pelasgerne fostrængte af Hellenere, og Navnet Hellenere eller Graekere blev et fælleksnavn for alle de Stammer, der henhørte til denne Nationalitet. Ved tidlige Stammevandringer (1104) bemægtigede Dorerne sig den største Del af Peloponnes, Jonerne den sydøstlige Del af det egentlige Fastland med de nærmest liggende Øer, hvoriblandt Cynoea; og fra Attica udvandrede efter den sidste Konge Codrus's Død (1068) Jonere til Lilleasiens Vestkyst. Det egentlige Hellas indebefattede: Attica og Megaris, Boeotien, Phociernes og Lokernes Land, Doris, Etolien og Aearnanien. Ved en smal Landtange (Isthme) er Peloponnes forbundet med Fastlandet. Denne Halvs bestod af følgende Dele: midt paa Peloponnes laa Arcadien, der ikke berørte Havet; sydlig for Arcadien laa Laconien og Messenien, vestlig Elis, nordlig Achaja og det paa Landtangen liggende Corinth; mod Østen laa Argolis. Ogsaa de omliggende Øer, navlig Creta, Cycladerne og Sporaderne, var tidligt befolkede af helleniske Stammer. Nordlig for det egentlige Hellas laa mod Østen Thessalien, mod Vesten Epirus; disse ved Bergkjedene Pinthus indbyrdes adskilte Landstæber var ligeledes befolkede af helleniske Stammer. Det hele helleniske Fastland tilligemed Halvsen Peloponnes var befolket af de helleniske Bjerge, der uden at danne sammenhængende bjæder for det Meste bestaae af adskilte Bjergmasser med Høilande og mellemliggende frugtbare Dale og Kystlande. Den store af mangfoldige Bugter indskærne Kystlinie befordrede tidligt Søfart og Handel.

Landets naturlige Bestaffenhed vidrog saaledes paa den ene Side til at adstille det helleniske Folk i en Maengde mindre Stater, der hver for sig frit kunde udvile sig, og lettede paa den anden Side Samførselen og Forbindelsen mellem de forskjellige Dele, hvorfaf Hellas bestod. De helleniske Ørger med deres faa og suære Passer dannede et naturligt Førsvarmsmiddel for Landet; ogsaa denne Bestaffenhed vidrog til at fremme Hellenernes frie Udvilning og til at forhøje deres trigerste Selvsølse.

Den heroiske Tidsalder (til 1104 f. Chr. Fødsel.)

Vigesom enhver anden historisk Overlevering, der er kommen til os fra den fjerne Oldtid, frembyder Grækernes ældste Historie en mytisk Tidsalder, da endnu Folkene i deres indstrænkede Forestillingskrebs ikke kunde opfatte og fremsætte Begivenhederne i deres fulde Virkelighed, men med en barnlig og rig Phantasi lod det Overnaturlige fremtræde i en stædig Forbindelse og Samvirken med Begivenhedernes almindelige Gang. Grækernes mytiske (heroiske) Tidsalder fremstiller os i Spidsen for Kulturudviklingen en Maengde Heroer, som Herakles (Hercules), Theseus, Jason, der under Kampe med den vilde Natur og med Uhydrer i Dyre- og Menneskestikker ved Udholdenhed i Arbeider og ved et moskommeligt og trigerst Liv vandt den beundrende Samtids Taknemlighed og efter Døden ofte en Plads mellem de halige Guder selv. Blandt disse mytiske Fremstillinge indtage de homeriske Digte den fornemste Plæn. Disse Digte tillegges Digteren Homer og ere i deres oprindelige Skikkelse ikke meget yngre end de Begivenheder, de besynde. De udværke sig saavel ved den høje digteriske Behandling af Guders og Menneskers Liv, deres Samførsel og Kampe, som ved den Nsiagtighed og Klærhed, hvormed de fremstille Datidens Kulturtilstand, offentlige og private Liv, de historiske og geographiske Forhold, og ved den Indflydelse, de bestandigt vedblev at have paa det helleniske Liv.

Homer.

Homer var en Græker fra Lilleasiens Vestkyst, hvor allerede tidligt den joniskegræske Stamme havde nedsat sig, og

han digtede sine Sange i sine Landsmænds sionne Sprog. De to Digtssamlinger, der tillegges ham, ere Iliaden eller Sangen om Kampen ved Ilios (Troja) og Odysseen eller Sangene om Odysseus's (Ulysses's) Omtakken og Hjemkomst.

Sagnet fortæller, at den trojaniske Konge Priamos's Son Paris (Alexandros) bortsørte Spartanerkongen Menelaos's sionne Hustru Hélène. For at fræve hende tilbage og de med hende bortsøede Skatte forenedte sig hele det fridbare Grækenland fra Thessalien til Peloponnes under Anførel af Menelaos's Broder Agamemnon, Konge i Argos og Mycenæ. Mellem de fornemste Helte nævnes den fornermede Menelaos selv, den dygtige Raaber i Kampen; fremdeles den hurtigfodede Achilleus, en Son af Havgudinden Thetis; Pyliernes Konge Nestor, fra hvis Læber Talen floss sidere end Honning, han som allerede havde fejet to af de talende Menneskers Slægter heninde og nu levede med den tredie; Odysseus, Konge paa det stenede Ithaka, Mesteren for de snilde Paafund; den sterke Diomedes, der ikke undslog sig for at kæmpe med Guderne selv. Men Troerne hentede langveis fra hele Lilleasien Hjælpetropper og Mand mod Mand kæmpede de udenfor Ilios med Grækernes Forkæmpere; men allermest værnede om Staden Priamos's Son, den hjelmomstraalede Hektor. Dgsaa Guder og Gudinder deltog i denne store Kamp; Zeus selv, Guders og Menneskers Fader, sad paa det takkede Olympos eller paa det kildebesprudlede Ida og veiede Troernes og Achaiernes Odsgudinder for at bestemme, hvem af dem, der fulde synke ned paa Jorden for at anrette Ødelæggelse blandt det Folk, de tilhørte; hans Datter, den trigerste og snilde Pallas Athene, hans Hustru, den storsvæde Hære, understøttede Grækerne, medens Troerne bestjærmedes af hans Son Ares, den fjoldbevæbnede Krigsgud, og af hans Datter Aphrodite,

der sjænt Gudinde for Kjærlighed ikke kunde holde sig fra den grusomme Kamp, og af Phoibos Apollon med sine aldrig feilende Pile. Kampen drog sig saaledes i Langdrag, især, da Mændenes Konge Agamemnon havde kænket Achilleus ved at beseve ham den elstede Slavinde Briseis, hvem han tidligere havde sjænket den tapre og aldrig trættede Kriger som en hædrende Gave. Harmfuld sad nu Achilleus i sit Telt ved sine Skibe, opmuntrende sig ved sin Lyra uden at deltagte i den graadsvoldende Kamp, og Hektor med sine Troer trængte bestandig Grælerne nærmere mod Leiren og truede med at kaste Id paa Skibene og drebe Grælerne selv, medens de fortumledes af Regen. Da bad Patroklos sin Ven Achilleus om at laane hans Vaaben, for ved den velbekjendte frygtelige Rusning at drive Troerne tilbage fra Leiren. Men den heltemodige Patroklos blev fældet af Hektor. Ved Esterretningen om Vennens Død blev Achilleus betagen af ræsende Harme; han foer frem foran Leirens Grav, og alene hans frygtelige Raab stræmmede Troernes Heste tilbage og fastede Mændene til Jorden. Men hans Moder, Havgubinden Thetis, lod Guden, den kunstige Hephaistos, smede Sønnen hertige, guddommelige Vaaben, som hun selv bragte fra Hephaistos's Pallads til sin Sons Telt. Achilleus fæiede verpaa Skinnerne af Lin om sine Smalsben og fastgjorde dem ved Anklerne med Salvspender, isørte sig Pantferet om Brystet og lagde Sværdremmen over Skulderen, hvorfra det med Solvagleter besatte Kobbersværd hang; han greb sit deilige Skjold, hvori den kunstige Hephaistos med Solv og Guld havde afbildet kæmpende Krigfolk, agerdykende Bonder og qvægvogtede Hyrder; det stræde vidt og bredt som et Blædblus fra en Hjeldtind; paa Hovedet satte han den tunge med en prægtig gylden Bust prydede Hjelm; med sin vældige Landse i Haanden sprang han op paa sin Stridsvogn, medens hans Ven Automedon greb de

glimrende Tømmer for at styre hans bersmte Heste. Han faldte med stræsselig Rost sine Heste ved Navn og opmunstrede dem til at føre ham hjem i Behold til Skibene, naar Kampen var kæmpet til Ende. Automedon hørte Stridsvognen forrest frem mellem Korstriderne til Kamp mod Troerne, og Achilleus ihjelstog dem for Fode; hans vælige Heste træpede paa Skjolde og Lig; Vognarlen dræppede af Blod, og fra Hestenes Hove og Hjulenes Skinner spræstede Blodet Stænk i Stænk mod Vognen, medens Achilleus med blodsbesudede Hænder jog asted for at vinde sig Hæder. Han drev Troerne for sig over Sletten. I Forvirring flygtede de mod den rullende Flod Xanthos og styrte sig ud i dens klare Vand for at redde deres Liv ved Svømming, men Achilleus sprang af Vognen, styrte sig med Sværdet i Haanden ud i Floden og farvede dens deilige Vand med Blodet af de Dreppte. Flodguden vrededes ved at see sin hellige Strom standset af Dødningetroppen; i sin Harme rullede han sine sterke Bolger mod Achilleus's Skjold; Floden steg høit over sine Bredder, brelende som en Tyr forfulgte den Helten, mattede hans Kne og bortlistede Sandet under hans Fodder; da raabte han høit til de svrigte Guder, og Hephaistos frelste ham, idet han med sin brændende Lin tændte Gresset paa Engen, Sivene og Treerne ved Flodens Bred og temmede dens Raseri. Med Øjn og Graab stræbte Gader og Moder at overtale Hektor til at holde sig indenfor Muren og ikke at voxe sig til Enelamp mod Achilleus, men han var ikke til at bevege og ventede sin Fiende udenfor Muren. Dog da Achilleus, nærmede sig, i Udseende lig den bevaabnede Krigsgud, med den tunge Landse paa Skulderen og i sin strælende Rusning, da søgte Hektor sin Frelse i sine hurtige Fodder; langs med Muren løb han, og Achilleus forfulgte; som naar Beddeløbsheste rast jage Basen rundt, og en glimrende Kamplen er udstillet, saaledes løb

de tre Gange rundt om Priamos's Stad i det frygtelige Bæddeløb, og Hektors Liv var Prisen, de løb om. Men nu besluttede Hektor at prove Kampens Udsald og oppebiede roligt sin Fjende. Først udfsendte Hektor sit Spyd og traf midt paa Achilleus's af en Gud forsørgede Skjold, men Spidsen gled af fra det blanke Kobber, og Spydet flog tilbage. Næst uddrog han derpaa sit Sharpe Sværd og skyrede frem mod Achilleus, men denne fastede sit Spyd og traf Hektor, der hvor Møglebenet forener Skulderen og Halsen; Spidsen løb helt igennem den blode Hals men gjennemstak ikke Luftrøret, saa der endnu levnedes Hektor Stemme til at hede om Skaansel for sit døde Legeme. Men Achilleus sarede: „Besvær mig ei ved mine Knæ, Du Hund, og ei ved mine Hørnblade! gjerne kunde min Harme tilskynde mig til at senderlemme dit Hjæl og øde det raat for al den Sorg, Du har forvoldt mig; om end Priamos tilbød sig at veie Dig op med Guld, saa stal dog aldrig din Moder lægge Dig paa Baare og besamre den Son, som hun fødte; men Hunde og fugle skulle fortære Dig! —“

Endnu længe vedvarede den verlende Kamp; Achilleus blev dræbt for Troia af Paris's Pike ved Phoibos Apollons Hjælp; men om sider blev Troia i Krigens tiende År lagt øde ved Odysseus's List. Helene og Skattene blev forte tilbage, og de Fyrster, som Krigen havde levnet, vendte tilbage over Havet til deres Hjemstavn. Men Odysseus havde fortørnet Havguden Poseidon; ti År maatte han flakke om paa Havet og paa fremmede Øyster, indtil han om sider, efter at have mistet sine Skibe og sine Kammerater, af Fremmede blev landsat paa det stenede Ithake. Her havde hans Hustru Penelope i al denne Tid hant Nod med at verge sig mod en Flot Beilere, der fortærede hendes Gods og med raa Trods forlangte hende selv tilslægte. Ukjendt og ved Athenes Hjælp omstapt til en ussel Beiler fremstillede

Odysseus sig i sin egen Hal for de forsamlede Beilere, der netop ved et yppigt Gjæstebud vare ifærd med ved et Bæd- dessud at afgjøre deres Kvist; Bruden fulde tilhøre den, der med Odysseus's Rue kunde skyde gjennem Dierne af tolv i Stælle opstillede Ører. Men ingen af Beilerne formædede at spænde den vældige Rue; da erholdt Beileren Odysseus ved indstændige Bonner Tilladelse til at forsøge sin Kunst; med Lethed spændte han Rue og fjed Pike, igjenem samtlige tolv Ører. Men derpaa fastede den snilde Odysseus Beilerens usle Dragt og reiste sig i straalende Skjønhed; han trædte frem i Salen med sin Son Telemachos, rystede et Bundt Pike for sine Fodder og talede derpaa saaledes til Beilerne: „Saa er da denne ubadelige Bæddelamp endt, men nu vil jeg sætte mig et andet Maal, som endnu ingen Mand har truffet, om jeg kan ramme det, og Apollon forunder mig Hæder!“ Derpaa affjed han sin Pike mod Antinoos, den raaeste og meest voldsmenne af Beilerne, og traf ham i Struben, just som han sorte en Pokal med Vin til Munden: han faldt til Siden, Blodet floss ham ud af Næsen, og med Fodernes Opslug væltede han Bordet, hvorpaa Maden var hensat. Odysseus stod imellem Beilerne og deres Baaben; en efteranden faldt de for hans dødbringende Pike, inden de kunde faae Lid til i en samlet Trop at sætte sig til Modværge mod den enkelte Mand. Odysseus havde henvet sig og ryddeliggjort Huset for sin Hjemkomst.

Sparta.

Blandt de doriske Stater i Grækenland hævede sig Sparta (Lacedæmon) i Laconien paa Peloponnes til den øverste Rang. Staten behersedes tidligt af en arvelig Kongeslægt, der regnede sin Herkomst fra Halvguden Herakles. Men da Statsforfatningen var i Forsald paa Grund af Stridigheder mellem Kongerne og Folket, bragte Lycurg (omtr. 884), der var af den kongelige Slægt, igjen Orden

tilveje og udbannede ved sine strenge og alvorlige Love Sparta til en krigsrif Republik med en aristokratisk Forfatning, som gik ud paa at gjøre Staten til det eneste Firmaal, for hvilket den Entelte skulde opføre sig og virke; og dertil gav ogsaa Staten sig af med Borgernes Opdragelse, Borgernes Dict og hele private Liv. Strax efter Barnets Fødsel blev det afgjort, om dets Liv skulde bevares, eller det skulde dræbes som et uhyttigt Medlem af Samfundet. Det Sidste skete med syge eller vanslakte Born. Indtil det syvende Åar opdroges Drengen af Kvinderne, dog ikke uden visse bestaaende Regler, der skulde forebygge Barnets Forkælelse; fra det syvende Åar begyndte den lange Række af offentlig Optugtelse, der med den fremrykkende Alder bestandigt tiltog i Strenghed, og hvis Hensigt var at danne Drengen til en tapper og udholdende Kriger for Fædrelandet. Videnskaber og Kunster blev han ubekjendt med, men han lærte at løbe, springe, brydes og bruge sine Baaben med Behændighed og Inde. I Zaalmodighed og Udholdenhed øvedes han ved knap og grov Kost, ved at føre paa et haardt Leie, en Seng af Nor, som han selv samlede ved Brederne af Eurotas, ved Slag, som han modtog baade af sine Kammerater og af Forstanderen for Døvelerne; og uden at suffe lod mangengang paa Artesmis's Alter de ædlesti Ynglinge sig hudslette til Døden, som et Offer for Gudinden. Besledenhed og Agtelse for Alverdommen ansaas for en af de fornemste Øyder, der burde smykle en Yingling. Borgerne samles til offentlige Maaltider, til hvilke enhver Husfader bidrog for sig og Sine; Ingen, selv ikke Kongerne, turde i Regelen udeblive fra disse farvelige Bordselskaber, der imidlertid opslivedes ved bestedten Muntherhed.

Den øverste Statsmagt i Sparta udøvedes af Raadet, der, foruden de to Konger af Halvguden Herakles's Aftom, bestod af 28 folkevalgte Mænd, som skulde være i det Mindste 60 Åar gamle. Kongernes Forrang over Raadets øvrige Medlemmer bestod i Fredetid mest i visse Eresbevisninger og i Forsædet ved de offentlige Maaltider; derimod vare de med en udstrakt Magtfuldkommenhed Ansørere i Krigten. Senere blev saavel Raadets som Kongernes Myndighed indstrænget ved Ephorerne, folkevalgte Embedsmænd, der endog havde Magt til at fængse en Konge, som forsaae sig imod Loven. Forfæmlingerne af de frie Borgere havde vel nogen Indflydelse paa de offentlige Beslutninger, men ogsaa

her gjorde Raadet sin Overmagt giseldende. Og det var fun Byen Sparta's egne Borgere, der havde Ret til at deltage i Folkeforsamlingerne; thi Laconiens øvrige Beboere (Lacedæmonierne) vare stattepligtige uden at have nogen Andel i Statsbestyrelsen. En Fordeling af Grundeindommene var allerede truffen af Lycurg, og det saaledes, at enhver enkelt af Laconiens Familier erholdt en ligelig Andel, der skulde sikre Borgernes indbyrdes Lighed. Men da den hele Jordlod kun tilfaldt Familiens Hoved som Arv, sammenhobedes efterhaanden Grundeindommene i faa Familier, der saaledes blev de herskende Familier mellem den talrige Mengde af eje-domsløse Borgere. For at give Staten en fuldkommen Raadighed over Borgernes Lid, besorgedes alt Markarbeide og andet Haandarbeide af Heloterne, en Slægt af Statslaver, der behandledes meget haardt. I Krigen tjente de som lette Tropper og anvendtes senere til den mere forøgte Sotjeneste.

Den krigsrifte Land, der udgik fra Lycurgs Love og fra den hele Statsindretning, uddislede sig snart i Krigs nærmest mod Laconiens Beboere. En af Spartas første Erobringer var Nabolandet Messeniens.

Den første messeniske Krig (743—723) tog sin Begyndelse i Anledning af en Strid mellem Messenierne Polylchates og Spartaneren Euephnus angaaende en Drift Øvæg, som den Sidste ulovligt havde tillegnet sig, da den var betroet til hans Varetægt. Uagtet alt det Mod, hvormed den messeniske Konge Aristodemus forsvarede sig, og uagtet den rædselsfulde Øfring af hans egen Datter for at forsonne de vrede Guder blev dog endelig ved Spartanernes Udholdenhed det besætede Itthome indtaget og Messenien underbunget (723). Siden sogte Messenierne, opmuntrede af deres helle Konge Aristomenes, atter at afryste Agtet, og den anden messeniske Krig begyndte (685). Aristomenes's heldige Streiftog og lyffelige Kampe gjorde Spartanerne mismodige, og de henvendte sig til Draklet i Delphi, der besalede dem at sege en atheniansk Raadgiver. Sagten fortæller, at Athenienserne paa Spartanernes Anmodning af Misundelse sendte dem Digteren Tyrtaeus, men denne fremtraadte som en begejstret Sanger og opslammede ved sine Krigssange Spartanernes hjulne Blod; saaledes blev Draklets Udsagn til Held for Spartanerne imod Atheniensernes Billie. Da tilmed den arkadiske Konge Aristocrates, Messeniernes Bundsforvandte, blev For-

reder, begyndte Kampen at vende sig til Spartanernes Fordel. Om sider saldt Messeniens anden Gang med Hæsiningen Ciras Indtagelse (668), og de tilbageblevne Messeniere blevet Heloter. Aristomenes undkom og efter at have virket sit hele Liv til Fordel for sit Hæbreneland imod Spartanerne døde han paa Den Rhodus. Men en stor Skare Messeniere forlod under Anførel af hans Søn Gorgus deres ulykkelige Hæbreneland, sejlede til Rhodes og bemægtigede sig derfra senere det ligeoverfor liggende Zankle, som de efter sig selv opkalte med Navnet Messana (Messina).

Esterhaanden udstrakte Spartanerne deres Overmagt over alle peloponnesiske Stater, og dette Overherredomme (Hegemoni) udvidede sig senere over den største Del af Grækenlands Fastland. I alle afhængige Stater strecte Spartanerne at indføre en Regeringsform, der svarede til deres aristokratiske Statsbestyrrelse, og at holde denne Regeringsform ved Magt, idet de baade bekämpede paa den ene Side Tyranniet (Enevoldsmagten) og paa den anden Side Demokratiet (Folkebegjæringen) i de Stater, hvor de formaaede at gjøre deres Overmagt gyldende. Sparta bestyrede, ifølge sit Hegemoni, Krigen, udvalgte Anførerne og fastsatte Størrelsen af det Tropeantal, de enkelte Stater skulle stille.

Athen.

Athen i Landskabet Attica i Hellas var af ionisk Oprindelse. Kongemagten var tidligt blevet afskaffet (efter Codrus's Død 1068), og et republikansk Forfatning indført med Archontter i Spidsen for Bestyrelsen. Men en rig og mægtig Adel havde tidligt bemægtiget sig den største Andel i Grundejendomme og holdt Agerdyrkerne i en trykende og slavisk Afhængighed. Denne Ulighed i Borgernes Rettigheder blev ophævet af Lovgiveren Solon (594). Han inddelte Folket efter Formuen i fire Klasser, af hvilke den første havde den største Indflydelse paa Statsstyrelsen, men også havde de fleste Byrder at bære; af den alene blev Archonterne valgte. Et Raad af fire hundrede Personer, hvis Medlemmer valgtes af de tre første Klasser, levede de offentlige Forretninger. Den strenge og tørverdig Domstol Areopagus, der udelukkende bestod af saadanne Mænd, som

havde været Archonter, assagde Dom i større Forbrydelser. Men Folket i det Hele var bestyret mod Misbrugen af den Magt, der var de mere formuende Borgere indrommet. Fra Archonternes Domme kunde der appelleres til Retter, der var sammenstøtte af alle Klasser uden Forskel, og i de almindelige Folkeforsamlinger stemte alle Borgere. Herved fik det imidlertid, at efterhaanden den øverste Magt gik over i Folnets Hænder eller til saadan veltalende og udmerkede Mænd, der forstode at lede Folkeforsamlingerne efter deres Døsfer. Den demokratiske Forfatning i Athen blev skyret af Pisistratus, der ved mange Kunstgreb opsvang sig til Enevoldsherre i Athen og ved Hjælp af en Livvagt vildste at haandthæve sit Herredomme, som han førstens førte med Kraft og Indsigts (t 528). Men hans Søn Hipparchus blev dræbt af Harmodius og Aristogiton, hvorpaa den anden Søn Hippias, der hidindtil havde regjert med Maadehold, begyndte at lade sin Grufomhøj frif. Ved spartansk Hjælp blev han imidlertid fordrevet (510) og gik i Landflygtighed til Perseerne, hvorpaa Folkepartiet gjenbundt og forsøgte sin forrige Indflydelse. Til denne Tid hører ogsaa Indførelsen af Ostracismus, en Landsforvisningsmaade, ved hvilken Folket blev berettiget til uden Bevis, endogsaaninden Bestyrling for nogen Forbrydelse, at fjerne saadan Mænd fra Staten, som det troede farlige for Friheden.

Kolonierne.

Grækenland udvidede sig tidligt ved Kolonier, der rundt om Middelhavets Kyster bevarede Mindet om græske Oprindelse, det græske Sprog og de græske Sæder. Jonerne udviste deres Kolonier især mod Østen til Lilleasiens Fastland og Verne, saaledes som Athens Beliggenhed nærmest maatte foranledige det. Efter Codrus's Død (1068) udvandrede Jonere fra Attica af Misfornøjelse med den forandrede Regeringsform og begav sig under Anførel af Codrus's ældste Søn Nileus til Lilleasiens Bestyrt, hvor de grundede de blomstrende og rige Stater, der siden blevet saa bekjendte. Til dem hørte Stederne Miletus og Ephesus, med sit rige Tempel for Gudinden Artemis, og den berømte Handelsstad Phocaea, hvorfra senere Massilia (Marseille) blev anlagt i det sydlige Gallien.

Dorernes betydeligste Udvandringer rettede sig mod

Italien; Nedre Italien (Storgrekenland) og Sicilien syldtes efterhaanden med deres Kolonier. Efter den første messeniske Krig udvandrede fra Sparta en Del Indbyggere af Misfornøjelse med deres underordnede Stilling i Staten (Partheniere) og anlagde Tarent i den yndige Egn af Syditalien (708).

Omtrent ved samme Tid grundlagde Achæerne Sybaris (720), hvis Uppighed er blevet til et Ordssprog, og Staden Croton (710), Philosophen Pythagoras's Opholdssted (fra 529) og Saetet for den pythagoreiske Skole, der fik en stor Indflydelse paa de italienske Stæders Forfatning, som den strecte at danne efter aristokratiske former.

Paa Sicilien foranledigede Udganger af den 2den messeniske Krig, at Dørere befolkede Messana. Corinth udforde til Sicilien Colonien Syracuse (735), der snart ved Handel og Rigdom naaede en udmaerket Rang blandt de græske Stæder. Allerede tidligt blev i Syracuse de herlende Grundeiere fordrevne og Forfatningen blev demokratisk; men af Statsforfatningens vilde og uordenede Tilland fremgik en Række Tyranner, der med Strenghed holdt Borgerne i Ave, kæmpede med de paa Sicilien nægtige Carthaginenser og begunstigede den græske Kunst og Videnskabelighed. Den ældre Dionysius (405—368) tilbagewiste i fire Krigs Carthaginiersernes Erobringningsplaner; Sonnen, den yngre Dionysius, en svag og grusom Mand, blev fordrevet af Corinthieren Timoleon, der gjenoprettede den frie Forfatning (343).

Paa Nordafrikas Kyst bebyggede Dørere det veldyrkede Cyrene (631).

Da disse Koloniers Anlæggelse som oftest var begünstiget af Moderstaten, betragtede de deres Forhold til denne som et sonligt, der var paalagt saavel af Naturen som af Religionen. Kolonisterne indhøvede Moderstatens Gudsider til at tage det Land, de erobrede, i Besiddelse, og Templer blev oprettet for dem saa meget som muligt i Efterligning af deres ældre Templer i Moderstaten. Den hellige Fl, som brændte paa Kolonisters offentlige Arnested, var antændt fra Alteret i Moderstatens Raadhus. Den samme Grefrygt og Kjærlighed for Moderstaten ytrede sig ogsaa i Afsendelsen af regelmæssige Gesandtskaber og Gaver. Og naar almindelig Nod indtraadte, sollte Moderstaten og Kolonierne sig forpligtede til at yde hverandre gjensidig Undersøttelse.

Forbindelse mellem Grækerne indbyrdes.

Uagtet Græckernes Tilhørighed til at affondre sig i mindre Stater, der førstilt kunde udvile den enkelte Eiendommelighed, betragtede dog alle Hellenere sig som henhørende til den samme Nationalitet ved det fælles Sprog, ved Grefrygten for de samme Guder og Helligdomme, der igjen fremtalde visse politiske Forbindelser, og ved de festlige helleniske Lege.

Blandt de græske Drakler og Nationalhelligdomme hævede sig Apollos Drakel i Delphi (Pytho) i Landstabet Phocis ved Foden af Bjerget Parnassus til den største Bevæmmelse og Anseelse. Efter at have oplydt de hellige Forpligtelser og Ceremonier indfandt de Raadsprøgende sig i Templets Sal, hvor Draklet blev meddelt af den af Guden begejstrede pythiske Præstinde i afbrudte Ord og Sætninger, som dernest blev ordnede og meddelte i en digterisk sedvanlig i Hexameters Form. Draklet tilhørte oprindeligt den doriske Stamme og var derfor fornemmelig højtaged i Sparta, men dets stærpstidige og fløgtige Udsagn, der syntes at robe en umiddelbar guddommelig Indflydelse, grundstædte dets Anseelse ikke blot mellem Hellenere men ogsaa mellem Fremmede; dets Sammenhold med den græske Gudelære og Nationalitet gjorde det for Hellenerne til den afgjørende Dommer i alle tvivlsomme tilfælde; fra det pythiske Drakel henteede Grækerne Raad angaaende Krig og Fred, Lovgivning og Koloniers Anlæggelse.

De græske Stammer forenedede sig allerede tidligt i visse forbund, der tilsigtede Beskyttelsen af de fælles Helligdomme og Oprættelsen af en paa Retfærdighed og Willighed grundet Forbindelse mellem de græske Folkeslag. Et faadant forbund var det amphytyonte mellem tolv græske Folkeslag, hvis Medlemmer to Gange årligt afholdt Forsamlinger i Delphi og ved Thermopyle.

Det hele Grækenland samledes til bestemte Tider til heitidelige, festlige Lege, blandt hvilke især de olympiske ere bekendte, der fra oldgammel Tid hvert 5te Åar afholdtes i Olympia i Landstabet Elis. De vare helligede til den øverste Gud Zeus, der i Olympia havde et Tempel og et Drakel. Disse Lege, der en Tid vare gangne af Drug, blevet fornyede af Iphitus og den berømte Lovgiver Lycurgus. Fra Åar 776 havde man en uafbrudt Fortegnelse over

Legene og Seirvinerne, hvilket gav Anledning til, at man benyttede Tidsangivelsen efter Olympiader (omtrent fra Midten af det 5te Aarhundrede før Christus) som et velskønnet Hjelpemiddel paa en Tid, da Tidsregningen i de forskellige Stater blev fort paa en forskellig Maade. Adgangen til Legene stod aaben for Enhver, der kunde bevise sin græske Herkomst, uden Hensyn til Rang og Rigdom. Legene bestode i Beddelsh tilfods, tilhøft eller tilvogns, Kasten, Bryden og Nævekamp. Dertil kom Beddekalpe i Cithar- og Fløjtespil, hvortil senere blev føjet Opsætten af Skuespil og Udstillingen af Kunstgenstande. Prisen var en Palmegren og en simpel Krands af vilde Olieblade, men Seirherrens Verommelse blev vidt udbredt over hele Grækenland; Digtere, som Pindar († 442), vandt udsædig Verommelse ved at besynde hans Hæder, og han blev af sine Medborgere æret mere, end om han havde vundet et Slag. Den talige Sammenkomst foranledigede en nærmere Forbindelse mellem de græske Stater, der gjensidigt blevne bekendte med de Fremstridt, der blevne gjorte i Kultur og Videnskabelighed, og sollte sig som et fælles Forbund mod alle Ikke-Grækere (Barbarer).

Første Krig imellem Grækere og Perserne.

493—449.

Darius, Hydaspes's Son, der i Forbindelse med sex andre Sammensvorne havde stødt Mageren Smerdis fra den persiskerone (521), gjorde et Løg mod de nomadiske Scythere, der boede nordenfor Floden Ister (Donau). Han slog en Bro over Floden, hvis Bevogtning han overdrog til Tyrannerne i de græske Stæder paa Lilleasiens Kyst. Efterat have overgivet Grækere en Nem med 60 Knuder, befalede Darius dem hver Dag at løse een Knude og troligt at bevogte Broen, indtil den 60de Knude var løst. Dervaa drog Kongen mod Scytherne. Men dette omvankende Folk løshedde Perserne ved en forstilt Flugt dybere ind i Landet og holdt dem i en bestandig Uro, hvorved Darius saae sig bragt i den største Forlegenhed, da han ikke kunde twinge sine Hjender til Slag og selv led Mangel paa Alt. Han besluttede da tilbagetogten. Men imidlertid vare flere end 60 Dage forløbne, siden Kongen gik over Ister, og Grækere, der bevogtede Broen, blevne anmodede af Scytherne om at

afbryde den, for at gjøre Kongens Nederlag fuldstændigt. Dertil raadede ogsaa Athenienseren Miltiades, Tyran paa Landtungen ved Hellepunkt, uagtet han indrommede, at hans eget saavelsom de øvrige Tyranners Herredomme i Stæderne støttedes af Perserkongens Magt og altsaa vilde falde med denne; men han var en storre Ven af sine Landsmænds Frihed end af sit eget Herredomme. Men Histiaus, Tyran i Milet, forsvarede den modsatte Mening, og da paa hans Raad Broen virkelig blev sparet, og Kongen lykkeligt kom tilbage til Thracien, behandlede denne ham med stor Udmerkelse. Men da Kongen senere mistænkte ham for at ville gjøre sig uafhængig, kaldte han ham til sit Hof under Skin af at ville bevise ham Hæder og insatte Aristagoras til hans Eftersøger i Miletus. Denne blev af den forbitrede Histiaus hemmeligt opmuntret til at gjøre Opstand, reiste deraf de ioniske Stæder paa Kysten til Krig mod Perserkongen og blev understøttet af Athen og Byen Eretria paa Euboea. Dog lykkedes det snart Perserne at undertrykke Opstanden, hvorpaas Darius besluttede at henvise sig paa de europeiske Grækere for deres Deltagelse i Krigsen. En stor Glaade blev udrustet under Mardonius, men idet den fulgte langs med Kysterne for at nære sit Maal, blev den oversædet af en frygtelig Storm under Horbjerget Athos, der tilintetgjorde den hele Udrustning. I sin Forbitrelse sendte Darius nu den Besaling til alle græske Stæder at give ham Jord og Vand som Tegn paa Underkastelse; kun saa Stater vovede at nægte den mægtige Konge, hvad han forlangte; og blandt disse varé Sparta og Athen de vigtigste. Mod disse Stater vendte sig nu Perserkongens hele Brude; en mægtig Hær paa 100.000 Mand blev udrustet under Datis og Artaphernes. Hæren seilede tværs over Archipelagus og blev landsat paa Sletterne ved Marathon. Athenienserne formaaede ikke at stille mere end 9000 Mand, hvorpaas 1000 Mand hjelpetropper fra den begestede Stad Platææ. Men denne lille Hær var begestret af Hælesen for Frihed og anført af den krigsknydige Miltiades. Athenienserne kompede med det første Mod og en magelos Udholdenhed. Uagtet Seiren i Begyndelsen var tvivlsom, blevne tilstdt Persernes Skarer slagne og sagte i en uordentlig Flugt til deres Sisie (490). Fra den Tid opgav Darius sine Planer mod Grækenland og vede Aar 485.

Kampen ved Thermopylæ.

Xerxes besieg Persiensrone 485. Hans Fader havde fort en stor Møgt mod Grækenland, men var blevet slagen tilbage fra sit Forsøg paa at erobre det lille, frihedsstændende Land. Sønnen besluttede at udsøre, hvad der var mislykket for Faderen, og i mere end fire Aar efter sin Kronbesigelse bestjættigede han sig med Forberederne til dette Tog, med at staffe Næringsmidler tilveie for den uhyre Hær, der skulle samles, med at gjennemføre Forbjerget Athos i Mædonien, for at Glaaden, der langs Kysten skulle følge med Landarmeen, kunde undgaae den farlige Geislands udenom Forbjerget, og med at bygge en dobbelt Skibsbro over Helle-spont imellem Europa og Afisen. Da alle disse Forberedelser vare trufne, brød Xerxes i Foraaret 480 f. Chr. f. med talsse Skarer op fra Lydiens gamle Hovedstad Sardes. Toget aabnedes af Lasthyrene og Tredset; efter dem fulgte den første Afdeling af den bevæbnede Sværm, Folkeslag samlede fra det yderste Afisen og Afrika, der adlod Persernes store Konge: Indierne i Bomuldsrustning med Buer og Pike af Ner, og Negerne fra Nubien med deres halv hvidt, halv rødt bemalede Legemer og tilbels bedækkede med Love- eller Leopardhud; de bare sex for lange Buer, deres Pike havde Spidser af Sten, og paa deres Landser tjente Antilopens spids Horn istedetfor en Jernod. Efter et Mellemrum fulgte tusinde udvalgte persiske Ryttere og ligesaa mange Landsdragere, der vendte Spidserne af deres guldnappede Landser mod Jorden. Derefter fulgte den persiske Zeus's Vogn, trukken af otte hvide hellige Heste; Vognstyrerne gik tilfods; thi det var intet Menneske tilladt at sætte sig paa Gudens Søde. Derpaa kom den kongelige Vogn, ligeledes trukken af hellige Heste, og i Vognen selv sad Xerxes i fuld Pragt. Efter ham fulgte atter to Afdelinger af prægtigt rustet Rytteri og

Fodfolk, og efter dem igjen en Skare af Landsdragere, der udgjorde Hærens fornemste Styrke og blevet kaldte „de Udvædelige“, fordi deres Tal altid var lige 10,000. Deres Rustning stinnede af Guld og Sølv. Dem fulgte et lige Antal Ryttere. Atter var nu et Mellemrum, der assondrede de persiske Skarer fra den øvrige Hær; Toget sluttedes derpaa i en uoverseelig Brimmel af de forstjellige Folkeslag, der vare sammendragne allevene fra det uhyre Rige. Hele Hæren talte 1,700,000 Fodfolk og 80,000 Ryttere, der tildels red paa Dromedarer. Ogsaa Stridsvogne fra det indre Afrika fulgte Toget. Hertil kom endnu den talsse Mengde af Slaver og Dvinder, der omkrent beløb sig til ligesaa mange som det bevæbnede Mandstab. Glaaden bestod af 1207 Skibe, der vare bemandede af de sofarende Nationer, der havde stillt dem, og desuden havde hvert tredive persiske Sosoldater ombord. Ved Helle-spont holdt Xerxes en Monstring over de talsse Masser, og stolt af sin Magt, der forekom ham større end noget Menneskes, spurgte han den landflygtige Spartanerlonge Demaratus, der drog med ham til Krig mod sit Fædreland: „Demaratus! jeg ønskede gjerne at høre af Dig, om Du troer, at Grækerne ville vove at løfte en Haand imod mig?“ Demaratus svarede: „Herre! skal jeg tale Dig efter Munden eller sige Dig Sandhed?“ — Da han havde faaet Tilladelse til at tale Sandhed, sagde Demaratus: „For det første ville Spartanerne aldrig indvillige i dine Forslag om Underkastelse, og for det Andet ville de møde Dig til Kamp, om Du ogsaa kunde faae alle de øvrige Grækere paa din Side. Og spørg ikke om, hvor mandsterke de ere for at kunne gjøre dette; thi om endog kun tusinde Mand droge i Marken, saa ville dog disse kæmpe imod Dig!“ Xerxes lo og sagde: „Hvad er det for en Snak, at tusinde Mand vilde stribe mod saa stor en Hær? Lad os engang overlegge Alt fornuftigt. Naar Grækerne

havde en Herre, saaledes som Perserne have det i mig, saa kunde de vel af Frygt for Sysben lade sig drive imod en overlegen Hær, men da de ere frie, som Du siger, og ingen Herre erkjende over sig, ville de visselig ikke gjøre det.“ Demaratus svarede: „Herre! Spartanerne ere vel frie, men ikke i alle Ting; thi de erkjende een Herre over sig, nemlig Loven, og de gjøre stedse hvad den byder. Og Loven byder dem ikke at flye for nogen Fjende, men at blive i deres Stæle og enten seire eller dse.“ Xerxes lo imidlertid ab hans Tale og vilde sette ikke troe Noget af, hvad han havde sagt.

Graekenlands vigtigste Stater var Sparta paa Peloponnes og Athen i det egentlige Graekenland. Disse Stater var imellem dem, der havde vovet at vægge sig ved at adlyde Xerxes, da han havde sendt Gesandter for at fordre Jord og Vand som Tegn paa Underkastelse. De stillede sig ogsaa strax paa Efterretningen om Persernes uhyre Rustninger i Spidsen for de graekiske Folkeslag, der besluttede sig til at gjøre Modstand, og i en fælles Sammenkomst blev det bestemt, at man først skulle forsøge paa at forsvare Passet ved Thermopylae. Her strækker sig nemlig Bjerget Oeta saa tæt ud til den sumpige Kyst af Bugten ved Zeitun, at den nævreste Del af Passet engang ikke skal have ladet større Plads tilovers, end at en Vogn kunde kjøre igennem Uabningens; Passet var allerede fra ældre Tider strect ved en Mur og en Grav, hvilke Besættningsværker man nu igjen ved Efterretningen om den sig nærmende Fare sydligt som arbeidede paa at gjøre endnu stærkere. Sparta overdrog den ene af sine Konger, Leonidas, det ørefulde Hverv at forsvare den Bei, ad hvilken Perserkongen nærmede sig til det egentlige Graekenland. Leonidas drog da ud med tre hundrede Spartanere, frygless og vel tilmodne, omendt han kunde ahne, at denne Kamp skulle blive hans

sistie. Omrent tre tusinde andre Graekere fistede til ham, og den lille Skare indtog modig sin Plads ved Thermopylae.

Xerxes havde hørt, at en Haandfuld Graekere under Anførelse af en spartansk Konge vilde sege at standse ham paa hans Marsch, men inbbildte sig, at det blotte Syn af hans Hær vilde stræmme dem fra deres Post. Han blev dersor ikke lidet forundret, da han erfarede, at Spartanerne, som var paa Vagt foran Muren, dels øvede sig i Kampleje dels smykede sig og kammede deres lange Haar. Han spurgte derfor efter Demaratus, hvad det var Spartanerne havde for. Demaratus svarede: Disse Menighed ere komne for at gjøre os Passet stridigt, og dertil berede de sig; thi det er deres Skik at smykle deres Hoved, naar de agte at sætte Livet paa Spil.“ Dog troede Xerxes ham ikke endnu. Han ventede derfor i fire Dage i det Haab, at Graekerne skulle drage bort; paa den femte Dag endelig besalede han i Brede, at Mederne i hans Hær skulle rykke frem for at gribe de Uorskammede og føre dem for hans Ansigt. Han selv sad paa en ophojet Trone, hvorfra han kunde overse Indgangen til Passet, som hans Krigere efter Befaling sagte at indtage. Men de kempede paa en Grund, hvor deres Antal Intet kunde hjelpe dem, da kun enkelte Skarer efterhaanden kunde angribe det nævrente Pas; Graekerne benyttede sig med Fordel af deres lange Landser, medens Fjenderne vanskeligt kunde række dem med deres sorte Spyd. Henimod Aften, da en stor Mængde Medere og nogle saa Spartanere var faldne, lod Kongen om sider de „Udødeliges“ Skare rykke frem til Kamp, men deres Angreb var lige saa frugtesløst som de tidligere; Spartanerne grebe undertiden til en forstilt Flugt, men vendte da pludseligt om og udbredte Død og Fordærvelse mellem deres strækkede Førfolgere. Paa denne Dag skal Kongen tre Gange være sprungne op fra sin Trone af Frygt for Kampens Udfald. Den følgende Dag lod Xerxes friske

Skarer rykke frem til Kamp, i det Haab, at Grækerne nu skulle være udmattede af Anstrengelse og Saar, men Udsaldet blev det samme: Passet blev urokteligt forsvarer, og Perser-løngen begyndte at tvivle om Muligheden af at bemægtige sig denne vigtige Gjennemgang.

Men en Græker ved Navn Ephialtes, blev til Førreder imod sine egne Landsmænd og har derved til evige Tider bedækket sit Navn med Skændsel. Da han havde hjemme i Omegnen af Thermopylæ, vidste han, at en Sti over Bjergene ledede uden om Passet og kunde føre Hjenden i Ryggen paa den lille modige Skare, som kempede der. Ogsaa Leonidas havde indseet Vigtigheden af at forsvare denne Bjergsti og havde betroet denne Post til Phocierne, et græst Folk, der havde sillet sig under hans Besaling. Saasnart Ephialtes havde aabenbaret Xerxes den vigtige Hemmelighed, sendte Kongen strax sine 10,000 Udsadelige ad Bjergstien under Bevægning af Førrederen. De droge ud i Begyndelsen af Mættan, og da Morgenens dæmrede, vare de paa Toppen af Bjerget; i den stille Nat blev Phocierne valte ved Lovets Naslen paa det skovrige Bjerg under Persernes Fodder; de sprang rast op og grebe til Vaaben; Perserne studsede, thi de frygteede for at have truffet paa Spartanere; men da de underrettedes om af Ephialtes, at det var Phociere, fordrove de dem ved en Pileregn og siegle ilende ned af Bjerget.

I midlertid havde Leonidas faaet Underretning om Førrederiet, og han saae, at der Intet var tilovers for ham uden at doe paa en hæderlig Maade. Dog beholdt han ikke hos sig uden sine Spartanere og en lille Skare af de andre Grækere; de øvrige sendte han hjem, hver til sin Stad, for at de kunde fortælle Slagets Udsalb, hvorledes Spartanerne, adlydende deres Stats Love, ikke havde forladt Kamppladsen sjont de saae den visse Død for Dine. Ogsaa sin eneste Sen sendte han hjem, for at ikke en Gren af Spartas

Kongestamme, Halvguden Herales's Aftom, skulle udbosse med ham. Han vilde ligeledes redde to af sine Paarrende og gav dem Befaling til at gaae til Sparta med Breve, men den ene svarede, at han var kommen ikke for at være Bud, men for at kæmpe, og den anden, at hans tapre Gjerninger vilde fortælle Alt, hvad Sparta behøvede at vide. Leonidas indbød derpaa Spartanerne til endnu engang at deltage i et glad og festligt Maaltid, med det Tilleg, at de Alle endnu den samme Aften vilde spise hos Hades.

Da Xerxes omtrent funde vide, at de titusinde Udsadelige ad deres Wei over Bjergene vare komne ned paa Sletten, angreb han Passet forfra, for at drage Spartanernes Opmærksomhed bort fra det, der foregik bag dem. Leonidas, der nu ikke længere har Omsorg for at staane sit og sine Folks Liv, førte dem indenfor Muren til en Kamp med Perserne paa den aabne Slette. Der faldt en stor Mængde Persere; thi flygte turde de ikke, da bag ved Kællerne de persiske Hovedsmænd stode med Svæbær for at drive de Frygt-somme frem i Slaget. I midlertid blev de trængte saaledes tilbage, at mange Persere styrtede i Vandet og omkom der. Striden blev efterhaanden, da de græste Landsmænd brudte, til den vildeste Kamp med Sværdene, Mand mod Mand, og der faldt Leonidas i den hæderlige Kamp for Frihed og Hæderland. Men om Heltens Lig kempedes endnu længe, og fire Gange trængte Grækerne Perserne tilbage og droge Liget til sig. Men da Ephialtes med de titusinde Udsadelige viste sig bag dem i Indgangen til Passet, trak Grækerne sig etter tilbage indenfor Muren og beslægtede en Hoi, hvor de vilde kæmpe deres sidste Kamp paa det Sted, hvor siden en Stenlove blev reist til Leonidas's Ere. Der værgede de sig endnu med Sværdene, forsøvist de havde dem tilbage, forresten med Haand og Mund, indtil Persernes Mængde overvældede dem. En Indskrift, der blev indhugget

i en Sten paa det Sted, hvor de faldt, lyder saaledes: „Fremmede, meld det spartanske Folk, at vi hvile her, fordi vi lydigt have fulgt dets Love!“

Af de trehundrede Spartanere, der kæmpede ved Thermopylæ, vendte ikke en eneste tilbage til Sparta. To af dem vare far Slaget af Leonidas sendte bort fra Leiren paa Grund af en stemm Diensygdom. Da de hørte, at Perserne var komne over Bjerget for at falde Leonidas i Ryggen, forlangte den ene af dem, Curytus, sine Baaben, og lod sig af sin Slave lede til Kamppladsen; Føreren løb sin Vej, men den blinde Spartaner deltog i Kampen og blev ihjelslagen med sine Landsmænd. Den Anden, ved Navn Aristodemus, havde ikke Mod til at følge hans Exempel, men reddede sig til Sparta. Her blev han imidlertid anset for uørlig og fik det haanende Tilnavn: Flygtningen; ingen Spartaner viste ham den simpleste Veneste eller talte til ham, og han erholdt først sin Ere igjen efter Doden, da han i et følgende Slag var falden som et Offer for sin rasende Tapperhed. Men Xerxes lod Leonidas's Vig nagle til Korset og fortsatte sin Vej gennem det dyrt kjøbte Pas mod Hellas, efterat have faaet det første Bevis paa den græske Tapperhed og Frihedskærlighed, der snart efter fulde tilintetgjøre hans hele tallse Hær.

Fortsættelse af Grækernes første Krig med Perserne.

Medens Kampen ved Thermopylæ forefaalde, havde ogsaa den græske Flaade haft en Kamp at bestaae med den persiske. Den græske Flaade laa ved det nordlige Bjerget af Den Euboea ved Artemisium. Perserne havde besluttet at angribe dem fra to Sider og sendte derfor en Afdeling af Flaaden omkring Euboea, men Grækene sejlede dem driftigt imøde og drev dem tilbage. Resten af denne Afdeling af den persiske Flaade blev ødelagt ved en Storm. Ansøreren for dette Foretagende var Athenienseren Themistocles, der siden spillede en saa vigtig Rolle i Krigen. Han var tapper, snild

og velslende, men ofte falsk og tilbøjelig til at lade sig lede af egenkærlige Hensyn. Efter Slaget ved Artemisium sagte Grækernes Flaade til den saroniske Havbugt og lagde sig i Nærheden af Den Salamis, hvor, paa Themistocles's Raad, baade Peloponnessternes og de øvrige græske Staters Skibe forenede sig. Athenienserne havde ved Persernes Fremrykken adspurgt Guden i Delphi angaaende et Forsvarsmiddel, og under mange truende Forudsigelser af kommende Ulykke havde Guden raadet dem at forsvere sig bag Gudinden Athene's Træmur og lagt til: „O guddommelige Salamis, Du vil tilintetgjøre Dvindernes Sonner!“ Uagtet Mange fortolkede dette Udsagn om et Træpaleværk, der omgav Borgen i Athen, seirede dog Themistocles's Mening, at ved Træmuren forsto des Skibene, og at Guden forudsagde Grækene et heldigt Søslag mod Barbererne, da han vist ellers ikke vilde have hædret Salamis, hvor Slaget rimeligtvis ville komme til at staae, med Navnet: det guddommelige. Størstebelen af Athenienserne gif da med Koner og Barn ombord paa den Flaade, der tidligere paa Themistocles's Raad var bygget, eller lode sig sætte over til Salamis.

Imidlertid trængte den store persiske Hær frem, idet den ødelagde Alt med Ild og Svard. Da en Afdeling af den persiske Hær nærmede sig Delphi for at plyndre Apollos Tempel, blevе de ikke standsede af noget Menneske; thi Guden havde soaret de bekymrede Delphiere, at han vel fulde vide at forsvere sig selv. Og da Barberne nærmede sig til det stille Tempel, hørte de Krigstrig fra Helligdommen, og en løsreven Klippe styrte fra Bjerget Parnassus underorden og klyv ødelæggende ned imellem dem. Grebne af Nedsel flygtede de, forfulgte af Delphierne, og ved at see sig tilbage ville Perserne have bemærket mellem. Forkølgerne i Krigere af kæmpemæssig Størrelse, der udbredte Ød og Fordrørelse om sig; det var to Halvguder, der kæmpede mod Barberne.

Imidlertid var den persiske Hovedhær igjennem Boeotien kommen til det mennesketomme Athen, som den opbrændte. Senere blev Borgen intagten efter en tapper Modstand af de saa tilbageblevne. Men den største Ulykke for Grækene vare de enkelte Staters egenkærlige Interesser, der syntes at ville forhindre en fælles Plan i Forsvaret. Peloponnesierne og Corinthierne mente, at man virkede blot for Atheniensernes Sag ved at blive liggende ved Salamis, hvor man

i Tilsælde af et tabt Slag aldeles vilde blive indsluttet i Bugten. Derimod paafode de, at Slaget burde leveres i nærheden af den Landtange, der forbinder Peloponnes med Hellas; thi denne var besæt og forsvarer af en Landhær, til hvilken de i Tilsælde af Tab kunde slitte sig. Men Themistocles indsaae, at dersom Grækerne skulle sig fra hverandre, vilde Grækenland være tabt. Han sendte derfor hensigtsligt et Bud til Xerxes med den Esterretning, at Grækerne vare i Uenighed og især med at stilles ad; at han derfor måtte flynde sig, dersom han ville benytte sig heraf og til-intetgjøre dem alle samlede med eet Slag. Medens endnu Meningerne i Grækernes Krigsråd vare delte, trædte Themistocles's Landsmand, den retsverdige Aristides, ind med den Esterretning, at Persernes Flaade i Slagorden havde spærret Bugten. Themistocles havde nu nægtet sit Ønske: kun een Udvei var tilovers for Grækerne, den at vores et Slag. Grækerne lagde deres Skibe i den smaleste Del af Bugten, for at Perserne ikke skulle kunne benytte sig af deres store Overlegenhed, og stred som Mænd, der vidste, at Fædrelandsbets Skæbne bervede paa deres Mod og Udholdenhed. Allerede Grækernes første hæftige Angreb bragte den store Mengde persiske Skibe i Forvirring, og medens alle stræbte at komme fremad for at udøvere sig under Kongens Øre, der var Tilstuer af Slaget, var det ene Skib til Hinder for det andet. Mod Slutningen af Dagen var Seiren afgjort, og den persiske Flaade havde lidt et fuldkomment Nederlag. Xerxes gav samme Nat Flaaden Besaling at seile til Hellespont for at bevogte Broen, forlod selv som en Flygtning Grækenland, og ankom til Asien med Levningerne af sin ved Hunger og Fjendens Sværd ødelagte Armee. Dog havde han først overdraget Krigens videre Førelse til sin Feldherre Mardonius, der blev tilbage i Grækenland med 300,000 Mand udsøgte Tropper, derimellem de "Udsadeliges" Skare, hvortil endnu kom 50,000 Mand Hjelptropper fra Makedonien og den persiskeinde Del af Grækenland. Efterat have overvintret i det nordlige Grækenland rykkede han efter frem, besatte anden Gang Athen, men trak sig snart tilbage til Boeotien, paa hvis Sletter han haabede at finde bedre Lejlighed til at udvile sit overlegne Ryteri. Men hans tre Gange stærkere Armee blev ved Plateæ slagen af Grækerne under Anførel af Spartaneren Pausanias og Athenienserens Aristides. Mardonius selv faldt i Kampen, den persiske

Leir blev erobret og bragte Seierherrerne et umaadeligt Bytte af Guld og Sølv og anden persisk Rigdom (479). Samme Dags Eftermiddag blev Persernes befæstede Soleir ved Mycale i Lilleasien erobret af Spartaneren Leotychides og Athenienserens Xanthippus. Fra dette Dielblit vare Grækerne Herrer over Havet og kunde sætte sig i uhindret Forbindelse med deres Landsmænd i Asien. Athen reiste sig ved Themistocles's ivrige Virksomhed af sin Øsfe, og Havnen Piraeus blev udvidet og besættet. Den fælles Fare foranledigede en nærmere Forening af de fleste græske Stater til Forsvar mod Barbarerne. Peloponnesierne Indflydelse støffede vel Spartanerne "Hegemoniet" i dette Forbund, men snart maatte denne mægtige doriske Stat dele Overherredommets med Athen, der havde sin Støtte i sin Samagt og i sin nærmere Forbindelse med sine ioniske Stammesælge i Asien. Athen trædte da i Spidsen for et Forbund, der efterhaanden dannede sig af Dorer og Kolonierne paa Lilleasiens, Thraciens og Makedoniens Kyster, og et atheniensk Hegemoni optraadte i Modsatning til det spartanske.

Saaledes begyndte Grækenland allerede at dele sig i fjendtlige Forbund, og denne Abspællelse bidrog til at lade Krigerigheden med alle dens onde Kildenlæber træde frem som en Fjende af den rene Fædrelandsfjærlighed, der havde samlet Grækerne til den fælles Kamp mod Barbarerne. Den store Rigdom, der ved Crobringerne fra Perserne var kommen til Grækenland, og Udsigten til ved slette Kunstgrob at næae en større Magt, end det efter Statens Love var tilladt, ytrede snart sin fordærvelige Indflydelse endogsaa paa de mest udmærkede Grædere. Pausanias, Seirherren ved Plateæ, sejlede som Ansører for en græsk Flaade til Byzantium, Persernes vigtigste Baabenplads, der blev indtaget og berigede Grækerne med et umaadeligt Bytte. Men utilfreds med den simpelre Øre, at være sin Stats Forskæper for Grækenlands Frihed, begyndte Pausanias at satte højere Planer, og han trædte i Forbindelse med den persiske Konge for ved hans Hjælp at undertrykke Grækenland, hvor han da selv haabede at herske som Enevoldsherre. Men da hans persiske Dragt, hans Livvagt og overdaadige Levemaade valte Mistanke og Belymring hos hans strenge Landsmænd, blev han faldet tilbage fra sin Post, og da han omfoder i et gjentaget Forsøg paa at fornys sine forbryderiske Forbindelser af Ephorerne var bleven overbevist om sin Brode, blev han indmu-

ret i Athenes Tempel, hvor han havde søgt tilflugt. Hans Møder, der endnu levede, viste sit strenge spartanske Sind ved selv at rælle Haand til at indmure Sonnen, der havde prævet paa saa gruelige Ting imod sit Fædreland. Themistocles blev af spartanske Gesandter beskyldt for Delagtighed i hans Indflydelse. Hvorledes det end hermed forholdt sig, saa blev han domt til Landflygtighed eed Ostracismus, den Form for Landsforvisning, hvorfra Athenierne beføjte sig imod saadanne Mænd, hvis Talenter man ansaae farlige for Friheden. Themistocles gift i Landflygtighed til den persiske Konge, og vedføjende sig vel at have gjort Perserne mest Skade af alle Mennesker, men han paafod tillige at have opvejet Dødt med Gudt, idet han sigtede til hin snilde Efterretning ved Salamis og til et Budstik, hvorpaa han i sin Lid paa en lignende Maade havde paafyndet Xerxes's Flugt. Han blev hæderligt modtaget af Artaxerxes den Langhaandede (465—424), der paa østerlandske Bis forgerede for hans Underholdning, idet han gav ham tre blomstrende Stæder, af hvilke Magnesia skulde forsyne ham med Brød, Myus med Kjæb og Lampasius med Vin. Sagnet lægger til, at denne Grækenlands Frihedshelt med egen Haand endte sit Liv, da han ikke kunde eller vilde holde de Øster, han havde givet Perserkongen angaaende Grækenlands Undertrykelse, og at han har besalet, at man hemmeligt skulde bringe hans Asse til Attica. Ogsaa Aristides maatte gaae i Landflygtighed ved Ostracismus, da Folkepartiet, som under Perserkrigene havde vundet Indflydelse i Athen, frygtede for ham, men han tabte aldrig sine Landsmænds Afgørelse, vendte siden tilbage og bevarede til sit Livs Ende den Uegennyttighed og rene Fædrelandsfrydighed, der havde støffet ham det hædrende Tilnavn af „den Retherdige“.

Themistocles's Indflydelse var allerede begyndt at synke, da Simon, Miltiades's Son, hævede sig til den høieste Ansættelse i Athen. Ved sin ubegrænsede Gavmildhed forstod han at støtte sig Folkers Gunst, sjælent han stod i Spidsen for det aristokratiske Parti, og viste sig i Statsbestyrelsen ligefor som Statsmand og Kriger. Han forenede sine Bestræbelsler med Aristides for at vedligeholde Enigheden og Egenvegten i Grækenland, hvilket var Hovedgrunden for det aristokratiske Parties Virksomhed. I Spidsen for den athenske Flaade sikrede han Athens Indflydelse over de forbundne Øer og vandt 469 paa een Dag to glimrende Seire

over den persiske Flaade og Landmagt ved Floden Eurymedon i Pamphylien. Da Sparta næsten ganse var ødelagt ved et stærkt Jordskælv, og Heloterne havde benyttet sig af den almindelige Forvirring til at gjøre en farlig Opstand, medens de undertvungne Messeniere reiste sig og besættede Ithome, overtalte Simon sine Landsmænd til at sende det ulykkelige Sparta Hjælp, og en atheniensk Hær afgik under Anførelse af Simon til Ithome som Spartanernes Bundsforvante i den 3de messeniske Krig (465—455). Men da Uenighed optog imellem den athenienske og spartanske Beleiringshær, sendte Lacedemonierne mistrofis af athenienske Hjælpetropper tilbage. Folgen heraf var, at det demokratiske Parti tilsvarende Simon det uheldige Udsvald af Toget; han blev af Folket fjernet fra Statsbestyrelsen og gift i Landflygtighed. Den 3de messeniske Krig endte sig efter 10 Åars Forløb (455) med Spartas Sejr, men de landflygtige Messeniere blev venstabeligt modtagne af Athenierne, der i Naupactus ved den corinthiske Havnbugt gav dem et anseligt Stykke Land til Beboelse.

Imidlertid fornyede sig siden Atheniernes Fortvivning fra Beleiringshæren for Ithome Uenigheden mellem Sparta, Athen og de øvrige Stater indbyrdes, og Simon stræbte fra sin Landflygtighed endnu bestandigt at understøtte sine Landsmænds Sag. Da han omstider af det athenienske Folk var kaldet tilbage, arbejdede han paa at beseætte Urolighederne, navnlig Striden mellem Sparta og Athen, hvilket ogsaa tildels lykkedes ham. Dernæst vendte han efter Atheniernes Væben mod Perserne, understøttede en Opstand af Amyrtaeus i Egypten og seillede med en stor Flaade til Cypruss for at frarive Perserne denne rige Ø. Under Beleiringen for Byen Citium endte han sit daadige Liv. Paa Hjemveien vandt Atheniernes Flaade en stor Sejr ved Kysten af Lilleasien, og kort derpaa seirede de over den Landmagt, der var bestemt til Flaadens Understøttelse.

Dette var den sidste mærkelige Begivenhed i den persiske Krig, som endte med Grækernes Overmagt i Archipelagus og paa Kysten af Lilleasien (449). Et senere men ugrundet Sagn lægger til, at Artaxerxes den Langhaandede, der i Året 465 havde fulgt Xerxes paa den persiskerone, skal have sluttet en Fred 449, der i Almindelighed banevnes efter Simon, ifølge hvilken Grækerne i Asien skulde være frie for Persernes

Herredomme, og ingen perspektiv Glaade eller Armee maatte indenfor en bestemt Grænse nærme sig de græsste Kyster.

Den peloponnesiske Krig.

(431—404.)

Under Perserkrigene havde Athen, i Spidsen for et kraftigt Hegemoni over de forbundne Stater, havet sig til en Indflydelse i Grækenland, der begyndte at fordunkle Spartas. Den frie Statsforfatning, der kaldte enhver Borger til livlig Deltagelse i de fælles Anliggender, udvirkede enhver Enkets Dygtighed; fortrinlige tragiske Digtere fremstod en efteranden, som Eschylus, Sophocles og Euripides. Billedhuggerkunsten udvirkede sig til en høi Grad af Fuldkommenhed, indtil den nææde sin høieste Fuldkendelse i Phidias's Værker, blandt hvilke den høie, stadsbevæltende Athene prydede Linden af Akropolis, Borgen i Athen. Saaledes havde Athen nææt en Overmægt, der gjorde Demokratiet tilsværligt til at betragte denne Stad som Grækenlands Hovedstad og at stroæe efter at udvide dens Hegemoni over alle græsste Stater.

I den sidste Halvdel af Perserkrigene fremtraadte i Athen en mærkværdig Mand, Pericles, der var fuldkommen skiftet til at lede Demokratiets ørgserrige Planer til deres Maal. Understøttet af en udmerket Beltalenhed og af sit hele behagelige Ædre, lykedes det ham let at vinde Folkepartiet og gjøre sin Indflydelse gjeldende mod Cimon og Aristokraterne, der for enhver Pris ønskede Fredens Vedligeholdelse mellem Grækerne indbyrdes, medens Pericles's Virksomhed gik ud paa enten gennem Krig eller Fred at hævde Athen den første Rang mellem de græsste Stater. For at hæve Folkepartiet stræbte han at tilintetgjøre den aristokratiske Domstol Areopagus's politiske Indflydelse, hvilket ogsaa lykedes ham uagtet Aristokraternes haardnakede Modstand, og uagtet Tragiseren Eschylus ved en Tragedie sagte at vælle det atheniensiske Folks Begeistring for den gamle ærværdige Domstol. Da han efter Cimons Død uden Modbællere trædte i Spidsen for Statsbestyrelsen, haandhævede han Athens Overmægt over de Stater, der vare trædte i Forbund med den mægtige Hovedstad og stræbte ved Koloniens Anlæggelse at udvide og befæste Athens Indflydelse over hele Grækenland. Samtidigt hermed blev Byen selv forsøkknet og befæstet paa en Maade, der sommede sig for Grækenlands Hovedstad haade i politisk og videnstabelig Henseende; prægtige Bygninger og Templer

opsætes, og den Befæstning fuldendtes, der satte Piræerhaven i Forbindelse med Staden. Men den Spending, der lige siden Perserkrigene havde fundet Sted mellem Sparta og Athen, og som allerede østre var udbrudt i aabenbare Fjendtligheder, sandt ny Næring ved disse Befæstelser af det demokratiske Parti i Athen, og det var tydeligt, at Krigens Glod kun behøvede et ringe Stof for at slæg ud i lyse Flammer.

Epidamnus (senere Dyrrachium, nu Durazzo) forsvarligedes ved Kampe mellem det aristokratiske og demokratiske Parti. Staden Corinth blandede sig i disse Uroligheder og forærmede derved Epidamnus's Moderstat, det rige og mægtige Corcyra (Corfu) der henvendte sig om Hjælp til Athen. Pericles, der var sit Formaal tro, at udvilde Athens Indflydelse, bevirkeede, at en Glaade blev sendt Corcyraerne til Understøttelse. Paa samme Tid besalede Athenienserne Indbyggerne af Staden Potidaea, der oprindeligt var en corinthisk Koloni, men siden Perserkrigene i Athengighed af Athen, at afryde al Forbindelse med Corinth og at stille Gidsler til Betryggelse af sin Trostab. Da Potidaea ikke vilde aflyde, men trak Sagen i Langdrag ved Underhandlinger og hemmeligt henvendte sig til Sparta, sendte Athenienserne en Krigshær mod Potidaea. Paa Corinthernes indstændige Anmodning tog nu ogsaa Sparta Parti i Sagen og erklærede Athenienserne Krig (431), og næsten hele Grækenland tog Parti: alle Stater med en demokratisk Forfatning sluttede sig nærmere til Athen, alle Stater med en aristokratiske Forfatning nærmere til Sparta. Athenienserne Bundsforvandte vare: paa fastlandet Aearanien og Thessalien, Platæa og Messenierne i Maupactus, fremdeles Kolonierne paa Kysterne af Lilleasien, Thraciens og Macedonien og de fleste af Dernene i Archipelagus, med hvilke Athens betydelige Glaade sikrede det Forbindelsen. I Forbund med og Athengighed af Sparta stod: hele Peloponnes, med undtagelse af Argos og Achaia, der holdt sig neutrale; endvidere den største Del af det egentlige Hellas. Sparta, som var mægtigst til lands, forte strax Kriegen til Attica, som den spartanske Konge Archidamus angreb. Det var Pericles's Plan ikke at vove noget Slag i aaben Mark, men derimod tilbagevisse ethvert Angreb paa det velbefæstede Athen, medens den veludrustede atheniensiske Glaade forvroligede Fjenderne ved gjentagne Tog til Peloponnes. Da Archidamus led

Mangel paa Levnetsmidler i Attica, hvis fleste Indbyggere hadde indesluttet sig i Athen, saae han sig nødt til at trække sig tilbage, men kom næste Aar igjen, og Krigens Ulykke forsøgedes ved en frygtelig Pest, der rasede i det menneskeopfyldte Athen. Men Pericles blev endogsaa imod Folksets Willie sin Krigsplan tro, og Spartanerne saae sig efter nødte til at trække sig tilbage til Peloponnes, da Pericles med den atheniensiske Glaade gjorde et heldigt Tog til Laconien. Uagtet det utsaknemlige Folk begyndte at vise sig utilfreds med hans Forvaltning, vedbles han dog med Rolighed at lede Statens Unliggender, idet han opmuntrede Folket til Udholdenhed og til fornemmelig at stole paa Somagten, ved hvis hensigtsmæssige Brug Krigsen vilde saae et lykkeligt Udsalg. En gladelig Begivenhed oplevede endnu Pericles, Erobringen af Staden Potidea, hvis Beleiring havde givet Anledning til Krig; efterat have seet mange af sine Slægtinge og Børn dse, blev han selv bortreven af Pesten i Aaret 429.

En Ulykke for Athen var det, at efter Pericles's Død ingen Statsmand fremtraadte, der nogenlunde kunde erstatte ham. Efter ham ful Kleon den største Indflydelse. Han havde fra en lav Herkomst ved sin folkelige Veltalenhed og ved mangehaande Kunsgreb bragt det til at stille sig i Spidsen for Folkpartiet; men uden at lede Statsbestyrelsen efter en bestemt Plan smigrede han Folksets Videnstabber og holdt sig i Anseelse ved Praleri og Uforstammenhed. Derfor see vi fra denne Tid, at Krigen blev fort med en større Grusomhed og med al den Videnstabelighed, der pleier at være Borgerkrigs egen. Spartanerne vedbleve at gjøre Indfald i Hellas og erobrede endogsaar Platæa, men derimod haandthævede Athenienserne deres Overmagt tilsoes, betvang det aristokratiske Parti paa Den Læbos, der havde forsøgt paa at slutte sig til Spartanerne, og lod en blodig Straffedom udføre paa de Fangne. Med samme Strenghed blev en Strid paa Coryra mellem det aristokratiske og demokratiske Parti afgjort til det sidstes Førdel, hvorved denne vigtige Ø blev bevaret for Athenienserne Sag. Athenienserne Demosthenes seilede til Pylus, som han erobrede og besættede. Spartanerne sagte vel at tilbagevobre Staden, men en anden atheniensist Glaade kom til, og da over 400 spartanske Borgere havde lagt sig paa Den Spacteria for derfra at undersøtte Angrebet paa Pylus, blev disse nu afflaerne fra

Fastlandet og kom i en høist mislig Stilling. Dog vedvarede Beleiringen af Pylus, og den atheniensiske Besættning begyndte at lide Mangel; da tilbed Kleon sig i Holdeforsamlingen at bringe Sagen tilende, og Folket, der mere morede sig over hans Praleri end havde Tillid til hans Dygtighed, modtog som halvt i Spøg hans Tilbud. Med en Forstærkning kom han til Hæren og var saa heldig, at Spacteria efter en af Demosthenes lagt Plan blev erobret under hans Overanførsel; de paa Den fangne spartanske Borgere, 400 i Tallet, blevne sorte til Athen. Saaledes blev den atheniensiske Festning Pylus til endnu større Ulejlighed for Spartanerne, da derfra stede idelige Udfald og Streifstog, ligesom denne fjendtlige Stads Herligghed opmuntrede mange Helter til Flugt. Men da Spartanerne gjorde Fredsforslag, bevirgede Kleon Athenienserne til at vise dem tilbage. Imidlertid begyndte Krigen at vende sig til Spartanernes Førdel. Athenienserne tabte et stort Slag mod Boeoterne ved Tanagra, og Staden Amphipolis i Macedonien blev intaget af den spartanske Feltherre Brasidas, som var sendt til Macedonien for at benytte sig af de der udbrudte Uroligheder. I Macedonien beslæt Athenienserne Thucydides en Feltherres Post: man tillagde ham Skylden for Tabet af Amphipolis, og han blev straffet med Landsbygtighed, men denne sin Frihed for Statsforretninger anvendte han til at skrive den peloponnesiske Krigs Historie, et af de bedste Værker, vi fra Oldtiden have tilovers. Kleon lod sig udvælge til Ansører for den Hær, der efter hans Raab blev sendt til Macedoniaen for at tage Amphipolis tilbage, men Brasidas angreb ham ved Amphipolis og slog Athenienserne aldeles. Vaade Brasidas og Kleon faldt i Slaget. Da derpaa den fredelskende Nicias traadte i Spidsen for den atheniensiske Stat, vare Athenienserne tilbørlige til at ende den langvarige Krig. Ogsaa i Sparta indtraadte en fredeligere Stemning, da med den dygtige Feltherre Brasidas en Hindring for Freden var ryddet af Veien; saaledes blev en Vaabenstilstand sluttet paa 50 Aar (422). Erobringerne bleve gjensidigt tilbagegivne, og saadanne Foranstaltninger trufne, der syntes at kunne sikre Freden i Grækenland.

Alcibiades.

Efterat Grækerne ellers rettere Sparta og Athen længe

Bohrs Kærbeg i den gamle Hist.

havde kæmpet mod hverandre i den peloponnesiske Krig, lode de om sider Baabnene hvile, mere fordi de manglede Kraft til at fortsætte Krigen, end fordi den Misundelse var ophørt, der havde været Aarsag til den. Hvad der end mere bidrog til at vedligeholde Uroligheden i Grækenland, var enkelte Mænds Argerrighed, der haabede at naae en saameget større Magt og Verommelse, naar en almindelig Krig kunde give dem en større Lejlighed til at vise deres store Evner og gjøre dem uundværlige for deres Landsmænd. En saadan Mand var Alcibiades. Han kunde gjøre sig til af alle de Fortrin, Lykken formager at ssænke sine Undlinger: en berømt Herkomst (Sagnet udledte den lige fra Ajar, den af Homer beslungne Kriger ved Troja), en stor Rigdom, der satte ham i stand til at vinde den ringere Folkeslasse ved Gavmildhed og at vække Øpsigt ved sit glimrende Liv; hans Udvores var saa smukt og intdagende, at man gav ham Lænnavnet „den Skjønneste“; sin store naturlige Forstand havde han tidligt stært at uddanne, og føgt Philosophen Socrates's Omgang; her erhvervede han sig den Færdighed i at disputere og den henvivende Beltalenhed, hvormed han siden bsiede Folket efter sine Ønsker; men hans ørgjerrige Gemyt lod ham tidligt ringeagte Socrates's rolige Virksomhed: hans Hensigt var ikke at lære sine Medborgere, hvad der var det bedste og hæderligste, men at lede dem efter sine Planer. Allerede i sine tidligste Lege udmærkede han sig ved Mod og Bestemt hed: da han som lille Dreng i en snæver Gade spillede Tærringer med sine Kammerater, hørte en Fragtvogn frem, just som Kastet var til ham. Alcibiades bad først Kudsten at holde, da Kastet vilde falde i Sporet, men da Kudsten ikke adled, og de øvrige Børn løb hver til sin Side, fastede Drengen sig paa sit Ansigt tværs over Beien og opfordrede ham til at høre frem, hvis han vilde; Manden maatte standse sin Vogn af Frygt for at foraarsage en Ulykke. Snart blev

han den første i alle saavel legemlige Øvelser som aandelige Fortrin, der varer nødvendige for hans Stand og Bestemmelse; han udmærkede sig i Dans, Gymnastik, Musik, i Statsvidenslab og Beltalenhed; Fløjtespil foragtede han, fordi det fordroede Ansigtet til det Hæslige; Homer var hans Undlingsdigter, og da han engang spurgte efter Bogen hos en Boghandler, og denne ikke var forsynet med den, gav han Manden et Prefügen.

Da Alcibiades traadte offentligt frem og talede til Folket, vandt han let Overhaand over sine Medbeislere og formaaede snart fra Talerstolen at lede det athenienske Folk, hvorhen han vilde. Saaledes traadte han i Spidsen for det Parti, der vilde, at den øverste Magt skulle være i Folkeets Hænder, (det demokratiske Parti) i Modsetning til dem, der ønskede Staten bestyret af de Fornemmere og Rigere, (det aristokratiske Parti), hvilken sidste Regjeringsforsatning var gjeldende i Sparta og i de af den aafhængige Stater. Ebdigere (422) var et Forbund sluttet mellem Athen og Sparta, men Alcibiades's Beltalenhed vidste snart at bringe Folkepartiet til at ringeagte de Fordele, der heraf kunde ventes. Segestannerne, et Folk paa Sicilien, havde forlangt Athens hjælp mod Syracusæ, en Koloni fra den doriske Stad Corinth. Dersom Athenienserne opfyldte denne Anmodning, var det tydeligt, at de paany vilde vække Sparta's Frygt, da denne Stat ikke ligegyldig kunde see paa, at Athenienserne forsogede deres Samagt og ved Erobringningen af denne rige græske Ø slaffede sig en foregået Indflydelse paa Grækenlands Unliggender; det var at vente, at Spartanerne vilde benytte Lejligheden, naar Athens Flaade var fraværende paa et langt og farligt Tog, til at angribe den saaledes tildels forsvarsløse Hovedstad. Men Alcibiades's Beltalenhed forstod at beseire alle Modgrunde og at fremstille Erobringningen af Sicilien som en fuldkommen Erstatning for alle de

Lab, Athen hvidt til havde lidt under Krigen. Folket besluttede at udrusle en Glaade, og Alcibiades selv tilligemed de erfarene Felterrer Nicias og Lamachus blevne udvalgte til Anførere. Athen, hvis Rigdom allerede havde lidt betydeligt ved Krigens tidlige Ulykker, anvendte sine yderste Kræfter paa at udrusle en Glaade, der kunde være det store Foretagende vojen. Den største Del af Athens stridbare Mandskab gik ombord, og paa Afselingens Dag var en talss Menneskemængde forsamlert ved Havnens Piræus for at tage Afsled. En Trompeter gav Tegnet til Taushed, det hele Mandskab nedbad efter gammel Skit fra Gaderne Lykke for deres Foretagende og ofrede Drikosre af Guld og Sølvstaaler, og Tilstuerne udtalteled høit deres Ønsker om Lykke. Derpaa istemmede man Krigssangen og afslede Aar 415 f. Chr. Hødsel.

Men fort før Glaabens Afseling var indtruffet et Tilfælde, der havde en betydelig Indflydelse paa Athens og Alcibiades's Skjebne. Paa de offentlige Pladser og paa Gaderne i Athen stode en Mengde Gudebilledstøtter (Hermen); de fleste af disse blevne paa een Mat stemt bestridtige og deres Ansigtet itusslagne. Dette vakte stor Opsigt og Uro ikke blot, fordi en Forbrydelse var begaæret mod det Hellige, men ogsaa fordi det var tydeligt, at en saa udstrakt Overleggelse blot kunde bevirkes af et helt Komplot, der under andre Omstændigheder ogsaa kunde blive farligt for Staten. Mange nævnede Alcibiades som Gjerningsmand; dog vorede man ikke for hans Østreise at fremkomme med nogen Klage imod ham, da man frygtede hans Væltalenhed og Undest hos Hæren. Men næppe var Glaaden affselet, førend Anslagere fremstode imod ham; skjont de afhørte Vidner gave modsigende Svar, opfyldse dog hans Fjender det leibverzegelige atheniensiske Folk til at offende et Skib efter Glaaden med den Besaling til Alcibiades, at komme tilbage og retsædiggjøre

sig for Folket. Tilsyneladende med Rosighed føiede Alcibiades sig i sin Skjebne og seilede tilbage. Men da Skibet løb ind i en Havn i Nedre-Italien, flygtede han hemmeligt bort og begav sig til Sparta, hvor han snart viste sig som den farligste Fjende af sit Fædreland. Ved sin Smidhed vandt han Folkets Undest i samme Grab, som han havde havt den i Athen; hans Planer viste sig som de fortrinligste, da han noie kendte Athens Forfatning og derfor med Lethed kunde anvise den farligste Angrebsmaade; Mengden forstod han at intage ved den Smidighed, med hvilken han kunde seje sig efter de spartanske Sader; den, der saae ham i Sparta at være tilfreds med den sorte Suppe og det grove Bygbrod, der efter de strenge lycurgiske Love hørte til Folkets almindelige Retter, vilde aldrig have troet, at det var den samme Mand, der i det prægtige Athen havde overgaæret Alle i Overdaadighed, havde salvet sit Legeme med de kostbareste Salver og ladet sig Maden tilberede af sine egne kunstefarne Kølle. Krigen paa Sicilien ful, netop ved hans Medvirkning, et uheldigt Udfald for Athenierne (415—413): den hele Udrustning blev ødelagt, Hæren nedfablet eller fangen, Nicias hencrettet; Lamachus var allerede tidlige falben. Dette Lab var det haardeste, Athenierne endnu havde lidt i den peloponnesiske Krig. Bevægede ved Sparta's Held begyndte Athens Bundsforbundte at falde fra. Men i Athen blev Alcibiades dømt for Helligdomsbrøde og Landsforræderi; hans Ejendomme blevne inddragne, og Prästerne befalede man at lyse Forbandelse over ham.

Dog varede Alcibiades's Undest i Sparta ikke længe. De mægtige Familier gjennemstuede snart hans ærgjerrige Hensigter og frygtede for, at den Undest, hvori Alcibiades stod hos Folket, fulde være deres egen Anseelse til Skade. De lagde derfor hemmelige Planer til at myrde ham. Nu stod ham kun Veien aaben til eet Sted, hvorfra han kunde

haabe at vinde sin gamle Indflydelse tilbage, og han søgte tilflugt hos den græske Friheds Fjender, hos Perserne. I Lilleasien var dengang den rænkesulde Tissaphernes persif Satrap, og han havde allerede paa alle Maader stæbt i den peloponnesiske Krig at høve Persiens Magt paa Grækenlands Beskæftning. Han havde hidindtil mest holdt med Spartanerne, idet han frygtede for Atheniersernes store Smagt, der let kunde blive Perserne farlig og bryse dem Magten i de græske Kolonier paa Lilleasiens Kyst. Men som overalt vidste Alcibiades ogsaa her at stemme Alle for sine Ønsker. Ved sin forstandige Tale, ved sit behagelige Ødre og sit indtagende Bæsen vandt han den stolte Persers Undest i den Grad, at han i Alt rettede sig efter ham. Alcibiades forestillede ham, at Sparta var nærværd at vinde en afgjort Overmagt i Grækenland, og at dette ingenlunde kunde være Perserne gavnligt, men at disse snarere maaatte høje at oprettholde Athenens Magt, for at disse to mægtige Stater ved gjensidig Kamp kunde svække hinanden og saaledes fremme Persiens Overmagt over dem begge. Tissaphernes trak sig derfor efterhaanden tilbage fra Spartanerne. Dog indsaae Alcibiades, at hans Fjender i Athen endnu varer for mægtige, til at han skulle kunne vove at vende tilbage uden at have støttet Atheniersne større Fordel. Han besluttede derfor kun at vende tilbage som Ansører for en seirrig Armee og benyttede sig snildt af Omstændighederne paa følgende Maade. Han lod Atheniersne forestille Vigtigheden af Persernes Vensteb og fastsatte som den eneste Betingelse for, at Tissaphernes aabenbart skulle erkære sig for dem, at Atheniersne skulle forandre deres Regeringsforsatning, fortænge Folkepartiet fra Statsbestyrelsen og antage en aristokratisk Forsatning. Dette stede virkelig efter store Uroligheder, men herover forbrededes den atheniensiske Hær paa Den Samos, Noget som Alcibiades udentvist har forudsæet. Hæren be-

sluttede dersor ikke at adlyde Athens aristokratiske Regering, men valgte tværtimod Alcibiades til Ansører, da han fra Athen var bekjendt som den, der allerivrigst holdt med Folkepartiet. Saaledes naaede da Alcibiades sit Ønske, efterat have bedraget saavel Perserne som Spartanerne og Atheniersne. Alcibiades traadte nu atten op som atheniensk Feltherre og deltog med stor Dygtighed og Lykke i Søstrigen paa Archipelagus. Han slog de spartanske Flaader og Hære og fremmede saavel ved Kamp som ved snelige Underhållinger Atheniersnes Fordel.

I midlertid var efter kort Tids Forløb i Athen det aristokratiske Parti blevet styrket af Folkepartiet, og den gamle Forsatning igjen indført. Strax derpaa blev den Beslutning tagen at kalde Alcibiades tilbage, og denne troede nu om sider, at det rette Tidspunkt var kommet til atten at vise sig i sin Fædrestad. I Året 407 løb endelig Alcibiades's Flaade med mange erobrede Skibe og ladet med rigt Bytte atten ind i Havnen Pirceus, hvor ved Efterretningen om hans Tilbagekomst det hele Athen strømmede sammen for under Jubel at hilse ham som Fædrelandets Befrier. Og da nu Alcibiades traadte frem i Folkeforsamlingen og efter saa lang Tids Forløb atten løb sin veltalende Stemme høre; da han flagede over sin haarde Skæbne uden at give Folket nogen Skyld, da han paaviste den heldige Vending, Krigen nu havde taget: da blev han af det henrykte Folk prydet med en Guldkrans og udvalgt til uindstrækket Felttherre tillands og tilvands; hans Formue skulle gives ham tilbage, den Forbandelse, der var lyft over ham, skulle under hellige Ceremonier atten løses, og de Stætter, paa hvilke hans Banlysning var indstrevet, styrtes i Havet.

Alcibiades reiste atten tilbage til Hæren paa Samos, men troede det snart nødvendigt at forlade den for personlig at træffe en Aftale med sin Medansører, der

laa med en Glaade ved Hellepunkt; imidlertid overlod han Anførselen til en Aanden, men denne blev angreben og slagen af den spartanske Feltherre Lysander. Belilede Alcibiades paa Esterretning herom strax tilbage for at oprette dette Uheld ved en Sejr, men den sunde spartanske Anfører indslo sig iste videre i noget Slag, og Alcibiades maatte med uforrettet Sag efter vende tilbage til Samos. Heraf benyttede sig strax hans Fjender i Athen. En Anklager trædte frem og forestillede Folket, hvorledes Alcibiades letstindig havde overladt Anførselen til en uduelig Underordnet, medens han selv forlystelsessyg sovmede om i det frugtbare Afien. Folket tog derpaa den Beslutning at afsætte ham og overdrog Krigens Forelse i Archipelagus til samtlige ti Feltherre, som man aarligt valgte til at lede Krigsførelsen. Paa Esterretning herom forlod Alcibiades Glaaden og begav sig til Thracien, hvor han paa egen Haand begyndte at føre Krig med Thraciens vilde Folkeslag, indtog flere Festninger, samlede mange Penge og beskyttede tillige de nærboende Grækerne mod Barbarerne.

Efter flere Lykkens Omverlinger nærmede om sider den peloponnesiske Krig sig til sin Ende. De ti Feltherre havde vel vundet en Sejr over Spartanerne ved Herne Arginusæ i det østlige Hav, men vare domte til Doden, fordi de havde forsømt at frelse Besætningen paa 25 af Fienden seneide Skibe. Efter dem fulgte Conon med flere af de atheniensiske Feltherre Overbefaling over Glaaden. De havde lagt sig ved Egos Potamo i ved Hellepunkt ligeoversor Spartanernes Glaade under Lysander. Denne snilde Feldherre holdt sine Skibe roligt i Havn uden at agte paa, at Athenierne dagligt udfordrede ham til Kamp. Herover blev det atheniensiske Mandsskab esterhaanden ligegyldigt; Krigstugten astog, og Mandsskabet gik dagligtiland og forsøgte Tjenesten. Da indfandt sig efter Alcibiades fra Thracien ved den athenien-

lede Her, gjorde Feltherrerne opmærksomme paa det Uforsigte i deres Opførelse og paa den farlige Ankerplads, de havde valgt, men Feltherrerne vidste, at Alcibiades vilde være den Förste, hvor han var, og at de opgave deres egen Indflydelse hos Hæren, naar de rettede sig efter hans Raad. Han blev derfor haanligt vist tilbage, uagtet han lod sig forsyde med, at han inden faa Dage med sin thraciske Her vilde kunne twinge Spartanerne enten til et Sæslag eller til at forlade deres Skibe. Folgerne viste sig snart. Da Glaaden en Dag næsten ganske var blottet for Mandsskab, angreb Lysander den og ødelagde den aldeles; kun Conon undkom med nogle faa Skibe. Lysander seilede strax til Athen, som han snart indtog 404. Dog blev Byen og Folket slaaet paa folgende Betingelser. Alle Krigsskibe paa 12 nær fulde udleveres, de lange Mure, der forbant Athen med Piræus, skaltes, og Athenierne slutte et nære Forbund med Spartanerne. Den demokratiske Forfatning blev omstyrtet og den spartanske Forfatning overført paa Athen: et Raad af 30 Mænd (de 30 Tyranner) herskede efter spartansk Maade i den Stat, hvor nylig Folket havde havt den enevældige Magt.

Af Frygt for de tillands og tilvands nu saa mægtige Spartanere, begav Alcibiades sig fra sin Festning i Thracien med en Del af sine Statte til Lilleasien til den persiske Satrap Pharnabazus. Derfra besluttede han at reise til den persiske Konge Artaxerxes Mnemon i det indre Afien, idet han der haabede at kunne virke til Fordel for Athens Frihed og sin egen Magt. Han vidste nemlig, at Perserkongens Broder Cyrus hemmelig og med Lacebæmoniernes hjælp rustede sig til Krig mod Kongen; ved Opdagelsen heraf haabede han at vinde Artaxerxes for sin Sag. Men Lysander blev underrettet om den snilde Mans farlige Planer og anmeldede Satrapen Pharnabazus om at bringe Alcibiades af Dage.

Perserne lod det Hus, hvori Alcibiades sov, om Natten stille i Brand, efter forst at have berøvet ham hans Sværd, for at han, dersom han undkom af Luerne, værgeløs lunde falde i Hænderne paa de lurenende Mordere. Men da Alcibiades vaagnede ved Flammernes Knitren og forgjæves sogte sit Sværd, bevebnede han sig med en Dolk, han tilfaldigvis fandt; med Klæder og Tæpper dæmpede han for et Dieblik Ælden, saa at han uslakt naaede den frie Mark. Endnu vovede Perserne ikke at angribe ham nærvæd, da de frygtede hans bekjendte Vaabenserdighed; de nedlagde ham langtfra med deres Pile, afhuggede hans Hoved og bragte det til Pharnabazus.

Socrates.

Græske Philosopher havde allerede tidligt begyndt at tenke over og udville Forholdet mellem Verden, Menneskene og Gud. De forskellige philosophiske Skoler havde ligesom et Samlingssted i Athen, hvor den største aandelige Dannelsel herstede, og hvor et begavet Folk med Glæde lyttede til Bismandenes Lære. Men det var ogsaa i Athen, at en philosophisk Skole, „Sophisterne“ forsøgte at heve sig over enhver philosophisk Erfjendelse ved den Paastand, at Hornustingen ingen Evne havde til at erkjende den virkelige Sandhed, og at enhver Paastand var sand, naar den lunde forsvares med antagelige Grunde. De gave sig af med for en høj Betaling at undervise den athenienske Ungdom i alle Kunster og Videnskaber som Musik, Digttekunst, Matematik, Statsvidenskab og især i Beltalenhed, der var af saa stor Betydning for de ergerrige unge Mænd, som ønskede at lede Folkesamlingerne efter deres Willie. Men idet de bibragte deres Disciple en blot oversladist Kundskab i de Videnskaber, de foregav at lære dem, nærede de en forsøngelig Selvtillid uden at frem-

falde nogen Dygtighed, og de tilintetgørde faaledes Troen paa det Sande og det Gode.

Imod denne fordærvelige Tomhed optraadte den vise Athenienser Socrates. Han var en Son af en Billedhugger og havde i sin Ungdom heldigt lagt sig efter Faderens Kunst men snart vendte han sig ganske til Videnskaberne; jo mere dannet hans Mand blev, desto mere indsaae han det Tomme i Sophisternes Læresætninger og sogte paa sin Side at modarbeide dem ved at drage de Unge til sig. Om Morgenen indsandt han sig paa de Steber, hvor Ungdommen lagde sig efter gymnastiske Øvelser; i de Timer, da Corvet var fuldt, var han at finde der; i det Hele var han tilstede, hvor han kunde træffe den største Menneskemængde, og han samlede ved Omgang med alle Klasser af Mennesker den Kundskab, hvormed han igjen berigede Andre; øste talte han, og hvem der vilde, funde høre til. Traf han paa En eller Anden, der troede at være ret vis, fordi han havde gåaet i Skole hos Sophisterne, udspurgte han ham, om hvad han havde lært, og ved rolige og funksloze Spørgsmaal, ved at lade, som om han selv Intet vidste, og som om han modtog Undervisning istedefor at give den, forstod han efterhaanden at bringe den Paagjeldende eller idetmindste Tilhørerne til at erkjende, at den oversladisse Læren intet Værd havde, men at den Vise maatte have et klart Begreb om Livet og om sine Pligter, at den sande Viddom bestod i Gudsfrigt, Retfærdighed og Maadehold og i med Ydmighed at erkjende, at den menneskelige Videns var usfuldkommen. Selv var Socrates i sit Liv et Exempel paa de Dyder, han anbefalede; han opfrefede sig for sine Venner, var faalmodig og rolig i Omgang med sin Kone Xanthippe, hvis Arrighed er blevet til et Ordsprog; han var stregt maadeholden i Mad og Drifte, haardfør og usortroden til at udholde Besværligheder, simpel og tarvelig i sin Dragt, en dygtig Soldat og

en modig Statsmand. Da det atheniensiske Folk imod Lovene havde bestemt ved en eneste Aftemmning at domme ti Felt-herrer til døde, fordi de efter et vundet Slag ikke havde vist Virksomhed nok for at frælse Mandstabet paa nogle Skibe, som Fienden havde sænket, vægredede han, der just havde for-sædet ved Stemmegivningen, sig standhaftigt ved at give sin Stemme, stjent Folket vredeedes og truede. Som man kunde vente sig det af en saadan Mand, var han religiøs uden at dele den almindelige Mands Overtro. Han tænkte sig Guderne som raadende over den menneskelige Skæbne, som alvidende og allestedsnærvarende, idet de ikke blot kendte Menneskets Ord og Handlinger, men ogsaa Hjer-tets hemmelige Tanker. Han var overbevist om, at han selv stod under en Gudsdoms særegne Beskyttelse, der havde været hans Lebsager fra Barndommen af, meddelte ham gode Raad for hans Venner og fraraadede ham selv, naar han vilde gjøre noget Urigtigt.

Men uagtet Socrates saavel i Lære som i Liv viste sig som et af de forstandigste Mennesker, Grækenland har frembragt, maatte han dog netop ved sin hele Læremåade fornærme Mange; naar han udspurgte for at besvare Til-hørerne om det Bedre, kunde det ofte synes, som om han haanede den, han spurgte; mange unge Mænd, der sogte at efterligne ham uden at besidde hans Vidom, blev over-modige, foraglede Andre og nedsatte den Maade, paa hvilken Staten blev beskyttet; Folket hang fast ved den gamle over-trøstede Gudelære, som de fra Barndommen havde modtaget; efter den almindelige Mands Menighed havde Guderne Eiden-staber, kunde elsse, have, vredes som Menneskene og stod kun over dem i Magt. Saadanne Mennesker forekom Socrates med sin højere Lære om det Gudommelige som en Guds-forrater eller Gudsforægter, og de troede, at han lært Ungdommen den samme Fordærvelse. Deraf reiste Hoben

sig imod ham, og Komediesskriveren Aristophanes bidrog ikke lidet til at gjøre Socrates's hele Væsen latterligt, idet han med den gamle Komedies ubundne Frihed indførte hans Person paa Skuepladsen. Men aller mest vare Sophis-sterne forbitrede over, at han drog Ungdommen fra dem og blottede den Uvidenhed hos dem, de hidindtil havde givet ud for Vidom. Det er derfor intet Under, at hans Modstandere bovede at føre den Klage imod ham for Folket: „at Socrates handlede ugadeligt i at lære andre Guder end dem, Staten antog, og i at fordeerve Ungdommen“. Han forsvarede sig for Retten paa den samme Maade, han altid var vant at tale paa; ved bidende Spot gjorde han sine Modstandere latterlige, han paaviste med Rolighed sin egen Ustraffelighed i Lære og Vandel og talede frit i en stolt Bevidshed om sin egen Dyb og den Gavn, han havde gjort sine Medborgere. Efter atheniensisk Bedrægt med Hensyn til Forbrydelser, for hvilke Loven ikke fastsatte nogen bestemt Straf, opfordrede man ham til selv at anse sine Straf; det vilde han ikke men tilkjendte sig i det Sted den Hæders-beslunning, man pleiede at tildele Statens udmerkede Mænd. En saadan Forsvarstale tjente ikke til at formilde hans Modstandere, og han blev domt til at komme Giftbægeret, dog kun ved en ubetydelig Overvægt i Stemmer. Socrates betragtede imidlertid Døden snarere som en Lykke end som en Ulykke, idet han var overbevist om, at Døden vilde sætte Mennesket i en bedre Tilstand, end den, Livet kunde byde. Paa Besen fra Domhuset beklagede en af hans Venner ham, at han maatte døe uskyldig; men han troede ham med de Ord: „onstede Du da heller, at jeg skalde døe skyldig?“

Det var Skik hos Athenierne hvert Åar at affende et helligt Skib til Delos med Gaver til Guden Apollo, og inden dette Skib havde tilbagelagt sin Reise, maatte ingen Forbryder lide Døden. Just Dagen efter Socrates's

Domsædelse affeilede dette Skib, og saaledes tilbragte han endnu tredive Dage i Fængslet. I denne Tid tilbøde hans Venner ham at støtte ham Midler til Flugt, men han vilde ikke vandre et Liv, han i 69 Åar havde fort hæderligt, ved at sætte sig op imod sin Stats Love; derfor ventede han roligt i Fængslet og tilbragte Tiden med lærerige og opmuntrende Samtaler med sine Venner; han selv behøvede ingen Trost men trøstede derimod sine grædende Disciple.

Om Aftenen paa den Dag, han skulle dø, forlangte han Giftbægeret, og da en Ven foreslillede ham, at han funde opfætte sin Død i nogle Timer, efter som Solen endnu var oppe, og andre Fanger pleiede at erholde nogen Frist, svarede han: „ja, de kunne have deres Varsager, jeg har mine!“ Fangevogteren bragte nu den dødbringende Drif, og Socrates spurgte ham, hvorledes han havde at forholde sig. Svaret var, at han først skulle gaae frem og tilbage og siden lægge sig, naar hans Ven begyndte at blive solde. Derpaa komme han uden at føjelte Giftbægeret, bad Guderne om at forunde ham en lykkelig Bortgang og sammenlignede endnu i sit sidste Døblek Gisten med en Lægebruk. Hans Venner tilskuede hans Nine og kyssede hans solde Ansigt (400 Åar f. Chr. Fodsel).

Det letindige men ødeløbige athenienske Folk angrede snart, hvad det havde gjort, anlagde Sorgedragt for Folket's vise Lærer, som det havde dræbt, opreste ham en Græsstætte og forvisse hans Anklagere, der døde i en kummerlig Landflygtighed.

Socrates's Fremtræden og Lære gab Philosophien i Grækenland et nyt Opsving, og de betydeligste philosophiske Skoler stiftedes af hans Disciple. Aristippus fra Cyrene stiftede den cyrenaiske Skole, der satte Livets høieste Opgave i en maadeholden Nydelse af Døblekets Lyst. Antisthenes, Son af en Athenienser og en Phrygerinde, var Stifter af den cyniske Skole, der satte den menneskelige Frihed i den først mulige Uaf-

hængighed af alle sandelige Hornsdenheder. Diogenes fra Sinope, der en Tid opholdt sig i Athen, var en af de mest fremtrædende Philosopher af denne Skole, der ringeagtede Bidensfab og Kunst, Statsliv og Familieforhold. Plato, der tenkte sig Verden som Guds Abbilled og det Gode og Skjonne som det høje Maal for den menneskelige Stræben, stiftede den akademiske Skole; hans mest udmarkede Discipel var den lærde og sharpindige Aristotæls. Døgaa Zeno, der stiftede Stoikerne Skole, var paavirket af sofatiske Skrifter. Stoikerne trævede en stræng Sæde-lighed (Wisdom), der overensstemmede med Naturen nærmest skulle udvilles i en fri Statsform.

Persernes anden Krig med Grækerne. (401—387).

Kun et Åar herskede de spartanske Tyranner i Athen; i Året 403 bemandigede Thrasyllos sig ved Demokraternes Hjælp Staden, hvorpaa de 30 Tyranner blev for-drevne, og en demokratisk Forfatning igjen indført. Saaledes syntes Athen igjen at skulle hæve sig mod Grækenlands da-værende mægtigste Stat, Sparta. Men snart hændte det sig, at persiske Konstridigheder gave Anledning til et fornøjet Fredsbrud i Grækenland, der endte sig med alle Staters politiske Svækkelse.

Den persiske Konge Darius den 2de, Nothus, der døde henimod Slutningen af den peloponnesiske Krig (404), havde efterladt sit Rige til sin Son, Artaxerxes den 2de Mnemon (404—362). Den yngre Son, Cyrus, sikret et Satrapি under Broderens Overherredomme. Men Cyrus rustede sig for at frarive sin Broder Kongedømmet og erholdt Hjælpetropper fra Grækerne, til hvem han siden den peloponnesiske Krig stod i venstabeligt Forhold. Da Satrapen Tissaphernes havde givet Artaxerxes Esterretning om, hvad der foregik, rustede denne sig også paa sin Side. Hærene stodde sammen ved Cunaxa i Babylonien. Slaget, der i Begyndelsen syntes at vende sig til Cyrus's Fordel, blev vundet af Artaxerxes, og Cyrus selv faldt. Da Artaxerxes opfordrede Grækerne til at overgive sig og udlevere deres Baaben, svarede de, at de vilde beholde deres Baaben, som de, hvis Kongen var deres Ven, behøvede til hans Ejendele, hvis ikke, til deres eget Forsvar. De tiltraadte derpaa det

venstelige Tilbagetog gjennem det sjældlige Land, men paa Veien lode Graekerne sig bedrage af Artaxerxes's snedige Underhandlinger, der blev lede af Tissaphernes. Han loede dem sikret Tilbagetog, sluttede sig til Graekerne paa deres Marsch, og indbød om sider Ansørerne til et venstabeligt Maalid, i sit Telt, hvor de paa en troless Maade blev myrdede. Under den almindelige Forvirring, der efter dette Forræderi opstod i Graekernes Leir, oplivede den unge Athenienseren Xenophon, Socrates's Discipel, igjen det sjunkne Mod. Han blev af Hæren udvalgt til Ansører og fuldendte lykkeligt det mærkværdige Tilbagetog gjennem bjergrige og uvebare Egne, gjennem vilde og trigerste Folkeslag. Han har selv beskrevet dette Tog i et Skrift, der har til Titel: "De Titusindes Tilbagetog".

Tissaphernes, der efter Cyrus's Død havde erholdt Lilleasiens Satrapি, angreb fort derpaa de jomfriske Stater paa Kysten, der henvendte sig om Hjælp til Sparta, fordi denne Stat siden den peloponnessiske Krig var den mest betydende i Graekeland. Spartanerne sendte en Hær over til Asien, der dog udrettede lidet mod Tissaphernes, da denne ved liggende Underhandlinger og Fredsslutninger trak Krigen i Langdrag. Om sider erholdt efter Lysanders Raad den spartanske Konge Agesilaus Overansætelsen, en Mand, der udmarkede sig ligesaamneget ved sit strenge spartanske Sind og ved sine store Heltheretalenter, som ved den Snildhed, hvormed han forstod at flusse Tissaphernes og fange ham i hans egne Snarer. Efterat have gjort et rigt Bytte i en stor Del af Lilleasien slog han en persisk Hær ved Floden Pactolus (394); Tissaphernes tildrog sig i denne Anledning Perserkongens Mistanke og blev straffet paa Livet. Da Spartas trykende Overherredomme i Graekeland var almindelig forhadt, lykedes det Perserne ved Beskæftelser at bringe et forbund i stand i selve Graekeland mod Sparta; og Corinth, Theben, Argos og Aten forenede sig for i Persernes Interesse at tæmme Spartas Overmod. Lysander, der med en Hær blev sendt til Boeotien, tabte Slaget ved Halaiartus, hvor denne herskende Mand, den mægtigste i hele Graekeland, selv mistede Livet. Spartanerne saae nu ingen anden Udevi tilovers end at falde Agesilaus tilbage fra hans Seire i Asien. Agesilaus adlod sin Stats Besafing og foretog sit Tilbagetog igjennem Thraciens, Macedonien og Thessalien til Boeotien. Imidlertid

havde Athenienseren Conon, der siden Nederlaget ved Egoss-Potamoi levede i Landflygtighed paa Cypern, vidst at opvække Frygt hos Kongen paa denne Ø for Spar-tanernes vorende Magt; en cyprisk-persisk Flaade blev ud-rustet og sillet under hans Besafing, og han slog den spartanske Flaade ved Enidus ved Lilleasiens sydlige Kyster (394). Kort efter slog vel Agesilaus de forenede Graekere ved Coronae i Boeotien (394), men Athens Overmagt tilføss var afgjort. Conon fortsatte Eskrigen med Iver, og seilede derpaa til Athen, hvor han blev modtagen med Jubel og igjen opreiste de lange Mure, Athens Skytsvaern. Da indsaae Lacedemonierne, at de alene kunde haabe at vinde deres forrige Overvægt tilbage ved en Forening med Perserne. Den liggende Antalcidas blev derfor sendt til Persien, hvor han vandt Indflydelse ved snedige Underhandlinger og ved at love Perserne Herredommen over de graefste Kolonier i Asien. I Aaret 387 blev da Freden sluttet under persisk Mægling paa de Villaar; at de graefste Kolonier i Asien skulle staae under Persernes Herredomme, men de øvrige graefste Stater være frie. Den, som ikke vilde antage denne Fred, skulle Perserkongen, i Forening med dem, som antogs disse Forslag, tvinge dertil. Ifølgen af denne saafalde antalcidske Fred var, at Spartanerne, ved deres Forbindelse med Perserne, efter sitrede sig Overherredommen i Graekeland og ligesom tidligere begyndte at skalte og valte efter Behag.

Thebens Hegemoni.

Spartas Plan gif siden den antalcidske Fred ud paa at forebygge saadanne Forbund mellem de graefste Stater indbyrdes, der kunde blive farlige for dets eget Overherredomme, og dette kunde Spartanerne gjøre med et Skif af Net, eftersom Ordene i den antalcidske Fredsslutning synes at berettige dem til at vaage over hver enkelt Stats Frihed. Da Staben Olynthus i Macedonia ved sin Handel havde naaet en stor Magt og samlet flere Staeder i Afhengighed under sig, blev en spartansk Hær sendt derhen for at indskænke det Overherredomme, Olynthus ubovede. En Afdeling af denne Hær, under Anførel af Phoebeidas, som paa Voget til Macedonia forbi Theben og greb med Glæde Leiligheden, som Uenighed mellem et aristokratisk og

demokratist Parti i denne Stad tilbød, til at besætte Sparta's Magt ogsaa i Boeotien. Det aristokratiske Parti ansmede Phoebidas om Bistand, og ved et listigt Overfald bemægtigede Spartanerne sig Borgens Cadmea, hvorpaa de toge grumt asted mod det demokratiske Parti. Sparta's Stat misbilligede vel, at Phoebidas uden Tilladelse havde voret dette Foretagende, men benyttede sig dog af hans Lykke og beholdt Cadmea. Kort efter blev ogsaa Olynth indtaget af Spartanerne, der nu synes at være almægtige i Grækenland, men snart visste det sig, at deres Grusomhed og Troldsshed netop havde forberedet deres Fall.

Det demokratiske Parti i Theben havde for en Del søgt Tilflugt i Athen, hvorfra de lodde Planer mod de spartanske Tyranner i deres Fædrelandsstad. Disse Thebanere, blandt hvilke Pelopidas siden fortrinlig udmærkede sig, trædte i Forbindelse med Phyllidas, Statskriver ved den spartanske Regering i Theben, og forlod paa en aftalt Dag Athen for at udføre deres Forehavende mod Tyrannerne (378). I Theben feiredes netop en offentlig Fest, ved hvilken ogsaa Tyrannerne vare tilstede. Da disse henvimod Aften glade overgav sig til Vin og Lustighed, indlod deres Fortrolige Phyllidas de Sammensvorne Thebanere, forslede som Sangerinder, under Skin af at opslive Øjefestebuddet. En af Tyrannerne havde just modtaget et Brew fra Athen, hvori hele Planen var angiven, men forgloss havde han henslengt det under Bordhyunden med de Ord: „Alvorlige Forretninger bør opstættes til imorgen!“ De spartanske Tyranner faldt under de foregivne Sangerinders Dolke, hvorpaa de Sammensvorne udraabte Thebens Frihed og kaldte alle gode Borgere til Baaben mod Spartanerne; Borgens Cadmea blev beleiret og snart tvungen til Overgivelse. Imellem de udmærkede Thebaner, der nu fremtraadte for at tilkempe deres Fædreland Friketh, fortjener Epaminondas den første Rang. Ved sin Beltalenhed, sit Maadehold, sin Uegennyttheds og sit store Feltherretalent fil han snart den største Indflydelse i sin Stat, der ved ham hevde sig til den første i Grækenland, men ogsaa med ham sank sammen. Spartanerne begyndte strax efter Demokraternes Opstand Krigen mod Theben, der dog med Held tilbageviste ethvert Angreb. Thebanerne blev understøttede af Athenienserne, der under Chabrias og Timothens tilførs og tillands stodde Lacedæmonierne og lammede deres Foretagender mod

Boeotien, hvorfaf Folgen var, at de boeotiske Stæder under Thebens Overherredomme trædte sammen i et mægtigt Forbund, der ogsaa begyndte at vækle Belymring hos Athenienserne, saameget mere, som Thebanerne ogsaa udrustede en Glaade. Det var deraf saavel i Spartanernes som Atheniensernes Interesse at paaflynde Freden, men en Kongres i Sparta, der under persisit Mægling stræbte at gjenoprette den antalcidiske Freds Bestemmelser, udrettede Intet, da Epaminondas og Pelopidas godt indsaae, at deres Stat vilde tage Mest ved at inدرømme de forbundne Staters Uafhængighed. Krigen udkrød igjen, og den spartanske Konge Cleombrotus rykkede med en stor Hær ind i Boeotien. Epaminondas i Spidsen for den thebaniske Hær modte ham ved Leuctra 371. Ved en nyopsundet Slagorden, der siden blev berymt i Krigskunstens Historie, og ved „den hellige Skare“, en Hærfædeling, der var dannet og svært af Pelopidas, sejrede Epaminondas med sin henimod en halv Gang mindre Hær over Spartanerne, hvis Konge Cleombrotus faldt. Denne betydelige Sejr havde de første Folger. Thebens Overmagt i Grækenland syntes afgjort, men netop Frygten herfor bevægede Athenienserne til at erklære sig for Spartas Sag. Epaminondas gjorde et Indsald i Peloponnes, og for første Gang blev Agoraf en sjældlig Veir seet af Spartas Kvinder, men Agesilaus forsvarede med Mandsnærværelse Hovedstaden, og Thebanerne måtte igjen trække sig tilbage. Epaminondas kaldte kort derpaa Messenierne til Frihed, og disse Spartas gamle Fiender besættede igjen Egnen ved Ithome og foruroligede den spartanske Grænse. Spartanerne og Athenienserne henvendte sig nu atten til den persiske Konge for ved hans Mægling at paaflynde en dem fordelagtig Fred, men ogsaa her sejrede Pelopidas, der som Thebens Gesandt gif til det persiske Hof, ved sin Bestemthed og Belthalenhed; de Fredsbetingelser, der blevé foreslagne, vare til Thebanernes Fordel og bleve deraf ikke antagne af de øvrige Greker. Men da den store Pelopidas ogsaa vilde indlemme Thessalien i det boeotiske Forbund og i denne Anledning som i Strid med Tyrannen Alexander af Pheræ, faldt han paa et Tog imod denne (364); dog tiltraadte Thessalien efter hans Død Forbundet og optraadte blandt de andre Thebens Allierede som Spartas Fiende.

Epaminondas's sidste Indsald i Peloponnes stede i Aaret 362 for at understøtte Arcadierne mod Lacedæmonierne. Med en veludrustet Hær angreb han efter Byen Sparta, men blev igjen af Agesilaus nødt til at trække sig tilbage. I Arcadien ved Mantinea kom det (362) til et Slag mellem Thebanerne og de forbundne Peloponnesiere. Da Seirene i nogen Tid efter en blodig Kamp syntes at vække, afgjorde Epaminondas den til Thebanernes Færd ved et dristigt Angreb, i hvilket han saa rede den spartanske Ansører med egen Haand. Den lacedæmoniske Phalanx trak sig efterhaanden tilbage; Slaget i og for sig var uafgjorende, men til Thebens Ulykke blev Epaminondas dodeligt saaret af et Spyd. Fra den Tid ophørte Thebens Overmagt i Grækenland; thi det var Pelopidas og Epaminondas, som ved deres Talenter havde hævet og opretholdt deres Stat. I en fort deraf paafølgende Fred vedtoges igjen de græske Staters Uafhængighed, deriblandt ogsaa Messeniens; thi alle Partier sollte sig saa udmattede, at de for det første intet videre kunde foretage sig til at sikre deres Overherredomme over de andre Stater.

Philip af Macedoniens undervælger Grækenland.

De græske Stater var udmattede af langvarige Borgerkrige; kun Athen vedholdt endnu til dels sit gamle Overherredomme tilbage, men ogsaa dette blev tilintetgjort i Bundsforvandtekriegen (358—355). Cos, Rhodus, Chios og Byzantium begyndte denne Krig for at undrage sig Athens anmaßende Overherredomme; den uduelige Heltherre Charos, der ligesom Fordum Kleon ved allehaende Kunstmønstre havde støttet sig Indflydelse hos Folkepartiet i Athen, førte Kriegen uheldigt, og da han omstider usorsigtigt fornermede den persiske Konge Artaxerxes den Store (Dohus 362—338), blevé Athenienserne ved dennes Trusler nødt til i en Fred at erkjende de Bundsforvantes Uafhængighed. Saaledes var Grækenlands blomstrende Periode forbi; de enkelte Stater var indbyrdes fiendtligstindede, hver for sig svage; den herlige Frihedsfolelse var forsvunden, der Fordum havde samlet Staterne til saa store Foretagender mod Barbarerne og bragt de næde Rídenstaber til at tie. Det var tydeligt, at det var alene udvendigt fra, at Grækenlands Stedning kunne ventes, dersom en talentfuld Enevoldsherre kunde

sikre sig Overherredommen, mægle mellem de stridende Partier og med Førland og Maadehold benytte de øde Krester, der endnu vare tilstede i Grækenland. Til en saadan Opreiser af Grækenlands Magt og Uafhængighed havde Forsynet bestemt den macedoniske Konge Philip. Macedoniens stod hidtil tilbage i Kultur for det øvrige Grækenland og havde kun taget ringe Del i de politiske Uroligheder. Paa den Tid, da Theben tilkämpede sig Overherredommen i Grækenland, rasede Kronstridigheder i Macedoniens mellem Kong Amyntas den Andens Sønner; det lykkedes imidlertid Pelopidas for nogen Tid at gjenoprette Roligheden, og han medtog fra Macedoniens som Oldsel Amyntas's Son Philip, der blev opdragten i Theben, hvor han, under den store Epaminondas's Dine, lært den Krigskunst, hvorfra han siden blev Grækenlands Beherber. Da Kronstridighederne i Macedoniens snart udbrøde paany, besluttede Philip, i Følge af sin ungdommelige Kraft, at blande sig i sit Fædrelands Anliggender, forlod hemmeligt Theben og vandt snart Indflydelse i Macedoniens ved sin Klogskab, sin Beltalenhed og Krigsdygtighed. Han blev først udnevnt til Formynder for sin unge Broderson (361), og efter dennes Død beholdt han Kongemagten. Han erobrede snart Macedoniens vigtigste Steder, først det mægtige Amphipolis, dernest undertvang han ogsaa Thracien og Thessalien. Snart gave nye Uroligheder i Grækenland ham Anledning til end mere at udvide sin Magt. Phocierne havde dyrket et Stykke Land, der tilhørte den delphiske Gud Apollo, og vare i denne Anledning af det amphictyoniske Raad idomte en Pengemult, men Phocierne vægredte sig ved at betale, rustede sig til Krig og plyndrede Apollons Tempel, hvorved de fik rige Pengemidler til Krigens Forelse. Saaledes udbrød den første hellige Krig (356—346).

Thebanere og Lokrere med flere græske Stater optraadte som det amphictyoniske Raads-forsvarere; dog havde Phocierne i Begyndelsen Fordelen paa deres Side, men opbragte usorsigtigt Philip af Macedoniens, der med Glæde greb Lejligheden til at blande sig i Grækenlands Anliggender. Han slog Phocierne i Thessalien og trængte rast frem mod Grækenlands Port, Pasret ved Thermopylae. Men Atheniensernes Frihedsfolelse og Had mod fremmed Overherredomme blev velsyet af Oldtidens største Taler, Demosthenes, der i sine philippiske Taler visle Athenienserne Billedet af

deres nærværende Usselhed i Modsetning til deres tidligere Storhed og kaldte dem til Baaben mod den macedoniske Tyran. Athenierne besatte Pasret og nødte ham til at trække sig tilbage. Da Philip senere indtog den mægtige Stad Olynth, saae Athenierne sig nødte til at inblade sig paa Fredsunderhandlinger, hvorpaa Philip udførte sin Plan, trængte igennem Thermopylæ og bemægtigede sig Phocis. Phocierne blevne tvungrne til Slædeserstatning, og Philip tilstod sig deres Stemmer i det amphicyoniske Raad, men forlod dog efter Grækenland i det Haab, at den store Indflydelse, han allerede havde vundet, snart vilde give ham Anledning til end mere at befeste sin Magt. Og det var ikke blot med Baaben, han kempede imod Greferne; ogsaa Guldet forstod han ligtigt at anvende for at naae sine Hensigter; de rige Biergvoer i Macedonien støffede ham Midler ihænde, og snart vare i de græske Stater bestukne Talere i hans Sold.

Da Lokerne, ligesom tidlige Phocierne, havde benyttet et Stykke Land, der tilhørte den delphiske Gud, blev Philip, der havde Overvegten i det amphicyoniske Raad og understøttedes af den bestukne atheniensiske Taler Wschines, valgt til Overanfører i denne anden „hellige Krig,” (340—338), trods Demosthenes's advarrende Stemme. Nu troede Philip at kunne satte al Forskillelse tilside, bemægtigede sig den faste Plads Elatea i Phocis og viste aabenbart, at hans Hensigt gik ud paa Grækenlands Undertrykelse. Endnu engang vidste Demosthenes at vælle Grækenlands Frihedskærlighed, og Athenierne og Thebanere forbandt sig med flere græske Stater for at værne om Grækenlands Uafhængighed. Ved Chæronea i Boeotien stod det for Grækenlands Frihed afgjorende Slag (338); Philip's Krigskunst seirede over den haardnakkede Modstand, og Greferne tabte Slaget, men den macedoniske Konge benyttede sin Seir med Maadehold. Han lod sig udnyrne til Grækenlands Overanfører og tilstod sig Forstået i det amphicyoniske Raad og ved Grækenlands hellige Nationalfester. De enkelte Stater beholdt deres Forfatning; kun Theben modtog en macedonisk Besættning i Cadmea. Umiddelbart derpaa besluttede Philip at besejre Greferne ved Krig mod Barbarerne og eksplorerede sin Hensigt at undertrynge Persien, Grækenlands gamle Fjende. Paa en Forsamling i Corinth, hvor Gesandter fra alle græske Stater mødte, blev

han med næsten slavisk Erbudsighed valgt til Oversteltherre i det forestaende Krigstog; da bortvæn Doden ham midt under Forberedelsen af hans store Planer. Han blev dæbt 337 i Egæ af en vis Pausanias under Hvididelighederne i Anledning af hans Datters Giftermaal med Kong Alexander af Epirus. Hvad der har foranlediget dette Mord, privat Fjendstab eller perfist Guld, er aldrig blevet oplyst, men den store macedoniske Konges Død syntes paany at skulle kaste Grækenland i alle de Ulykker, som det havde gjennemfømpt.

Alexander den Store.

Den snilte og krigsyndige Konge Philip havde efterladt Herredommets i Macedonien og Grækenland til sin Søn Alexander, der ved Faderens Død 337 var i sit tyvende År. Han havde nydt en fortæffelig Opdragelse og var opnært i alle de Kunster og Videnskaber, de berømteste Verde havde formaaet at bibringe ham; hans fortæffelige Forstand var dannet i Aristoteles's Skole, den mest berømte af alle Oldtidens Philosopher; Krigskunsten havde han lært af sin Tids største Feltherre, af sin egen Fader, og tidligt lærte han at beundre Grefernes Ydlingsdygtige Homer og valgte Halvguden Achilleus til sit Monster. Men som det er at formode, ved den mægtige Philips Hof, hvor Alle kappedes i at else og beundre den unge Kronarving, havde ogsaa usle Smigrere faaet Del i Alexanders Opdragelse og havde tidligt lagt Grunden til den Hormod og Ergjerrighed, der ikke lod Alexander være fornøjet med menneskelige Vilkaar men bragte ham til at stræbe efter en Plads mellem de salige Guder selv; man fortæller, at Drengen ofte blev truffen grædende, fordi Faderens Seire ikke syntes at leve ham selv Noget at erobre.

Saaart Faderen var død, foruroligedes Riget ved overiske Indfald af de omkring Donaufloden bosatte vilde

Følleslag, imod hvem Alexander strax førte Philips sejrvante Hær. Men medens han undervang disse barbariske Folk, udbredte sig i Grækenland et Rygke om hans Død, der strax bragte Grækerne i en urolig Bevægelse og til den Beslutning at affaste Macedonernes Tag. Thebanerne, Indbyggerne i Hovedstaden i Boeotien, gjorde Begyndelsen, anfaldt den macedoniske Besættning, dræbte to af Anführerne og tvang Macedonerne til at indeslutta sig i Borgen Cadmea; imidlertid stræbte i Athen den berømte Taler Demosthenes at bønge Athenierne til kraftig Deltagelse i Kampen mod Macedonerne. Paa Esterretning herom ledte Alexander i hurtige Marscher gjennem de illyriske og thessaliske Bjerger og viste sig uventet for Theben, der efter en haardnakket Kamp blev indtaget og levnet med Jorden, som en strelklig Advarsel for alle de Stæder, der maatte vove at gøre Modstand. Hele Grækenland erkendte nu atter Macedoniens Overherredømme, og Alexander blev paa en Forsamling i Corinth udnevnt til Anführer i den Krig, som allerede hans Fader havde besluttet mod Perserne.

Alexanders Skat var kun ringe; hans Armee bestod af 35,000 Mand over Tropper. Men han stolede paa sine store Evner som paa sine største Hjelpeksider og fritog endog for sin Afreise Macedonerne for Skat. Efterat have i Makedonien anstillet festlige Nationallege til Øre for de ni Muser og indsat Antipater til Regent i Grækenland under sin Fraværelse, indstibede han sin Armee fra Gestus i Europa til Abydos i Lilleasien og trængte frem langs Westkysten af dette Land. Han begejstrede Græckernes Mod ved at sætte sit Tog i Forbindelse med Homers Digte; dette var ligesom det andet Tog, Græckernes Nation foretog sig mod Asien, siden Agamemnon havde ført sin store Hær mod Troja; han nedbad dersor ved høitidelige Øfre og Vege de samme Guders Beskyttelse, der fordom havde været fjendt-

ligstindebede mod Troja; han selv var ligesom den gjenopstandne Achilleus, hans Ven Hephaestion var Patroklos, og han ofrede ved deres Gravhøje, der varde faldne i Kampen mod Troja.

Med en Hær, der saaledes var opsydt af krigerrif Mod og hellig Begeistring trængte Alexander frem i Lilleasien. Darius Codemannus (336—330), der dengang nyligt havde besteget Tronen i Persien, var en Mand, der besad enkelte gode Egenskaber men ikke Dygtighed til at forsvara sit store Rige mod en saadan Hær og en saadan Feltherre. Hans duelige General Memnon raadede til at undgaae et afgjørende Slag men derimod at ødelægge Landet og lokke den macedoniske Konge dybere ind i Asien. Men Darius synes i Begyndelsen at have foragtet Macedonernes ringe Skarpe og sendte sine Satraper den haanende Befaling at fange Philips vanskellige Søn, pidske ham med Ris og gisre hans Soldater til Slaver. Da Alexander kom til Floden Granicus i Mysien, havde en persisk Hær paa over 100,000 Mand besat den hinsides Bred af Floden, men efterat have raadspurgt Offerdyrenes Indvolde gjorde Alexander et hæftigt Angreb paa Hjernen, gik selv i Spidsen for sine Tropper over Floden og vovede sig saa yderligt, at hans Hjelm blev løvet i Haandgemænget, og han skulde være bleven dræbt, hvis ikke hans Ven, den tapre Clitus, var kommen ham til Hjelp. Efterat Seiren var vunden (334), var hele Lilleasiens Vestkyst i Alexanders Magt; overalt i Stæderne, hvor han kom frem, hersede han Tyrannerne Magten og gav Folkepartiet Herredømmet, og tilintetgjorde derved Persernes Indflydelse, der understøttedes af Tyrannerne i Stæderne. Efter i nogen Tid at have fulgt Østkysten vendte han sig mod det Indre af Lilleasien, hvor han i Gordium forenede sig med sit Rytteri og de Forstørkninger, der stodte til ham fra Makedonien. Her var det ogsaa, at den berømte Knude fandtes,

der i kunstige og indvilledende Slyngninger fastbandt Slaget paa en Bogn til Bogstangen; et Drakel havde forudsagt, at den, der formaede at løse denne Knude, skulle blive Asiens Beherber. For at kunne siges at have opfyldt dette Drakel overhuggede Alexander den hemmelighedsfulde Knude med sit Sværd, idet han sagde, at det var ligeegyldigt, hvoredes man løste den.

Dernæst trængte Alexander frem mod Ciliciens Passer, der danne Indgangen til Syrien. Her havde efter Perserne samlet en stor og prægtig med Guld og andre Prydels er smykket Armee, som man anslaaer til 600,000 Mand, blandt hvilke 30,000 græsste Leietropper. Kongen selv med sin rige Høfstat var tilstede ved Hæren; han ledsgagedes af sin Moder, sin Kone og sexaarige Søn og to Døtre tillige med mange andre persiske Fruentimmer. Men al hans Hellighed gavnede ham Intet, da hans Tropper manglede Mod og han selv Krigserfarenhed. Raadvilde trak Perserne sig tilbage fra Bjergpasserne, som de skulle forsøre, og lode Macedonerne uhindret besætte de ved Natur og Kunst saa vel besøstede Steder. Ved Ihsus i Cilicien stodt Hæren sammen (333). Perserne, der i den indeflutede bjerggrige Egn ikke tilstrækkeligt kunde gjøre Brug af deres store Troppe-masser, blevde aldeles slagne; 60,000 Drepte skal have besækket Valpladsen. Resten flygtede i den største Forvirring; kun de græsste Leietropper trak sig efter et stort Blodbad i nogenlunde Orden ud af Slaget. Darius selv sprang af sin Bogn, bortkastede sine kongelige Prydels er og flygtede bort tilhest; men hans Moder og Børn faldt i Alexanders Hænder, der behandlede dem med den Mildhed og Skaansel mod Ulykken, som han i sine bedre Dage saa ofte udviste. Et umaadeligt Bytte berigede Seirherrerne. Ved dette Slag var Besiddelsen af det rige Lilleasien sikret. Herne i Arctis pelagus traadte efterhaanden over til den macedoniske Sag;

den duelige Memnon, der havde tænkt paa at føre Krigen over til Grækenland, var død.

Paa Toget gjennem Syrien var Tyrus den eneste By af Betydenhed, der gjorde Modstand. Denne rige Handelsstad var anlagt paa en Ø, en fort Strækning fra Rysten, og udholdt modigt alle Forsøg paa at erobre den, indtil Alexander opførte en Dæmning ud til Staden og nu angreb den baade tilsands og tilvands. Saaledes blev Tyrus efter syv Maaneders Belæring taget med Storm og Indbyggerne tildels solgte som Slaver. Dgsaa Jødesland overgav sig under Belæringen, men blev behandlet mildt og fik Tilladelse til at beholde sin fædrenearvede Gudsdyrkelse, ligesom Alexander overhovedet udmarkede sig ved ikke at gjøre Brud paa Folkenes religiose Bedrægter og Sæder.

Over den øde Landtange Suez, der forbinder Afsten med Afrika, drog Alexander mod Egypten, en af det persiske Riges frugtbareste og rigeste Provindser. Her blev ingen Modstand forsøgt; Kongen rykede frem til den beromte Stad Memphis, hvor Nilen begynder at danne sit Delta, seilede deraf ned ad Nilen til Havet, hvor han anlagde Handelsstaden Alexandria, der endnu er et blivende Minde om hans store Plan at forene Asiens, Afrikas og Europas Kultur og Handel; han valgte Pladsen til sin Handelsstad netop paa det Sted i sit store Rige, hvor denne Forbindelse mellem de tre Verdensdele lettest lader sig sætte iværk; og virkelig bevarede denne Handelsstad mere end atten hundrede Aar efter Alexanders Død sin store Betydning, indtil Opdagelsen af Soveien til Ostindien forandrede Verdenshandelens Gang. Med en udvalgt Skare foretog Alexander dernæst et Toget gjennem den libyske Ørf langs med Sskysten til det nuværende Sivah, dengang Ammonium, en frugtbar Øase, hvor der fandtes et oldgammelt Tempel og Drakel for Zeus Ammon. Det derværende Drakel hilfede ham som en Søn

af Zens, og Alexander modtog villsig en Ere, som hans Bedrifter syntes at berettige ham til, og hvorved han haabede at vinde saa meget storre Indflydelse paa de forstjellige og barbariske Folkeslag, over hvem han udstalte sit Herredomme. Men fra den Tid af begyndte der hos Macedonerne selv at ytre sig Utilfredshed med den store Konge; de dadelde og spottede Alexanders Hovmod at ansee sig selv for mere end et Menneske.

Efterat have ordnet Egyptens Regjering og Anliggender paa en Maade, der sikrede ham saavel Egypternes Lydhed som Tafnemlighed, drog Alexander tilbage over Suez for at undertrykke den persiske Konges sidste Forsøg paa at giøre Modstand. Han satte hældigt over Euphrat og den rivende Tigris og træf paa hin Side denne Flod paa Sletterne ved Gaugamela og Arbela efter Darius i Spidsen for en uhyre Hær. Men dog overlod Alexander sig sikkert paa Seirens fort for Slaget til en rolig Sovn og afviste det Forslag pludseligt at overrumple den fjendtlige Hær, fordi denne Angrebsmaade vilde beroeve ham den halve Ere af Seiren. Slaget blev vundet efter et stort Blodbad paa Persernes uordenligt sammensatte Stører (331), og Darius flygtede til sine nordøstlige Provindser, medens Alexander vendte sig mod Syden. Det rige Babylon modtog Seirherren med Glæde, da han loede at oprettholde Babyloniernes gamle Gudsdyrkelse, og det persiske Riges Hovedstad Susa (nu Schuster) overgav sig til en af hans Feltherre med sin Rigdom paa Guld og sine umaaelige Kostbarheder.

I Grækenland havde Alexander under sit hele Tog vidst at vedligeholde den gamle Misundesse og Uenighed mellem Sparta og Athen, der kunde sikre Antipater Overmagten; saaledes havde han efter Slaget ved Granicus sendt Athenienserne en Del af Byttet med Forbigaelse af Spartanerne, og da han ved Issus havde fanget et

græt Gesandtskab, der stod i Underhandling med Darius, frigav og hædrede han de atheniensiske Gesandter, men beholdt de spartanske hos sig i streg Forvaring. Medens Alexander trengte frem i det Indre af Persien, havde den spartanske Konge Agis forenet en Del af Grækenland til Opstand mod Antipater, men denne erfarte Feltherre slog Graferne ved Megalopolis (330), i hvilket Slag den spartanske Konge faldt, saa at Alexanders Magt nu ogsaa fra denne Side var sikret.

Fra Babylon ilede Alexander næsten uden Modstand over det persiske Riges Hovedstæder: fra Susa drog han til Persepolis, en uhyre Stad i Nærheden af det nuværende Schiras, hvor han forelsig ordnede sit store Riges Beskyttelse; dernæst forfulgte han Darius til Ecbatana, Mediens gamle Hovedstad. Imidlertid var den ulykkelige persiske Konge tagen til Fange af sin egen Satrap Bessus, Statsholder i Baktrien (det nuværende Balkh, ved den sydlige Øred af Amu eller Oxus) og ligesom til Spot over hans fordums Hærlighed lagt i gyldne Lænser. Den trolelse Satrap havde isinde at bemægtige sig hele Kongeværdigheden og at forsvere sig mod Alexander i sine ved høje Bjerghæder fast utilgjengelige Provindser. Men med rivende Hærtighed fulgte Alexander sin Fjendes Spor, og da Forrederne mistivielede om at kunne slappe Darius videre, saarede de ham dodeligt (330). Alexander træf den døende Darius, udgjed Taarer over hans Lig, bedækkede det med en Purpurklappe og sendte det til hans Moder for at lade det kongeligt begrave. Dernæst forfulgte han Bessus gennem Persiens brændende Egne, over de af Sne og Is stivnende Bjerger, udholdt med sine Soldater alle Marsjhens Besværigheder, Mangelen paa Levnetsmidler og den idelig fornryded Kamp med de vilde Bjergebboere, og Alt dette uden nogen usiagtig geographisk Kundstab til de Lande, han gjennemvandrede, og uden alle de

Hjælpmidler, hvormed den yngre Tids Videnskab understøtter lignende besværlige Foretagender. Om sider trængte han ind i Baktrien; Jesus flygtede vel hinsides Floden Oxus men blev ubleveret af den der herstende Satrap til Alexander, der lod ham bøde med Livet for Darius's Mord. Endnu videre mod Nordost trængte Alexander frem; han gik over Oxus og gjennem Samarkand til Sir Darja. Overalt anlagde han Kolonier, der hvor hans Klogskab tilslagde ham det, for at fremme Kultur og Handel, og disse hans store Bestrebelser blevе heller ikke uden Frugter. Ved Sir Darja paa den berømte til alle Tider benyttede Handelsvei, anlagdes et andet Alexandria.

Men under alle disse store Foretagender havde han hatt at kæmpe ikke blot med Fjender, men ogsaa med Macedonerne's Utlægshed. Den seirende Nation havde i Oldtiden i Almindelighed for Skif aldeles at undtvinge den beseirede, selv at unddrage sig alle Byrder og læsse dem paa de Overvundnes Skulbre; de Overvundne havde ingen Rettigheder uden dem, som Seitherrnen tilstod dem. Men saaledes var ikke Alexanders Plan. Han vilde sammensmelte de mange Nationer, der befolkede hans Rige, han vilde forene Persere og Grækere og gjøre begge Nationer gjensidigt delagtige i hinandens Kultur. Deraf lempede han sig selv efter Persernes Sæder og bar deres Dragt, sjældent han var Græker i hele sin Dannelse; deraf indførte han ved sit Hof den hele ceremonielle Pragt, som er brugelig i Østerlandene; den, som vilde tale med Kongen, måtte begynde med at tilbede ham med Fodsalb, og deraf tildelte han vel Macedonerne de højere militære Poste, men indsatte ogsaa Persere i andre Embeder. Naar man nu hertil lægger, at Lykken havde gjort Alexander høvmodig og bragt ham til at eftertragte mere end menneskelig Hæder, saa vil man let indse, at det ikke kunde mangle paa Anledning til Venighed mellem han og hans Macedonere,

og at en saadan Strid yste tog en grusom og blodig Ende, især da Alexander af Naturen var af et hæftigt Sind, og ikke med alle sine store Egenhæber kunde betvinge sin Tilbørelighed til umaaeligt Nydelse af Vinen, der undertiden opflammende hans Brede indtil Kaseri. Saaledes lod han Philip tas henrette, fordi denne havde undladt at meddele ham Underretning om en Sammensværgelse, og lod paa tyrannisk Vis Faderen, den fortjente Feltherre Parmenio, ved Snigmord dræbe, for at han ikke skulle tage Hevn for Sonnens Død. Nest dadles han for sin Opførsel imod Clitus, der ved Granicus havde reddet hans Liv, men som rigtignok selv gav Anledning til Alexanders Forbrydelse. Alexander vidste, at Macedonerne ikke elstede ham som forhen, og at de nævnlig pleiede at rose hans Fader Philip paa hans Bekostning. Da han deraf ved et Gjæstebud, ved høistet en stor Del af de macedonske Feltherre vare tilstede, havde nydt af Vinen indtil Overmaal, begyndte han at rose sig selv og tillegne sig Del i sin Faders store Bedrifter. Clitus vendte sig til den, der laa tilbords ved Siden af ham, og tilhvidskede ham et Vers af en græss Tragediestriber, der spottede Alexanders Tale. Kongen havde ikke hørt Ordene men kunde vel slutte sig til deres Menning. Han spurgte deraf, om hvad der var blevet sagt, og da de Øvrige tang, begyndte Clitus med hoi Rost at omtale Philips hørlige Bedrifter i Grækenland. Deraf forsvarede han Parmenio og dadlede Thebens Ædelæggelse, idet han tillige mindede Alexander om sine egne Fortjenester og mente set at være blevet lønnet. Kongen lod sig imidlertid noje med at befale ham at reise sig fra Læsset, men da de Andre lagde Haand paa Clitus for at føre ham bort endogsaa imod hans Billsie, rev den af Vin og Brede opsigtsede Mand sig løs, gengot sine Forhaanelser, spottede Draklet, der havde kaldt Alexander en Son af Zeus, og roste sig af at have været

mere sandbri mod Kongen end denne hans foregivne Faber. Da rev Alexander et Vaaben fra en af de tilstedevarende Landstendragere og skyttede frem mod Clitus; Fælthererne fastede sig for hans Kne, greb sat paa ham og stræbte at holde ham tilbage; Alexander rasede, raabte, at han var forraadt af sine Nærmeste, og befalede at kalde med Trompeten Soldaterne sammen til Hovedkvarteret, da Kongen var i Fare. Han skyttede ud i Forværelset og flillede sig i den mørke Indgang til Salen, hvorigennem alle de Tilstedevarende maatte gaae ud. Clitus kom til sidst uden Lys. Kongen spurgte, hvem det var, og da han hændte sin Mand paa Stemmen, gjennemborede han ham med de Ord: „Gaa nu til Philip og til Parmenio!“ Angeren vaagnede efter Gjerningen men for sent i Kongens Hjerte.

Det persiske Riges Erobring kunde endnu ikke tilfredsstille Alexanders Vergjerrighed; han vendte nu sine tanker til det rige Indien, der i de græsse Sagn var bekjendt ved Guden Bacchus's Erobringstog, og hvad Bacchus havde udført, troede Alexander ikke oversteg hans Kræfter. I Året 327 førte han sin Hær fra Balkh til Kandahar og derfra til Floden Kabul og nedad denne Strom til det Sted, hvor den ligeoversor Attof forener sig med Indus. Han gik over denne Flod og kempede i Pendshab (det Land, hvor Indus's fem østlige Bifloder dannet sig) mod den stærke Befolkning, der viste en haardnakket Modstand, og Alexander maatte øste stribe for sit eget Liv. Forbitret over den Modstand, han overalt fandt, over Folket's Fordomme og religiøse Overtro viste den store macedoniske Konge paa dette Tog en Strænghed og Grusomhed, han i tidligere Dage ikke havde hændt, men den milde Behandling af den overvundne Konge Porus, der fra hans Ejende blev hans Ven og Underkonge, viser, at han endnu ikke ganste havde glemt sin fordums Ædelmodighed.

Da han vilde lægge Veien videre mod Østen for at nære Ganges's Bifloder, begyndte et Mytteri mellem Soldaterne, der troede, han forte dem til Verdens Ende, og intetsteds einede Malet for deres Kampe og Ulykker. Efterat Alexander forgjæves havde forsøgt alle Midler, som hans Klogstab og Erfarenhed indgav ham, for at tilfredsstille Hæren, maatte han omsider beqvemme sig til at vende tilbage. Han opbyggede tolv Caarne, der skulle betegne den østlige Grænse for hans Erobringstog. Men hans Tilbagetog skulle ikke skee ad den samme Vej, han var kommen; med den største Del af Hæren indstivede han sig paa Behut, en af Indus's Bifloder, og fortsatte saaledes sin Vej nedad Indus til Habet, idet han overalt træf de mest hensigtsmessige Foranstaltninger til at sikre sig Besiddelsen af de erobrede Lande og til at fremme Handelen. Fra Indus's Munding lod han sin Admiral Nearhus foretage en Opdagelsesrejse langs Mysterne af det arabiske Hav indtil Mundingen af Euphrat og Tigris; selv drog han med Hæren gjennem det øde og uveibare Kyssland, hvor en stor Del af hans Soldater maatte bulle under for utallige Besværligheder, for Matshed, Hede og Tørst paa Veien gjennem Orkenen. Men fra Kerman lignede hans Tog et Triumphtog; den ene Fest fulgte den anden for at hedre Erobreren, der som en anden Bacchus vendte tilbage fra Indiens Undertvingelse.

Til Hovedstad for sit uhyre Rige havde han bestemt Babylon. hvis Beliggenhed i et frugtbart Marskland ved Floder og Kanaler gjorde det vel slisset til at være Middelpunktet for den Kultur og Handel, der efter Alexanders Plan skulle forbinde den hele da bekjendte Verden under hans Herredomme. Selv undersøgte han og forbedrede Kanalerne og tænkte paa at hæve Babylon til sin gamle Storhed. Med den største Klogstab og Uholdenhed stræbte han endnu bestandigt at forene Persere og Grækere, giftede sine Mae
Bohrs Lærebog i den gamle Vis.

cedonere med persiske Fruentimmer og øgteede selv Barsine, en Datter af Darius. Han nærede fremdeles udstalte Planer om at sikre Handelsvejenes Sammenhæng i sit store Rige ved Arabiens Undertvingelse. Men truende Barsler mindede ham om Forgiengeligheden af al menneskelig Storhed; hans Ven Hephaestion døde, og han minedes det Børn af Iliaden: Strax efter Patrolos er Dig Din Skjebne beredt! hans Sundhed var nedbrudt ved anstrengt Arbeide og ved Umaadelighed i Vinens Rydelse, og midt under Udsærelsen af sine store Planer døde han i Babylon af en hidlig Feber, 33 Aar gammel, efter at have udført større Ting end noget andet Menneske (323).

Alexander den Stores Rige fra hans Død til War 301.

Alexander havde ikke før sin Død truffet nogen Foranstalning til at ordne Rigets Bestyrrelse; han havde blot i sin Dødsstund overgivet sin Feltlærre Perdiccas sin Ring med de Ord: „Til den Bedste“, idet han fuldtværl indsaæ, at den eneste Berettigelse til at være hans Efterfølger låa i den første Dygtighed, og at det kun var „den Bedste“, der i hans Land kunde formaae at sammenholde og beherske det Rige, han havde grundet. Perdiccas, der havde modtaget Ringen af den døende Konge, vovede med den at overtage Herredommets, som hvilede paa Hæren, der endnu var Alexander's Mindes Hengiven. Men Alexanders Rige adfultes ved Stifterens Død i militære Satrapier: Ptolemaeus i Egypten, Lysimachus i Thracien, Antipater i Macedoniens og Grækenland, Antigonus i Forasien.

Forgjæves hævede Demosthenes efter sin veltalende Stemme mod det macedoniske Tyranni (323—322), Antipater seirede, og den forfulgte Demosthenes dræbte sig selv ved Gift (322) for ikke at falde i Hænderne paa sine og Frihedens Fjender.

Da Perdiccas vilde sikre sin Magt ved et Angreb paa Egypten, blev han ihjelslagen af Soldaterne i sin Hær (321), og den mægtigste af Generalerne, den gamle Antipater, overtog Regentstaben, hvorpaa en ny Deling af Rigtet

foregik, ved hvilken Seleucus fik de østlige Provindser med det berynte Babylon til Hovedstad.

Antipater lod den kongelige Familie opholde sig i Macedoniens som et Vand paa hans Herredomme; thi Alexander havde efterladt sig en Son Alexander, paa hvis Myndighedsalder Hæren ventede. Men da den gamle Feltlærre døde (319) efterat have anbefalet sin Ven Polysperchon som sin Efterfølger, optraadte Antipaters Son Cassander, der blev understøttet af Antigonus, som hans Medbelever, fordrov ham fra Macedoniens, bemægtigede sig den unge Alexander, som han lod sætte i Forvaring i en macedonisk Festning, og stræbte at sikre sig Herredommets ved at besvogre sig med Kongefamilien.

Imidlertid havde Antigonus udvidet sin Magt i Lilleasien; han fordrov Seleucus fra Babylon og erobrede Syrien, Phoenicien og Palestina. Et Forlig med de øvrige Feltlærre bekræftede ham i Besiddelsen af Asien, indtil den unge Alexander blev myndig (311).

Men Cassander lod snart efter den unge Alexander dræb; den svage Polysperchon blev forledt til at øve den samme Grusomhed mod hans Halvbroder Hercules, Son af den persiske Prinsesse Barsine. Da Krigens mellem Feltlærerne blev fornægt, kæmpede Antigonus's Son Demetrius Poliorcetes (Beleireren) heldigt imod Cassander og blev af Grækenland navnlig af Althen modtagen som Beskær fra det macedoniske Herredomme. Demetrius beseirede i et Slag ved Cypern den egyptiske Ptolemaeus (307), og efter dette Slag antog den gamle Antigonus Kongetitelen, et Erempe, som de øvrige Hæftere snart efterfulgte. Demetrius's fortsatte Angreb paa Grækenland bragte et Forbund tilveie mellem Cassander, Lysimachus, Ptolemaeus og Seleucus. Rigernes Skjæne blev afgjort i Slaget ved Ipsus (301). Den firsindstyveårige Antigonus tabte Slaget og mistede selv Livet; Demetrius Poliorcetes undkom med Levningerne af Hæren. Af De vigtigste Riger, der efter dette Slag dannede sig, var: Macedoniens og Grækenland under Cassander, Egypten under Ptolemaeus, og Syrien med Babylonien under Seleucus, der siden ogsaa udvidede sit Herredomme over Lilleasien.

Tredie Aftsnit.

R o m e r n e.

Roms Anlæggelse. Rom under Konger.

Sagnet fortæller Roms Anlæggelse saaledes:

I Alba longa herslede en Konge ved Navn Numitor; denne blev stedt fra Tronen af sin Broder Amulius, der tillige for at sikre sig Riget, lod hans mandlige Aftom dæbte og hans Datter *Rhea Sylvia* gøre til Vestalinde, for at børse hende Haabet om Aftom; thi Vestalinderne skulde ugjøre indtil deres Alderdom paa den evige Ild, der brændte til Ere for Gudinden *Vesta* i hendes Tempel. Men da hun engang i den hellige Lund af Gudindens Kilde øste Vand til helligt Brug, viste sig Krigsguden Mars for hende og lovede den Forstrækkede et guddommeligt Aftom; et Aar efter fædte hun Twillinge, to Sønner, Romulus og Remus. Amulius's Brede faldt haadt baade paa Moder og Born: *Rhea Sylvia* blev druknet i Anio, og hendes to Sønner, bestemte til den somme Død, udsatte i Tiberen; en Uvinde hørte Børnenes Klykken, og mere medlidende end Menneskene steg den ned af Hjergene og rakte de Spede sit fulde Yder. Saaledes fandt Kongens Hyrde Faustulus Børnene, tog dem hjem i sin Hytte og opdrog dem. Fra Ungdommen svede de sig her i de mandige Syster, Hyrdelivet paa den Tid

udfrævede, og forsvarede deres Hjorde mod vilde Dyr og Røvere eller røvede til Gjengjeld fra Andre. Men Hyrden Faustulus, der vel kunde slutte sig til hvem Børnene varer, aabenbærede dem deres Herkomst, hvorpaa de samlede en Stare dem hengivne Hyrder og satte deres Morsader igjen til Regjeringen over Alba longa. Da Inglingerne siden sik Ydst til at anlægge en By paa det Sted, hvor de var udsatte og optagne, tillod deres Morsader dem det gjerne. Med en Skare Albanere og Hyrder lagde de derpaa den svage Grundvold til den By, der engang skulde blive Verdens Hærstende (753). Men da Brødrene kom i Uenighed om Fortrinet, bestemte de Guderne til Bolsgiftsmænd imellem dem: den, der indenfor en vis bestemt Grænde først saae sex Gribbe, skulde give den nye By Navn og hersse over den. Det bestemte Varsel viste sig først for Remus, men strax derpaa saae Broderen tolv Gribbe, hvorpaa begge hver for sig tilstreeve sig Fortrinet i Wedbekampen; i den Strid, der i denne Anledning reiste sig, skal Remus være bleven dræbt. Andre fortælle, at Remus, for at haane Broderen og det begyndte værk, skal have sprunget over Byens Mure, hvorpaa han blev dræbt af Romulus med de betydningsfulde Ord: „Saa gaa det i Fremtiden Enhver, der vil springe over mine Mure!“ Romulus bemægtigede sig da Herredommen, gav Byen Navnet Rom efter sig selv, omgav sig med Kongemagtens Glæds og optog fra de nærboende Etruscere tolv Ejenere eller Victorer, som beväbnede med Risknipper og Ører skulde være Kjendetegn paa hans kongelige Magt. Senere inddelte han Folket i 3 Stammer, valgte et Raad af 100 Personer og udsogte sig en Livvagt af 300 Myttere, Stammen for den sidligere Ridderstand. For at en tilstrækkelig Folkemængde kunde samle sig indenfor Byens Mure gjorde han Rom til Fristed for Enhver, der vilde tage sin Tilflugt derhen, ligegeydigt om det var Frie, Slaver eller

Forbrydere. Men denne blandede Folkeængde manglede endnu Hustruer, og for at faae dem, sendte Romulus Gæsander til Nabofolkene og bad om deres Østre. Denne Anmodning blev imidlertid afslaaet med Haan: „man kunde jo,” svarede de, „ogsaaaabne et Fristed for Fruentimmer; saaledes vilde man kunne gifte sig med sine Eige!“ Da besluttede Rømerne ved List at udvirke, hvad de ikke havde formaaet ved Bonner. Hvitidelige Lege forberedtes til Guden Consus's Ere, og de nærboende Folkeslag blev med Koner og Børn indbudne til at deltage i Festen. Medens disse nu opmærksomt saa paa de Skuespil, der opførtes, skyttede de romerske unge Mænd efter Aftale frem og bortsnappede hver sit Fruentimmer. Legene blev saaledes afbrudte, og Førerdrene begav sig sorgmodige og forbitrede paa Hjemveien; Krig blev nu besluttet mod de trolose Rømere, men da de fornærmede Folkeslag ikke forenede sig, men forte Krigen førstift, blev de lettelig slagne af Rømerne og deres modige Konge, paa de mægtige Sabiner nær. Med Overlæg og Alvor forte disse Krigen, erobrede ved List Borgen og stege deraf bevæbnede ned for at kæmpe med den romerske Hær. Men da Folkene stode opstillede og færdige til at begynde Kampen, skyttede de rovede Sabinerinder, som nu varer romerske Hustruer, sig med ubslagne Haar ind imellem de fjendtlige Hære og bragte ved deres Bonner og Taarer en Fred tilveie, der dog blev sluttet saaledes, at Sabinerne skulde være delagtige i den romerske Stat og Titus Tatius være Romulus's Medregent; hele Folket blev salbet med Hædersnavnet Quiriter efter den sabiniske Stad Tures. Tatius blev imidlertid snart myrdet, Noget, der var mere til Glæde end til Sorg for Romulus, der saaledes atter sik Eneherredomet. Ved flere heldige Krige udviede han endnu mere sin Stat, der allerede ved Sabinerne Optagelse var voret til

den dobbelte Magt, og han var færdeles elset af den krigsrøfe Almue, mindre yndet af Senatet.

Efter at have udført saadanne Gjerninger samlede Romulus Hæren til Monstring paa den Mark, der senere blev helliget til hans Fader Mars. Men medens han sad paa det kongelige Sæde, opstod pludseligt et Uveir med Torven og Taage, der indhyllede Kongen i en tyk Sky, og siden den Tid var Romulus ikke mere paa Jorden. De nærmest staende Senatorer forsikrede, at Romulus i Stormen var optagen til Himlen, og glad ved den Hæder, der saaledes var blevet den elste Konge tilvel, hissede den hele Forsamling Romulus som en Gud og paakaldte ham under Navnet Quirinus med Bonner om, at han bestandigt naadig vilde beskytte sit Folk. Et dumfelt Rygte, at Kongen skulde være dræbt og slæfft tilfide af Senatorerne, blev fuldkommen gjendrevet af Rømeren Proculus Julius, der paastod i Morgenrålingen at have set Romulus svæve ned fra Himlen, og hørt ham med tydelige Ord erklære sig for en Gud og forudsige Roms tilkommende Storhed († 717).

Romulus's Eftersolgere, der med Kongenavn beherskede Rom, var valgt paa Livstid; de var i Freden den høieste Øvrighed og stod i Spidsen for Gudsdyrkelsen; i Krigen anførte de Hæren. I Freden var de indstænklede af det adelige Raad (Senatet).

Romulus's Eftersolger Numa Pompilius er Stifter og Ordner af den romerske Statsreligion, der for en Del var hentet fra Nabofollet Etruscerne.

Den følgende Konge, Tullus Hostilius, bekrigede Alba longa, svedlagde om sider Staden og flyttede Indbyggernes til Rom, hvor de blev optagne i den romerske Stat.

Ancus Marcius, en Søsterson af Numa, overvandt flere latinse Steder, hvis Indbyggere blev flyttede til Rom. Han anlagde Ostia, Roms Havn ved Libermündingen.

Etrusceren Lucius Tarquinius Priscus indrettede det romerske forum (Torv) til Folkesamlinger, omgav Rom med en stærk Mur, begyndte paa Bygningen af Capitolium og byggede Kloakerne eller de underjordiske Afsledningskanaler,

der varer saa rummelige, at en med hos velæsset Bogn kunde høre derigjennem.

Servius Tullius udvidede Roms Dmfang og inddelte Roms Borgere efter Formuen i 6 Klasser og hver Klasse igjen i Centurier. Ved Formuesansættelsen blev hverken taget Hensyn til rede Penge eller til Gjeld. Paa denne Inddeling beroede Stattefordelingen, Andelen i Statens Beskryrelse, Bevæbning i Krigen og Stillingen i Slagordenen († 534).

Lucius Junius Brutus og Kongernes Fordrivelse fra Rom.

Den syvende romerske Konge efter Romulus var Lucius Tarquinus, hvem man havde givet Tilnavnet Superbus (Den Overmodige). Ved Mord paa sin Svigerfar Servius Tullius banede han sig Bei til Tronen, paa hvilken han vel udmaerkede sig ved sin Dygtighed som Fæltherre og sin Klogstab i at udvide Rigets Dmfang og Magt, men gjorde sig tillige forhadt ved sin Grusomhed. Ved hyppige Henrettelser indstrænkede han det mægtige Senat; byggedysten, som saa mange andre af Oldtidens Tyranner, tvang han Almuen til at arbeide paa Opsærelsen af det berømte Capitolium med Templer for Jupiter, Juno og Minerva, og fuldførte det prægtige Værk, den store underjordiske Kloak. Heller ikke sin egen Familie staandede den mistenkelige Tyran, og hans Sønner Lucius Junius undgik Doden kun ved at skjule sin Forstand og forstille sig som vanvittig, for at Kongen frit kunde raade over hans Ejendom uden at behøve at frygte nogen Gjengjeldelse fra ham. Man kaldte ham „Brutus“ (Den Hjollede), og dette Tilnavn bar han roligt, idet han ventede paa den Tid, der skulle gisre ham til det romerske Folks Beskryrelse. Da Tarquinus ved truende Bøsser blev beveget til at sende Draketspørgere til det berømte Delphi, medgav han sine to Sønner Brutus til Ledfager. Brutus's Gave til Guden i Delphi var en Guldskål, der

snildt var indsluttet i en udhulet Hybenskål; denne tilsyneladende ringe Gave tjente end mere til at belæste Formeningen om hans Sindssvirring, medens den i Virkeligheden var af stor Verdi og et Villede paa hans gode Forstand, som han snildt forstod at skjule. Da Faderens Wrinde var udført, bestattede Ynglingerne for deres eget Bedkommende at raadsprøge Guden, om hvem af dem der engang skulle herske i Rom. Guden svarede: „Det øverste Herredomme i Rom skal den af Eder have, der først kysser sin Moder!“ — Paa Tilbagereisen aftalte Tarquinus's Sønner at afgjøre ved Lodkastning imellem sig, hvem der først skulle kysser deres Moder, men Brutus, der forklarede Draketsvaret om Jorden, Alles fælles Moder, lod sig falde, ligesom om han snubbede, og kyssede Jorden.

Imidlertid naaede Kongefamiliens Overmod og Forbrydelser deres højest Spidse. Tarquinus Collatinus, en Slegtning af Kongen, havde en Hustru ved Navn Lucretia, der ligesaa meget udmaerkede sig ved sin Skjønhed, som ved sin høje Øyb og ved sin huslige Glid, hvori Romerinderne paa den Tid satte deres Øre. En af Kongesonnerne, Sextus Tarquinus, forstyrrede ved Bold hendes huslige Lykke, og hun dræbte sig selv for ikke at overleve sin Bancre. Denne Omstændighed benyttede Patricierne til at oproure Folket; Brutus afkastede Banviddets Masser, fremlagde Lucretias døde Legeme paa Torvet i Rom og opfordrede Folket til at gribe til Vaaben. Kongen besirede just den gang Nutulernes Stad Ardea; da han kom til Rom for at dæmpe Oprøret, fandt han Portene lukkede, og man betydede ham, at han havde ophørt at være Konge, og at han selv med sin hele Familie maatte gaae i Landflygtighed. Da ogsaa Leiren ved Ardea af Brutus var vunden for Folkets Parti, gik Kongen i Landflygtighed til Etrurien, for derfra at sege Hjælp imod sit Fædreland (509).

Tarquinius Superbus var den sidste Konge, der regerede i Rom, og hans Grusomhed havde gjort Kongenavnet saa forhardt, at man i Alt sogte at tilintetgjøre Mindet derom. Staten blev fra denne Tid fri, og to Konsuler, der oarligt afverlede, blevne stillede i Spidsen for Beskyrelsen i Fred og Krig, men den øverste dommende Magt var i Patriciernes og Follets Hænder. De første Konsuler var Junius Brutus og Lucretias Mand Tarquinius Collatinus. Men saa forhardt var selv det Navn, han bar, at man, førend hans Embedstid var ude, bortviste ogsaa ham i Landshytighed, uagtet han ikke var skyldig i Noget uden i at høre til Kongens forhadte Familie.

Vel var saaledes Republikken grundlagt, og Indretninger blevne trufne, der skulle sikre det romerske Folks Frihed, men alle Romere var ikke lige tilfredse med Forandringen. Endel fornemme unge Mænd, blandt dem Slægtninge af Brutus og to af hans egne Sønner, funde ikke taale, at Alles Ret for Loven var bleven lige; derom de under Kongedommets tilsyn sig en eller anden Uret, mente de, at deres Vensteb med Kongefamilien kunde befrie dem for Ansvar, men nu skulle de i denne Henseende være lige med Rom's simpleste Borger. De lagde dersor hemmelige Planer til igjen at indlade Tarquinius i Byen og knyttede forrederriske Underhandlinger med Kongens Gesandter, der var komne til Rom for at kræve Kongens private Ejendom tilbageleveret. En Slave forraabte imidlertid Sammensværgelsen, og da Sagen var sat uden for al Tvivl ved Forræderernes egenhændige Breve til Kongen, blev der fældet Dødsdom over de Skyldige; Brutus var ifolge sin Embedspligt selv tilstede ved Henrettelsen som en rolig og urolsig Tilskuer af sine Sønners Død; thi han agtede Alt ringe mod Friheden.

Det varede ikke længe, førend Tarquinius med Magt sogte at erhverve sig sit Rige tilbage ved etruskiske Hjelpe-

tropper; Konsulerne rykkede Hjenden imøde, Brutus med Rytteriet drog iforveien. Det fjendtlige Rytteri kommanderes af Kongens Son Aruns. Da han saae Brutus komme sig imøde med Victorerne og de andre Herredommets Udmærkelhedsstegn, kaldte han de henvende Guder tilhjælp og ilede i fuld Hart mod Konsulen; begge Modstanderne gjenemborede hinanden gjensidigt, og saaledes døde Brutus, idet han forsørede det romerske Folks Frihed, som han hele sit Liv mandigt havde kampet for.

Tarquinius sogte siden Hjælp hos Porfena, Konge i Clusium, der forte en fjendtlig Hær mod Rom og indtog Festningen Janiculum. Blandt Romernes Helte udmerkede sig fortrinligt Horatius Coles ved sit mandige Forsvar af Tiberbroen, og Mucius Scaevola ved sit dristige Forsøg paa at myrde Kongen, og da dette mislykkedes, ved at gibrænde sin højre Haand, for at vise Porfena, hvor lidet en Romer agtede Smerte. Ved en snild Opdagelse om trehundrede andre unge Romere, der var beredte til et lignende Bovestykke, skal han dernæst have jaget Skrek i Porfena og bevæget ham til at drage bort; dog synes det efter andre Beretninger, som om denne Krig ikke havde et heldigt Udfald for Romerne, der maaske endog kom i Afhængighed af Etruscerne, men i ethvert tilfælde snart afskaffede Naget.

Den romerske Republikks Udvikling.

Negjeringsforandringen, der havde stillet to patrisie aarligt afverlende Konsuler i Spidsen for den romerske Stats Beskyrelse, stakkede Senatet større Magt og Betydning, men forandrede Intet i Almuens Forhold til Patricierne (Adelen). Adelen var endnu i Enebesiddelse af det fra Hjenden tagne Jordegods (lager publicus), af den hele Lovgivning, af Præstedommer og alle Embeder. Senatets Magt havde endnu større Betydning ved Reitten til at udnevne en Dictator, der, i det Høieste for 6 Maaneder, var i Besiddelsen af den vindstrængede Magt, uden at Appel til Folket kunde finde Sted fra hans Domme. Fire og tyve Victorer med Ristknipper (fasces) og Ører betegnede hans kongelige Magt. Titus Larcins

blev første Gang (501) valgt til Dictator i Anledning af en farlig Krig med Latinerne; siden udvalgtes oftere en saadan Embedsmand enten paa Grund af indre eller ydre Farer.

Men den ringere Folkekasse, Plebeierne, stræbte i en vedvarende Kamp at blive delagtig i Patriciernes Forretigheder. Udelukkede fra Besiddelsen af det offentlige Jordes gods, kom Plebeierne tidligt i et Øjeldsforhold til Patricierne, der forsøgte deres fortrykte Stilling. Patriciernes Haarhed trang Plebeierne til at undvige til det hellige Bjerg (494), hvor de i flere Maaneders indtoge en truende Stilling i en besættet Leir. Omstider beroligedes de ved Agricippa Menenius og vendte tilbage, efter at man havde tilfæaret dem Udvejelsen af fem Almuetrubner (494), der fulde vaage over deres Rettigheder. Derved var Grundvolden lagt til Plebeiernes Delagtighed i den romerske Stat. Dog, fikse de tolv Taylers Lov, der bare givne af Decemvirer, som var udvalgte i denne Hensigt (451—449), Almuen ingen betydelige Fordele, og i Aaret 443 oprettedes en ny patrisie Øvrighed, Censurembedet; de to Censorer ordnede ved et højtideligt Mode hvert 5te Åar den for Skattevesenet og Krigstjenesten vigtige Borgertælling efter Servius Tullius's Inddeling, og udøvede en udstrakt Myndighed som Øpfysmænd over den offentlige Sædelighed. Men Plebeierne fortsatte uafbrudt Kampen for deres statsborgerlige Rettigheder mod Patriciernes herstende Slægter. Ved den canuleiske Lov, foreslaaet af Tribunen Canuleius, erholdt Plebeierne Ret til lovmæssig Eggelabsforbindelse med Patricierne (445). Men efter denne Tid begyndte Almuen at onsko Delagtighed i Statens høieste Embedsmagt; den havdede Konsulnavnet, saalænge det var et Mærke paa den patrisie Myndighed, og i længere Tid blev den romerske Stat bestyret af "Krigstribuner med Konsulmagt".

Marcus Furius Camillus.

I det Tidsaffnit, da Konsulverdigeden for en Tid var ophævet paa Grund af Patriciernes Stridigheder med Plebeierne, og Krigstribuner bestyrede den romerske Stat, udsmærkede Marcus Furius Camillus sig ved den heldige

Bedelse af Krigene med det mægtige Rabosolk Etruscerne, et Folk, der stod paa et forholdsvis høit Trin af Kultur og i lang Tid var Romernes Medbæller til Magten. Den gamle By Veii, der i ti Åar forgjæves var beleiret, blev erobret af Camillus som Dictator. Efterat nemlig de væsentlige Guder, navnlig den Staden beskyttende Juno, ved hellige Ceremonier vare indbudne til at forlade deres gamle Opholdssted og tage Sede i Rom, angreb Camillus Staden og indtog den ved at føre Soldater gjennem en underjordisk Minegang ind paa Borgen i Junos Tempel (396). Gudinden blev under høitidelige Bonner bragt til Rom og indført i sit nye Tempel paa Aventinerbjerget. Som Krigstribun med Konsulmagt befærede dernæst Camillus Falterii. En Skolemester i Byen, der havde de fornemste Mænds Gener under sin Øpsigt, forte sine Disciple ligesom tilfældigt ud i den romerske Leir og overgav Bornene til Camillus for at den romerske Fæltherre, naar han havde Bornene i sin Magt, kunde bringe Føræderne til at aabne Stadens Porte. Men Camillus lod Føræderen bagbinde og besalede Drengene at drive ham ned Pidsteslag ind i Byen. Falterii overgav sig frivilligt til det romerske Senat, rørt af Camillus's Modighed (394).

Camillus, der, med en Patriciers Egenraadighed mod den romerske Almue, havde unddraget Soldaterne en Del af det i Veii gjorte Nutte for at anvende det til helligt Brug, blev ved sin Tilbagetkomst anlaget af Tribunerne, Almuenes lovlige Beskyttere, og maatte gaae i Vandflygtighed til Urdea. Ved denne Tid gjorde de vilde og krigsfe Gallerne et Indsals i Italien* under Anførel af Brennus. De angreb den etrusiske Stad Clusium, og Romerne sendte tre unge Mænd af den fabiske Familie for ved Magling at standse Gallerne Krigstog. Men Gabierne fiklede sig i Spidsen for Clusinerne og angreb Gallerne. Forbitrede kævede disse Gabiernes Ud-

levering af det romerske Folk, og da deres Begjæring blev afflaaet, vendte de deres frygtelige Angreb mod Rom og slog Romerne ved Allia (18de Juli 390); den første Del flygte til Vesi, medens Senatet indesluttede sig i Capitolium, Roms Borg, med de Mænd, der vilde vove den sidste Kamp. Men de øldste Senatorer vilde ikke overleve Byens og Herredommets Undergang; i den udmarkede Dragt, der betegnede deres Stand og Embeder, ventede de i deres Huse med roligt og bestemt Mod Døden, som de ogsaa fandt for Gallernes Haand. Barberne afbrændte Byen og havde nær ved et natligt Overfald bemægtiget sig Capitolium, da de til Juno helligede Gjæs, der underholdtes paa Capitolium, og som man havde staanet uagtet den trykende Hungersnød, frelste Borgen i den yderste Nod. De hellige Augles Strig og Wingeslag vækkede Konsularen Marcus Manlius; han greb sine Vaaben og stodie med sit Skjold en fremtrengende Galer ned fra den steile Klippe; Borgens Forsvarere strømmede nu til, og Capitolium var for denne Gang frelst. Men Hungersnoden steg til det Yderste, og Senatet saae sig endelig nødt til at indlade sig paa en Overenskomst med Brennus for at bevæge ham til at drage bort imod Udbetalingen af en vis Vægt i Guld.

Midlertid havde den landflygtige Camillus opmuntret Ardeaterne til et Angreb paa Galerne, og Romerne i Vesi havde besluttet at hente den berømte Feltherre fra Ardea for at stille ham som Dictator i Spidsen for den romerske Stat. Men den for Senatets Myndighed aarvaagne Patricier vilde ikke forlade Ardea, førend Senatet havde ophævet hans Landflygtighed og bekræftet ham i hans Myndighed. En dristig Svommer lod sig drive ned ad Tiberen til Capitolium, og bragte lykkeligt Senatets Bekræftelse tilbage.

Det romerske Sagn fortæller videre, at Dictatoren ankom til Rom, netop som Guldet efter Overenskomsten fulde-

tilveies Brennus; da den Rømer, der forestod Forhandlingen, flagede over ubillig Vægt, lagde Brennus sit Sværd paa Vægtskaalen med de forhaanende Ord: „Be de Overvundne!“ Men Dictatoren befalede i Harme at afbryde Underhandlingerne og opmuntrede sine Soldater til at gjen-erhverve deres Fædreland med Staal ikke med Guld. Galerne blev slagne i Nærheden af Rom i to paa hinanden følgende Slag, og Camillus havde reddet den romerske Stat. Da Rom tildels var ødelagt ved Branden, benyttede Tribunerne denne Lejlighed til at gjøre For slag til at forlade Resterne og oversære den romerske Stat til Vesi; thi Almuen folte sig ikke hjemme i Rom, hvor den ingen statsborgerlige Rettigheder havde ligeoverfor Patriciernes herlende Slægter. Men i Spidsen for Senatets heldige Modstand fraraadede Camillus at forlade en Stad, hvor de bestyttende Guder havde deres Sæde, og som tydelige Varsler havde bestemt til Hovedstad for et uhyre Rige. Camillus fuldendte sin Virksomhed for den romerske Stat ved at træffe dristige Foranstaltninger til Opbyggelsen af Byen Rom, der snart igjen reiste sig af sin Afsæ.

Camillus, den mest hædrende af Roms patriciske Borgere, blev kaldet „Fædrenelands Fader“ og „Byens anden Stifter“, idet man nævnede hans Navn ved Siden af den forgudede Romulus.

Men medens Patricierenes Magt saaledes syntes at grundfæstes i den romerske Stat, valte tillige Plebeiernes Frængsler nye Kampe. Almuens Nod var ved Krigstjeneste og Bygningsarbeide steget til det Høieste: Plebeierne havde set sig tvungne til at forsørge deres Gjeld ved til høje Renter at laane Penge af de rige Patricier, og efter de romerske Bedtegter i den øldre Tid kom den Gjeldbundne i et Slaveforhold til sin Kreditor, dersom han ikke funde afgjøre sin Gjelds- og Renteforpligtelse i rette Tid; han blev sat til

Evangsarbeide og kunde efter Omstændighederne følges eller endog saa dræbes. Marcus Manlius Capitolinus, der havde vundet en saa stor Anseelse ved at forsvarer Capitolum mod Gallernes natlige Angreb, var Camillus's Medhjæler til den høieste Magt og Anseelse i Rom: han beskyttede de fortynkte Skyldnere, forsvarerede dem for Retten, løshjæbte Gjeldsfanger eller befriede dem endog med Magt. Saaledes vandt han et stort Anhang og saae sig istand til med sit Parti at beherske Folkeforsamlingerne. Desvagtagt blev Furius Camillus ved Patriciernes Bestrebelser paany valgt til „Krigstribun med Konsulmagt“. Under hans Beskyttelse optraadte Anklagere mod Manlius og beskyldte ham for at eftertragte Kongemagten. Sagnet fortæller Manlius's Undergang paa følgende Maade. Da Rejsningslingen foregik paa „Marsmarken“, hvorfra man kunde see Capitolum, hævede Manlius bedende sine Hænder mod Jupiter Stators Tempel og bevægede Alle til Medlidenhed ved at minde dem om den berommelige Gjerning, hvorved han havde frest Fædrelandet. Hans Dommere kunde ikke fordomme ham. Da blev Retten forlagt til en Lund udenfor Staden, hvor man ikke kunde see Capitolum. Her seirede Anklagerne: Marcus Manlius blev dømt til Doden og nedskyret fra den torpeisse Klippe, det steilste Sted af Capitulum, der havde været Skuepladsen for hans høieste Hæder og nu blev det for hans yndelige Død; hans Hus blev nedrevet og et Tempel bygget paa dets Sted. Det blev vedtaget i den maniske Slægt, at ingen af den for Fremtiden skalde bære Navnet Marcus Manlius.

Saaledes fortæller Sagnet Marcus Manlius's Død; vist er det, at han omkom i Striden mellem Plebeier og Patricier. Men fra hans Død optraadte Almuen med en større Bestemthed og et stærkere Sammenhold i den store Kamp om Delagtighed i den romerske Stat.

Patricierne udsvede deres Myndighed i den romerske Stat gjennem Folkeforsamlinger efter Centurier; disse Centurieforsamlinger var ordnede efter Folks ældste Inddeling i Klæsser og Centurier, og Stemmegivningen foregik saaledes, at de Borgere, der besad de første Grundeindomme, næsten enemægtigt kunde raade for Lovgivningen og Embedsvælget. Men da det allerede i de første Aar efter Kongernes Fordrivelse var blevet nødvendigt, at Almuen optraadte kraftigt mod en overmodig Patricier, der ved at nægte Kornudsalg til den hungrige Almue vilde tynde den til Erfertgivenhed, samlede Almuetribunerne Folket efter dets Boliger (ester tribus) til en dommende Forsamling (491), og disse Tribusforsamlinger, hvor altsaa Grundeierne ikke kunde udøve særlig Indflydelse, havde efterhaanden tiltaget sig Ret til at vælge Almuens Embedsmand og til at give Love, en Retighed, der allerede før Camillus's Tid var bekræftet ved Lov (449). I disse Tribusforsamlinger herskede Almuetribunerne og Folkepartiet.

Tribunerne Caius Licinius Stolo og Lucius Sextius forelagde Folket flere Lovforslag, der sigtede til Forbedring i dets Aar; af disse Forslag var der et, om hvilket snart hele Kampen dreiede sig: „at den ene Konsul skulde vælges af Almuens Midte“. Det var kun eet lovligt Middel i den romerske Stat til at standse et Lovforslag af en Tribun, nemlig Tribunernes Mellemkomst. Dersom en af de ti Almuetribuner udtalte sit Forbud mod Forslaget, var dermed Forhandlingerne standfæde. Senatet benyttede sig heraf for at standse de „liciniske Love“; man vandt ved Bestilkelsen en Del af Tribunerne, der udtalte deres Forbud mod Lovforslagene. Men Licinius, der havde besluttet at gaae til det Yderste, udtalte paa sin Side Forbudet mod Valget af nye „Krigstribuner med Konsulmagt“, og saaledes var ved Tribunens Indsigelse de høieste Embeder

foreløbigt ophævede; Licinius og Sextius, der ideligt gjenvalgtes til Almuetribuner, beherskede i deres Forsamlinger den romerske Stat; forgjæves stræbte Senatet at stække Almuen ved at vælge Furius Camillus til Dictator; han blev tvungen til at fratræde, da Tribunerne satte det Lovforslag igjennem: at Dictatorens, naar han havde nedlagt sit Embede, skulle dommes i en stor Pengemulst dersom han i denne Sag anvendte sin Embedsmyndighed.

En saadan Forvirring herskede i Rom omtrent i ti Aar, medens idelige Krigs med de ombvende Folkeslag truede med at tilintetgjøre den uenige Stat. Disse Krigs varo ofte Patricierne velkommen, fordi de kunde benytte dem som et Passtud til at udstryke Krigshære og saaledes fjerne en stor Masse af den urolige Almue fra Byen. Men Almuen benyttede paa sin Side ofte et saa farligt Dieblik til at vægre sig for Krigstjeneste, for saaledes at tvinge Patricierne til Eftergivenhed ved at bringe Staten paa Manden af Undergang.

Nye Krigsrygter om Gallernes Fremtrængen var Senatet en velkommen Auledning til atter at vælge Furius Camillus til Dictator (367). Oldingen modtog vågtet sit svækkede Helsbred for femte Gang Statens høieste Embede, og det synes, som om han seirrig har vist Gallernes Angreb tilbage.

Men da den bedagede Dictator med Hæren var vendt tilbage til Rom, var Almuen ikke længer til at syre; thi Camillus nedlagde ikke efter Skit og Brug sin Dictatur, da den Forretning var endt, for hvis Skyld han syntes at være valgt. Det opbragte Folk rasede mod Camillus, og i en Folkesamling fordriste Tribunerne sig til at sende en Retsbetjent til Dictatorens for at gribe ham og føre ham for Follets Domstol. Camillus vendte sig mod Capitolium og bad til Guderne, at de vilde lade disse Uroligheder og Ulykker

saae det bedste Udsald for det romerske Folk. Han begav sig derpaa fra Torvet til Senatets Forsamling, og vendte snart tilbage for at forlynde Folket, at Senatet havde givet sit Samtykke til, at den ene Konsul kunde vælges af Almuenes Midte (367). Camillus blev ledtaget til sit Hus af det romerske Folk med Bisaldsraab og Crescevisninger. Han oplevede endnu at see en Konsul af Almuen, nemlig Lucius Sextius, der havde været saa virksom og standhaftig i Kampen mod Patricierne.

Men det Aar, der første Gang saae en Plebeier som Konsul, var Camillus's Dødsaar (366). Han var et af de første Øfre for en pestagtig Sygdom, der rasede ødelæggende i flere Aar.

Da det liciniske Lovforslag gik igjennem, blev, som en Erstatning for Patricierne, det patriciske Prætorembede oprettet (367), der i Begyndelsen skulle hellades af de aftraadte Konsuler (Konsularer). Prætoren var næst Konsulen Statens øverste Embedsmand og stod i Spidsen for Rettergangen. Men Plebeierne tilkæmpede sig efterhaanden Adgangsret til dette Embete, saavel som til de øvrige høje Embeder, ogsaa til Dictaturen, Censuren og til sidst til Præsteskaberne (det ogulniske Lovforslag, 300). Fra Aaret 286 fulgte Tribussamlingernes Beslutninger fuldstændig Lovstraf (den hortensiske Lov).

Romernes Kamp om Mellem- og Nedre-Italien.

Krigen om Overherredommets i Italien i Tidssrummet 343—272 viser os et Grundtræk af den Kunst, hvor ved det romerske Folk i Tidens Løb besirede næsten den hele da bestjente Verden; Republikken fulgte ofte den uredele Politik at adskille de fjendtlige Folkeslag for at naae Herredommets over dem alle, og lod sig ikke tvinge af nogen Ulykke til at nedlegge Baabnene, forend den kunde gjøre det med Fordel. De betydeligste Krigs, der fortæs i dette Tidssrum, var de samnitiske, den latinske og den tarantinske. Af de samnitiske Krigs tæller man tre, der med fortvarende Mellemrum fortæs fra 343—290 og endte sig efter en blodig

Kamp med Samniternes Undertvingelse. I det nævnte Tidsrum falder ogsaa den latinske Krig (340—338), der reiste sig af Latinernes Paastand om at blive belagtige i den romerske Stat. I denne Krig var det, efter Sagnet, at Konsulen Manlius Torquatus gav et Exempel paa den romerske Krigstugts ubanhørige Strenghed ved at lade sin Son henrette, fordi den unge Mand imod Besaling havde indladt sig i Kamp med en Latiner. Krigsen endte sig 338 med Latinums Undertvingelse.

Den sidste Kamp af Betydenhed, Rom havde at kæmpe om Overherredommen i Italien, var med Tarentinerne. Den blomstrende græsle Stad Tarent i Nedreitalien, der længe havde været stansyg paa Romernes vorende Magt, greb med Glæde Lejligheden til Krig. Da nogle romerske Stibe vare forslagne til Tarent, gjorde Tarentinerne et Angreb paa dem, ødelagde tildels Stibene og dræbte Besætningen. Da de nægtede at give Skadeserstatning, udbød Krigsen. Tarentinerne søgte Hjælp hos den krigshndige Konge Pyrrhus af Epirus, der ogsaa førte en betydelig Hær til Italien og i Begyndelsen havde Fordelen paa sin Side ved sin Krigskunst og sine til Krigsen afrettede Elefanter, et for Romerne nyt og forsærdeligt Syn. Han vandt et Slag ved Heraclea (280) og ved Asulum i Apulien (279); men ytrede sin Beundring for den romerske Tapperhed og tilstod selv, at han var blevet besirret, uagtet han havde seiret. De Fredsbedingelser, Kongen tilbød, tilbageviste Romerne med deres sædvanlige Udholdenhed; og Romeren Fabricius viste sin Wedelmodighed og Uegennyttighed ved at udlevere den trofse Livleje, der havde tilbudt sig at forgive Kongen, og ved at tilbagevise Pyrrhus's Forsøg paa at vinde ham ved Beskæfser.

Staden Syracuse paa Sicilien havde i lang Tid været et Bytte for indre Uroligheder, hvorfra Pyrrhus tenkte at benytte sig, da hans Planer i Italien ingen snyderlig Fremgang havde, skønt han hidindtil havde været seirrig paa Valpladsen. Men uagtet han blev Herre over en stor Del af den rige Ø, børsvede hans Overmod og Unufaldshed ham snart Stedernes Tillid, og han maatte efter vende tilbage til Italien, for at fortsætte Kampen mod Romerne. Men disse havde nu af deres Hjænde lært en bedre Krigskunst og en skrænke Besættingsmaade af Leiren. Pyrrhus blev ved Beneventum slagen af Curius Dentatus, hvorpaa han forlod Italien for i Grækenland at

søge en ny Skueplads for sin ærgjerrige Virksomhed. Han blev ihjelslagen ved et nalligt Oversald paa Staden Argos. Tarent blev Aar 272 indtaget af Romerne, der ved denne Stads Erobring udvidede deres Herredomme over hele Italien.

Den første puniske Krig. (264—241).

Da Romerne havde bemægtiget sig Italien, blev de Naboer til Carthaginierne, der allerede længe havde været mægtige paa Sicilien, og saaledes var det at forudsæe, at disse to Nationer, der hver for sig stræbte at udvide deres Herredomme, ved første Anledning maatte stede fiendtligt sammen. Anledningen til Krigsen var denne: Mamertinerne, italienske Leietropper, havde bemægtiget sig Staden Messana og søgte at forsvare denne Erobring mod Syracusanere og Carthaginierne; de anmodede deraf Romerne om Hjælp. De Betingeligheder, man i Begyndelsen i Rom havde ved at indlade sig med disse Røvere, forsvandt snart for den Betragtning, at Carthaginierne i modsat Fald ville bemægtige sig Messana. Konsulen Appius Claudius førte derpaa i Aaret 264 paa tarantinske Stibe en romersk Hær til Sicilien og begyndte Krigsen mod Carthaginierne og deres Bundsforvante Kong Hiero af Syracuse. Carthago syntes i Alt at have Fordelen paa sin Side, et syldt Skatammer, en betydelig Flaade og Ersarend i Solrigen, Bundsforvante paa selve Sicilien; Rom derimod var fattig og endnu uden betydelige Hjælpeilder; dets Somagt var endnu aldeles i sin Barndom, og den Dygtighed og Krigskunst, Romerne havde tiliggært sig i Krigene tillands, syntes ikke at kunne komme til en afgjørende Anwendung her, hvor aabenbart Eskrigen maatte gjøre Udslaget. Men Romerne's Hær bestod af deres egne Borgere, der hver for sig havde den Bevidsthed, at de kæmpede for den romerske Hæder; Carthaginiernes Hær bestod for største Delen af leide Barbarer, hvis Tab rigtignok ikke blev felt af Staten, saalænge den havde Penge til at hverve nye Soldater, men som ogsaa, naar Skatammeret var udslamt, kunde blive farlige for Staten selv.

Appius Claudius slog ved Messana Carthaginierne og Syracusanere, og efter kort Tids Forløb tilføjte Hiero sig Fred og Forbund med Romerne, som disse

gjerne indrommede ham, overensstemmende med deres sædbanlige Politik, at dele deres Modstandere for at naæ gættes Hoveddommet. Det erobrede Rømerne efterhaanden den største Del af det carthaginensiske Sicilien; men da Carthago vedligeholdt sit Overherredømme tilssø og foruroligede Italiens Kyst, indsaae Rømerne at Krigen blot ved en Glaade kunde vende sig til deres afgjørende Fordel. Et carthaginensiskt fæmraadaaret Krigsskib, der strandede paa den italienske Kyst, tjente som Model for de første Krigsskibe, Rømerne byggede, og i løbet af 60 Dage udrustede de en Glaade paa hundrede fæmraadaarede og tyve treradaarede Skibe; Matroserne og Roerkarlene øvede sig først ved Kysten og øvede sig derpaa ud for at angribe de sovante Fjender paa det dybe Hav. De carthaginensiske Skibe overgik langt de romerske i Lethed og Bevægelighed, hvorfør ogsaa den første Kamp faldt uheldigt ud for Rømerne. Men da Konsulen Caius Duilius fik Besællingen over Glaaden, opfandt han at anvende et Slags Entreræg, hvorved han fastholdt de fjendtlige Skibe og saaledes hersvede dem den Fordel, som deres fortinligere Sejlads kunde forstasse dem. Ved Nordkysten af Sicilien vandt under hans Overbesælling Rømerne den første Sejr tilssø (260). Konsulen Marcus Atilius Regulus vandt senere en betydelig Sejr ved Sydkysten af Sicilien og fattede derpaa den dristige Beslutning at angribe Carthago i Afrika selv. Efter at have gjennemflyndret det veldyrkede Land og bortsat en Mengde Slaver og et stort Bytte, nærmede han sig Carthago, der blottet for Forsvarsmidler tilbød Fred, men Regulus' vilde kun indromme den under Betingelser, som Republikken ikke kunde antage. Carthaginenserne overdrog Anførselen til Spartaneren Xanthippus, der som Frivillig befandt sig i Carthago, og denne Mand træf alle Forholdsregler til at sikre Hovedstaden, indførte en bedre Krigstugt i Hæren og oplærte Elefanter til Krigen. Saaledes forberedt slog han den romerske Armee og fangede Konsulen Regulus selv. Beretningen om Regulus's senere Skæbne, saaledes som den forekommer hos de romerske Skribenter, mangler historisk Troverdighed, men kan tjene til at give et Billede af en romersk Nationalhelt, saaledes som lidtigere Tider forestillede sig ham, smykket med de høje Øyder, der virkelig udgjorde Rømernes Størhed: Hæderlandskærlighed, Frygt for Guderne og en urolig Standhaftighed. Det fortelles nemlig, at Carthaginenserne ønskede Fred, og

for saa meget snarere at erholde denne, sendte de Regulus mellem Gesandterne til Rom, efterat de først havde ladet ham sværge, at han vilde vende tilbage, hvis Freden ikke blev sluttet. Da Gesandterne i Rom havde fremsat deres Krinde, og Senatet var tilbeiligt til Fred, fraraadede Regulus den ved at paavise Carthagos svækkede Tilstand, der ikke længe vilde kunne udholde Krigen, og da Senatet altsaa overensstemmende med hans Forslag forkastede Freden, vendte han tilbage til Carthago, bunden ved sin Ed, uden at lade sig holde tilbage ved sine Medborgeres Bonner og sin Familiens Zaarer, sjont han vel vidste, at han reiste en pinlig Død imod.

Efter det ulykkelige Udsat af Toget til Afrika syntes stadigt Uheld at følge Rømerne; tillands var vel Lykken afværlende, og tilssø tabte Claudius Pulcher et stort Slag, som han havde begyndt ved med Foragt for Auspicerne at kaste de hellige høns i Søen. Da Romas offentlige Stat var udsvint, blev en ny Glaade bygget ved Borgernes Vidrag, hvormed omfider Lutatius Catulus vandt en afgjørende Sejr ved de ægadiske Hør og derved tvang det udmattede Carthago til Fred (241). Betingelserne var: Carthago skulle afsætte Sicilien og alle Hørne mellem Sicilien og Italien, holde Fred med den syracusanste Konge Hiero, frigive de romerske Fanger uden Lospenge og betale en stor Sum Penge.

Saaledes blev den største Del af Sicilien en romersk Provinds og forvaltet af Senatet; kun Syracuse vedligeholdt endnu i nogen Tid en tilsyneladende Frihed. Sardinien blev fort efter inddraget af Rømerne, der benyttede sig af de inddrages Uroligheder i Carthago, som en farlig Opstand af Leietropperne forvoldte. Ogsaa Corsica bemægtigede Rømerne sig, og det var tydeligt, at den første puniske Krig kun var Begyndelsen til den Kamp, hvis Udgang skulle afgjøre, hvem der skulle herske over Middelhavet og dets Kyster.

Begivenheder mellem den første og anden puniske Krig.

1) Den illyriske Krig (230—228). Illyrierne havde gjort sig frygtede af Grækere og Rømre ved deres Sørreverier, og da en romersk Gesandt blev myrdet paa Besællingen af deres Dronning Teuta, begyndte Rømerne en Krig, der

endte sig med, at Teuta maatte afstede et Stykke Land og love at betale Skat, samt at afholde Illyrierne fra Røverier paa Sgen. Denne Krig valte stor Øpmærksomhed i Grækenland for det romerske Ravn.

2) Krig med de *cisalpinske Gallere* (226—222). Norditalien var beboet af galliske Folkestag, der vare indvandrede fra den anden Side af Alperne og havde taget det fjerne og frugtbare Land i Besiddelse. Disse galliske Folkestag blandede sig i Italiens Anliggender og syntes isærdeles farlige for Romernes Magt i Etrurien. Da Romerne havde frataget de *senoniske Gallere* deres Land og vilde sikre sig Lydighed ved at anlægge romerske Kolonier i det erobrede Land, reiste de *cisalpinske Gallere* sig til en Krig mod Romerne og kaldte til Hjælp de bestægte Folkestag hin-sides Alperne. Gallernes frygtede Ravn og Carthaginiersernes Fremstrid i Spanien foranledigede Romerne til overordentlige Forholdsregler og store Rustninger: Gallerne blev gjen-tagne Gange besættede af de romerske Feltherrer *Caius Flaminius* og *Marcus Claudius Marcellus*, og deres Land for en stor Del erobre; Romerne sikrede sig deres Lydighed ved Anlæggelse af Kolonier i *Placentia* og *Cremona*.

Hannibal.

Romerne havde i den første puniske Krig ydmyget Carthago, men denne Stats Storhed beroede paa Han-delen, og saa længe den lunde fortsætte dette Erhverv og udvide det ved nye Kolonier, maatte den endnu bestandigt kunne haabe at byde Romerne Spidsen. Carthaginierne begyndte derfor at vende deres Blik mod Spanien, paa hvilket Land allerede deres Stamsædre Phoenicerne havde drevet en indbringende Handel; de duelige Feltherrer *Has-milcar* og *Hasdrubal* betvang dette solvrige Land, og den Østdste anlagde i Nørheden af de rigeste Værgværker Kolonien *Ny-Carthago* (Carthagena). Men Romerne, der paa samme Tid foruroligedes af de krigske Gallere i Norditalien, blev ikke ørkesløse ved deres Fjenders Frem-

strid; de indgik et Fordrag med Carthaginierne, ifølge hvilket Floden Ebro skulde være Grænsen for deres Erobringer; heller ikke maatte Carthago forurolige den romerske Forbundstat *Saguntum* (nu Murviedro i Valencia). Men i Carthago var der et Parti, der mente, at Staten aldrig kunde vinde sin gamle Storhed ad den fredelige Handels Vej; sun i Romernes Ydmygelse saae det Carthagos Storhed, og dets hele Bestrebelse gik ud paa at finde et befejligt Tidspunkt til at angribe de forhadte Medbeilere. I Spidsen for dette Parti stod *Hamilcar* og *Hasdrubal*. Da *Hamilcar* drog til Hæren i Spanien, bad hans næraage Son *Hannibal* ham om Tilladelse til at følge med til Leiren, og Faderen tilstedevede ham det under den Betingelse, at Drangen ved Gudernes Alter skulde overgå en høitidelig Ed, at han for bestandigt vilde blive Romernes Fjende. Under en saadan Paavirkning blev *Hannibal* opdragen i Leiren, hvor han tidligt vennede sig til Krigslivets Besværligheder og Farer. Efter Faderens Død vendte han tilbage til Carthago, men snart ønskede hans *Has-drubal* hans Nærørelse i Spanien, og han afreiste atter til Hæren, sjænt det fredelige Parti i Carthago ønskede at holde ham tilbage, da det forudsaae, at en Krig med Romerne vilde være en nødvendig Folge, dersom den unge, krigslystne og driftige Mand skulde vinde Indflydelse hos Hæren i Spanien. Snart blev han en Andling af Soldaterne, der i hans livlige Ansigt troede at kunne gjenkende hans usørskædede Faders Træk og lært at hende hans Mod, Landsnærørelse og Kraft. Efter *Hasdrubals* Død blev han, neppe fem og tyve Åar gammel, af Hæren valgt til Anfører, og Valget stadsfæstet fra Carthago, hvor det krigslystne Parti havde Overhaand.

Efter sin Faders Raab sogte han først at sikre sig fra alle Sider, førend han begyndte Krigen umiddelbart med Ro-

merne. Men da alle Folkeslag indtil Floden Ebro vare undervunngne, angreb han Saguntum, og uden at have ladt sig rolle i sin Plan ved et romerst Gesandtskab, indtog han i beleiringens ottende Maaned Staden med Storm og ødelagde den. Forgjøves henvendte romerstætter sig til Carthago for at kræve Skadeserstatning ifolge det Fordrag, som var sluttet med Hasdrubal; det puniske Senat, i hvilket det krigerske Parti havde Overhaand, tilbageviste Romerne med Stolthed; og den 2den puniske Krig var begyndt (218—201).

Hannibals driftige Plan var at tilsvinge sig Veien til Italien gjennem Gallien. Men denne Vej er, som et Blik paa Kaartet vil vise, spærret af høje Bjergkjæder, der endogsaa for den enkelte Vandrer fremhyde mange Besværligheder, og selv i vore Dage, hvor saa Meget er gjort for at fremme Forbindelsen mellem Folkeslagene, ikke kan tilbagelægges uden Besværlighed. Og ad denne Vej besluttede Hannibal at drage med en Armee paa 59,000 Mand, der, for storsste Delen vant til et varmere Klima, syntes at maatte bulle under for Kulde og Anstrengelse paa de uuebare og suedekkede Bjerger, med 37 Elefanter, der langtfra at lette Marschen snarere besværede den, gjennem fjendtlige og ubefjende Folkeslag og paa en Aarstid, da Vinteren stundede til. Men ad denne Vej kunde han haabe at overrumple Romerne og at falde de krigerske Gallere til Vaaben imod dem, og han havde ved Sendebud allerede lange isforveien strakt at staffe sig Forbindelser, der kunde lette hans Foretagende. At vente paa Romerne i Spanien vilde ikke bringe ham nogen Fordel, endogsaa hvis han blev Seirherre i Kampen; men betvang han Italien, var Carthagos Herredomme over Rom afgjort. Over Pyrenæernes østlige Passer trængte han da ind i Gallien, undgik forsigtigt den romerstætte Armee, der sogte at standse ham, drog langs med Rhone-

floden og førte lykkelig sin Hær og sine Elefanter over den, fulgte dernest Bislodens Fjeres Kob og trængte driftigt frem over de græsste Alper. Veien laa over Snelinien og var tildeles besat af fjendtlige og vilde Folkeslag, der først maatte beskempes; ethvert Skridt i den af Kulde og Sne stivnede Egn var besværligt og ødelæggende for Mennesker og Lastdyr; Klipperne maatte endogsaa sprænges og staffles tilside paa en høist besværlig Maade; thi endnu var Krudtet ikke bekjendt, der let besørter flige Vandkæligheder; Sneen skulle ryddes, og Bagage, Vaaben og Lastdyr staffles frem ad de fast uremommelige Veie, medens Folkene tabte Modet af Kulde, Anstrengelse og Hunger. En Hannibal var usorgeret og uroførlig; thi Tanken om Hevn over Romerne lerte ham at tale Alt, og han selv opretholdt igjen sine Soldaters synende Mod. I femten Dage fuldendtes Overgangen, men hans Hær var sammensmeltet til 26,000 Mand og nogle saa Elefanter, da han naaede de frugtbare Egne, der gjennemstrømmes af den ovre Poelod, hvor han undte sin udmattede Hær nogle Dages Hvile. Derpaa angreb han Laurinerne, indtog deres Hovedstad Turin og udbredte ved en grusom Strenghed vidt og bredt Skrekken for sine Vaaben.

I midlertid nærmede sig under Anførelse af Publius Cornelius Scipio den samme romerstætte Hær, der fort isforveien havde sogt at standse ham i Gallien. Paa Slagets Udsalg syntes Hannibals Stjæbne at beroe; seirede han, var det sandsynligt, at Gallerne i det nordlige Italien vilde eksclare sig for ham; tabte han, affar Alperne ham Tilbagaveien. Slaget blev leveret ved Floden Ticinus i Egnen af det nuværende Pavia. Det puniske Rygteri fastede strax i Begyndelsen de romerstætte Bueskytter, hvis Flugt bragte Hæren i Norden. Scipio selv blev farligt saaret og undkom med Ned og Neppe. Hannibal benyttede uden Ophold sin Seir og trængte frem til Floden Trebia, hvor de romerstætte Flygt-

ninge blevne optagne af en ny romersk Hær under Konsulen Sempronius. Denne fremfusende Mand lod sig løkke ud af sin besættede Leir, satte over Floden Trebia, der adskilte ham fra Fjenderne, og holdt her i et Baghold, Hannibal havde opstillet ved Flodens Bredder. Rømerne blevne etter slagne, og Hannibal havde sikret sine Winterquarterer ved Trebia. Med stor Klugstab stræbte han at vinde Italiens Folkeslag for sig; thi hans Plan var efterhaanden at besevne Rømerne alle deres Bundsforvandte, for at han om sider selv funde optræde som Italiens Herre og betvinge den stolte Hovedstad. Saasnart Beirliget tillod det, forte han sin Hær ind i Etrurien. Han valgte en kortere men meget besværligere Vej langs Arnoflodens hvide Bred, hvor efter hans Hær led meget paa Marschen gjennem de uvebare Sumpe, og Hannibal af de skadelige Uddunstninger mistede et Døie. Ribende paa den eneste Elephant, han havde tilovers, arbeidede han sig om sider gjennem den vanskelige Egn, men traf etter ved Sven Trasimenus (ved Perugia) en romersk Hær under Konsulen Caius Flaminius. Denne Heltherre hadede Senatet og Patricierne, foragtede de Barsler og himmelske Tegn, hvormed de sogte at beherste Almuen og lede Begivenhederne, og delte Plebejernes Længsel efter at afgjøre Kampen ved et Hovedslag. Han lod sig løkke ind i den rummelige Dal, der indsluttet af høje Bjerge omgiver Sven Trasimenus; her blev han omringet, da Hannibal havde besat Passerne; den romerske Hær blev aldeles slaget efter en haardnakket Modstand og et frygteligt Blodbad; Striden var saa høstig, at man Intet fornåd til et Jordssjælv, der under selve Slaget rystede den Grund, paa hvilken der blev kampet.

Alle disse Nederlag formaade imidlertid ikke at boje det romerske Folk, der netop i Ulykken udviste den Nationalstolthed og den krigerske Udholdenhed, der siden slafte det Herredommet over Verden. Med Klugstab og Besindighed

havde man truffet hensigtsmæssige Foranstaltninger til at sikre Italiens Lydighed, og nu stred man til den afgjørende Forholdsregel at udvalge en Dictator. En saadan Embedsmand blev valgt, naar Staten var i Fare; hans Embedstid var endt med Haren eller i det Høiested efter sex Maaneders Forløb; imidlertid ophørte alle andre Embedsmænds Myndighed; thi Dictatoren havde uindstreknet Magt i Krig og Fred; fire og tyve Victorer med Knipper og Ører betegnede hans Herredomme over den romerske Borgers Liv og Død. Saaledes fejede sig under en saadan Embedsmand alle Partistridigheder, der ellers funde forurolige Staten, og Statens Virksomhed blev med Magt henvendt paa een Gjenstand, paa at mode den truende Fare. Senatet valgte til Dictator Quintus Fabius Maximus, en Mand, der med Dygtighed forbant en stor Besindighed og Rørlighed, som han ogsaa nu forstod at anvende til Statens Redning. Han begyndte sit Embede med at henvisse det romerske Folk til at sege Træst og Hjælp hos de evige Guder; selv lovede han rigtige Sonofre og Skuespil, idet han foregik sine Medborgere med et frontt Exempel. Derpaa vendte han sig mod Hannibal, men paa en Maade, der var vist forstjellig fra hans forgængeres Fremfusenhed. Han havde gjennemstuet Hannibals Plan, der gik ud paa efterhaanden at løse Rom fra dets Bundsforvandte, og hos disse havde Hannibal forsøgt sin Indflydelse ved sine Seire, der Slag i Slag havde oprevet tre romerske Armeer. Da Fabius kendte sin Modstanders Overlegenhed i Krigskunst, vilde han ikke betro sin Lykke til et Slags usisse Skuebne; men saa længe Fjenden laa stille, holdt han sig i sin besættede Leir; naar Fjenden brød op, fulgte han ham forsigtigt langs ad Bjergene, idet han bestandigt benyttede sin Fordel, naar den tilbød sig. Herved styrkede han efterhaanden igjen sine Soldaters Mod og svækkede Hannibals Indflydelse hos de italienske Stater,

hvem denne Stillestaen i Hannibals Lykke maatte synes en Tilbagegang, medens den gamle Hær, han havde ført med sig fra Spanien, efterhaanden formindstedes ved Anstrengelser og Kampe og maatte udsyldes ved nye og usvede Soldater. Den snilte puniske Fæltherre sagte ved mangehaande funstige Marscher at løske Fjenden frem fra hans Baghold, men Fabius blev sin Plan tro. Denne forsigtige Fremgangsmaade, der støffede Fabius det siden saa hædrende Tilnavn „Cunctator“ (Muleren), behagede imidlertid hverken den romerske Almue i Almindelighed eller hans hidsige Magister Equitum (Rytteransører, Mestkommanderende) Minucius, og Fabius maatte dele Dictaturens Magt med ham. Men da Minucius ubesindigt havde ladet sig løske af Hannibal i et Baghold, og hans Hær syntes at være fortapt, kom Fabius ham ødelodigt tilhjælp, og fra nu af overdrog alter Minucius frivilligt Kommandoen til Fabius, der med urokselig Standhaftighed vedblev den Fremgangsmaade, der efter hans Overbevisning alene kunde redde Rom.

Fabius nedlagde, da Tiden førte det med sig, Dictaturen, og i nogen Tid blev Krigen ført efter hans Plan, hvorefter Hannibal, der efterhaanden begyndte at mangle Levnetsmidler, saae sig bragt i stor Forlegenhed og ikke formaaede at vinde Italiens Stater for sig. I Året 216 blevé valgte til Konsuler Patricieren Semilius Paulus og Plebeieren Terentius Barro. Den første var af en besindig Charakter og ønskede at føre Krigen efter Fabius's Plan, men Barro ønskede Intet mere end et Hovedslag for paa engang at afgjøre Italiens Skjebne; selv en Plebeier bessyldte han Patricierne for at drage Krigen i Langdrag af Ærgjerrighed og Hærlesyge. Med en Hær paa 80,000 Mand Godstolt og 6000 Ryttere droge begge Konsuler til Apulien, hvor Hannibal havde bemægtiget sig nogle romerske Magaziner; men da ikke destomindre inden saa Dage Kornmangel

truede ham, og der begyndte at ytre sig Utilfredshed i hans Hær, ønskede han et Slag, skjont hans Hær kun var omtrent halv saa stærk som den fiendtlige. Eftsigt vidste han endnu mere at anspore Konsulen Barros Forvovenhed; forgjøres vare Paulus's Adværster, og endelig havde Hannibal den Glæde at see den romerske Hær ordne sig til Slag paa den udstrakte Slette ved Cannæ, hvor han kunde haave med Fordel at anvende sit talrige Rytteri. Hannibal havde gjort sit Centrum eller den midterste Del af sin Slagorden svagest og opstillet paa begge Fløje Afrylanerne, paa hvem han stolede mest. Da nu den romerske Hær i sit første hæftige Angreb havde gjennembrudt Centrum, blev den af Afrylanerne ved en pludselig Wending angrebet i Flankerne, medens det seirrige puniske Rytteri faldt Romerne i Ryggen, og Slaget var tabt. Dette var et af de største Nederlag, Romerne nogensinde havde lidt; 45,000 Mand faldt, blandt dem en stor Mængde Senatorer og fornemme Patricier, og man forteller at Hannibal til Vidnesbyrd om Seirene sendte til Carthago to Modier syldte med saudanne Ringe, som de romerske Riddere pleiede at bære til Legn paa deres Verdighed. Konsulen Semilius Paulus, der havde frempet heltemæssigt i det Slag, han forgjøres havde fraraadet, vægredte sig for at følge med den flygtende Skare, og faldt, som det sommede sig en Konsul og en Romer, usørskært under de forfølgende Fjenders Spyd. Barro undkom med nogle saa Ryttere.

Efter Slaget ved Cannæ var Hannibal paa sin Lykkes høieste Spidse: det fredeligtstme Parti i det carthaginensiske Senat tabte aldeles sin Indflydelse, og man bevilgede Hannibals Animodning om Forstørrelning; mange italienske Stater, blandt andre det rige Capua, erklærede sig for ham, og det syntes, som om den Tid snart var forhaanden, da han kunde vise sig for Roms Porte med sin seirrige Armee. Men han

kämpede med et Folk, der netop i Ulykken viste sig stærkt. Det romerske Senat gik Barro imøde og tælede ham, fordi han ikke havde opgivet Statens Frelse. De Gesandter, som Hannibal sendte til Rom angaaende Fangernes Losjhøjning, blevе afsvist; thi en romersk Soldat havde af to Vilkaar fun det ene, enten at seire eller dse. Paa et Fredsforstlag, der blev indledet af Hannibal, indlod man sig aldeles ikke. En Dictator blev efter valgt, til Hærens Forsterkning blevе imod al ældre romersk Stil endogsaa Slaver udstrevne, og for Intet at forsomme, stræbte man at forsonе Guderne ved redselfulde Menneskeofringer. Men dog fandt en stor Forvirring Sted i Rom, og hvad der reddede Staden, var maastee Hannibals Nolen, der endnu ikke troede det rette Døblik kommet til at angribe Hovedstaden selv.

Den italienske Krig med Hannibal blev da fortsat, men efterhaanden havde Romerne lært at kende Hannibals Maade at føre Krig paa og forstod med Snildhed at fange den ligtige Carthaginenser i hans egne Snarer. Forsigtigt forsvarede Romerne sig i deres Leir, naar Egnen ikke var gunstig til et Slag, angrebe, hvor de kunde gjøre det med Fordel, og anvendte den yderste Forsigtighed for ei at overrasket af Hannibal. Claudius Marcellus, der allerede tidligere havde udmaerket sig ved sin Tapperhed i Krigen mod Galerne, førte en romersk Hær over til Sicilien, hvor Syracusæ havde erklæret sig imod Romerne. Romerne beleirede i flere Aar denne rige græsste Stad, hvis Modstand blev understøttet af den berømte Mathematiker Archimedes's physiske og mechaniske Hjælpemidler. Men om sider blev Syracusæ indtaget (212), Staden plyndret, Archimedes's ihjellagen under sine Studier. Efter en haardnakket Beleiring blev ogsaa Capua indtaget, uagtet Hannibal havde søgt at redde Byen ved et Løg mod Rom selv. Saaledes blev Hannibals Hær efterhaanden svækket og maatte trække sig tilbage til det

sydlige Italien, hvorfra han dog endnu vidste med Kunst at forsvare sig og holde Romerne tilbage. Men hans største Uheld var, at Spanien gik tabt; her havde den yngre Publius Cornelius Scipio seirrigt betrunget Carthaginenserne og ved sin Religiositet, sin Sagtmindighed, sin Tapperhed og sit Maadehold vundet stor Undest saavel hos Hæren som hos de spanske Folkeslag. Ved hans Fremgang blev det umuligt for Carthaginenserne at sende den haardt betrængte Hannibal Understøttelse i Italien, og da om sider Hannibals yngre Broder Hasdrubal førte en Hær over Alperne for at forene sig med sin Broder, blev han i Umbrien overrasket af Romerne, hans Hær slagen og han selv dræbt. Da Hannibal saae sin Broders blodige Hoved, der var henlæst foran hans Leir, erkendte han, at Kampen mellem Rom og Carthago om Herredommen i Italien var tilende.

Da Scipio som Seirherre vendte tilbage fra Spanien til Rom, gjorde han det Forstlag at drive Hannibal ud af Italien ved et Løg til Afrika. Erfaring havde tidligere vist, at et saadant Foretagende kunde blive yderst farligt for Carthago, naar det ikke saae sig i stand til i en Hast at reise en Hær af Leietroppe, hvori denne Stats fornemste Styrke bestod, og Scipio havde allerede i Spanien sluttet Forbund med en numidisk Konge, der fulde understøtte ham i det besluttede Angreb paa Carthago. Dog blev denne farlige Plan ikke billigt af det romerske Senat, og den gamle Fabius fraraadede Udførelsen med den ham egne Forsigtighed. Imidlertid erholdt Scipio Sicilien at bestyre og Tilladelse til fra denne Provins paa eget Ansvar at gjøre et Forseg mod Afrika, dersom det stemmede overens med Statens Fordel.

Scipio førte da fra Sicilien en romersk Hær over til Afrika, forenede sig med den numidiske Konge Massinissa, slog de puniske Hære, der forsøgte at standse ham, og satte, som han havde forudseet, Carthago i den Nødvendighed at

Kalde Hannibal fra Italien til Gæbrenelands Medning. Med dyb Sorg maatte denne store Heltherre forlade det Land, der i 16 Aar havde været Skuepladsen for hans Seire; han saae sig ofte længselfuld tilbage efter Kysten og beklagede sig over Guder og Mennesker. Han mødte Scipio i Marheden af Zama, nem Dagreisser fra Carthago. Men da han forudsaae, at et tabt Slag vilde have Carthagos Undergang tilfølge, forsøgte han først paa at ende Krigen ved en fredelig Overenskomst og begge Heltherrene aftalte en personlig Sammenkomst i denne Hensigt. Da de to store Mænd mødtes, som hidindtil ikke vare trusne personalt sammen, betragtede de hinanden nogen Lid i Tausched; derpaa begyndte Hannibal at tale, han, for hvem Italien i sexten Aar havde hjelvet, og som nu vor første Gang som en Bedende nærmede sig de forhadte Romere. Han foreholdt Scipio det Uvisse i Krigens Lykke, som han oplyste ved sit eget Exempel, og raatede ham til at antage de Villaaer, han nu foreslog, og som vare saa billige; som man kunde vente dem af en Heltherre i Spidsen for en endnu ikke overvundne Hær. Men Scipio tabte ikke sit Maal, Carthagos fuldkomne Ødelæggelse, af Sigte, og saaledes var et Slag undgaaeligt. Det forefaldt ved Zama Aar 201. Scipio havde opslillet sin Hær i forskjellige Afdelinger med brede Mellemrum, hvorigennem han kundeaabne de fjendtlige Elefanter Vei og afføre dem uden at bringe sin Slagorden i Forvirring. Hannibal stillede de italienske Hjelptropper, paa hvilke han mindst kunde stole, i den forreste Slagorden, for at disse kunde optage Fjendernes første Angreb og hindres fra Flugten ved den anden Slagorden, som bestod af de paalidelige afrikanske Tropper. Carthaginiersernes Elefanter blev i Begyndelsen af Slaget forstrafkede over Romernes Slagstrig og frigerste Musik, vendte sig og bragte det puniske Nytteti i Uorden. Hannibals italienske Hjelptropper blev kastede tilbage, og

da de ikke blevne optagne i den anden Slagorden, forsøgede de Forvirringen. Forstørres kæmpede nu Roenerne med det mest udholdende Mod; Romerne blevne Seirherrer; Hannibal undkom med nogle saa Nyttete. Den carthaginensiske Republik var nu saa udtomt, at en Fred paa hvilkenomhelt Be tingelse maatte antages, naar kun Carthago fik Tilladelser til at være til. Dette indsaae Hannibal fuldkomment og var Herre nok over sin Fortvivelse og sit Hid til med Iver at anbefale Freden, sjæll der var dem, der mente, at Staden hellere burde opbyde sine sidste Kræfter og vove det Øverste. Scipio forestrev da Freden (201) paa følgende Villaaer: Carthago skulle indstrækkes til sit Land i Afrika, give Skadeserstatning og desuden betale en stor Sum i Krigsomkostninger, udlevere de romerske Fanger og Overlsbere, sin Glæde og sine Elefanter, maatte ikke føre nogen Krig uden Roms Tilladelser og skulle holde Fred med Romernes Bundsforvandte, den numidiske Konge Massinisa.

Den ydmgygede Republik syntes saaledes pludseligt at være skyret fra sin glimrende Høde ned til en romersk For bundstsats afhængige Stilling, men Hannibals Genie vidste ogsaa i Freden at finde Midler til igjen at reise den sjunkne Stat. Han afskaffede flere Misbrug i Statsbestyrelsen, forbedrede Skattevæsenet og valte etter Romernes Frygt; for at undgaae deres Esterstræbeler flygtede han til Afien, hvor Romerne, der forfulgte ham fra Sted til Sted, omsider bevegede den svage Prusias, Konge i Bithynien, til at forraade sin Gjæstevæn. Af Frygt for Forcrederi havde Hannibal dannet sig flere forskjellige Udgange paa sin Bolig, men i Farens Sieblit sandt han dem alle besatte med romerske Soldater. Da foretrak den 70aarige Olding en frivillig Død for Fængenskab imellem Fjender og tog Gift, som han pleiede at bære hos sig (183). Han døde med de Ord: „Saa vil jeg da befrie Romerne for denne Frygt!“

Det romerske Riges Udbidelse fra den anden puniske Krig indtil Åar 133.

1. Romerne begynde at vinde Indflydelse i Grækenland.

Efter Slaget ved Ipsus var Grækenland blevet en Stueplads for mangfoldige Partikampe; smaa Tyranner stræbte højt og her at bemægtige sig Stederne, og naar Lejligheden tilbed sig, søgte de macedoniske Regenter, efter Philipps Exempel, at underlæste sig Grækenland. For at modstaae disse fremmede Magthavere og igen oprette Grækenlands Uafhængighed fornyede de å hætte Stater (280) et allerede fra ældre Tid bestaaende forbund og valgte til deres Fæltherre Aratus, en Mand, der snart viste at give dette forbund Betydning, og de vigtigste af Grækenlands Stater sluttede sig til det; men for at tvinge Sparta til at indtræde i forbundet besluttede Aratus sig til det ufløse Skridt at indkalde Antigonos den Æde, Dofon, (233—221) Konge i Macedonien, en Esterkommer af hin Antigonos, der faldt ved Ipsus. Det blev Sparta undertvunget, men det økonomiske forbunds Betydning var svækket ved Macedoniens Overmagt. Et andet forbund havde ligeledes dannet sig imellem de ætoliske Stater, (322) men den Frihedsfælighed, der fordom under en fælles Fædre havde forenet Grækenlands vigtigste Stater, var udssd, og det ætoliske forbund stræbte kun at udvide sin Magt paa det øvrige Grækenlands Besættning. Da troede after Aratus sig nødt til at kalde Macedonien tilhjælp. Philip den Ædie en syttenaarig, ærgjerrig og krigsråt Yngling, var dengang Konge i Macedonien (221—179). Med Glæde greb han Lejligheden til at forøge sin Indflydelse i Grækenland. Etolerne blev ydmypgede, men Philip plættede sin Krigshæder ved at bibringe Aratus Gift, da han frygtede hans overvejende Indflydelse i Grækenland. Da Romerne allerede havde begyndt at blande sig i Grækenlands Anliggender, tog Philip i den anden puniske Krig Parti med Carthaginierne (214—204) men Romerne forbandt sig med Etolerne og Spartanerne, og Philip troede det fordelagtigt at slutte Fred, uagtet han understoddes af Achæerne under deres dygtige Fæltherre Philopoe-men. Men ogsaa efter Freden vedblev han at befrije Ro-

merne. Efter at have tilendebragt den 2den puniske Krig sendte Romerne til Grækenland en Hær, der under Kon-sulen Titus Quinctius Flamininus i Året 197 slog Philip ved Cynoscephalæ i Thessalien og tvang ham til i en Fred at erkende Grækenlands Uafhængighed, eller rettere til at tilbagekalde de macedoniske Besættninger i Stæderne for at give Plads for de romerske.

2. Romernes Krig med Kong Antiochus af Syrien.

Sjældt Seleucidernes Magt var aftagen siden den første Seleucus med Tilmavnet den Seirige havde stiftet døges store Rige i Asien, syntes Riget dog igjen at ville hæve sig under Antiochus den Ædie, den Store (224—187). Men hans Udbidelsesforsøg i Villeasien og Europa vakte Betenkethed hos Romerne, og da han til sidst modtog deres usorsonlige Fjende Hannibal, der var fordrevet fra Carthago, brod Krigen ud. Hannibal, gav ham det Raad at gjøre Italien til Krigens Stueplads, men Antiochus alsd ikke den gamle erfarene Fæltherre og troede det fordelagtigere at føre en Hær over til Grækenland, hvorhen de med Romernes Vil-færlighed missfornavde Etoler ladtde ham. Men Kongen gif ikke frem med Estertryk og erholdt ikke den forventede Understøttelse i Grækenland. Romerne fordrev Antiochus fra den faste Stilling, han havde intaget i Passet ved Thermopylæ, og nsdte derved Kongen til at gaae tilbage til Asien, hvorhen Romerne fulgte ham i Året 190, medens Herredommets tilfoss blev haandhævet af deres Bundsforvante Rhodierne og Kong Eumenes af Pergamum. Antiochus blev i det samme Åar slagen ved Magnesia ved Sipylus og tvungen til Fred. Han fulde astrukke Romerne Villeasien ind til Bjergkjæden Taurus og floden Halys og gjøre andre betydelige Indrommelser i彭e, Krigsslibe og Elephanter, love Hannibals Udlevering og stille sin Son til Gidsel. Saaledes havde Romerne for første Gang vundet fast Pod i Asien, og deres gamle Politik tro, forsøgte de deres Bundsforvante Pergamums og Rhodiernes Magt, hvorved de for Fremtiden sikrede deres overvejende Indflydelse i Asien. Som en Folge af Krigens Udfald mistede ogsaa Etolerne deres Uafhængighed, efter at de endnu i nogle Åar havde forsøgt en unyttig Modstand mod Romernes overlegne Magt (189).

3. Macedoniens og Achæernes Undergang.

I Macedoniens havde Perseus (179—168) besejret Kronen efter sin Fader Philip den 3de. Han hædede Romerne med Faderens Had men ventede med at erkære Krig, indtil han troede Alt tilstrækkelig forberedt. Derpaa forsvarede han sig i fire Aar med stor Duvelighed mod Romerne og slog endog flere Gange deres Hære. Omsider gjenoprettede den romerske Feltherre Lucius Aemilius Paulus, en Son af den berømte Konul, der opførde sit Liv ved Canne, den forfalne Krigstugt og slog Macedonerne ved Pydna (168). Forgjøres flygtede Perseus fra Fæstlandet; den romerske Hælle fulgte ham, han blev i Lænker bragt til Rom, spillede sin sorgelige Rolle i Aemilius's Triumph tog og døde saa Aar efter i Bagnestab. Macedoniens blev nu gjort afhængig af Rom. En senere Opstand af Gladiatoren Andrienus, der udgav sig for en Son af Perseus, endtes med, at Quintus Caecilius Metellus (Macedonicus) i Aaret 148 gjorde Macedoniens til romersk Provinds.

Det achæiske Forbund havde ikke deltaget i den macedoniske Krig og funde derfor haabe at vedligeholde Fred med Romerne. Men Frygten for den Land, der engang igjen kunde vægne mellem Achæerne, gjorde, at Romerne anvendte deres sunde Politik for at tilintetgjøre det sidste Spor af Frihed i Grækenland. Tilsinde af de mest indflydelsesrige Achæere blevet salte til Rom for at aflagge Regnskab for deres Forhold under den macedoniske Krig. Achæerne føjede sig i denne Fordring, og mellem dem, der saaledes afgik til Italien, finde vi ogsaa Polybius, en af de sidste dygtige Historiestrivere mellem det græske Folk, der med sin politiske Uafhængighed ogsaa efterhaanden tabte sin videnstabelige Dygtighed. Da Achæerne ankom til Italien, blev de trofast behandlede som Fanger, og først efter sytten Mars Forløb fik de 300 Mænd, der endnu levede af dem, tilladelser til at vendte tilbage til deres Fædreland. I dette Mellemrum havde Romerne arbejdet paa at vedligeholde og forsøge Uenigheden mellem de achæiske Stater og blevе understøttede heri af den Mangel paa ugenyttig Fædrelandsstærkhed, der var den egentlige Grund til Grækenlands Undergang. Omsider optraadte Romerne som Mæglere mellem Sparta og det achæiske Forbund, men gjorde saadanne Fordringer til Spartas Førdel, at Krigen var undgaaelig. Metell-

lus, der med Held havde begyndt Krigen fra Macedoniens, blev i Aaret 146 afsløst af Lucius Mummius, der slog den achæiske Feltherre Dienus i Nærheden af Corinth. Denne berømte Stad blev saa Dage efter intaget og plyndret af Romerne, der med raa Grusomhed rasede mod Indbyggerne og dels ødelagde dels bortsatte de værdifulde Kunstsstatte, der her vare samlede, og hvis Verdi de ikke forstod at bedømme. Grækenland blev i samme Aar gjort til romersk Provinds under Navn af Achæa. Grækenlands Frihed var tabt, men Levningerne af den høje Sands for Kunst og Videnskab, der engang havde udmarket det frie Grækenland, bevarede sig tilbels i den romersk Provinds og havde en afgjørende Indflydelse paa Seirherrernes Kultur.

4. Carthagos Ødelæggelse.

Medens disse Begivenheder foregik i Grækenland, var ogsaa en ny Krig udbrydt med Carthago. Den numidiske Konge Massinissa benyttede sig af Romernes Beskyttelse til at fratare Carthago betydelige Landstrækninger, og forsgjøres anbragte Carthaginierne deres Klager i Rom. Omsider besluttede de da selv at tage sig tilrette, men vare uehdige mod den gamle krigske Massinissa, der gjorde saa betydelige Fremfryd i Afrika, at han endog vakte Romernes Beskytning, og disse besluttede derfor selv at deltage i Krigsen. Det var der et Parti i Rom, i Spidsen for hvilket den statskloge Scipio Nasica stod, der fraraadede Carthagos Ødelæggelse af den Grund, at Rom ikke skulde forfalde til Overmod eller Ladhed, naar det ikke længer behovede at frygte for sin mægtige Medbeboende, men den strenge M. Porcius Cato Censorius drev af al Magt paa Carthagos Ødelæggelse og havde den almindelige Menig for sig. To Konuler blev derfor sendte med en stor Hær og Hælle til Utica, hvor det blev Carthaginierne betydet, at de skulde udleverere deres Vaaben og Krigsmaskiner. Hør frag til at modsette sig, adlod den yomydgede Republik, men da Romerne derpaa forlangte, at Carthaginierne skulde lade deres Stad og gjenopbygge den to Mile længere inde i Landet, drev denne ubillige og despotiske Fordring Folket til Fortvivelse; thi blev Carthago forlagt fra Sjøkysten, var Handelsstadens hele Betydning tilintetgjort. Med rasles Birksomhed drev Maad og Folk paa Forberedelsen til Byens Forsvar; uden Hensyn til Alder eller Kjøn bidrog Enhver efter Eyne til at redde Fe-

drenelandet, og snart havde man ved en utrolig Anstrengelse erstatet de Baaben, man i Utside havde uleveret. Carthagos sidste Kamp begyndte (149), og med Fortvivelsens Mod blev ethvert Angreb paa Stadens høje Mure vist tilbage. Krigen drog sig i Langdrag i flere Aar, da Romerne ikke kunde afstære Staden Tilførsel fra Havet. Som en Folge af denne lange Belæring og Feltherrernes Mangel paa Dygtighed var Krigstugten i den beleirende Hær kommen i Forsal, da Overanførselen tilfaldt Publius Cornelius Scipio, en Son af ~~Emilius~~ Paulus, Macedoniens Erobrer, en Adoptivson af den ældre Scipios Son. Med alvorlig Strenghed ordnede han igjen den romerske Krigstugt og begyndte derpaa det store Arbeide ved en Dæmning foran Havnen at afstøre Carthago Tilførsel fra Søen. Ved gravede Carthaginierne en ny Havn, men Scipio havde bestandig større Fremgang og erobrede de Stæder, der forhen havde forsynet Carthago med Levnedsmidler. Endelig blev ved en uafsig Storm Stadens Mure beslagne, men endnu overgave Carthaginierne sig ikke, fjernt de allerede af Hunger vare bragte til det Yderste. Sex Dage rasede Kampen i Byen; Indbyggerne forsvarede sig i Gaderne, i Husene og fra Tagene, og indesluttede sig om sider i Borgen, efterat deres Stad for en stor Del var fortørret af Luerne. Paa den syvende Dag efter at Byens Mure varre beslagne, overgav den indesluttede Folkemængde sig, 50,000 af begge Kjøn, og blev solgt som Slaver. Overloberne, der ikke kunde vente Skaansel, antændte derpaa Borgen og omkom i Luerne. Ifølge en Senatsbeslutning blev Carthago jævnet med Jorden, og Stadens Distrikt gjort til en romersk Provinds under Navn af Afrika. Under mørke Århundrer udførte Scipio Senatets Beslutning; thi han forudsæe, at Rom nu havde naaet sin største Høide, og at den romerske Stat, der var befriet fra Frygten for udvortes Fjender, vilde fortære sine Kræfter i udvortes Kampe (148).

5. Den numantinske Krig.

Provindserne beherskedes umiddelbart fra Rom og modtog fra Hovedstaden deres Embedsmænd, der som oftest understykede og udsugede dem forat vinde de Rigdomme, deres Stilling krævede; Provindserne leverede desuden Hjælpetropper til de romerske Krige. Men Provindserne havde ingen Rettig-

heder ligeoverfor det romerske Folk; det var endog saa næsten umuligt for deres Beboere at drive en Klage igennem over de Grusomheder og Udsugelser, hyrunder de led; thi den herskende Adel havde Domstolene i Rom. Provindsernes eneste Tilflugt var da at drage Sværdet i en ulige og fortvivlet Kamp mod den romerske Overmagt.

Rusitaneren *Viricius* reiste en Tid lang det vestlige Spanien til en heldig Kamp mod Romerne, men han blev dræbt ved Forrederi og Landet atter undertvunget (140). Numantia, Hovedstaden for den krigerste Stamme, der beboede det nuværende Castiliens Bjerge, kæmpede i fem Aar en fortvivlet Kamp imod Romerne; Numantinerne twang endog en romersk Konsul, som de havde indesluttet i deres Bjerger, til ved en Overredkomst at anerkjende deres Uafhængighed. Men Senatet beträfede ikke Freden, og Publius Cornelius Scipio, Carthagos Erobrer, blev sendt til Spanien for at ende Krigen. Ved stærke Omstændninger indesluttede han sine vilde Fjender; Numantinerne dræbte tilbels sig selv for at undgaae Trældom, og Scipio ødelagde den mennesketomme Stad (143).

Tiberius Sempronius Gracchus.

Det mægtige Eneherredomme, Patricierne i den romerske Republik i den ældste Tid havde udsvært paa Afgivelsen af de vigtigste Sager, var efter mange Kampe tilintetgjort; Plebeierne havde tilsynet sig den største Indflydelse i deres Tribusforsamlinger, hvor den ringeste Borgers Stemme havde lige saa megen Vægt som den fornemstes. Den ældre Standsforstjel mellem Patriciere og Plebeiere var saaledes ikke længer af Betydenhed, men derimod dannede sig efterhaanden en ny Adel, Nobiles, Optimater, det er saadanne Mænd, hvis Forfedre havde beklædt Statens høje Embeder. Erhvervelsen af disse Embeder krævede en uhyre Beløftning paa store Skuespil og Fester, som den ringere Folkessklasse var blevet vant til at kræve som en Ret af dem, der vilde gøre sig Haab om at vinde dens Indest og Stemmer i Valgmen-

derne. Saaledes havde de Rigmand, der formaade at bære disse Omkostninger, bemægtiget sig saa godt som Enebesiddelsen af Konsulatet og de andre høje Øvrighedsposter; da Rigdom var det vigtigste Middel til at vedligeholde denne Indflydelse, gif deres Stræben for en stor Del ud paa at erhverve sig denne Rigdom; de udsugede de Provindser, der vare betroede til deres Bestyrelse, og vedligeholdt Enebesiddelsen af Statens Jordeiendomme (ager publicus). Ligeoverfor dem stod den ringere og fattigere Folkeklasse, der tiltog i en foruroligende Grad; thi de ringere Landeierdommes Besiddere havde efterhaanden paa Grund af Gjeld maatte affaae deres Jordegods til deres nægtigere Nabover og blev selv fattige og hjemløse. Ogsaa i Rom havde dannet sig en talrig og ørkeslos Psbel, der uden noget bestemt Etthvern ernærede sig af, hvad Liffeldet forte dem i Hænderne, af Optimaternes Gaver i Korn og Penge, naar de behovede dens Stemmer i Balgmoderne, og denne Psbel var, netop fordi den Intet havde at tage, let at bevæge til ethvert Foretagende, hvorved den maatte kunne haabe at forbedre sin Stilling. Saaledes var Vortgivelsen af de høieste Statsembeder, af de rigeste Provindser blevet ligesom en Handel; det gjaldt om, hvem der ved Gaver og Smiger funde vinde Almuen for sin Sag, men denne Tilstand syntes ogsaa at maatte ende sig enten med Statens Tilintetgørelse eller med et Enevolds herredømme, naar en talentfuld og rig Mand forstod at vinde og bevare sin Indflydelse hos den ringere Folkeklasse. Kun eet Middel syntes at være tilovers for at føre Staten tilbage til en rolig og lovlig Liffeld, det at indstrenke Optimaternes Rigdom og Magt og at heve den ringere Borgerklassen ved at give Alle den Andel i Statens Eiendomme, som Billighed gav dem en naturlig Ret til at fordre.

Det var ab denne Bei, at Tiberius Sempronius

Gracchus tilhøgte en Forbedring i Staten. Han hørte selv til Optimaterne; hans Bedstefader paa mædrene Side var den berømte Publius Scipio, der havde staet Hannibal ved Zama; hans Fader Tiberius var en af Roms mest ansete Mænd, og hans Søster var gift med den yngre Scipio, der havde ødelagt Carthago. Hans fortæsselige Moder Cornelia havde fra hans Barndom sat sin første Stolthed i at danne hans Forstand og Sæder. Som Yingling havde han udmaerket sig i Krigen, og hans milde og elskværdige Sæder gjorde ham til Follets Yndling. Saaledes kunde han vente ad den sebvænlige Bei at stige til al den Heder og Magt, Rom kunde byde ham, men hans store og menneskelærige Sind ladt ham til at forbedre Statens og sine Medborgeres Raar, sjælt han vel kunde indsee, at hans Bestræbeler af den største og mest ansete Del af Statens Borgere vilde blive domte som øreløse og foræderiske mod Statens Bel, og sjælt han maatte vide, at han under den store Statsomvæltning, han vilde fremkalde, udsatte sit Liv for siensynlig Fare. Åar 134 blev han valgt til Tribun, og saaledes var det hans Stillings Pligt at haandthæve Follets Rettigheder mod Optimaterne. Han fremsatte da for Folket sit Forslag om en mere ligelig Fordeling af Statens Jordeiendomme (lex agraria, det agrariske Lovforslag). Ingen Borger maatte, efter dette Forslag, have mere end 500 Dages Pleieland (jugera) af Statens Jordeiendomme; alt det øvrige Land skulle opmaales af en Commission og afdresdes til de fattigere Borgere mod en Erstatning af Statslassen. Store Uroligheder udbrsde nu; de fattigere Borgere reiste sig mod Optimaterne, der intet andet Raad vidste, end at drage Tribunen Octavius over paa deres Parti. Gracchus besvor sin Kollega at opgive Modstanden mod Folgets Sag, da han havde besluttet at drive Sagen igjenem, skulle det end komme til det Yderste. Da Octavius

isle gav efter, saae Gracchus sig nedt til at gribe til en Forholdsregel, der var imod Statsforsatningen, men som for Dieblifiket var det eneste Middel til at drive Sagen igennem: han gjorde det Forstag at fratauge Octavius Tribunatet, hvilket ogsaa virkelig stede i en Førsamling af Follets Tribus. Derpaa blev Lovforslaget antaget, og en Commission, i hvis Spidse Tiberius og hans Broder Caius stode, udnevnt til at paabegynde Ufsættelsen. Da Optimaterne vedblev at gjøre de mest hædefulde Beskyldninger mod Gracchus for at nedsette hans Indest hos Folket, maatte han ved nye Forstag strebe at vedligeholde Follets foranderlige Gunst. Da saaledes den rige Konge i Pergamum, Attalus den 3de, ved Testament havde efterladt Romerne sine Skatte og sit Rige, foreslog han, at disse umaadelige Rigdomme skulle udtagtes af Statens Skat og uddeles til de fattigere Borgere, for at disse kunde gjøre Indkøb af de nødvendigste Agerdyrkningssredstaber til at dyrke deres nye Ejendomme; fremdeles gav han Haab om endnu andre Forstag, der endvidere skulle forbedre de ringere Klassers Stilling.

Saaledes forlod under store Uroligheder Naret, og den Sid nærmede sig, da nye Tribuner skulle vælges. Gracchus søgte at forlænge sit Tribunat, og allerede havde paa Valgdagen de først stemmende Tribus erklaaret sig for ham, da Mlodpartiet erklaerede Valget for ugyldigt og derved standfæste Valghandlingen; Gracchus, der vel mærkede, at Optimaterne vilde lade det komme til det Yderste, gik med sine Børn om og bonafaldt om Follets Beskyttelse. Den følgende Dag fornryedes Valguroighederne; Folket var forsamlert paa Pladsen foran Capitolium, og i det nærliggende Tempel for Fides holdt Senatet Raad og kunde høre Armen ved Afstemningen. Da trædte, uagtet Konfulens Forestillinger, den ivrige Aristokrat Scipio Nasica frem paa Templets Trappe, viklede kligen af sin Toga som et Skjold om Armen og

faldte alle gode Borgere til Baaben for Republikken. Senatorerne og deres Parti bevæbnede sig med tilfældige Baaben som Stokke, Ven af sonderbrudte Vænke, skyrede ned paa Valgpladsen og adspredte de Faa, der vovede at gjøre Modstand. Gracchus flygtede ned ad den capitolinske Høj men blev indhentet af sine Førfolgere og dræbt ved et Kjøllerlag (133).

Mordet paa en Tribun, hvis Person Romas Love erklændte som hellig og ukænelig, var kun en ny Anledning til at ophidse den mægtige Partikamp, der rygtede det uhyre Rige. Adelspartiet sluttede sig tæt sammen i Følelsen af sin umiddelbare Fordel; Optimaterne var fremdeles saa godt som i Enebesiddelse af de høieste Statsembeder, af Statsindstægterne, af Provindserne, af Domstolene, og det var især denne Farret, at Dommerne blevne valgte mellem Optimaterne, der fæerde dem mod Straf for deres toilesløse Beskålighed og Udsugen af Provindserne. Men Folkepartiet voredede bestandigt i Magt ved Tilsstromning af Italiens og Provindsernes fattige Indbyggere, der ad lovlig eller ulovlig Vej bemægtigede sig Borgerretten.

Publius Cornelius Scipio var Optimaternes Hoved; bedækket med Krigshæder ved at have lagt Carthago og Numantia for Romernes Fordr, trædte han bestandig med større Bestemthed op imod Folkepartiet: Efterretningen om sin Svogers Mord havde han i Leiren for Numantia besvaret med det Citat af Iliaden: "Gid Enhver, der ponser paa saadanne Ting, maa gaae saaledes tilgrunde!" Da han var vendt tilbage til Rom og i en Tale, der ofte blev afbrudt af Bisalts og Mishags stormende Raab, med aristokratisk Overmod havde faldt Italienerne "Italiens Stedbørn", blev han ledsgaget til sit Hus af en talss Skare af Optimater og deres Klienter: den næste Morgen blev han funden dræbt i sin Seng (129).

Caius Gracchus, en Broder til Tiberius, talte som Overstor til Fordel for Italienernes Rettigheder i den romerste Stat. Senatet sendte ham til Sardinien for at dæmpe en Opstand (126). En Lov blev foreslaet af Konfulen Marcus Fulvius Flaccus om at give Borgerret til Beboerne af Italien (125); Senatet slæffede ham for en Sid

afveien ved at sende ham med en Hær til Massilia, der havde bedet om Romernes Hjælp mod sine galliske Nabover.

Paa Esterretningen om de nye Bevægelser forlod Caius Gracchus Haren uden Orlov; han blev udvalgt til Tribun i to paafølgende Aar (123. 122), satte nye agrariske Forslag igennem og tog Domstolene fra Senatet og gav dem til Ridderne, der fra nu af optrådte som en særskilt politisk Stand, et Mellemled mellem Folket og Senatet, men dog i Ufhængighed af Adelspartiet, fordi de tillige var Romers Pengehandlere og Forpagtere af Provindsernes Indtægter. Et Forslag af Gracchus: at skænke Italienerne Borgerrret, drev Optimaterne Frygt og Forbitrelse til det Høieste. Gracchus forlangte til Førdel for den romerske Almoe, at to nye Kolonier skulle udføres; Optimaterne vandt de øvrige Tribuner for deres Sag og lod en af dem, Marcus Livius Drusus, lave Anlæggelsen af tolv Kolonier. Ved dette Overbud tabte Folket Interessen for Caius Gracchus; han blev ikke gjenvalgt til Tribun; Konsulen Opimius næbnedte Optimaterne imod Caius Gracchus, M. Fulvius og Folkepartiet, der ogsaa paa sin Side greb til Vaaben. Fulvius blev dræbt med 3000 af sine tilhængere; Gracchus flygtede til en hellig Lund, hvor han lod sig dræbe af en Slave (121). Men Opimius byggede et Tempel for Concordia, Enighedens Gudinde; thi Adelen havde for Dieblillet etter Magten ihænde.

Caius Marius.

Marius var født i Arpinum af ringe Herkomst; hans Opdragelse var deraf kun simpel, og han lært hverken Græs eller nogen anden af de Videnskaber, der paa den Tid henhørte til de fornemme Romeres Dannelsse. Fra Ungdommen lært han da at kende de Savn og den Liisidesættelse, som den ringere Folkklassé maatte lede af Nobiliteten, og hans syrige Sjæl, der tidligt nærede ørgerrige Planer, opfyldtes af et brændende Had mod Adelen, der holdt den ringere Folkklassé fjernet fra Rigdomme og Hæder. Sin første Krigstjeneste gjorde han under Scipio Africanus i Spa-

nien og udmærkede sig der saaledes ved Tapperhed, Maadehold og Haardførhed, at Scipio engang lod de Ord falde, at denne unge Mand af Skæbnen var bestemt til engang at erstatte ham som det romerske Folks øverste Fæltherre, et Udsagn, der dybt prentede sig i Marius's ørgerrige Sjæl. Det lykkedes ham at blive Almuetribun, og paa denne Post tildrog han sig almindelig Optørersomhed ved den Haardnaffenhed og Uforstådethed, hvormed han modsatte sig Adelen. Derpaa steg han efterhaanden, sjælt ikke uden stærk Modstand af Adelen, til de hiere Embedestrin, indtil Statens Tilstand i den jugurthinske Krig (112—106) omsider gav ham Seirens ihænde over Adelen.

Allerede længe havde Kronstridigheder hersket i Numidien. Massinissas Son Micipsa havde efterladt Riget til sine to Sønner og sin Brodersøn Jugurtha, men denne ørgerrige unge Mand, der eftertragtede Eneherredømmet i Numidien, lod efterhaanden begge sine Fættere dræbe; han blev deraf trævet til Ansvar af Romerne, der siden de puniske Krige stod i Forbindelse med Numidien. Men da Krigen bød ud, bestak Jugurtha de romerske Fæltherre og erholdt en fordelagtig Fred. Da imidlertid Almuetribunen Memmius ivrede mod Adelens Beskæftigthed og Trolosshed, blev Jugurtha faldet til Rom for at afslægge Negustab for sin Fremgangsmaade, men ogsaa her vidste han at tilintetgjøre Undersøgelsen ved Bestikkelser og forlod omsider Rom, idet han udraabte: "denne By er tilfals, naar der findes en Kjæber!" Den romerske Hær, der blev sendt til Numidien, blev atter bestukken af Jugurtha, slagen og sendt under Laget (110). Da erholdt Konsulen Quintus Caecilius Metellus (Numidicus) Anførselen i den numidiske Krig, en Mand, der udmærkede sig ved Mod, Krigsdygtighed og Uegenyttighed. Som Underfæltherre (Legat) fulgte Caius Marius hans Armee. Begge disse Mænd udmærkede sig ved

Strenghed i Krigstugtens Overholdelse og ved Udholdenhed i Krigens Forelse; de erobrede Jugurtha's Stæder, tilbageflog alle Forsøg paa at overrumple dem i det bjergulde Land og bragte Jugurtha til den Yderlighed, at han maatte føge Tilflugt hos sin Svigersader Bochus, Konge i Mauritanien.

Men uagtet Metellus og Marius i mange Dyder vare hinandens Eigemænd, opstod dog snart Uenighed imellem dem. Metellus hørte til Adelens Parti, og da Marius lod sig forlyde med, at han vilde føge Konsulatet, misbilligede Metellus hans ørgjerrige Planer og vægredte sig længe for at give ham Tilladelse til at reise til Rom, hvor han efter Loven personlig skulde indfinde sig for at føge om Konsulatet; han gjorde endog den spottende bemerkning, at det jo kunde være tidsnok, naar Marius søgte om Konsulatet med hans Son. Denne Son gjorde dengang Krigstjeneste under Faderen og var omtrent tyve Aar gammel, men Konsulatet fandt ikke søges før det 43de Aar. Hos Marius maatte Hadet mod Adelen ved en saadan Fremgangsmaade vore; han forsagtede Optimaternes Blodagtighed og Gjerrighed, lod haant om deres Dannelse og Kundslab i det græsste Sprog; han var sig sin Øygtighed bevidst; hvad de havde læst, mente han, det havde han udført; at han var den Første af sin Familié, der anholdt om de høieste Statsembeder, det havde han tilfølles med enhver af de adelige Familiers Stamfædre. Han begyndte dersor at heile til Soldaternes Undst ved at formilde den strenge Krigstugt, fremstillede i private Samtaler Metellus som en ørgjerrig Mand, der trak Krigen i Langdrag for at beholde Kommandoen, hvorimod han paastod, at han selv, dersom Overbefalingen blev ham betroet, i fort Tid vilde kunne slæffe en hæderlig Fred tilveie. Da han omfider paa den yderste Tid erholdt Ordov af Metellus, var saaledes den ringere Folkestæsse i Rom allerede indtagen til

Fordel for hans Ansøgning om Konsulatet ved de Breve, den havde modtaget fra Paarørende og Venner i Leiren; Marius opslammede endnu mere Folket ved en Tale, hvori han med raa Djervhed gik los paa Adelens Hovmod, Gjerrighed og Feighed; saaledes blev han med stort Bisald valgt til Konsul, og Krigens Forelse i Afrika ham overdragen (107). Derpaa dannede han i Rom sin Fortærkningshær ikke efter gammel Vis af blot romerske Borgere, men for en Del ogsaa af den allerringste Klasse, der ikke havde fuldstændige Borgerrettigheder, ja endog Trælle forsmaaede han ikke; thi det var ham kun om at gjøre at sammensætte sin Armee af krigdygtige Folk og af Saadanne, med hvilke han kunde haabe engang at byde Adelen Spidsen.

Huld af Fortrydelse over, at Marius fulde hoste Eren for den allerede næsten tilendebragte Krig, havde Metellus forladt Hæren, forend hans Medbeiler ankom. Til Marius's Hær ankom fort efter som Øvæstor Lucius Cornelius Sulla. Han var af den berømte corneliske Slægt, der havde sijendet Rom saa mange ubemærkede Maend; hans Opdragelse havde givet ham en højere Dannelse end Marius, og hans kraftige og ørgjerrige Sjæl tænkte allerede dengang paa Hæder og Herredomme. Ved sin Tapperhed, sin Landsnærværelse, sin Gavmildhed og sit indsmigrende Væsen blev han snart Soldaternes Yndling, men heller ikke Marius funde nægte ham sin Beundring og Kjærlighed; thi han vidste endnu ikke, at denne unge Mand af Skjebnen var bestemt til i Spidsen for det adelige Parti at fremtræde som hans farligste Modstander. Ved Marius's Anstrengelser blev Jugurtha snart bragt til det Yderste, og Bochus lod sig forstaae med, at han ikke var utilboelig til at træde i Forbund med Romerne og udlevere sin Svigerson. Marius overgav Sulla Ledelsen af Underhandlingerne med Bochus; han overtog det farlige Vrinde og reiste til Bochus, som

han endnu fandt vakkende mellem Frygt for Romerne og Angstelse for det Gjæstevenstab, han skyldte sin Svigerson. Men ved sin snilde Veltalenhed bevægede Sulla den mauriske Konge til at overlevere Jugurtha i Lænker til Romerne, og Marius forte ham i en prættig Triumph gennem Roms Gader (106). Men da Rygget tillagde Sulla en stor Del af Uren for Krigens lykkelige Udsalg, folté Marius sig opfiammet af et endnu bitrere Hæd mod Adelen og mod Sulla, der syntes at fordunkle hans Hæder.

Under den jugurthinsse Krig havde frygtelige barbariske Folkestammer vist sig ved det romerske Riges nordlige Grænser; man kaldte dem Cimbrer og Teutoner; de kom fra det yderste Norden og Østen, gjennemvandrede Germanien og Gallien og udbredte overalt Skræk ved de Ødelæggelser, hvormed de betegnede deres Bei. Den dyriske Hylen, hvormed de angreb, deres vilde Tapperhed, deres Legemstørrelse og forsærdelige Udførende gjorde dem til Seirherrer i Kampen med flere romerske Hære, og da de nærmede sig til Italiens Grænser, saae Romerne deres eneste Hjælp i Marius's Krigsdygtighed og valgte ham til Konsul og Fæltherre mod Barbarerne.

Disse gjennemplyndrede imidlertid Spanien, hvorved Marius vandt Eit til at øve sin Hær og vænne den til den strenge Krigstugt, han var vant til at holde. Hans mørke Asyn, barske Stemme og vilde Blit vare Hjendetegn paa den ubanhørlige Strenghed, hvormed han krævede Lydighed; dog elstede Soldaterne ham ligesaa meget, som de frygtede ham; thi de satte deres eneste Haab til hans bekjendte Krigsdygtighed og saae den strenge Upartiskhed, hvormed han efter de gamle Romeres Maade udsørede Krigstugten endogsaa mod sine egne Slegtinge. Saaledes forlod Maret med Forberedelser til Krigsen, uden at Marius's Undstøt tabte sig; han erholdt i de følgende Aar sit tredie og fjerde Konsulat. Paa

Efterretningen om, at Hjenderne nærmede sig, gik han derpaa over Alperne og anlagde en befæstet Leir ved Floden Rhone. Barbererne havde delt sig i to Sværme, af hvilke den ene, som man i Almindelighed kalder Cimbrer, bestemte sig til at drage mod Italien; Teutonerne derimod vilde bekæmpe Marius i Gallien. Teutonerne viste sig ogsaa snart for den romerske Hær, i tallos Mængde, med Hylen og Larsmen, slog deres Leir op paa Sletten og udfordrede Marius til Kamp. Men denne holdt Soldaterne roligt i Leir og lod dem fra Boldene vænne sig til det usædvanlige Syn af de barbariske Hjender, der bestandigt mere vakte deres Korbitrelse ved haanende Kampstrig. Efter uden Mytte at have forsøgt en Storm paa den romerske Leir, drog Hjenderne længer ned ad Rhonen, idet de med Haan spurgte Romerne, om de havde noget Bud at medgive dem til deres Koner; thi nu agtede de sig til Rom. Marius fulgte langsomt efter, og saaledes ankom begge Hære til Aquæ Sextice (Aix), hvor han, man figer med Forsæt for endmæle at opfiamme sine Soldaters Mod, opslag sin Leir paa et Sted, der ikke havde tilstrækkeligt Vand. Da Soldaterne knurrede, viste han dem med Haanden den fiendtlige Leir og sagde: „Der kunne I saae Vand i Overslodighed!“ Ved selve Vandstedet begyndte da Slaget, der varede i flere Dage. Efter en fortvilet Kamp, hvori Marius selv udmarkede sig ved sin personlige Tapperhed, blev Hjenderne omsider aldeles slagne (102). Over 100,000 Barberer blev dels ihjelslagne dels fangne, og Teutonernes Leir erobret. Da Marius var i Begreb med under Bon til Guderne at antænde det prættige Seirsoffer, bragte Gesandter fra Rom ham det femte Konsulat; thi endnu vare Cimbrerne uovervundne.

Den romerske Fæltherre Catulus, der stod med en Hær i Øvreitalien, havde ikke formaaet at besætte Alpepasserne for at standse den fremtrængende cimbriske Sværm.

Paa deres Skjolde havde de, ligesom paa Elæder, ladet sig fare ned ad de snebedækkede Bjergstrænder; for at prale med deres Haardførhed gif de næsten usgne i den strenge Kulde og tiltvang sig Overgangen over Floden Adige, over hvilken de skal have dannet sig en Bro af Jord, Klippestykker og med Rod oprykede Træer. Da Marius havde forenet sig med Catulus, sikkert Romerne igjen nyt Mod, og Feltherrerne besluttede at vore et Slag. Gesandter fra Cimbrerne, der endnu ikke havde erfaret Teutonernes Nederlag, ankom i den romerske Leir med Begjæring for dem selv og deres Brodre om et Stykke Land at ned sætte sig i. Marius svarede: „Værer ubekymrede for Evers Brodre; de have allerede faaet Land og ville til evig Tid beholde det!“ Tillige lod han Teutonernes fangne Konge, en Mand af kæmpemæssig Størrelse, føre frem i Lænker. Paa denne Esterretning trængte Cimbrerne frem, og begge Hære opstillede sig til Slag paa de raudiske Sletter ved Vercellæ (Vercelli) 101. Cimbrerne var iforte Jernrustninger og bare skinnende hvide Skjolde; de var væbnede med Kastespyd og tunge Sværd. Deres Slagorden indtog et Rum af tre Fjærdingbei, og ved at sammenkjøde de forreste Geledder med Lænker havde de sejt at forebygge de Enkeltes Flugt. Marius havde valgt sin Stilling saaledes, at Solen og Stovet stod Fjenden i Ansigtet, og havde i det Hele truffet de hensigtsmæssigste Foranstaltninger til at sikre sig Seirens. Men han havde ogsaa givet et Bevis paa sin misundelige Ergjerrighed ved at vælge sin Stilling saaledes, at Catulus's Tropper efter al Sandsynlighed ikke vilde komme til at tage nogen afgjørende Del i Slaget, for at Marius selv kunde beholde hele Hæren for sig. Dog svarede Udsaldet i denne Henseende ikke til hans Forventning. Da Slaget skulde begynde, hævede Stovet sig over Sletten og betog Romerne Synet af Cimbrerne; Marius forseilede Fjenden og vankede i nogen Tid om paa

Sletten; da han omsider kom til at deltag i Slaget, var dette allerede næsten vundet af Catulus og hans Soldater. Cimbrerne, der i Førstningen kæmpede som Ræsende, blev snart ubmattede af Heden og Lænernes Bægt; den største Del af dem blev nedsatlet paa Valpladsen; Resten trak sig tilbage til Bognborgen, hvor Dvinderne stod med Baaben ihænde, myrde de Flygtende, qualte deres egne Børn, for at de ei skulde blive Romernes Slaver, og gave sig derpaa selv Døden. Ogsaa Mændene dræbte for en Del sig selv; 140,000 Mand faldt; 60,000 blevne tagne tilfange.

Marius højtideligholdt sine store Seire med glimrende Triumpher og blev hilset med Jubel af Folket som Roms tredie Stifter. Men Adelen, med Metellus i Spidsen, var ham imod i alle hans Foretagender, og forårsaae det sjette Konsulat (100) maatte han uddele uhyre Pengesummer til Folket og forene sig med Tribuneen Saturninus, en af de snedigste og blodigste Anførere for Folkepartiet. Men Marius forstod ikke at vedligeholde sin Anseelse i de borgerlige Stridigheder. Hans Snedighed og Kroshed gjorde ham forhadt, og i en oprørt Folkesamling funde han ikke bevare det Mod og den Koldblodighed, han saa ofte havde vist i Krigen. I de store Uroligheder, der opkom, da Saturninus fornyede Gracchus's Lovforslag om Uddelingen af Statens Grundejendomme til de fattige Borgere, saae Marius sig nsdt til at stille sin Sag fra Saturninus's, dersom han ikke ganske vilde opgive sin Anseelse, og Saturninus blev med Baabenmagt af Adelen fordrevet fra Korvet, indsluttet paa Capitolium og dræbt. Da Adelen havde vundet denne Seir, voxede esterhaanden Sullas Indflydelse, medens Marius's astog, og det saae ud til en Borgerkrig mellem disse to mægtige Mænd. Dog blev denne for det første hindret derved, at Romerne maatte samle alle deres

Kræfter til en Krig mod de afhængige italienske Staeter, der med Vaaben i Haand krævede romersk Borgarret.

I lang Tid havde nemlig de italienske Staeter baaret Trycket af det romerske Herredomme, maattet betale Skatter og stille Soldater til Krigen uden at have Andel i Lovgivningen og Embedsvælget, som de romerske Borgere ene utsvede ved Balgsmederne i Rom. Derfor forenede de fritidbareste italienske Folkeslag sig for at tiltvinge sig denne Ret. De forenede sig i et Forbund med romerske Statsindretninger og en Hovedstad *Corsinium* i Sabinernes Land, der skulle blive det aristokratiske Roms Medbeierinde. I Bundsforsvandtekrigen (91—88) udmarkede Sulla sig fortroligt; ogsaa Marius kæmpede med, men Alder og Sygelighed havde svækket ham, og han handlede ikke med Bestemthed, da han i Kampen med de forbundne Italiener kæmpede mod sine egne politiske Meninger. Italienernes haardnakkede og træghedsdyrke Modstand, fornemmelig under Samniteren *Pontius Telesinus*, gjorde Krigens Udsalg tvivlsomt, og da den mægtige Konge i Pontus, Mithridates den Store, truede Romerne med Krig, maatte Senatet beqvemme sig til efterhaanden at indrømme de Bundsforsvantede den forlangte Borgarret. Herved blev Rom oversvømmet med en Mængde nye Borgere, der let, ved Løfte om endnu større Forrettigheder, funde beveuges til at tage Parti i de borgerlige Ursagheder.

Da en Krig udbød i Asien mod Mithridates (den 1ste mithridatiske Krig 88—84), anholdt baade Sulla og Marius om Oberansælsen. Adelen udbredte det Rygte, at Marius paa Grund af Alder og Sygelighed var usiklet til Kommandoen, men denne ærgerrige Olding indsandt sig daglig paa Marsmarken, hvor de unge Rømtere svede sig i Kamplege, og deltog i Vaabensværfene for at vise, at hans Legeme endnu var smidigt og i stand til at udholde Krigens Besværigheder. Sulla blev imidlertid udvalgt til Fæltherre

og forlod Rom for at overtage Krigens Førelse. Marius forbandt sig med den volksomme Almuuetribun *Sulpicius*, vandt de nye Borgere for sin Sag og bevirkeade saaledes under store Ursagheder, at Kommandoen blev fratagen Sulla, og han selv udnævnt til Ansører i den mithridatiske Krig. Paa Efterretning herom slæde Sulla med sin Armee til Rom. *Sulpicius* blev myrdet, Marius selv saae sig efter en kort Modstand tvungen til at flygte. Sulla oprettede derpaa igjen Adelens Magt og tvang de nye Borgere til at opgive de Forrettigheder, Marius og *Sulpicius* havde tilstaet dem. Marius og hans tilhængere blevে ekskluderede fredløse. Til Konsuler blevé udvalgte *Octavius*, der hørte til Sullas Parti, og *Cornelius Cinna* der hørte til Modpartiet, men denne maatte ved Ed forpligte sig til Intet at foretage sig mod Staten i Sullas Følgerelse. Sulla førte derpaa efter sin Hær til Krigen mod Mithridates.

Marius blev stærkt forfulgt paa sin Flugt gennem Nedreitalien og saae sig endog nødt til at skjule sig i Sumpene ved Minturnæ, saat Ansigtet alene var tilsyn. Dog blev han funden og fastet i Fængsel, og en cimbrisk Slave beordret til at dæbte ham. Men da denne i sin blodige Hensigt kom ind i det halvmørke Værelse, hvor Marius var, blev han fræklet ved den gamle Fæltherres truende Blit og Stemme, bortkastede sine Vaaben og flygtede. Næst over Marius's Skjebne, lod Oprigheden i Minturnæ ham bringe over til Afrika, hvor han en Tid under mange Hører vankede om mellem Carthagos Ruiner, der mindede ham om den menneskelige Storheds Førgængelighed. Dog opretholdt han sit Mod ved Haab om Hevn over sine Fjender; thi et Barcel, han havde saaeet i sin Ungdom, forvissede ham om, at han vilde nære det syvende Konsulat. Imidlertid havde i Rom Cinna brudt sin Ed og havde forsøgt at omstyrte Sullas Indretninger og give Folkepartiet dets forrige Magt. Men

da Octavius fordrog ham fra Rom, samlede han Tropper i Nedreitalien. Paa Esterretning herom vobede Marius sig tilbage fra sin Landflygtighed og landede med en Skare mauriske Ryttere og nogle fredløse Mænd i Etrurien. Han faldte den ringere Folkessklasse til Frihed og havde snart samlet en Hær, hvormed han forenede sig med Cinna, der var trængt frem fra Nedreitalien. Rom blev tvunget til Overgivelse, Octavius myrdet, og Cinna drog med sin Hær ind i Byen, medens Marius trodsig, med en blodtørstig Mine forblev ubensor Portene, hvor han, som han sagde, vilde vente, indtil hans Landsforvisning paa lovmessig Maade var ophævet. Men medens det romerske Folk i denne Hensigt var forsamlert paa Torvet, rykkede Marius frem med sin Livvagt af blodtørstige Slaver; et grueligt Blodbad begyndte; Sullas tilhængere blevne dræbte i Husene eller paa Flugten i Gaderne; den, som Marius vægredte sig ved at hilse, blev nedlagt af hans bevæbnede Folge. Imellem mange andre Østre for hans rasende Grusomhed var ogsaa Lutatius Catulus, Cimbrernes Overbinder, som dræbte sig selv, da Marius ubørhørligt fordrog hans Død. Marius blev syvende Gang valgt til Konsul i Aaret 86. Men hans Sjæl var træt af Blodsudgydelse og Anstrengelser; Rygten om Sullas Seire over Mithridates engstede ham; han soer ofte op af Sovne plaget af angstfulde Drømme og hengav sig til en umaadelig Nydelse af Vinen for at dulme sin Sjæleangst. Legemet bultede omsider under for disse Drøsler; han faldt i en stærk Feber, men endnu kunde han ikke glemme sine ærgerrige Planer; i Feberphantasierne inddistede han sig at staae i Spidsen for Hæren mod Mithridates; han gav Besaling til allehaande militære Bevægelser og led-sagede dem med Skrigen og Jublen. Saaledes døde han 70 Aar gammel, paa den sytende Dag af sit syvende Konsulat.

Den første mithridatiske Krig og Sullas Dictatur.

Romerne havde stræbt at udvide deres Magt i Asien ved at inddrage nogle Lande, som Mithridates den Store, Konge af Pontus, gjorde Fordring paa. Men denne Konge, en af de største og mest begavede af Oldtidens Felt-herrer, bestillede paa enhver Maade at tilintetgjøre Romernes Magt i Asien. Han lod paa en Dag 80,000 romerske Borgere i Asien drebe, angreb de romerske Besiddelser og sendte en Hær under sin Feltherre Archelaus til Grækenland for ogsaa der at bekæmpe Romerne (88). Sulla, der var valgt til Feltherre imod ham, satte en Hær over til Grækenland, indtog Athen, der var besat af Mithridates's Tropper, og slog Archelaus ved Charonea og Orthomenus. Da Sulla rykkede frem imod Asien, saae den pontiske Konge sig tvunget til at slutte en Fred (84), hvormed han blev indskrentet til Pontus, maatte udlevere sin Flaade og betale Krigsomloftningerne.

Efterat have endt Krigen i Asien lede Sulla mod Rom. Marius var allerede død, Cinna var dræbte af sine egne Soldater under Forberedelserne til et Tog mod Sulla, og saaledes var der Ingen tilovers, der i Spidsen for Folkepartiets Masrer kunde hyde Sulla Spidsen. Den talentfulde Sertorius flygtede til Spanien, for i denne Provins at åbne et nyt Udgangspunkt for Folkepartiets Kamp mod Rom; Samniteren Telesinus, der endnu engang forsøgte at reise Italienerne og Folkepartiet til en Kamp mod Nobilitetens Hoveding, blev slagen ved Rom's Porte, og Marius's Son, der havde indsluttet sig i Prænesto, dræbte sig selv, da han saae, at Sulla vandt Overhaand. Sulla visste som Sejsherre en stor Grusomhed mod Marius's Parti; blandt Andet lod han 8000 Gangne nedsable, uden at deres Dodsstrig forstyrrede ham i den Tale, han just holdt i Senatet; for aldeles at tilintetgjøre Modpartiet lod han forfekte Fortegnelser over dem, der var etlærtede fredløse, de saakalde Proscriptionslister; deres Ejendomme blevne inddragne af Staten, deres Liv var forbrudt, og endogsaa deres Efterkommere tabte al Ret til at bælde Statsembeder. Belsnninger blevne utsatte for dem, der angav de Prescriberedes Tilflugtssteder; Henvæsst og Gjerrighed fyldte Italien med Blodsudgydelse. Sulla blev udnyttet til stedsevarende Dictator (81). Han benyttede denne Magt til at træffe saadanne Foranstaltninger, der sikrede det

aristokratiske Parti Overvægten. Han fravag Tribunerne deres Ret til at gjøre forslag til nye Love og oversorte efter Domstolene fra Ridderne til Senatet. Sine Soldater gav han som Belønning en stor Del af de Stæder og Jordeierdomme, hvilс Eiere vare erklærede fredløse, og ved disse Militærklonier gjorde han Begyndelsen til Oprætelsen af en staende Hær, der altid var rede til at undersøtte de Magthavere, der fude betale den. Efterat have truffet saadanne Foranstaltninger til Oprætholdelsen af Statens Roslighed nedlagde Sulla i Aaret 79 Dictaturen, for i et yppigt Privatliv at nyde de Skatte, han havde samlet sig. Under Udarbejdelsen af sin Levnetsbestrivelse døde han i Aaret 78. Hans Lig blev ledsgaget til det Sted, hvor det skulle bændes, af en talrig Skare af alle Stæder, men det var Frygten, der havde samlet dem; thi den bevæbnede Hær var tilstede ved Ligbegængelsen.

Den tredie mithridatiske Krig.

(74—69.)

Mithridates vebblev at vise sig som Romernes frygteligste Modstander i Asien, men en Krig, han havde ført under Sullas Dictatur (Den 2de mithridatiske Krig 88—81) bragte ham ingen Fordele. Da i Aaret 74 Nicomedes, Konge i Bithynien, ved Testament efterlod sit Land til det romerske Folk, forekom han Romerne ved at besætte dette Land, hvorpaa den 3de mithridatiske Krig udbrød. Konsulen Lucullus, der forte Krigen imod ham, havde stor Fremgang. Mithridates blev slaget ved Cabira i Paphlagonien og maatte flygte til sin Svigersøster Tigranes, Konge i Armenien, der forenede sig med ham imod Romerne. Men de forbundne Konger blev slagne ved Tigranocerta og ved Artaxata. Dog havde Lucullus's Rovgjerrighed vælt Utilfredshed mod ham i Rom, og hans Strenghed havde opbragt hans Soldater imod ham; han blev derfor kaldt tilbage, og den ubuelige Glabrio fulgte ham i Kommandoen; Lucullus gik til Rom med de uhyre Rigdomme, han havde tilsegnet sig som sin Del af Byttet. Imidlertid havde den kluge Cneius Pompeius ved Begunstigelse af Folkepartiet og mange hellige Krige vundet stor Indflydelse i Rom; han havde i Spanien beseiret den sertorianiske Hær, esterat dens berømte Feltherre var snigmyrdet af en ørgjerrig Legat (72); han var

netop kommen i den heilige Tid tilbage til Italien for at tilintetgjøre Levningerne af de Slaver og Gladiatorer, der i en frygtelig Opstand under Spartacus havde rystet Italien (71); han havde betrunget de ciliciske Sorøvere der i lang Tid havde forureligt Middelhavet og dets Kyster, og var med en Hær i Asien (67) for at bringe denne Krig tilende. Ifølge et Lovforslag af Tribuneen Manilius (67), der undersøttedes af Marcus Tullius Ciceros glimrende Tale, blev nu Overansætelsen i den mithridatiske Krig overdragen Pompeius, og denne virksomme Mand ilede med at ende Krigen. Han slog Mithridates i et natsigt Oversald ved Floden Euphrat, og den pontiske Konge fæste sig nødt til at flygte til Krim; men da hans Son Pharnaces blev forreder imod ham, opgav han efter en femogtyvearig Kamp Haabet om at beseire Romerne og endte sit Liv ved en frivilig Død. Pompeius ordnede deryaa Asiens Anliggender: Tigranes maatte afståe Syrien (64), der blev en romersk Provins; ved denne Lejlighed kom ogsaa Jorderne i Aghenrighed af Rom men beholdt endnu en nogentlunde fri Forfatning under en egen Upperstpræst; Pharnaces fil Krim som Kongerige.

Catilinas Sammensværgelse.

Lucius Sergius Catilina, af en fornem Slægt, besad store personlige Egenskaber, Lapperhed, Klogslab, Haardsørhed i en utrolig Grav, men havde tidligt besmittet sit Liv med Skændsel og Forbrydelser. Som en Deltager i Sullas blodige Sejr, havde han lært at foragte Lovene og at finde Behag i Mord og Rov; senere satte han sin Formue oversyrl ved et ryggesløst Liv og en ødsel Gavmildhed for at vinde Lihængere for sine ørgjerrige Planer. Da han Intet mere havde at tage, hverken af Agtelse eller af Formue, besluttede han at stille sig i Spidsen for en Statsomvæltning og tiltrive sig selv den høieste Magt. I Aaret 63, da den berømte Tale Marcus Tullius Cicer var Konsul tilligemed Caius Antonius, forenede han sig med flere, som den herstende Ryggesleshed og Overdaadighed havde bragt i samme Nödvendighed som Catilina selv. Mellem de Sammensvorne var Prætoren Lentulus, af den berømte cornelisliste Slægt; selv Konsulen Antonius var gunstig stent for Catilina, indtil han af Cicero blev vunden for Staten; og Rygget næv-

nede flere berømte Mænd som Deltagere i Sammensværgelsen, blandt Andre den senere Dictator Caius Julius Cæsar. Catilinas Plan var at vælde Uroligheder i Rom ved at myrde Cicero, sålede det laveste Folk til Baaben og foranstalte en almindelig Brandstiftelse; han selv vilde verpaa med en Hær, han hærvæde i Etrurien, vise sig for Rom og med sine Tilhængere tiltrive sig Herredomme og Rigdom. Men Senatet overdrog Konsulerne en mere udvidet Magt, og Ciceros kraftige Forholdsregler dæmpede Faren. Han havde vidst at støtte sig Forbindelser mellem de Sammensvorne selv, og saaledes havde Catilinas Planer ingen Fremgang, da Konsulen bestandigt forekomb dem. Da han omfider under stort Bisald i en Senatsforsamling foreholdt Catilina hans private og offentlige Forbrydelser, ansaae denne det ikke længer for rædsligt at forblive i Rom og begav sig med en Del af sine Medsammensvorne til Hæren i Etrurien. Men endnu var Rom ikke renset; Lentulus med flere Andre blev tilbage. Disse inlodde sig i Forhandlinger med Gesandter fra Allobrogerne, et gallisk Folkeslag, som de vilde overtale til Deltagelse i Krigen mod Rom. Men Allobrogerne troede det fordelagtigere ataabnbare Konsulen Sagen, og da denne ved de Sammensvornes egenhændige Breve havde faaet fuldt Bevis, greb han til den afgjørende Forholdsregel at lade Lentulus og de øvrige Hovedmænd for Sammensværgelsen dræbe. En Hær under Antonius blev sendt ud imod Catilina; Oprørerne blev slagne ved Pistorium i Etrurien, og Catilina selv dræbt efter en fortvilet Modstand (62).

Caius Julius Cæsar.

I den romerske Stat havde Cneius Pompeius, der havde staet paa Sullas Parti i Borgerkrigene, senere vundet en stor Indflydelse. Han var Aristokrat af Grundættning og lod sig det være magtpaalliggende at vedligeholde den Statsform, som Sulla havde indført, men han erkendte, at han ikke uden Folkepartiets Hjælp vilde kunde hæve sig til den høieste Magt, og bidrog derfor under sit Konsulat (70) til, at Tribunerne og Råderne gjeneholdt den Indflydelse, Sulla havde berovet dem. Til Belønning for denne Frie-

lighed blev han ogsaa udvalgt til Ansæter med næsten uindsænkbar Magt i de store Krigs, som den romerske Republik dengang havde at føre, og da han i Aaret 61 vendte tilbage til Rom efter lykkeligt at have tilendebragt den tredie mithratiske Krig, kunde han haabe at naae den høieste Magt i Staten.

Men hans Medveiler i Bestrebelsen for at naae Overherredommets var Caius Julius Cæsar. Skjønt han nedstammede fra en fornem patricijsk Slægt, havde han allerede i Marius's Borgerkrig sluttet sig til Folkepartiet; han havde senere fornyet de agrariske Lovforslag for at støtte sig Indflydelse, han havde endogsaa understøttet Pompeius i hans Stræben efter den høieste Magt, fordi han haabede, at netop denne store Magt skulle gjøre Pompeius forhadt og saaledes fremme hans egne ørgjerrige Planer. Da Pompeius vendte tilbage fra Asien, fandt han virkelig stor Modstand, fordi man frygtede, at han skulle træde efter Enevoldsmagten, og saaledes saae han sig nödt til at træde i Forbindelse med Cæsar for at vedligeholde sit Overherredomme i Republikken (60). De forbandt sig med Cneius Crassus, hvis Rigdomme havde forstøttet ham en stor Indflydelse, og Forbindelsen mellem Pompeius og Cæsar blev endmere bestyrket ved et Vægteslab: Pompeius ægteede Cæsars Datter Julia. Saaledes delte disse tre mægtige Mænd Statens Bestyrelse mellem sig; Cæsar blev udvalgt til Konsul for Aaret 59 og forvaltede sit Embede med Myndighed. Isælge Vedtægt skulle Konsulerne umiddelbart efter deres Embedstid have en af det romerske Riges Provindser at bestyre. Senatet havde besluttet at tildele Cæsar en ubetydelig Provinds, hvor han ikke kunde faae Lejlighed til at styrke sin Magt, men Cæsar lod sig imod Statsforfatningen af Folket tildele for fem Åar Provinden Gallien paa denne Side Alperne; Senatet blev forstreklet og vovede ikke længer at gjøre Modstand; det bestemte

derfor, at Cæsar ogsaa skulde overtage Bestyrelsen af Gallien paa hin Side Alperne. Pompeius besluttede at forblive i Rom for at holde den uhyre Hovedstad i Lydighed. Da den berømte Taler Marcus Tullius Cicero var Magthavene mistenklig, fordi han yndede den albre frie Forfatning, benyttede man sig af den ryggesløse Tribune Clodius imod ham, og Cicero blev trungen til at gaae i Landstygthed (58). Da han imidlertid funde tjene Pompeius til en Støtte mod Cæsar, blev han allerede Aaret efter tilbagekaldt og sluttede sig siden afgjort til Pompeius's Parti, da denne snart begyndte at antage Mine af at ville beskytte den frie Forfatning mod Cæsars Overmagt.

I Aaret 58 gik da Cæsar til Gallien, og her var det at han udviste de krigerske Talenter, der have gjort ham berømt som en af Oldtidens største Feltherre, og som stafteede Romerne Besiddelsen af hele Gallien paa hin Side Alperne, da de forhen kun havde ejet den sydostlige Del. Hans uroskelige Tapperhed gik Haand i Haand med Fortigthed; selv kæmpede han ofte i den største Fare med Skjold og Sværd i de yderste Kæller som en simpel Soldat, mens han til andre Tider forsigtig, uden at lade sig rolle af Hjendens Overmod, indestillede sig i sin befæstede Leir. Han var mild mod Soldaterne, naar Ejendommen tillod det, men ubsielig stræng i at overholde Krigstugten; sine Soldater vidste han at beherske, ikke blot ved sin Bestemthed men ved at opslamme deres Krigserrighed; de satte deres høieste Stolthed i at udmarke sig under Feltherrens Nine og i at oprettholde det romerske Navns Storhed mod Barberne. Deraf kom det, at han med et langt ringere Troppeantal overvandt talrøse Skærer af raa og krigerske Folkeslag. Hans første Kamp var med Helvetierne, der, i et Antal af 370,000 Mand, havde besluttet at udvandre fra deres Boliger i det nuværende Schweiz for at nedsette sig i Gallien. Cæsar

forsøgte at indestille dem i deres Land ved at drage en uhyre Forstandsning mellem Rhoneslodden og Jurabjergene, men da de ikke destomindre slap ud gjennem Jurabjergenes Passer, slog han dem i et blodigt Slag ved Floden Saone og tvang Levningerne af dette Folkeslag til at vende tilbage til deres Land. Dernæst bekæmpede han Ariovistus, en germanist Ansærer, der havde ført sine krigerske Stammer over Rhinen og trængte efter Overherredommen i Gallien. I et Hovedslag blev Ariovistus's store Hær tilintetgjort, og den overmodige Høvding maatte flygte tilbage til Germanien. Ogsaa de barbariske Folkeslag i Gallien forenede sig for at bekæmpe Rømerne; men Cæsar overvant de ved indvorfes Partistridigheder adskilte halvwilde Nationer, dels i blodige og ofte tvivlsomme Slag, dels ved sunde at slutte Forbund med enkelte Stammer for saaledes til Slutning at kunne undervinge dem alle. Selv ind i Germanien udbredte han Streben for sine Baaben; han slog en Bro over Rhinen og førte sin Hær over for at tugte Germanerne i deres eget Land. Endog ogsaa over Kanalen vovede han sig til Kamp mod de vilde Britter; paa sine tvende Tog til Britanien havde han vel nogen Fremgang, men formagede ikke at vedligeholde Romerne's Herredomme paa denne Ø.

Imidlertid aabenbaredes sig i Rom bestandigt tydeligere Pompeius's Streben efter Eneherredommen i Spidsen for Senates Parti. Ved en Overenskomst i Lucca (56) var Forbindelsen mellem de tre Magthavere blevet fornyet, og Cæsars Prokonsulat blev forlænget paa 5 Aar. Men Pompeius og Crassus tilbång sig med Magt Konsulatet for Aaret 55; Pompeius fik derefter Provinsen Spanien, Crassus Syrien. Crassus faldt i et uheldigt Slag mod Partherne (53); men Pompeius vedblev at opholde sig i Rom og bragte en almindelig Forvirring tilveile ved Balsmoderne, der skulde udvælge de nye Konsuler. Folgen deraf

var, at Senatspartiet (i Aaret 52) fude sætte Pompeius's Valg igjennem til Enkonsul. Pompeius herskede nu enemægtig i Rom; imod Lovbestemmelserne vedblev han at beskyre Spanien som sin Provinds, medens han ved Opbygelsen af et Theater og ved prægtige Skuespil stræbte at vinde Almuen. Og da Pompeius's Kone Julia var død (54), var ogsaa den private Forbindelse oplost mellem det romerske Riges Beherbere.

Cæsar havde imidlertid ved Besiddelser vedligeholdt sin Indsydelse over Folkepartiet i Rom. For at forhindre Cæsar fra at erholde Konsulatet, fornyede Pompeius den Lov, at Ingen fraværende maatte søge om dette Embede. Da derpaa det Pompeius hengivne Senat gjorde den Fordring til Cæsar, at han, forend den lovbestemte Tid var forløben, skulle nedlægge Beskyrelsen af sin Provinds, flygtede de bestyrlne Tribuner til Cæsars Hær i Gallien, og nu troede Cæsar, at Dieblisset var kommet til at forsøre sin Ret med Vaaben. Med en Afdeling af sin Hær drog han til Rubico, Grænsefloden mellem hans Provinds og Italien, over hvilken det ikke var ham tilladt at gaae med en Hær uden som Statens Fjende. Her overvejede Cæsar efter, om han skulle tage den afgjørende Beslutning at gaae over Floden og saaledes paany bringe Borgerkrigens Ulykker over Italien; omisider seirede Ergjerrigheden, og med de Ord: „Lad da Tærringen være fastet!“ spøredes han sin Hest over Rubico, og hans Troppe fulgte ham (49). Overalt, hvor han ryllede frem, vandt han ved sin Mildhed Stæderne for sig; Pompeius havde ingen betydelig Troppemagt at stille imod ham; han forlod derfor Rom, idet han opfordrede alle velsindede Borgere til at følge sig, og gik til Brundisium i den Hensigt, dersom det blev nødvendigt, at sætte over til Grækenland. Cæsar fandt saaledes ingen Modstand i Rom og forsulgte ufortsset Pompeius, der satte sin Hær over til Grækenland, medens

Cæsar beleirede Brundisium. Men forend Cæsar turde vove at forfolge ham, maatte han først sikre sig mod den pompeianske Hær i Spanien; han førte derfor sin Hær til Spanien, slog Pompeius's Armee ved Ilerda og ledede derpaa atter til Brundisium. Nogtet Pompeius's Flaade beherberede Havet, vovede Cæsar dog at sætte sine Legioner over til Grækenland. Pompeius havde indtaget en stærkt besættet Stilling ved Dyrrachium (Durazzo), hvor Cæsar sogte at indeslutta ham, men han blev nødt til efter en uheldig Fægtning at opgive sin Plan og trak sig med Tab tilbage til Thesalien. Pompeius fulgte ham, og ved Pharsalus kom det til et afgjørende Slag, som Pompeius tabte (48). I Forvirring flygtede han til Kysten og indstibede sig der for at tage sin Tilflugt til Egypten, hvor han haabede hjælp af den unge Konge Ptolemaeus Dionysus, hvis Fader han havde sat paa Egyptensrone. Men Egypterne, der frygtede for den Fare, hans Mærværelse funde bringe dem, myrde ham i den Baad, der skulle afsente ham fra hans Skib til Kysten (48). Cæsar ankom kort Tid efter til Egypten; Pompeius's Mord havde sikret ham Overherredommets i den romerske Stat, men han faldede menneskelærlige Taarer ved Synet af den Dræbte og lod siden hans Mordere henrette.

I Egypten herskede paa den Tid Kronstridigheder mellem Ptolemaeus Dionysus og hans Søster Cleopatra; men da Cæsar blev forelæst i den unge Dronning, tog han hendes Parti og afgjorde i den saakaldte alexandrinske Krig (48) Sagen til hendes Fordel. Imidlertid havde Mithridates's Son Pharnæces forsøgt paa at benytte den romerske Borgerkrig til at tilbageerobre sin Faders Lande i Asien. Men Cæsar førte en Hær imod ham og tilbagevandt Asien i et eneste Slag, der kun skal have varet een Time (47). Kort efter maatte han kæmpe en ny Kamp mod en pompeiansk Hær, der havde samlet sig under Cæcilius Metellus Scipio

pio og den numidiske Konge Juba i Afrika (den afrikanske Krig). Cæsar slog sine Fjender ved Thapsus (46); Scipio og Juba dræbte sig selv i Fortvivelse; Numidien blev gjort til romersk Provinds og overgivet til den siden saa berømte Historiestrøver Crispus Gallustius. Endnu engang maatte han, mod Slutningen af sit Liv, kæmpe mod Pompeius's Sønner i Spanien (den spanske Krig). I Slaget ved Munda seirede han over dem (45); men Slaget havde været yderst haardnakket, og Cæsar sagde selv, at han vel ofte havde kæmpet for Seire, men her første Gang for sit Liv.

I Lovbet af disse Krige havde Cæsar flere Gange ladet sig udnevne til Dictator, og endnu medens han var bestyrtet med Krigene, havde han oftere besøgt Rom og der træffet en Mængde Foranstaltninger, der sigtede til at gjenoprette den offentlige Rolighed og den Agtelse for Lovene, som Borgerkrigene for en stor Del havde nedbrudt. Han forenede Italien til et Rige og støttede Folkepartiet sin Ret ved at tildele Beboerne af Gallien paa denne Side Alperne romersk Borgerræt; han ordnede Domstolene, Provindsernes Forvaltning og den hele Bestyrelse. Tidsregningen, der var i en stor Forvirring, bragte han ved Hjælp af duelige Astronomer til en hidindtil ukjendt Noiagtighed (Den julianse Kalender A. 45). Ogsaa Videnslader og Kunster sagte han at fremme; thi han var selv en af Romas mest dannede Mænd og har beskrevet flere af sine Krige i et smukt Sprog og Foredrag. Til samme Tid brugte han sin vindskrænsede Magt med Mildhed; han gjengav de Fredløses Born de Borgerrettigheder, som Sulla havde frataget dem; han tilgav mange af sine Modstandere og tildelte dem endog Gaver og Maadesbevisninger. Dertil var han en Øjenstand for Folkets Beundring ved sin Pragt og sin Gavmildhed; intet Under dorfør, at man overvældede ham med Hædersbevisninger. Dictaturen

blev ham givet paa Lovstid tilligemed hele den civile og militære Magt; endogsaa Tribunmagten overdrog man ham for bestandigt, og hans Billedstøtte blev opstillet i Jupiters Tempel med en Indskrift, der helligede den til: „den overvindeelige Gud.“

Men Cæsar havde tilintetgjort den romerske Stats Frihed; Folk og Senat nedsank til et villieløst Nedslab i Magts haverens Haand; Pøbelen berusede sig i Festen, Skuespil og prægtige Triumphstog. Og Cæsar, til hvis Fejl Forsængeligheden hørte, havde ved flere Lejligheder vist, at han ønskede Kongenavnet, ligesom han allerede var i Besiddelse af den longelige Magt, og da han havde besluttet en Krig mod Partherne, forlyndte de sibyllinske Ørger, som man troede indeholdt Forudsigelsen af Romas Skjebne, at Partherne ikke funde overvindes uden af en Konge. Da sammenstøre sig flere end 60 Mænd, ledede af forskellige Bevæggrunde, men blandt hvilke der dog var Enkelte, som elskede Cæsar og kun ønskede hans Død, fordi de elskede Friheden højere. Hovedmændene i Sammensværgelsen varer Praetoren Gaius Cassius, der af Cæsar var blevet benaadet efter Pompeius's Nederlag, fremdeles Marcus Brutus, der havde nydt samme Beligerning af Cæsar og desuden elskedes af ham som en Ven, men hans Frihedsfjærlighed overvejede alle Hensyn, og hans Mavn mindede ham om, at han burde have Kongerne. Den 15de Marts Aar 44 var af Senatet bestemt til at overdrage Dictatorens Kongeværdigheden udenfor Italien. Den samme Dag valgte da de Sammensvorne til at dræbe ham. En Haruspex havde advaret Cæsar mod den 15de Marts; da Dagen kom, bad hans Hustru ham engsteligt at udeblive fra Senatsforsamlingen, fordi et Drommebillede havde strækket hende; Cæsar selv havde drømt, at han svævede gjennem Skyerne og ralte Jupiter Haanden; men uden at stræmmes af Overtroen, som han sit

hele Rik havde foragtet, gik han paa den bestemte Dag i Senatet. Endnu paa Veien blev et Skrif overleveret ham, der indeholdt Navnene paa de Sammensvorne, men bestæstigt med sine egne Tanker læste han det ikke. Medens han indtog sin Plads paa sin gyldne Thron, stimede de Sammensvorne om ham under Skin af at bede om Maade for en Landsforvist, og da Cæsar aflagt Vognen, greb en af de Sammensvorne i en bonafaldende Stilling med begge Hænder om hans Toga og drog den ned fra Halsen. Dette var det astalte Tegn til Angreb, og Cæsa saarede Dictatoren, men med skjælvende Haand. Medens Cæsar greb Cæsa med Kraft og raabte: „Vanvittige Cæsa, hvad har Du for!“ droge de øvrige Sammensvorne deres Dolke og rettede dem mod ham; endnu en lidtlang værgede Cæsar sig mod de Øvrige og vendte sig strigende snart til den ene snart til den anden Side, men da han mærkede, at han blev overvældet og saae Brutus mellem Morderne, svobte han sig med Udraabet: „ogsaa Du min Søn!“ i sin Toga og lod sig falde. Brutus traadte frem, som om han vilde tale til Senatet; men slagne af Kædsel styrtede Senatorerne ud af Raadhuset, og et Dileblik efter Gjerningen var Salen tom; Dictatorens Lig laa ensomt, bedækket med tre og tyve Saar, ved Hoden af Pompeius's Støtte.

Den romerske Republikks Undergang.

Cæsars Mordere havde handlet uden Overleg; de havde dræbt den Mand, der ene besad Klogstab og Myndighed til at ordne de forvirrede Statsforhold, i det Haab, at hans Død af sig selv skulle bringe den gamle Forfatning tilbage; men snart viste det sig, at de heri havde støffet sig, og at de Stores Ergjerrighed og Folks Hordærvelse for bestandigt havde tilslitgjort Friheden. Marcus Antonius, der var Konsul i Aaret 44 tilligemed Cæsar, benyttede sig af Leiligheden til at tildrive sig Overherredømmet. Han bekjendtgjorde Cæsars Testament, der sjænkede hans Lystgaard paa hin-

Side Tiberen til offentligt Brug og hver Mand af Folket 300 Sesterter; da fremdeles ved Cæsars Ligbegængelse hans blodige Legeme med den sonderrevne Toga blev fremvist for Folket, blev dette bragt til Kaseri. Cæsars Mordere, der havde besat Capitolium, kunde saaledes ikke vinde noget Anhang for Frihedens Sag men blev nedsat til at flygte fra Rom. Men imidlertid fremtraadte en Mand, der var bestemt til gjennem fornrydede Borgerkrige at tilkempe sig Eneherredømmet i den romerske Stat; det var Octavius, (Cæsar), der var antagen i Sens Sted af Cæsar. Han havde været fraværende fra Rom, da hans Fader blev myrdet, men paa Efterretningen herom ilede han strax til Hovedstaden, for at drage den størst mulige Fordel af de borgerlige Uroligheder, der opstod efter Dictatorens Død. Marcus Tullius Cicero, som troede at see Statsforfatningens Frelser i den unge og snedige Mand, vandt han for sin Sag, da Cicero frygtede Antonius's Ergjerrighed og Boldsomhed; ogsaa Senatet og Folket forhod Octavius at vinde ved sin Klogstab og tilsyneladende Mildhed. Saaledes opstod strax Fjendskab mellem Antonius og Cæsar Octavianus, og da Antonius med en Hær havde begivet sig til Mutina for at bemægtige sig Gallien paa denne Side Alperne, bevirfede Cicero ved sine saakaldte philippiske Taler, at Senatet erklærede ham for Fædrelandets Fjende. En Hær, ved hvilken Cæsar Octavianus befandt sig, blev sendt ud imod ham, og Antonius blev tvungen til at trække sig tilbage til Gallien, hvor han forenede sig med Marcus Lepidus, som stod der med en Armee. Da imidlertid begge Konsulerne i Senatets Hær vare faldne, stillede Cæsar Octavianus sig i Spidsen for Armeen. Han tiltvang sig derpaa i Rom Konsulatet, og da Antonius og Lepidus tængte frem til Gallien paa denne Side Alperne, rykkede Cæsar Octavianus dem imod. Men Senatet, der var stræket ved hans vorende Magt, nærmede sig Antonius, og da Cæsar Octavianus tillige frygtede for, at hans Fjender skulle forene sig med det republikanske Parti, der under Brutus og Cassius samlede en Hær, saae han sig nedsat til at træde i Forbindelse med Antonius og Lepidus for at beholde Overmagten i Staten. Saaledes kom et Triumvirat island til at ordne Statsbestyrelsen (43). Antonius, Lepidus og Cæsar Octavianus delte det romerske Riges Provindser imellem sig. De vendte derpaa tilbage til Rom, hvor de henvede sig paa Modpartiet ved

Proscriptioner; blandt mange andre blev ogsaa Cicero dræbt, just som han beredte sig til ved Flugten at undgaae Antonius's Havn. Antonius's Hustru lod sig bringe den myrde Talers Hoved og gjennemstak Tungen med Naale. De Proscriveredes Ejendomme blevne anvendte af Triumvirene til at vinde Hæren.

Triumvirenes næste Bestrebelse gik ud paa at understylle det republikanske Parti. Brutus og Cassius havde samlet en Hær i Asten og trængte frem til Macedonien, mens dens store Cneius Pompeius's Son Sextus Pompeius med en Flade bemægtigede sig Sicilien og tiltog sig Herredommets over Havet. Den republikanske Hær blev slagen ved Philippis (42) i to Slag. I det første sejrede Brutus paa sin Side, men Cassius blev slagen og dræbte sig selv, da han troede Alt tabt. Haa Dage efter blev ogsaa Brutus overvunden og gav sig selv Doden for ikke at see Frihedens Undergang. Sextus Pompeius endnu i flere Aar ved Snildhed og Vaaben at vedligeholde sin Magt ligesofor Triumvirene, men blev omstider i Aaret 36 slagen tilførs ved Messana, flygtede til Asten og blev der senere dræbt.

Efter Slaget ved Philippis gik Antonius til Lilleasien for der at tilintetgjøre Resterne af det republikanske Parti, og besalede den ægyptiske Dronning Cleopatra at indfinde sig i Tarsus for at forsvare sig mod Beskyldningen for at begünstige Triumvirenes Hjender. Paa et prægtfuldt smykket Skib sejlede hun til Asten og indtog ved sin Skønhed og sin overdaadige Pragt Antonius i den Grad, at han fulgte hende til Egypten, hvor han ved hendes Side i et overdaadt og vellystigt Liv slovede sin Kraft.

Triumvirenes Enighed, der kun beroede paa den fornemmelse, at de gjensidigt behøvede hinanden for at beskytte den fælles Magt, maaatte naturligvis ophøre, saasnart en af dem troede sig stærk nok til ene at kunne bemægtige sig den romerske Stats Bestyrelse. Lepidus, der sollte sig tilstedsat af sine megtige Kolleger, gjorde et Forsøg paa at udvide sin Magt men blev kort efter Sextus Pompeius's Nederlag twungen til at opstede sin Hær og opgive Bestyrelsen af sine Provinser. Cæsar Octavianus bemægtigede sig hans Lande og var saaledes Beherber af det hele vestlige romerske Rige. Antonius tilbragte endnu bestandigt den første Del af sin Tid hos Cleopatra, bortskænkede egenmægtig til

hende de romerske Provinser og fornærmede der ved den romerske Nationalsolelse, medens Cæsar Octavianus i Rom bestandigt vandt sinne Indflydelse ved sine heldige Bestrebelsler for at ordne alle Statens Anliggender, og medens han vedligeholdt Folks Hengivenhed ved prægtige Skuespil. I Aaret 31 udbrod endelig Krigens mellem det romerske Riges Beherbere, og Roms Skiebne blev afgjort i Søslaget ved Actium i Aearnanien (31). Cleopatra var fulgt med Antonius's Flade men flygtede med sine Skibe midt under Slaget; Antonius fulgte hende og afgjorde saaledes Dagens Skiebne. Cæsar Octavianus's Feltherre Marcus Vipsanius Agrippa vandt Slaget. Antonius og Cleopatra flygtede til Egypten, som de endnu gjorde et forsøg paa at forsvare, men da det ikke lykkedes, dræbte Antonius sig selv, og Cleopatra fulgte ham frivilligt i Doden for ikke at forhærlige Seirherrens Triumphlog. Egypten blev gjort til romersk Provins, og Cæsar Octavianus var Enherber over hele det romerske Rige, der begrændedes af Donau, Euphrat, Afrikas Ørkener og det atlantiske Hav.

Det romerske Keiserrige.

(Fra Aar 30 f. Chr. J. til Aar 476 efter Chr. J.)

I. Den julisk-claudiske Slægt.

(Fra Aar 30 f. Chr. J. til Aar 68 efter Chr. J.)

Caius Julius Cæsar Augustus.

Da Cæsar Octavianus var vendt tilbage til Rom, tiltog han sig under det milde Navn Princeps (Fyrste) Enemagten i den hele Bestyrelse fornemmelig ved at lade sig overdrage Imperatorverdigeden, Bestyrelsen af det romerske Riges Provinser og Tibunmagten. Som Imperator (Feltherre) havde han Overbefalingen over den hele romerske Krigsmagt, og da Bevogtningen af det vidtstelige Riges Grænser gjorde bestandige Krigs nødvendige, fuldendte han Oprettelsen af en staande Hær, der var

sammensat ei blot af romerske Borgere men ogsaa af Indbyggere fra Provindserne; denne Hær blev saaledes et Redstaf til at undertrykke enhver Modstand, der maatte reise sig mod Magthaveren. Desuden dannede han en Praetoriancohorte, til Bevogtning af Imperatorens Person. Som Bestyrer af det romerske Riges Provindser blev han Herre over Statens Indtægter og havde tillige Lejlighed til at belønne sine Venner og Tilhængere ved at gjøre dem delagtige i denne sin Magt; Tribunernes Forretningheds gjorde hans Person hellig og uskændelig og gav ham Ret til at udøve Tribunerne store Magthuldkommenhed. Senatets Forretninger havde Keiseren ikke noede bestemt; det stod dersor i hans Magt at overtrage det saa stor eller saa lidet Magt, som han selv fandt for godt. Men han havde et eget Statsraad, der ikke blot bestod af Senatorer men ogsaa af Medlemmer af den indflydelsesrige Ridderstand, af Vorighedspersoner og Retslærd. Folket maatte aflagge en aarlig Ed, at det vilde holde de Love, Keiseren udgav. Cæsar Octavianus var tillige klog nok til ikke at børse det romerske Folk Skinnet af Friheden; han fratog ikke Folkesamlingerne Valgretten til Statens Embeder, men anbefalede blot Kandidaterne, hvilket omtrent havde samme Betydning som selv at udvælge dem; han lod i det Mindste af Navn mange af de gamle republikanske Embeder bestaae, f. Ex. Konsulatet, og delte sin Bestyrelse af Provindserne med Senatet, dog saaledes, at han selv forbeholdt sig Grændesprovinserne, i hvilke det var nødvendigt at holde en Krigsmagt; thi Senatet maatte ikke have det Mindste at gjøre med Kommandoen over Hæren. Da det romerske Folk desuden var træt af de langvarige Borgerkrige, fandt det sig gjerne i at adlyde den milde Enevoldsherre, der syntes altid at have hævet det romerske Rige til en Glæds, der var stierre end den gamle Republik. Man tillagde ham Hædersnavnet Augustus (den Erfordelige), en Titel som de efterfølgende Keisere beholdt.

De udvortes Krige, der førtes af Augustus, vare kun Grændeskrige, men deres heldige Udsalg udbredte over Keiserens Navn en Glæds, der bidrog til at befæste hansrone. Hans adopterede Son Tiberius (Cæsar) trængte frem i Germanien indtil Elben og Weseren, men senere blev Varus med sine Legioner nedslaget af de germaniske Stammer under Anførelse af Cheruskers Konge Herman. Agripa

undertvang Kantabrerne i Spanien, og en anden Fæltherre erobrede Dæsen Fezzan for at sikre Karavanhandelen gjennem det indre Afrika.

Men hvad der især har bidraget til at bringe Augustus's Hæder til Esterverdenen, var Literaturens Opblomstren under hans Regjering; i denne Henseende maa Augustus's Ven Maecenas merkes, (død 8 Aar før Christi Fødsel) der stod i Benstabsforhold til sin Tids mest udmærkede Videnskabsmænd. Romernes Literatur havde sildigt begyndt at udvikle sig; thi Krigene og Statslivet befolkede dem mest; det var først efter de puniske Krigs, at Bekjendstaf med Graferne havde fremfaldt Esterligning hos Romerne, men deres Literatur naaede aldrig den Betydning som den græske til at danne og forståe det hele Liv. Kort for Augustus's Regjering havde Cicero i sine Taler og øvrige Skrifter givet et Monstret paa det fuldendte Sprog og Foredrag; under Augustus naaede den romerske Literatur sin saakaldte "gyldne Alder": Titus Livius blev en romersk Historie fra Byens Anlæggelse til Augustus's Tider; Virgilius Maro besang paa Homers Vis i et Helstedigt den troianiske Fyrste Aeneas, der ansaaes for Romernes og navnlig den juliske Slægts Stamfader, Horatius Flaccus, (død 8 Aar f. Chr. Fødsel), Romernes mest begavede Digter, esterlignede paa en smagfuld Maade de grøfte Monstre og bragte den lyriske Digttekunst til dens største Fuldkommenhed.

Augustus indsørte den Skil, at Keiserne selv ved Adoption bestemte deres Eftersøger. Dersom Keiserne forsøgte dette, udvælde Praetoriancohorten en stor Indflydelse paa Keiservalget. Augustus's adopterede Stedson Tiberius besteg Tronen efter hans Død (14 Aar efter Chr. Fødsel), da Soldaterne ved Gaver vare vundne for Tronarvingen.

Tiberius Cæsar Claudius Nero.

Tiberius havde under Augustus udværet sig som Fæltherre mod Germanerne, men han var af et grusomt og misertefligt Sindelag. Det sidste Spor af den romerske Folkesfærd forsvandt ved Overdragelsen af Folkesamlingernes Valgret til Senatet, og Senatet nedslukt paa sin Side til et blot Værktøj for Keiserens Villie.

Den udmærkede Fæltherre Germanicus, en Broderson af Keiseren, havde med Versmelle kæmpet mod Germanerne og ved Tiberius's Troubestigelse afflaet Keiserværdigheden, som hans Soldater havde tilbudt ham. Ikke desto mindre blev han et Offer for Tiberius's Mistenkethed; Keiseren lod ham falde til Rom under Skin af at ville hædre ham ved en Triumph, men sendte ham derpaa til Afsten, hvor han kort efter døde af Gift, der med Keiserens Bidende blev ham bibragt. Ansoreren for Praetorianerne, Aelius Sejanus, havde hans Fortrolighed og misbrugte den til Udsætten af de største Grusomheder. Paa hans Raad lod Keiseren Praetorianerne, der hidindtil havde boet adspredte, samles i en besættet Råsæte, for at han altid kunde have dem paa rede Haand ved enhver Modstand. Da Tiberius drog til Den Caprea for der uforstyrret at kunne overgive sig til Fraadsæti, Bellyst og Grusomhed, herskede Sejanus egenmægtig i Byen, gjorde sig skyldig i de største Forbrydelser og stræbte at udrydde Keiserens Familie for at sikre sin Magt. Om sider blev han styrket ved Hjælp af Macro, der fulgte ham som Besværligmand over Praetorianerne, henrettet med sin hele Familie, og hans Lig lastet i Tiberen. Tiberius blev efter disse Optrin endnu mere blodgjerrig og meneskelynd forhen. Da han i Aaret 37 faldt i en dødliggende Besværelse, udraabte man Germanicus's Son Caius Caesar Caligula til Keiser; men da Tiberius imidlertid kom til sig selv igjen, gjorde Macro Ende paa Alles Raadvildhed ved at quæle ham.

Cajus Caesar Caligula.

Caligula, der blev udnevnt til romersk Keiser i Aaret 37, valgte ved Mindet om hans udmærkede Fader Germanicus store Forhaabninger hos det romerske Folk, men viste sig i sin Regjering som den grueligste Tyran, og hans Grusomheder og Udsævelser lade sig kun forklare af en Forvirring i Hjernen; men at det forhen saa stolte og frihedsstøtende romerske Folk i fire Aar taalte en saadan Regent, viser til hvilken Fordærvelse det var nedsjunket. I Begyndelsen af sin

Regjering forstod han dog nogenlunde at legge Baand paa sin vilde og vanvittige Natur, men robede snart sit sande Væsen. I sin Regjerings første Aar bortdæsede han Tiberius's efterladte Stat af 575 Millioner Drachmer. Han byggede med uhyre Bekostning en Bro mellem Baix og Putteoli for at tilintetgjøre en Spaamands Udsagn, at Caligula ligesaalidet skulde komme til at hæste som til at ride over Havbugten ved Baix; han byggede Skibe af Gedertæ, hvis Bagstavne han besatte med Wedstene, og beplantede dem med Vinranker og Frugttræer, hvorunder han laa tilbords, idet han sejlede langs med Campaniens Kyster. Hans øvrige Foretagender vidnede om et lignende Vanvid. Med en stor Hær drog han over Alperne for ved Rhinen at føre Krig med Germanerne. Under Maaltidet lod han sig bringe den Esterretning, at Hjælpen var der, satte over Rhinen med en Del Nyttere, afhuggede Grenene af nogle Træer og bragte dem tilbage som Seirstegn, hvorhos han haardt vadledede dem, der kun tænkte paa Gjæstebud og Skuespil, medens deres Keiser var utsat for saa store Farer. Et Tog mod Britannien fuldendte han paa den Maade, at han opstillede sin Slagorden og sine Krigsmaskiner langs Kysten af Kanalen og derpaa befalede Soldaterne at gaae ud i Havet og samle Muslingklasser. Til Minde om denne Seir lod han opføre et Fyrtaarn ved Kysten, ligesom han skænkede Soldaterne en Sum Penge til Belønning. Hans Grusomhed kendte ingen Grænser; næsten alle sine Slægtninge lod han henrette eller forvise; Blodsudgylde hørte til Dagens Orden, og de Ulykkeliges nærmeste Paarørende blevne knængne til at see paa Henrettelserne; en Fader, som ved sin Sons Henrettelse undskyldte sig med Upasselighed, lod han bringe en Bærestol, for at han ingen Undstydningsgrund skulde have. Ved et Gjæstebud brast han i en hoi Latter, og da Konsulerne, der vare tilstede, frygtsomme spurgte, hvoraf han lo, svarede han:

„deraf, at et Vink af mig er tilstrekkeligt til at lade Eder henrette.“ Da det romerske Folk saae paa Skuespillerne i det store Theater, der var beskyttet mod Solheden ved et Lærredstag, lod han pludseligt dette Overtræk drage til side og beslæde, at Enhver i den brændende Solhede skulde forblive paa sin Plads. Han pleiede at beklage sin Lid, fordi den ikke var hjemføgt af nogen stor offentlig Nød, som Hunger, Pest og Jordstøv. Og en saadan Regent fordroede og erholdt i Rom guddommelig Hæder; man ofrede til ham og oflagde Eder ved ham som ved de øvrige Guder.

I Aaret 41 blev Caligula om sider myrdet af nogle Tribune i Praetorianernes Cohorte.

Eiberius Claudius, en Farbroder til Caligula, fulgte ham i Regjeringen (41—54). Han regjerede med ligesaa stor Grusomhed som Svaghed og blev forsagtet i den Grad, endogsaas af sin Kone Messalina, at hun giftede sig med en Anden i hans Fraværelse. Dette gav Anledning til, at hun blev myrdet, men hans næste Kone Agrippina udsuede Øjengjeldelsens Ret imod Claudius og bragte ham af Dage ved Gift, for at bringe sin Søn af første Egteskab paa Kronen. Nero Claudius Cæsar (54—68) fil og saa virkelig Regjeringen, da han havde bestukket Praetorianerne, men var ikke forstellig fra sine nærmeste Formænd i Grusomhed og Uterlighed og tildrog sig Follets Ringeagt ved at vise sig paa Theatrene som Skuespiller og Sanger. Blandt de mangfoldige Øfre for hans Blodtørst var ogsaa hans Moder Agrippina, hvis Legeme han endog efter hendes Drab med Raahed betragtede. Under ham udbrød en Forfolgelse mod de Christne, og saadanne Forfolgelser gennem tog sig senere hyppigt; thi de Christnes strænge og affondrede Liv, deres Bagring for at deltage i Offerfesten og de hedenske Skuespil, deres hemmelige Forsamlinger og Maaltider gjorde dem mistænkte hos Folket og Vorigheden, og Keisernenes grusomme Sind greb med Glæde Lejligheden til at finde Tilsfredsstillelse. Under Nero blev Apostlerne Petrus og Paulus henrettede. Da en Opstand udbrød samtidigt af Legionerne i Spanien og af Folket i Rom, drobte Nero sig selv (68).

II. Provindserne faae Del i Italiens Forrettheder og i Keisermagten.

(68—217.)

Indledning.

Folkepartiets Seir under Dictatoren Cæsar havde grundet en arvelig Enevælde i Cæsarernes Slægt, og saaledes var Adelens og de øldre romerske Borgeres Forrettheder sunkne sammen under Militærherredommets Overmagt; ingen Forrang og førstilt Rettighed af nogen Betydenhed tilhørte længere nogen enkelt Stand; alle romerske Borgere var lige berettigede.

Men ikke alle det romerske Rigets Indbyggere var Borgere; i Hovedsagen var det kun Italien alene, hvil Indbyggere blev født med Borgerret. Dersom den Bevegelse, der var udgaet fra Graccherues berømte Lovforslag, skulle fortsættes i samme Land, maatte alle Provindser komme til samme Ret som Italien.

Saaledes, som den romerske Stat havde udvislet sig, var Hovedstaden ikke blot Rigets Middelpunkt, men Udvælelsen af enhver Borgerrettighed og af al Magtfuldkommenhed var bunden til personlig Tilstedeværelse i Hovedstaden. Det var derfor ikke nok, at Provindserne fil Borgerret, de maatte ogsaa have Magten i Rom selv, dersom de skulle have lige Ret med Italien; de kunde ikke engang haabe at erhverve sig Borgerret, dersom de ikke erhvervede den ved deres Indflydelse i Hovedstaden.

Og Tilstanden i Rom selv var af den Bestaffenhed, at den maatte lette Provindsernes Fremgang til Seir. Keiserne og deres Undlinge krænkedes ved deres Overmod, Grusomhed og Uterlighed enhver fedelig Følelse hos Folkenes og oprettholdt kun deres Magt ved Pengedeuddeling til Praetoriancohortens Barberer. Folket smigrede slavist Keiserne; det opreiste Templer for dem og ofrede til dem som Guder, og Østerne, der varare oflagte ved deres Navn, vare alene ubrødelige; man var tilfreds med at kunne dele Høffets Magtfuldkommenhed eller i det Mindste med at kunne faae Del i Keisernes Gaver, med at kunne uden Betaling besøge Badene eller være Tilstuer ved de vilde Gladiator kampe, der anstilles for at forlyste det romerske Folk.

Øengsel efter at deltage i Hovedstadens Herlighed og Foragt for Keiserdommels voxende Svaghed maatte da reise Provinserne til Opstand, først de barbariske Legioner, der bevogtede Romerrigets Grænder og misundte Praetoriancohorten dengs Magt og Rigdom, og i Forbund med dem maatte dernest Provinssbeboerne selv stræbe efter Magten i Rom. Og dog var det ældgamle Rom med sine høje Minder og med sin Samling af Guder og Helligdomme endnu Jordkredens Middelpunkt, og den romerske Statsindretning var i alle Folkeslags Mening endnu i sin gode Ret; om end de barbariske Legioner fra Grændserne bemægtigede sig Hovedstaden, fremtraadte de dog endnu som Romere; de vare endnu ikke Erobrere men adopterede Sonner, der traadte ind i Foreldrenes Ret.

Galba. Otho. Vitellius.

De spanske Legioners Opstand satte Sulpicius Galba paa den romerskerone (68); hans Svaghed mod sine Underlinge, hans Gjerrighed og hans Forstgaaat at disciplinere Soldaterne styrtede ham snart (69). Hans Eftersølger Otho blev slagen af Vitellius, som forte de germaniske Legioner til Hovedstaden (69). Men Vitellius, foragtlig ved Fraadsfæri og Dorfshed, maatte efter kort Tids Krigsleitung afgive Magten til Vespasianus, der havde forladt den Haar, hvormed han beleirede det oprørste Jerusalem, for ved Hjælp af de pannoniske Legioner at bemægtige sig Keisermagten.

Slaverne.

Titus Flavius Vespasianus (69—79) hersede med Kraft og Bestemthed. Han lod ved en faaalbet "Kongelov" sin vindstrenede Magt stæfse og brugte den til at bringe Orden i Finanserne og til at udøve stræng Netfærdighed. Hans Son Titus, der ved Faderens Afreise havde overtaget Befalningen over Beleiringshæren for Jerusalem, indtog den haardt betrængte Stad (70). Jøderne blev følgte som Slaver; fra den Tid begyndte deres Landflygtighed, og de blevе adspredte over den hele Jord.

Titus (Flavius Vespasianus) fulgte sin Fader som

Keiser over det romerske Rige (79—81). Han hersede med en Mildhed, der vandt ham det romerske Folks begejstrede Hengivenhed og slæsede ham Tilnavnet "Menneskeslægtenes Undling" (delicæ generis humani). Flere Ulykkesfælde under hans Regjering, et Jordskælv forenet med et voldsomt Udbud af Vesuv, en Ildebrand i Rom og en ødelæggende Pest gav ham Lejlighed til at lægge sit menneskelærlige Sind for Dagen ved Trost og Understøttelse. Besuvs Udbud (79) begravede flere omliggende Stæder under en Astreign; af dem er Pompeji i den senere Tid udgravet og frembyder nu med sine Gader, Huse, Templer og sine øvrige Oldtidslevninger et mærkelig Minde om den romerske Tid.

Titus's Broder Flavius Domitianus blev udnevnt til Keiser af Soldaterne (81—96). Han begyndte sin Regjering med Netfærdighed og Menneskelighed, men den enevældige Magt forte snart den ustelige og sandfælge Mand paa Afveie, og han regjerede med en Vilkaarlighed og en Grusomhed, der mindede om Neros blodige Tid. Hans Krigstog mod Dacerne ved Donau var uheldigt, og Romerrigets Keiser maatte tilkøbe sig Fred af Dacernes Konge Decebal. Men Julius Agricola, en Svigerfader til Tacitus, den berømte Forfatter af Keisernes Historie, erobrede Britanien indtil Caledoniens Bjerglunde og lod en romersk Flaade omseile den hele Ø. Domitianus blev (96) dræbt paa sin Konnes Anstiftelse.

Keiserriget fra Mar 96—217.

Senatoren Nerva blev efter Domitians Mord udvalgt af Senatet til Keiser (96—98). Han adopterede Spaneren Ulpius Trajanus, og døde efter en fort men mild Regjering. Trajanus (98—117) forsøgte Senatets Anseelse og tillod igjen Folkeforsamlingerne at vælge Øvrigpedspersonerne; han var sparsom for sin Person og understøttede gavmildt offentlige Anstalter. Hans Netfærdighed og Følelse for Follets Nettigheder er bevaret i hans Tilnavn: "den Gode" (Optimus). Heldig i Udvældelsen af det romerske Riges Grænder gjorde han Dacien til en romersk Provins (106), en Begivenhed, der er foreviget ved Trajansstøtten, og kæmpede lykkeligt mod Partherne, der endnu be-

standigt være det romerske Riges farlige Fjender, og han udviede det romerske Riges Grænser hinsides Euphrat.

Trajanus havde adopteret sin Slægtning, *Elius Hadrianus* (117—138). Denne Spanier var en Mand af Dannels og Kundskaber, omendhjemt forstengelig af sin Verdom og undertiden en lunefuld Tyrant; han herstede i Fred over sit store Rige og opgav Trajans Trobringer hinsides Euphrat. Idet han tilsigtede en almindelig Forbedring af Forvaltningen, bereiste han, øste tilføds, de forfældelige Provinser fra det yderste Østen til det yderste Vesten. Videnskaber og Kunster nob Beskyttelse af Keiseren, der smigrede sig med at kalde Literaturens gyldne Tidsalder tilbage i det forberedte Rom († 138).

Hans Adoptivson *Titus Aurelius Antoninus* (138—161) glimrer i de romerske Keisers Macke ved sine rene Sæder, sin Mildhed og Kærlighed og ved sin utrættelige Virksomhed for det offentlige Wel. Hans Efterfolger var hans Adoptivson *Marcus Aurelius Antoninus Philosophus* (161—180). Keiseren havde tidligt sluttet sig til Stoikernes strænge Lære, der midt under Tidens almindelige Fordervelse lærtte at agte Wisdom som det eneste Gode og at ansee alle udvortes Ting for ligegyldige. Stræng imod sig selv og estergivende mod Andre, herstede han med Kærlighed og Mildhed og forenede Philosophens urokkelige Rolighed med Regentens rafsløse Virksomhed under de forfældelige Ulykker (Pest, Hungersnød og Krig), der rammede hans Rige. Medens hans Fæltherre heldigt kæmpede med Partherne, forte Keiseren selv en Krig mod de frygtelige Marcomanner, der i Forbindelse med andre barbariske Stamme vare trængte frem over Rigets nordlige Grænser og truede Italien. Efter en langvarig og tviblighed kamp lykkedes det omisider den frigjærende Philosoph at trænge de fjendtlige Stamme til særsilte Fredsudtninger.

Keiseren døde, endnu inden Krigen var fuldkommen tilendebragt (180), og hans Son *Commodus* (180—192) forlod Hæren, for i Rom at overgive sig til Grusomheder, Udsævelser, Pengeudpresninger og Ødselhed. Slamless i enhver Henseende viste Romerrigets Keiser sig som Gladiator på Stuepladsen og beiske ved Kamp med Mennesker og med vilde Dyr til Navn af „den romerske Hercules“. Hans bestandigt tiltagende Grusomhed foranledigede hans Mord (192).

Morderne satte *Helvius Pertinax* paa Kronen (192—194), men den strænge Keiser blev dræbt af Praetorianerne, fordi han ved Spariomhed vilde ordne Finanserne, som hans forgængers Ødselhed havde ødelagt. Den overmodige Praetoriancohorte stillede Keiserværdigheden til offentlig Auction fra sin besættede Råsæde: *Didius Julianus*, den rigeste Fraadser i Rom, anvendte en Del af sine Rigdomme paa at tilfredsstille Soldaternes holdninger (193) og blev mellem deres Skolde fort ind i det keiserlige Pallads. Men imidlertid havde Hærene i Syrien og Ilyrien hver for sig udvalgt sin Fæltherre til Keiser; *Septimus Severus*, virksommere end sin Medbeiler, førte de illyriske Legioner til Italien; *Didius Julianus* blev dræbt paa Senatets Besaling og *Severus* anerkendt som Keiser.

Septimus Severus (193—211) oplosse den ældre Praetoriancohorte og dannede af de ham hengivne Tropper en stærk Keisergarde, paa hvilken han stiftede et fast og strængt Militærherredsmme. En virksom og tapper Kriger, besejrede han efter haardnakket Kamp i Lilleasien sin Medbeiler til Kronen; fra Østen vendte han sine Baaben mod Legionerne i Vesten, hvor *Clodius Albinus*, Statholder i Britanien, havde gjort Opstand imod ham: *Albinus* mistede Livet i et Slag ved Lyon (197), og *Severus* rasede med grusom Strænghed mod hans tilhængere, Benner og Paarørende. Da Keiseren endelig fæa sig i uomtvistet Besiddelse af Magten, sagte han ved strænge Lære at modarbeide Usædeligheden og at fremme den offentlige Særlighed og Bestand. Men Senatet, for hvis ældgamle Værdighed de foregaaende Keisere dog havde bevaret et Skim af Ugtselje, blev af *Severus* behandlet med militær Vilkaarighed; det blev overfyldt med Asiate, hvis slaviske Væsen og smigrende Lydighed af Hosfest blev modtaget med Velbehag, og *Severus* optraade uden Forstillelse som en astatisk Despot, som den vindstrænede Ihændehaver af al Magtfuldkommenhed, som Herre over Undersætternes Liv og Formue, hvis Besiddelse de kun syldte Keiserens Maade. Et Angreb paa Britanien af Caledonierne, de vilde Beboere af Skotland, faldte ham til denne fjerne Ø; han fæstede Caledonierne tilbage i deres Øjerge og sikrede det lavere Land mod deres Indsæd ved at drage en besættet Jordvold mellem Solway-Bugten og Tyneflodens Munding (210). Paa dette Krigstog faldt *Septimus Severus* i en Sygdom, og døde i Eboracum (York).

Severus havde erklæret sine to Sønner Caracalla og Geta for sine Efterfølgere; men den hærskende og grusomme Caracalla dræbte sin Broder, der forgjører havde sogt Tilslugt i sin Moders Arme (212). Caracalla fikkenke den romerske Borgerrret til alle Indbyggere i Romerriget og bereist, som forдумm Hadrian, alle det vildstige Riges Provindser; men den grusomme og ejerlige Mands Keiser havde kun Pengedudspræsninger til Hensigt; saa langt var det fra, at han forbedrede Provindsernes Billeder. Paa en Reise i Asien blev han dræbt af sine Soldater (217).

III. Det romerske Keiserdomme antager en østerlandst Charakter. Forberedelse til en Adskillelse af Rigets østlige og vestlige Halvdeel.

(217—235.)

Indledning.

Midt under den almindelige Korderovelse kunde det romerske Folk ikke fornægte den Trang, der er nedlagt hos alle Mennesker til at lære Gud at hænde. Men den gamle Gundlære var foragtet som en Pobelovertro; Philosophernes folde Læresætninger funde, uden Overbevisningen om en Guds Tilværelse, ikke fuldstændigere denne Trang og vare desuden uforståelige for Mængden. Overtroen sogte da Tilsfærdsskillelse i de hemmelighedsfulde Ceremonier, der vare forbundne med de østerlandst og ægyptiske Guddommes Dyrkelse. Der var da en Trang tilstede til en Religion, der funde lære Mennesket Sandhed og bringe Hjertet til No, og Beien var altfaa for saavidt beredet for Christendommen, som efter Christi Død Apostlene med hellig Begeistring begyndte at prædike for alle Folk. Men Verden vilde ikke forsonne sig med Gud; den raa og sandselige Lid fandt ingen Smag i en Lære, der fordrede Dyd og Selvfornægtelse, og Christendommen sat i Begyndelsen kun faa tilhængere, mest Fruentimmer, der nysgerrige bivaaandede de Christnes hemmelige Maaltider, eller Slaver, der længtes efter Frihed og troede

at finde denne i den christelige Lære. Men Christendommen bestod Kampen ved sin egen indre Sandhed; Forsøgelseerne, som de Christne moatte live, tjente kun til at udbrede Begeistringen for den nye Lære, og den arbejdede sig frem i Stilhed, indtil den skulde seire.

Fortsættelse af det østerlandske Despoti i Rom.

Heliogabalus og Alexander Severus.

Septimus Severus havde indhørt et østerlandsst Despoti, og Rom var allerede opfyldt af Asiatere. Da valgte Herren i Syrien fort efter Caracallas Mord en østerlandsst Keiser, Heliogabalus (218—222), en Dreng paa 14 Aar, Solens Præst ved Templet i Emesa. Solen dyrkedes i Emesa under Skikkelse af en fort tegleformig Sten, og denne Helligdom forte den unge Keiser med sig paa sin pragtfulde Reise fra Syrien til Rom; thi han vilde gjøre Solens Dyrkelse til Middelpunkt for al Gudsdyrkelse i Riget. I et pragtfuldt Optog, paa en Bogn, som Keiseren selv hørte i østerlandsst Dragt og med den præstelige Turban, blev Solens Sten ført igennem Roms Gader og opstillet i sit Tempel paa Palatinerbjerget. For at forene den romerske og asiatiske Gudsdyrkelse blev Solens Gud formælet med Luna (Mannens Gudinde); asiatiske Optog og Dandse, prægtige Fester over hele Riget forherligede dette hemmelighedsfulde Øgtesstab. Keiserens Udsævelser, Overdaadighed og Grusomhed, der grændede til Vanvid, blev i fire Aar taalt af det romerske Folk, der berusede sig i Fester, og af Praetorianerne, der overvældedes med Gaver. Om sider blev Heliogabalus myrdet (222) efter fort iforveien at have adopteret sin Fætter Alexianus (Alexander Severus).

Alexander Severus (222—235) brugte sin orientalst Enevoldsmagt paa en hæderlig Maade. I sit private Liv arbejdsmægt og en Under af videnstabelige Bestjærtelser, lod han sig i Statens Bestyrelse lede af et Raad af de mest erfarene Senatorer, strecte at modarbeide den sædelige Forærvelse og at bringe Orden i Finanserne. Da den parthiske Konge Artaxerxes, Stifteren af det nypersiske Rige (226),

gjorde Fordring paa de romerske Lande, der havde tilhørt Cyrus og hans Esterfolgere, tilbagevistte Keiseren i en hæderlig Kamp det persiske Overmod. Men paa et Tog mod germanske Stammer, der angreb Rigets nordlige Grænse, blev han i Leiren ved Mainz dræbt af Soldaterne, der ikke vilde taale Keiserens Forsøg paa at fornye den gamle romerske Krigstugt (235).

Den nærmest følgende Tid var betegnet ved Kampe mellem Statholderne i det romerske Riges Provindser, der syntes at skulle afdække sig i Satrapier: saaledes opkastede Denatus sig til Konge i en Del af Lilleasien og Syrien med Hovedstaden Palmyra. Han efterlod ved sin Død sit Rige til sin Enke Zenobia.

Claudius den 2de (Gothicus 268—270) slog de fremtrængende Gother ved Naissus i Mösien, men døde af en Pest, da han beredte sig til et Tog mod Zenobia, der allerede havde erobret en Del af Egypten.

Aurelius, der blev sat paa Tronen af sin Hær i Pannonien (270—275), erhvervede sig Etlnavn af Rigets Gjeno preiser ved at betvinge de uhydige Provindser; ogsaa Palmyra intog han og holdt en prægtig Triumph over den fangne Zenobia.

Dioctetianus og hans nærmeste Esterfolgere.

Dioctetianus havde fra en ringe Herkomst opfønget sig til de højest militære Poste og blev i Året 284 valgt til Keiser af Hæren i Afien. Han regerede med stor Myndighed og stræbte at tilintetgjøre alle de Grindringer, der endnu vare tilbage hos Folket om de gamle republikanske Indretninger. Tilsels derfor var det ogsaa, at Rom ikke mere udelukkende blev Residenten; Dioctetianus opholdt sig for en stor Del i Nicomedia i Bithynien. Ogsaa det romerske Hof blev indrettet paa en fuldkommen østerlandsst Maade; Keiseren skulle tilbedes ved Hødsalb, førend man talede til ham, og han har i Ulinnelighed en føregeng og udmærket Dragt. Men ved den Myndighed, som ogsaa disse Indretninger bidrog til at forstørre ham, formaede han at holde Praetorianerne i Domme og at gjenindsætte Orden i Rigets Forvaltning.

Da de mange Forretninger, som det vidstofte Riges Beskyttelse krævede, og navlig Ledelsen af Kampen mod

Barbarerne, der bestandig med større Hæftighed angreb de romerske Grænser, oversteg en enkelt Mandes Kræfter, træ Dioctetianus en Indretning, der siden havde ståt Indflydelse paa Statens Skjebne: han delte Riget med en Medregent. Disse to Keisere, de saaledte „Augusti“ fulde saaledes ved at dele Forretningerne og Rigenes Forelse imellem sig bringe en større Kraft i Beskyttelsen; og Maximianus, der af Dioctetianus blev udvalgt til Augustus i den vestlige Del af det romerske Rige, forsvarede virkelig ogsaa Grænserne med Lapperhed. Men de forsgede Udgifter, som den dobbelte Høfsholdning udtrævede, gjorde nye Slatter nødvendige, og da i enkelte Dele af Riget herover ytrede sig stor Ulfredshed, troede begge Augusti det nødvendigt at dele deres Magt med de Rænd, de havde udset til deres Kronarvinger, de saaledte „Cæsares“. Til Medbestyrer af de østlige Grænse-lande antog saaledes Dioctetianus den til Cæsar udvalgte Galerius; paa samme Maade overdrog Maximianus Beskyttelsen af Galien, Britanien, Spanien og Mauritanien til Constantius Chlorus. Dog skulle Rigets Enhed vedblive; thi Dioctetianus forbeholdt sig den høieste Magt, men det var let at forudsee, at de enkelte Regenters Ærgerrighed snart vilde fremkalde en Uenighed imellem dem, der endmere vilde svække Rigets Kræfter.

Da Dioctetianus, træt af Regeringens Byrder, i Året 305 havde nedlagt sin Værdighed, og Maximianus havde seet sig nødt til at gjøre det Samme, fremrædte de to Cæsares som Augusti: Galerius i den østlige Del af Riget og Constantius Chlorus i den vestlige. Men allerede nu viste sig de fordærvelige Folger af Magtens Deling: Galerius, der var af en raa og grusom Charakter, betragtede sig som Engherre i det romerske Rige og herskede med Villærighed uden at tage Hensy til sin Medregent. Da Constantius Chlorus døde År 306, flygtede hans Son Constantinus, der hidindtil som Gidsel for Faderens Trostab havde opholdt sig ved Galerius's Hof, til sin Faders Hær, og Galerius saae sig nødt til at anerkjende ham som Cæsar, især da nye Uroligheder vare udbrude i Italien. Den gamle ærgerrige Maximianus havde der efter antaget Regeringen tilliggemed sin Son Maxentius. Galerius saae sig ikke ifand til at fortrænge dem og indsatte den af ham til Augustus valgte Licinius, men døde i Året 310 midt under de Uroligheder, hans Hæftesyge

havde valt. Maximianus, der havde gjort et mislykket forsøg paa at fortrænge sin Son Maxentius fra Regeringen i Rom, maatte flygte til sin Sønner Constan- tinus, men da han ogsaa her vilde bemægtige sig Regeringen, lod Constan- tinus ham henrette. Denne kloge, tapre og ærgjerrige Mand ledede derpaa med at bekæmpe sine øvrige Modstandere for at kunne samle det hele romerske Rige under sin Høthed. Maxentius blev slagen i Nærheden af Rom og druknede paa Flugten i Liberien. Saaledes var da det romerske Rige delt mellem Constan- tinus og Licinius, der havde bemægtiget sig det østlige Rige. Men paa en varig Enighed mellem disse to ærgjerrige Mænd, der hver for sig attræaede Eneherredommen, var ikke at tanke. Da Licinius havde taget Del i en Sammenværgelse mod Con- stantinus, brod Krigen ud. Bel blev fort efter en Fred sluttet, men Constan- tinus benyttede denne til at forstærke sin Hær, angreb derpaa igen Licinius, der omsider blev slagen, fangen og paa en trolds Maade døbt (324). Saaledes havde Constan- tinus naaet sit Maal og var Eneherler i det store men ved Usædelighed og indvortes Evedragt følede romerske Rige.

Constantinus.

Da Constan- tinus af Romerstatens Ruiner vilde bygge et nyt og kraftigt Rige, maatte han først henvende sin Ærmerksamhed paa Folkenes religiøse Tilstand. En stor Del af det romerske Riges Beboere havde antaget Christendommen, og den Udholdenhed og Begeistring, hvormed de Christne forsvarede deres Tro, gjorde det nødvendigt for Keiseren at sikre sig deres Hengivenhed. Derfor havde han allerede i Aaret 313 udstedet et Tolerants-Edikt, der skulle sikre alle det romerske Riges Indvaanere fri Religionsøvelse. Disse Love fornyede han efter at have besvaret Licinius, og fra nu af begyndte Christendommen at blive den herskende Religion i Riget, og Søndagens Højtideligholdelse blev befatet ved en Lov. Allerede under Constan- tinus fik Geistligheden For- rettigheder for de øvrige Stænder, og Grunden blev lagt til denne Stands senere saa store Overmagt i Staten (Hierar- chiet).

Men ligesom Constan- tinus ved at begunstige de Christne sogte at fremme Rigets Enhed og den keiserlige

Magt, saaledes træf han ogsaa tilsvarende Forandringer i Rigets Bestyrelse for at satte en Grundse for de Uroligheder, som de ærgjerrige Statholdere i Rigets Provindser hidindtil havde affestedkommet, og for at forene den hele Magt i Keiserens Person. Alt blev inddelt i fire Prefekture, der hver for sig blev overdragne til en Præfekt (Statholder), men denne Præfekt havde ingen militær Magt under sig; Kommandoen over hele Krigsmagten blev betroet til en eneste Overbefalingsmand. Saaledes blev den militære og civile Bestyrelse adskilt, og hele Rigets Forvaltning umiddelbart afhængig af Keiseren. Men til Hovedstad for det saaledes ordnede nye Rige var Rom af flere Grunde mindre bequem. I Rom mindede gamle Mindestænker og mange Indretninger i det borgelige Liv om Republikkens Tid; en hedensk Adel bevarede endnu der Mindet om det frie Rom, og et hedensk Præstestab ofrede med Haardnakkenhed til sine Guder i de gamle Templer. Derfor besluttede Constan- tinus at forlegge Residenten fra Rom og udsgøre til sin nye Hovedstad Byzantium, hvis Beliggenhed paa Grænsen af Europa og Asien gjorde den stikket til at være Middelpunktet for det hele Rige. Paa keiserlig Besaling blev da Byzantium prægtigt opbygget og forsynet; ved uhøye Omkostninger fuldendtes Arbeidet i kort Tid, og allerede i Aaret 330 blev den nye Stad, der siden efter Keiseren blev kaldet Constantinopolis, erklæret for Residents. Keiseren omgaa sin Person med en Skarpe nye Embedsmænd og en uhøye Glæds, og den hele Hofholdning vedligeholdt den østerlandske Charakter.

Da de Christne under Constan- tinus vare komne til Ro efter de blodige Forsøgesser, begyndte de at henvende deres tanker paa at ordne og fuldstændiggjøre Indholdet af deres Tro; man var ikke tilfreds med Christendommen i den Simpelhed, hvori den var overdragen af Christus og Apostlene; de christelige Philosopher stræbte at opstille visse bestemte Læresætninger, der noicigtigt skulle udtrykke, hvad en Christen skulle troe for at funne bære sit Navn med Mette; man vilde endogsaa forklare og begræbe Guds Væsen, som evigt bliver Menneskene ubegribeligt. Den christelige Prest Arius havde saaledes opstillet den Læresætning, at Christus var af en anden og ringere Natur end Gud, og da hans Bisshop modtagde ham, opkom stor Uenighed i den christelige Kirke. Constan- tinus vilde ogsaa paataage sig i denne Henseende at

bringe Enighed tilveje og sammenkaldte i Aaret 325 en almindelig Kirkeforsamling til Nicæa. Her blev Arius's Meninger efter Keiserens og hans Højsprefts Ønske erklærede for uchristelige, og Kirken delte sig i to Partier. Arianerne blev betragtede som Fækkertere eller Afgudsbyrkere og ikke ansete bedre end Hedninger. Disse religiose Meningsforskelligheder blev senere Aarsagen til nye Uroligheder og Krigs.

Hvorlidet forresten Christendommen endnu formaaede at ytre sin rensende Indflydelse paa sine Besjendere, derpaa er Constantinus's eget Liv et Exempel. Han var trold, egennytig og grusom, ligesom de hedenske Keisere før ham havde været det, og overtroftt opsatte han at modtage Daaben, indtil han fælte sit Livs Ende nærme sig; thi han haabede ved Daabend Dad at blive renset for alle de Synder, han i sit blodige Liv havde begaact. Han døde Aar 337.

Constantinus havde fastsat, at Riget skulle deles mellem hans Sønner: af Kampen mellem dem selv indbyrdes og deres Medbeislere fremgik Constantinus som Engherfer (353—360). Denne svage, af sine Undslinger beherskede Mand, overlod Galliens Bestyrelse til sin Fætter Flavius Julianus, som bestyrede Provindsen med Klogslab og kæmpede heldigt med Germanerne. Mistroft vilde Keiseren fratauge Julianus Beslalingen over Hæren, men denne udraabte sin Feltherre til Keiser.

Julianus (Apostata, den Frafsalne, 361—363) var en Mand af streng stoisk Sædelighed, en driftig og utrættelig Kriger. Men opdragten i dyb Ærværdighed for den græske og romerske Videnslab og Philosophi, miskendte han Christendommens Vetydning, fordi han ikke saae Religionens rensende Virkning i dens Besjenderes Levnet. Julianus forfulgte ikke de Christne, men han spottede og tilidsfæatte dem; han sagte at ophidse de forskellige christne Religionspartier imod hverandre, medens han stæbte ved philosophiske Ullætninger at forsinde Hedenstabet. Hans Bestræbelsær blevé afbrudte ved hans tidlige Død: han blev dræbt paa et Krigstog mod Perserne.

Med Julianus uddøde Constantinus's Slægt. Kort derpaa valgte Hæren i Asien Valentinianus den 1ste til Keiser (364—375). Han delte etter Riget, idet han overlod sin Broder Valens Bestyrelsen af de østlige Provindser. Men store Begivenheder forestod, der skulle fuldkaste det romerske Rige; det var ved alle Anstrengelser neppe muligt for begge

Brødrene at holde Barbarerne tilbage, der med bestandigt større Hæftighed stormede mod Rigets Grænser ved Rhinen og ved Donau.

IV. Folkevandringen.

Allerede længe havde Barbarerne øengstet det romerske Riges Grænser; thi først efter Vytre og Vængsel efter et mildere Klima havde længe sat Nordens krigerske Folkeslag i Bevægelse mod Syden. Dog havde Barbarerne hidindtil ikke formaaet at beseire den romerske Krigskunst. Men i Aaret 375 trængte Hunnerne, en mongolsk Folkestamme af et hæsligt og dyrkt Udseende, i tallose Sværme gjennem den brede Port, der mellem Uralbjergene og det kaspiske Hav forbinder Asien med Europa. Hunnernes Indsald fortærengte de nærmestboende Nationer fra deres Boliger og tvang dem til at udgyde sig over det romerske Rige; og de ødelæggende Vandringer af Barbarerne begyndte, som man har givet Navnet: den store Folkevandring.

1. Gotherne.

Gothersnes Nation havde allerede fra ældre Tider besøet Ruslands store Sletter og havde flere Gange med veklende Lykke kempet med det romerske Rige. Hunnernes rasende Anfalda formaaede de ikke at modståe; de blevé trængte mod Donau, det romerske Riges Grænseflod, og udbade sig af Valens, Keiseren i den østlige Del af det romerske Rige, Villadelse til at overstride denne Grænde. De erholdt denne Villadelse mod den Betingelse, at de skulle udlvere deres Baaben og lade sig dobe til den arianste Christendom, en Betingelse, som de villigt underlaistede sig, da Christendommen allerede tidligt havde fundet Indgang hos dem. Omkring en Million Mennesker satte saaledes over Floden, men en stor Del af dem havde beholdt deres Baaben. Da de romerske Prefekter ved Grusomhed og Udsugelser plagede den hungrike Sværme, reiste Gotherne sig til en almindelig Opstand. Keiser Valens samlede en Hær og drog dem imod til Adrianopol, hvor han usorsigtigt indlod sig i et Slag uden at oppebte Keiseren i det vestlige romerske Rige, Gratianus (375—383), en Son af Valentinianus den 1ste. Valens blev slagen af Barbarerne

og omkom selv i Kampen (378). Gratianus udvalgte derpaa den tapre Spanier Theodosius til Keiser i det østlige Rige (379), og denne kluge Feltherre kempede flere Åar heldigt mod Goherne og indrommede dem endeligt faste Boliger i Landene Syd for Donau og i Illeasien, mod at de forpligtede sig til Krigstjeneste i den romerske Hær. Denne Forholdsregel sikrede vel for Dieblifiket Rigets Roslighed, men Gohernes Nation, der i Samling boede paa det romerske Riges Grænser, kunde ved den mindste Anledning træ det romerske Riges Roslighed; og Hæren blev mere og mere sammenfattet af Barbarer, hvis Lydighed og Krigstugt var høist tvivlsom.

Da Theodosius havde fuldendt Kampen mod Goherne, tilsagnede han sig efterhaanden ved Øst og Magt Herredommets i det hele romerske Rige, der saaledes etter samlet for en kort Tid adlod een kraftig Regent. Men før sin Død delte han Riget imellem sine umyndige Sønner, og fra denne Tid (395) blev Romerstaten for bestandigt adskilt i to Riger, det østlige og det vestlige. Grænsen mellem begge Riger var en Linie fra Nord til Syd, som man tænkte sig dragen fra Donaus Ueling mod Syd i Ungarn indtil den vestlige Kyst af Cyrenaica i Afrika. Den ældste Søn Arcadius (395—408) fik den østlige Del under Formynderskab af den mistænkelige og egennytige Rufinus, den yngste, Honorius, (395—423) fik den vestlige Del og den tapre Vandaler Stilicho til Formynder. Men begge disse Regenter vare svage og uduelige, og den Skinsyge, der snart reiste sig mellem Rigerne, bidrog til at svække dem begge og til at lette Barbarernes Fremstrid til Overherredommets i Riget.

Saa snart Budstabet om Theodosius's Død hørtes over det romerske Rige (395), begyndte Goherne en almindelig Opstand. Under deres Konge, den tapre Alarik, trængte de ind i Grækenland og gjennemlyndrede Landet under strækkelige Ødelæggelser lige indtil Eaconien. Stilicho forsøgte paa at bringe hjælp og forte en hær over til Peloponnes, men Alarik undkom, og da Arcadius vilde benytte sig af Goherne for at styrte den forhadte Stilicho, indfattede han Alarik til Præst i Ilyrien, men erklærede Stilicho for en Fjende af Riget. Fra nu af vendte Goherne deres Angreb mod Italien og udplyndrede i gængstagne Indsald dette Land paa det Skræckeligste. Keiseren Honorius maatte

om sider slutte et Fordrag med Barbarerne og forpligte sig til Ørelæggelsen af en aarlig Stat. Men da dette Forlig ikke blev holdt, anfaldt Alarik i Aaret 408 efter Italien. Man havde vibragt Honorius den Mistanke, at Stilicho stod i Forbindelse med Goherne, og Keiseren lod deraf denne Mand dræbe (408), den Eneste der hidindtil havde formaaet at bryde Barbarerne Spidsen. Alarik trængte frem til Rom, lod sig vel for denne Gang nse med at afsprese Honorius en uhyre Brandstat, men kom de følgende Åar igjen og indtog om sider i Aaret 410 Rom, der blev udplyndret og tildels brændt. Alarik drog deraf til Nedreitalien, men døde fort derpaa under Forberederne til at sætte sin Hær over til Sicilien og Afrika (410). Hans Efterfolger Astartulph, der beskrives som en smuk og menneskelig Mand, trædte i nærmere Forbindelse med det romerske Keiserhof ved at ægte den sjonne Placidia, Honorius's Søster. Med Keiserrens Indvilligelse forte han derpaa sine Goher (412) over Alperne til Gallien, som de snart underlaaede sig tiliggemed en Del af Spanien. Saaledes blev Astartulph Stifter af det vestgothiske Rige, hvis Hovedstad var Tolosa. Dette Rige var i Maen afhængigt af den romerske Keiser, men stod efter Omstændighederne snart i Forbund med Romerne og snart med deres Fjender. Herredommets i Gallien delte Westgoherne med Burgunderne, der siden bemægtigede sig den sydvestlige Del, og med Frankerne, der trængte ind fra den nordøstlige Grænse.

2. Vandalerne.

Allerede før Westgohernes Ankomst til Spanien havde Vandalerne, i Forbindelse med flere andre barbariske Folkeslag, gjennemlyndret dette Land. Den romerske Statholder i Afrika Bonifacius var blevet fornærmet af Keiserinden Placidia og henvende sig ved at indbyde Vandalerne til at forlade deres Boliger i Andalusien for at tage Afrika i Besiddelse. Under deres Konge Genserik satte de over til Afrika (429) og eroede efterhaanden under gruelige Plyndringer og Ødelæggelser dette frugtbare Land med dets Hovedstad Cartago, hvorfra de med en Flaad foruroligede Middelhavets

Kyster. Døgsaa Vandalerne bare arianske Christine og forfulgte blodigt deres katholske Troesbrødre i Afrika.

3. Angelsachserne.

Skilichø havde seet sig nordt til at tilbagefælde de romerske Legioner, der bevogtede Britaniens nordlige Grænser mod Picter og Scoter, de krigerske Indbyggere i det nuværende Skotland. Men uopholdeligt overstege disse Folkeslag den romerske Grænsevold og angreb Britterne. Da disse ikke saae sig i stand til at forsvarer sig, anmodede de Angler og Sazer om hjælp. Disse Beboere af den cimbriske Halvø havde allerede tidligere paa deres røveriske Tog hjemmøgt Brittanen og indløde sig nu gjerne paa et Forslag, der lovede dem Tilsfredsstillelse af deres Lyst til Krig og Plyndring. Hengist og Horsa førte en Hær til Brittanien (449) og drev Picter og Scoter tilbage til deres Bjerger. Men derpaa bemægtigede de sig selv Britternes Land og twang dets tidligere Beboere til at føge Sækerhed i Wales's Bjerger og i det nordvestlige Gallien (Armorika, Bretagne). De delte derpaa Landet imellem sig og oprettede de syv saa kaldte angelsachsiske Riger.

4. Attila.

Esterat Hunnerne ved deres Indfald i Europa havde givet Anledning til, at en Mængde vilde Nationer oversvømmede det romerske Rige, ernærede de sig flere Menneskealder igjennem af Noverier uden at have nogen betydelig Indflydelse paa det romerske Riges Skjebne. Men i Året 433 bemægtigede Attila sig ved Brodermord Regjeringen over dem, samlede flere Stammer under sit Herredomme og begyndte en Røverkrig imod Naberne. Han havde med sin Hær opslaet sin Bolig paa Gletten mellem Donau og Theis. Kongens Palads var, som de øvrige Huse, af Træ og omsignet med en Bold og et Hæleværk; der levede han med sine

Koner og sin talrige Hoffstal. Han ernærede sig af Mænner mod de nærboende Folkeslag, som han dels underlagde sig dels twang til at yde Skat, og saaledes opfyldtes de raa Træhuse med en Masse af røvet Guld og Sølv, med prægtige Klædninger og allehaande Kostbarheder. Selv det stromerste Rige vovede ikke at vægge sig ved at betale ham Skat, da Attila med sin blodtørstige Hær havde gjennemplyndret Landet og lagt mere end 70 Stæder i Aske. Han kaldte sig selv „Guds Svøbe“; og virkelig syntes det, som om denne grusomme Mand var bestemt til et Tugtens Rige for den fordærvede Menneskehed, der ved sin egen Ugudelighed, Troloskhed og Egennyttelserne havde forskyldt, hvad den maatte lide. Attilas Udseende var hæsligt og rebede den mongoliske Race, som han tilhørte: han var lille af Vært med bredt Bryst og brede Skuldre, havde et usorholdsmejsigt stort Hoved, smaa Øine og tyndt Skæg; han var brunebet og mørk af Farve. Men i dette Legeme boede en Sjæl, hvis Egerrighed ikke funde tilsfredsstilles uden ved Herredommen over Verden, og som besad alle en stor Tapperhed, Snedighed og Udholdenhed, men som heller ingen Blodsudgydelse skyede for at nåe sit Maal. Hvor han drog frem, gik Stæderne op i Luer, Markens Afgrøde blev ødelagt, Menneskene blev drebte uden Hensyn til Stand, Alder og Køn. Hvor dybt et Indtryk Attilas frygtelige Grusomhed har gjort, kan sluttet af det Sagn, der fortelles om ham, at Græsset ikke groede mere paa det Sted, som Hoven af hans Hest havde betrædt.

Esterat have syldt det østlige romerske Rige med Skæk for sine Baaben vendte Attila sig mod Vesten. Gjennem Ungarn og Germanien strømmede Hunnernes vilde Hær, bestandigt forsøgt ved nye Skærer af undervungne Folkeslag. Under Brand, Plyndring og Blodsudgydelse trængte de frem

indtil Orleans; da bragte den romerske Feldherre Aetius Undsætning. Han førte en Hær over Alperne og forenede sig med Vestgotherne og flere andre barbariske Folkeslag, der havde nedsat sig i Gallien. Paa vei catalauniske Sletten (Chalons ved Marne) traf den romerske Hær sammen med Hunnerne. Slaget var et af de blodigste, der nogensinde ere blevne leverede. 162000 Mand berettes at være blevne dræbte, og Balpladsen svømmede i Blod. Om sider erklarede Seiren sig for Romerne og Vestgotherne; Attila trak sig tilbage i sin Bognborg, opreste et Baal af Hestesadler og beredede sig til at opbrænde sig selv, dersom intet andet Haab var tilovers. Men Aetius vilde ikke tilintetgjøre Hunnerne. Han blev, ligesom de fleste af den Tids Romerne, ledet af egennytige og ærgjerrige Bevæggrunde og vilde bruge det ene barbariske Folkeslag til at holde det andet i Frygt. Han bevægede derfor Gothenie til at drage bort, og Attila fuldførte lykkeligt sit Tilbagetog over Rhinen til sin Bolig i Ungarn.

Den vestromerske Keiser Valentinian den 3dies Søster Honoria havde allerede tidligere hemmeligt ladet Attila tilbyde sin Haand. I den Hensigt med Magt at trænge Keiseren til at give ham Honoria tilslægt og affstaae ham en Del af Riget brød Attila i Aaret 452 med en stor Hær op imod Italien; han ødelagde aldeles den blomstrende Stad Aquileia, der aldrig mere reiste sig af sine Ruiner, og fyldte hele Øvreitalien med Mord og Blodsudgydelse. Indbyggerne reddede sig tilbels ved Flugt til de smaa Dør ved Kysten af det adriatiske Hav, hvor de lagde Grunden til den siden saa berømte Handelsstad Benedig. I Rom var Alt i den største Forvirring; Valentinian havde ingen Hær, der kunde gjøre Hunnerne Modstand; da besluttede Keiseren at søge sin Frelse i Bonner og Underhandlinger. I Spidsen

for Gesandtskabet stod den romerske Bisstop Leo den 1ste. Han traf Hunnerkongen i Ubisbed, om han skulle drage videre frem eller ikke; thi en overtroiff Frygt for at dele Gothenkongen Alariks Skæbne, der var død strax efter at have indtaget og plyndret Rom, holdt ham tilbage fra at vende sine Baaben mod Verdens gamle Hovedstad. Da nu hertil kom den kluge Bisstopps Tale og rige Gaver, blev Attila beveget til at drage sin Hær bort fra Italien, idet han dog truede med at komme igjen, hvis man ikke sendte ham Honoria. Kort efter ægtede han den flønne Ildico men døde under selve Bryllupsholdelighederne af et Blodslod, da han havde overlæsset sig med Mad og Vin. Hunnerne opstillede hans Lig til Skue i et prægtigt Telt, sønderstære af Sorg deres Ansigtter, anstillede Bæddeløb tilhest omkring hans Lig og besang ham i et Sørgedigt. Derpaa anrettede de et stort Gjæstebud og begravede ham hemmeligt om Natten med en Mængde Baaben og Rigdomme. Og for at Ingen skulle robe, hvor Hunnernes store Konge hviledে, og forstyrre hans Ro, blev de Slaver dræbte, der havde været behjælpelige ved Ligbegængelsen. (453).

Det vestlige romerske Riges Undergang.

Keiser Valentinian den 3die, en Son af Honorius, (423—455) havde oplevet alle de Ulykker, Hunnerne bragte over det romerske Rige; han blev dræbt i Aaret 455. Efter hans Død bare endnu ni Maend efter hverandre det romerske Keisernavn, men ogsaa kun Ravnet; thi Magten havde den barbariske Hær ihænd. I dette Tidsrum blev Rom udplyndret af Vandalerne og Italien etter hjemført af vandrende Folkeslag. Saaledes havde det vestlige romerske Rige i Gjerningen allerede ophört at være til, da den sidste saakaldte Keiser, Romulus Monyllus Augustulus, 476 blev assat af Heruleren Odoacer, der stillede sig i Spidsen for de barbariske Leietropper. Italien var ved denne Tid aldeles lagt øde, Agerdyrkningen var ophört, Folkemængden var aftaget, og de vilde Dyr udbredte

sig mere og mere i det forhen saa frugtbare Land; det romerske Rige havde bødet haardt for sin Sandselighed og Usædelighed og for den Vilkaarlighed og Trolosshed, hvormed det havde hersket over Verden. I Aaret 493 blev Oddoacer ihjelslagen i Ravenna af Ostgothernes Konge Theodorik, der paa den østromerske Keisers Opsordring havde ført sit Folk til Italiens Erobring. Han grundede i Italien det østgothiske Rige. Overalt i det gamle vestlige romerske Rige havde da nye Stater dannet sig med nye Statsforfatninger, nyt Sprog og nye Sæder. Den gamle Tid var ophørt.

Odense Universitetsbibliotek

550000713775

